

AAf

M. TULLII
CICERONIS

OPERA

AD OPTIMAS EDITIONES
COLLATA

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

VOLUMEN SEPTIMUM

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CICIDCCCLXXXI

Handwritten mark or signature at the top left.

M. TULLI

CICERO

ORATORIA

AD OPTIMUM EDITIO

COLATA

STUDII SOCIETATE BIPONTINA

4255

92.468

4

KONNEN B. ETIUM

BIPONTI

STUDII SOCIETATE

CCCCCLXXI

CONTINUATIO

NOTITIAE LITERARIAE IO. ALB. FABRICII

§ V DE EPISTOLIS CICERONIS.

EPISTOLARUM AD DIVERSOS ¹ *libri XVI*, quos *Franciscus Petrarcha* primum reperit Vercellis. De illo Codice v. *Politiani Misc. c. 25.* unde discimus, eum esse in *Bibl. Medic.* et ex eo ductos esse ceteros Codices scriptos, sive e *Petrarchae apographo*, quod servatur in *Bibl. D. Marci Florentina*, ut tradit *Victorius ad IX, 16.* Ille vero Codex antiquus est is, quem optimum vocat *Victorius ad VII, 16. v. inpr. ad I, 8. in Castigg. poster. adde Politian. Misc. cap. 87.* Aprographum autem *Petrarchae ipsius* in nonnullis discrepare ab exemplo vetere, notatum est ab iis, qui inspexere. Ex quo intelligitur, quid edd. antiquis sit tribuendum, et variis lectionibus MSS. et edd. Tabellas quasdam *αυτογραφοῦς Epistolarum Ciceronis* adhuc superesse in *Bibliotheca Thoruniensi*, scripsit *Simon Starovolscius* in *Polonia sua*. Verum tantam illis tabellis antiquitatem tribuere non audet *Christophorus Hartknochius* in *Historia Ecclesiastica Borussiae*, Germanice edita p. 923. Editae sunt primum *Romae, a. 1467. fol.* isque est liber primus ab *Sw.* et *Pan.* *Romae editus*. In ea ad calcem libri hos leges versiculos;

¹ Vulgo *ad familiares* inscribuntur, sed citra veterum Codicum Scriptorumque auctoritatem, ut annotatum *P. Victorio* & aliis viris doctissimis. *Liber VIII* non complectitur *Epistolas Ciceronis*, sed *M. Caesarii Ruffi ad Ciceronem*. Hic

Cicer. Oper. Vol. VII.

est *Caesarius*, quem *Vossius* in praefat. ad libros de vitiis sermonis adiungere non dubitat *Ciceroni*, *Caesarii*, aliisque scriptoribus primae caeveae, qui vigorem ac maturitatem in latina dictione sunt consecuti,

* A

*Hoc Conradus opus Sweynheimius ordine miro
Arnoldusque simul Pannartz una aede colendi
Gente Theotonica Romae expediere sodales.
In domo Petri de Maximo.*

Ea editio repetita est anno 1471, curante Io. Alerien-
si. Secuta proxime edit. Venet. 1469. fol. per Ioan-
nem de Spira. A. 1471. editae sunt Venetiis per Nic.
Ienson, quae ed. fuit in Bibl. du Boze. Eiusdem anni
duae sunt, sed sine loci et editoris nomine in Bi-
bliotheca Duvii, Viri ill. Hannoverae, altera earum
etiam apud nos: quae videtur esse Io. Spira. In Bibl.
Zviccaviens. est ed. Mediolan. 1472. fol. per Phil. La-
vagnium. Aliae anno 1475. 76. 77. et antiqua Me-
diol. fuere ap. Graevium. In. Catal. Bibl. N. Heinsii
est edit. a. 1473. f. Parisiis editae sunt 1477. f. sine
editoris nomine. Vicentiae autem 1479. fol. Venet.
1483. fol. Memoratur et Mediolanensis in 4. apud
Alex. Minucianum, qui opera Ciceronis primus uni-
versa edidit. Ea memoratur ap. *Dom. de Colonia*,
T. II. pag. 759. Hist. lit. Lugd. qui eam Lugduni ser-
vari tradit. Exstat et alia sine loci et anni signatione
de Seculo XIV. per Emilianum Fulginatam et Io.
Numeister, fol. cum hisce ad calcem versiculis:

*Emilianus auctor Fulgina: et fratres una
Ingenio praestante viri. Numeister et auctor
Iohannes Almanus recte qui plura peregit
Tulli ducenta nuper pressere volumina recte,
Quae viserat probus Episcopus Aleriensis.
Fulginei acta vides ex laribus Emiliani.*

Ex his versibus disces, recensitas Epistolas Tullii et
castigatas a *Ioanne Andrea*, Aleriae in Cyrno insula
Episcopo, et Pauli II tempore Bibliothecario Vati-

cano, ¹ cui renascentes literae plurimum optimorum scriptorum editionem debent.

Saepeffime deinde recusae sunt variis in locis, et cum commentario *Hubertini Clerici*, Crescinatis, Venet. 1480. et 1482. fol. per Baptistam de Tortis, et 1483. fol. impensis Andreae Asculani, Bartholomeique Alexandrini sociorum, nec non 1487. fol. Cum commentario *Hubertini Clerici*, Martini Philetici, et in Epistolas ad Lentulum Spintherem argumentis Georgii Merulae Venet. 1498. fol. Cum Io. Baptistae Egnatii &c. Venet. 1509. fol. Cum commentario *Hubertini Crescentinatis*, et alior. Parisiis 1534. f. In quibus est parum bonae frugis, aut quod profit Critico.

Sed seculo quintodecimo coepit melior lux effulgere his Epistolis. Nam statim in principio, anno secundo (1502.) ex officina *Aldi Manutii* facta sunt nova exempla textus, in quibus hoc actum est, ut quam correctissima essent: qui textus repetitus est in ed. operum universorum a. 1719. seq. Sed verissimus et maximus sospitator contigit his Epistolis in *Victorio*, qui etsi et alias partes operum Ciceronis, tamen has epistolas omnium diligentissime tractavit, et felicissime et correxit et illustravit. Itaque in his notis ad Epp. Cic. est vera Criseos rectae et accuratae disciplina. Habemus exemplum harum notarum *Victorii* separatim excusarum Lugduni, 1540. quod filio peregrinaturus dederat Iac. Gothofredus: in quo scripserat ita, ut filio lectionem libri vehementer commendaret, et nullum diem praetermitti vellet, quo non aliquid in eo legisset &c. Atque ut in genere Critico felices hoc tempore fuere per *Victorium*, ² sic

¹ Andr. Chevillier origine de l'Imprimerie de Paris, pag. 199. Maittarius pag. 43 seq.

² Tenendum est, cum Vic-

in *P. Manutio* nacti sunt interpretem eximium: ut, qui his duobus adiutus Epistolas has legat, plurimum possit in intelligendo Cicerone proficere, nec modo in his Epistolis, sed etiam aliis scriptis. Sed et ceteras ceterorum operas et editiones huius seculi breviter commemorabimus.

Igitur, Epistolae hae cum notis *Seb. Corradi*, *Bernh. Rutilii*, *Phil. Melanchthonis*, *P. Victorii* &c. Basil. 1540. 8. Paris. 1556. f. prodire ex officina Ambrosii a Porta. Sine notis Lugd. 1543. 1561. 12. &c. Cum *Paulli Manutii* scholiis Venet. 1544. 8. et Francof. ap. Wechel. 1600. 8. duobus Vol. Cum scholiis *Melanchthonis*, *Camerarii*, *Longolii*, Francof. 1570. 8. Cum commentario *Iodoci Budii Ascensii*, notis *Io. Baptistae Egnatii*, *Francisci Robortelli*, *Luc. Ioannis Scopae* et aliorum, atque argumentis *Christophori Hegendorphini*, et lemmatibus *Giberti Longolii* Venet. 1554. fol. Paris. 1556. f. Venet. 1565. 1586. fol. Cum explicatione et emendatione locorum quorundam a *Guil. Cantero* Antv. 1568. et cum castigationibus *Titi Popmae* ibid. 1572. Notae *Hieron. Ragazoni*, sive *Caroli Sigonii* prodierunt Venet. 1555. 8. *Hier. Arlotini* notae in lib. 1. Ven. 1549. 8. *Francisci Priscianensis* observationes ibid. Enarrationes *Viti Amerbachii* Basil. 1553. 8. *Io. Fabri* Lips. 1561. 8. Notae eruditae *Io. Glandorpii* post auctoris mortem editae a *Reinero Reineccio* Basil. 1580. 8.

Henrici Stephani editio cum notis *Paulli Manutii* et *Lambini* atque *Hieron. Ragazoni* sive *Sigonii*, additis *Guil. Canteri* explicationibus aliquot locorum et

torii in Ciceronem notae aut castigationes commemorantur, has intelligi. Super his habuit, qui calumniarentur, plagium obli- cientes & alia, ut *P. Manutium*

aemulum suum, contra quae se purgat in posterioribus castigationibus, quae dicuntur, v. c. in ed. Rob. Steph. Gryph. *explicationes suarum castigationum.*

emendationibus, ipsiusque Stephani commentario de variis generibus Epistolarum Ciceronis, variaque earum scriptioe a. 1577. 8.

Ordine chronologico ex Sigonii et Manutii observationibus digestae et argumentis novis illustratae ab *Adamo Theodoro Sibero* 1611. &c. item cum notis *Iusti a Dransfeld*, Lips. 1697. Cum notis succinctis *Christoph. Cellarii V. C.* Lips. 1698. 8. *Iohannis Minelli*, qui notis in librum undecimum est immortuus. Eas deinde rogatu *Leersii* nescio quis continuavit. Roterd. 1704. saepe sunt recusae. Et exstant aliae in usum tironum editiones, ut *Reimanni*, *Bergelii*, hic non commemorandae.

In usum *Delphini* explanatae a *Philippo Quartier* e Societate Iesu, Paris. 1685. 4. praemisso caractere Historico singulorum, ad quos *Tullius* scripsit. Sed huic editioni non magnum statuitur ab eruditis premium. Ex recensione *Io Georgii Graevii* cum eiusdem animadversionibus et notis integris *P. Victorii*, *Pauli Manutii*, *Hieron. Ragazonii*, *Dionysii Lambini*, *Fulvii Ursini*, nec non selectis *Io. Frid. Gronovii*, *Bernhardi Rutilii*, *Iani Gebhardi* aliorumque, et ineditis *Mureti* atque *H. Valesii*. Amstelod. 1677. 8. duobus voluminibus. Repetita editio haec luculenta est a. 1693, ut *Epistolas Cic.* cum solis *Graevii* notis Amst. 1689, 12. recusas praeteream. Notatam etiam reperi editionem *Io. Ross.* Cantabr. 1749. 8. Voll. 2.

Gallice post antiquam versionem *Steph. Doleti* et *Francisci de Belleforest*, Lugd. 1569. 12. redditae ex nova interpretatione *Abbatis de S. Real* et aliorum, cum notis *Hagae Com.* 1709. 12. quatuor Volum. Selectas *Epistolas Gallice* vulgaverat *Io. Corderius* Lugd. 1556. 8. Exstant etiam *Italice* cum commentariis *Ioannis Fabrini*, et *Francisco Ranier Chiari*, Pisani *lettere scelte di M. T. C.* volgarizzate secondo l'uso di

finere de' tempi correnti. Libri IV. Venet. 1732. 12. et *Hungarice* Georgio Balogio interprete &c.

2. *Epistolarum ad T. Pomp. Atticum* ¹ libri XVI. ab consulatu Ciceronis usque ad extremum vitae tempus ad illum missarum, *quae volumina qui legat*, inquit Nepos in Attici vita cap. XVI, *non multum desideret historiam contextam eorum temporum*. Has Epistolas primus itidem Petrarcha reperit, illisque inventis exclamavit, *se tandem Ciceronem agnoscere, praecipitem ac calamitosum senem*. Alium Codicem antiquum Politiani ab Cavalcante acceperat Victorius, de quo videndus Politianus Misc. c. 53. et P. Victor. praef. ad Cic. Epp. ad Diversos.

In Lucae Langermanni Itinerario MS. notatum est in Bibl. Laurentiana Florentiae haberi Ciceronis *Epistolas ad Atticum*, manu Francisci Petrarchae scriptas: item ut Epistolas ad familiares, quas idem ille vir doctus in loco quodam, ubi minime putaret, inveni-erat, sicut in Epistola quadam sua docet, et primus in manus hominum dedit. Ante Petrarchae enim aetatem Ciceronis Epistolae per plures annorum centurias desideratae fuerant, ac nisi ipsius studio ac opera in lucem prolatae fuissent, fortassis ad haec usque tempora iis careremus.

Epistolae hae ad Atticum, una cum iis, quae sunt ad M. Brutum et Quintum fratrem, bis excusae uno eodemque a. 1470. ² Romae et Venetiis in fol. Romae, apud Conradum Sweynheim et Arnoldum Pan-

¹ Liber de consulatu Ciceronis, quem Graece Atticus teste Nepote scripserat, intercudit. Sed de Tullii ad eum Epistolis recte Seneca Epist. XXI *Nomen Attici perire Ciceronis Epistolae non sinunt. Nihil illi*

profuisset gener Agrippa & Tiberius progener, & Drusus Caesar pronepos. Inter tam magna nomina taceretur, nisi Cicero illum applicuisset.

² Maittaire Annal. typograph. p. 69 T. 1.

nartz, cum Ioannis Andreae Aleriensis Episcopi Epistola ad Paulum II. Venetiis, per Nicolaum Ienson, in cuius editionis calce hoc exstat Hexastichon :

*Attice, nunc totus Veneta diffunderis urbe,
Cum quondam fuerit copia rara tui.
Gallicus hoc Ienson Nicolaus muneris Orbi
Attulit ingenio Daedalicaque manu.
Christophorus Mauro plenus bonitate fideque
Dux erat. Auctorem, Lector, opusque tenes.*

Neapoli in Bibliotheca nobilissimi Viri Iosephi Valletae exstabat editio Romana Epistolarum ad Brutum, Q. Fratrem, Octavium et Atticum, cum vita Attici scripta a Nepote, a. 1490. fol. per Magistrum Eucharium Silber, alias Franck, cum notis MSS. Iani Parrhasii. Huius exempli repetitio facta est per Barthol. Salicetum Bonon. et Cornelium Regium sine loci et anni nota, sed correctione adhibita, quae videtur esse Pomponii Laeti, in Epp. ad Atticum e MS. Augustini Maffei. Nempe pauci erant, qui legerent, ut et nunc fit. Seculo deinde quintodecimo coeperunt diligentius tractari a Criticis, sed ut facile intelligitur, per coniecturas magis, quam per libros, ut factum in ed. Aldina a. 1513. 8. in cuius praefatione promittit Aldus edere corpus uniuersorum Ciceronis librorum. In praefatione est interpretatio Graecorum, quae in epistolis his occurrunt. Sed plus debent hae epistolae Victorio, P. Manutio, Corrado, Lambino et aliis, qui Opera uniuersa edidere. Sed exemplorum editorum genera enumerabimus, quae nobis innotuere.

Cum notis igitur *Io. Baptistae Pii*, Bononienfis, quas *Heotinas*, quia mane elucubratae, inscripsit, prodie-
re Bononiae 1527. fol. Paris. 1531. f. E. *Io. Bovillerii*
castigatione Lugd. 1562. 8. *Leonhardi Malaspinæ* Flo-

rentini notae Venet. 1563. 8. merito laudatae H. Stephano in Pseudo-Cicerone p. 108. et repetitae a Graevio. Cum scholiis *Sebast. Corradi* Venet. 1544. fol. Prodiere etiam Corradi notae ibid. 1549. 8. Cum notis *Io. Mich. Bruti* Lugd. 1571. 12. Cum notis *Lambini* et *Francisci Iunii* ap. Commelin. 1549. 8. In libros I. et II. *Antonii Goveani* notae editae Paris. 1544. 4. et in Opp. p. 377. Libri XVI. cum notis *Simeonis Bosii* Praetoris Lemovicensis, qui ex optimis Codd. plura emendavit, Ratiasti Lemovicum 1580. 8. Antw. 1585. 8. (vide de Bosio Carrionem lib. I. emendationum c. 15) Iunctim prodiere notae *Paulli Manutii* et *Sim. Bosii* Francof. 1580. 8. apud Wechel. Manutii commentarium (qui primum editus est in ed. maiori Aldi Nepotis, nam ante erant Scholia brevia) *Iano Parrhasio* deberi, legas in Pithoeanis et Patinianis. Sane praeclarissimus est, et ad Ciceronem intelligendum utilissimus, neque Manutii ingenio abiudicandus, licet Parrhasium praelectionibus has Epistolas illustrasse constet, quibus praemissam orationem Gruterus inseruit tomo primo facis artium p. 820. Editionem *Paulli Manutii* Venet. 1540. 8. (quae est Pars Operum universorum) habeo notatam manu *Iosiae Merceri*.

Epistolae ad Atticum cum notis *Ausonii Popmae* Antw. 1607. 12. Franequ. 1619. 8. Ex recensione *Io. Georgii Graevii* cum notis integris P. Victorii, Paulli Manutii, Malaspinæ, Lambini, Fulvii Ursini, Sim. Bosii ex chirographo eius auctioribus, Francisci Iunii, et Popmae ineditis, item Is. Casauboni, Mureti et I. Frid. Gronovii, selectisque Corradi atque aliorum Amstelod. 1684. 8. duobus voluminibus: accuratissima et elegantissima editio: de qua vide Acta Erudd. a. 1684. p. 397. In tanto studio doctorum virorum has epistolas et emendandi et illustrandi, ta-

men non parvum Spicilegium relictum est. Pluribus locis lucem attulit *Iac. Tunstallus* in Epist. ad Middletonum. Cantabr. 1741. 8.

✱ *Epistolarum ad Atticum* librum I. et II. a se translatos, addita Epistola secunda libri primi ad Quintum fratrem, *Gallice* edidit paulo ante obitum Abbas de *S. Real* Paris. 1691. 12. intra sex annos inde secundo tertioque recufos. Libri quatuor ad Atticum primores cum notis Historicis eadem lingua prodierunt Hagae Com. 1709. 12. Universos demum XVI Libros, similiter versos eleganter, et notis non contemnendis illustratos, debemus Clarissimo Viro L. Mongault, Paris. 1714. sex Voluminibus. *Italice* Epistolas ad Atticum pridem convertit Matthaeus Senarega, Venet. apud Paulum Manutium 1552.

3. *Epistolarum ad Q. Fratrem libri III.* cum Epistolis ad Atticum saepissime editae primum uno volumine, a Graevio, nimiam voluminis molem metuente, seiunctae, intervntu mortis destitutae. Illustrarunt has Epistolas praeter Victorium, Lambinumque et Manutium, Christophorumque Cornerum, Malaspina, Brutus et Iunius, quos paulo ante laudavi. Castigavit etiam *Bovillerius. Io. Tiffini* collectanea lucem viderunt Lugd. 1543. 8. Epistola princeps omnium est et lectu dignissima, prima libri primi, quae est de ratione bene gerendae provinciae. Eam peculiaribus commentariis explicarunt Rol. Petreius Paris. 1564. 4. Marcus Baumlerus Tiguri. 1587. 8. et Zacharias Schaeferus Tubing. 1628. 8. inprimis Franciscus Hotomanus Lugd. 1564. 4. atque T. 3. Opp. p. 1417. et commentario postumo Nathan Chytraeus, et *Facciolatus* ad calcem duarum Orationum, de quibus supra. *Italice* ex comta ac fideli versione V. C. Iacobi Facciolati, in novellis literariis a. 1730. *Italice* editis a Jo. Baptista Albrizzi, Venetiis in 4. De Quinti fratris

scriptis infra. Hanc epistolam sine dubio ante oculos habuit et imitatus est *S. Bernardus* in egregio et lectu dignissimo libello de *Consideratione* ad Eugenium Pont. R.

4. *Epistolarum ad M. Brutum liber* primum prodiit Rom. 1470. fol. Titulus est : M. Tullii ad Brutum et ceteros Epistolae. Romae &c. praesidentibus magistris Contr. Sweinheim et Arn. Pannartz. 1470. Eam editionem ceterae secutae sunt. Editio Cratandrina Opp. Cic. addidit sex nondum editas. Has quoque, iidem viri docti cura sua et lucubrationibus dignas habuerunt. Exstant etiam cum notis *Io. Baptistae Pii* Bononiae 1527. fol. Paris. 1531 fol. Epistolas ad diversos *Italice* vertit Aldus Manutius. Venet. 1573. 8. *Gallica* versio cum argumentis notisque et latino contextu ex editione Graeviana. Paris. 1704. 12. quatuor voluminibus. Vide, si placet, Iacobi Bernardi V. C. novellas relationes Reip. literariae a. 1705. mense Novembri p. 483.

Ceterum quod Graevius perficere non potuit in his ad Q. et Brutum Epistolis, id alius vir doctus suscepit, eius rationem haecenus imitando, ut faceret eundem delectum notarum, adderetque textui notas Vict. P. Manutii, Malaspinæ, Lambini, Ursini, Fr. Junii, Gruteri et Iac. Gronovii, de suo nihil addidit. Sed in eo bene fecit, quod illam ad Q. Fr. epistolam principem addidit Commentarium *Hotomani*. Accessit et libellus Q. Fr. de *Petitione Consulatus*, cum *Valerii Palermi Veronensis* Commentario. Volumen hoc prodiit Hagae Com. anno 1725. 8. Ceterum ad Brutum Epistolarum *αὐθεντικῶν* in dubium vocavit *Iac. Tunstallus* in Epistola supra commemorata pag. 192. sqq.

1848
The first of the series of lectures
was given on the 1st of January
at the University of Cambridge
in the presence of a large
audience.

The second lecture was given
on the 8th of January and was
also attended by a large
number of students.
The third lecture was given
on the 15th of January and was
attended by a large number
of students.

The fourth lecture was given
on the 22nd of January and was
attended by a large number
of students.
The fifth lecture was given
on the 29th of January and was
attended by a large number
of students.

The sixth lecture was given
on the 5th of February and was
attended by a large number
of students.
The seventh lecture was given
on the 12th of February and was
attended by a large number
of students.

The eighth lecture was given
on the 19th of February and was
attended by a large number
of students.
The ninth lecture was given
on the 26th of February and was
attended by a large number
of students.

The tenth lecture was given
on the 5th of March and was
attended by a large number
of students.
The eleventh lecture was given
on the 12th of March and was
attended by a large number
of students.

The twelfth lecture was given
on the 19th of March and was
attended by a large number
of students.
The thirteenth lecture was given
on the 26th of March and was
attended by a large number
of students.

The fourteenth lecture was given
on the 2nd of April and was
attended by a large number
of students.
The fifteenth lecture was given
on the 9th of April and was
attended by a large number
of students.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
DIVERSOS
LIBRI XVI.

LIBER I.

AD P. LENTULUM.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

Rex Aegypti Ptolemaeus, a suis eiectus, ut ab Romanis restitueretur, cupide largitionibus laboravit. Obstabat Sibyllinum carmen, quod vetabat Aegyptium exercitu iuvare. Quidam censuerunt, ut Lentulus, Ciliciae proconsul, sine exercitu reduceret: alii, ut Pompeius. Quid actum de his in senatu fuerit, Cicero perscribit. Anno U. C. 697.

I. **E**GO omni officio, ac potius pietate erga te, ceteris satisfacio omnibus; mihi ipsi nunquam satisfacio. tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum, ut, quia tu, nisi perfecta re, de me non conquiesci, ego non idem in tua causa efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causa haec sunt. Ammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. res agitur per eosdem creditores, per quos, cum tu ad-

eras, agebatur. Regis causa, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompeium deferri volunt. senatus religionis calumniam non religione, sed malevolentia, et illius regiae largitionis invidia comprobatur. Pompeium et hortari, et orare, et iam liberius accusare, et monere, ut magnam infamiam fugiat, non desistimus. sed plane nec precibus nostris, nec admonitionibus relinquit locum. nam cum in sermone quotidiano, tum in senatu palam sic egit causam tuam, ut neque eloquentia maiore quisquam, neque gravitate, nec studio, nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum, et amoris erga te sui. Marcellinum tibi esse iratum scis. is, hac regia causa excepta, ceteris in rebus se acerrimum tui defensorem fore ostendit. quod datur, accipimus; quod instituit referre de religione, et saepe iam retulit, ab eo deduci non potest. Res ante Idus acta sic est. nam haec Idibus mane scripsi. Hortensii, et mea, et Luculli sententia cedit religioni de exercitu, (teneri enim res aliter non potest,) sed ex illo senatusconsulto, quod te referente factum est, tibi decernit, ut regem reducas; quod commode facere possis; ut exercitum religio tollat, te auctorem senatus retineat. Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompeium: censet enim etiam ex iis, qui cum imperio sint. M. Bibulus tres legatos ex iis, qui privati sint. Huic assentiuntur reliqui consulares, praeter Servilium, qui omnino reduci negat oportere; et Volcatium, qui, Lupo referente, Pompeio decernit; et Afranium, qui assentitur Volcatio: quae res auget suspicionem Pompeii voluntatis. nam advertentur

Pompeii familiares assentire Volcatio. Laboratur vehementer. inclinata res est. Libonis et Hypsaei non obscura concursatio et contentio, omniumque Pompeii familiarium studium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompeius cupere videatur: cui qui nolunt, iidem tibi, quod eum ornasti, non sunt amici. Nos in causa auctoritatem eo minorem habemus, quod tibi debemus. gratiam autem nostram exstinguit hominum suspicio, quod Pompeio se gratificari putant. Ut in rebus multo ante, quam profectus es, ab ipso rege, et ab intimis ac domesticis Pompeii clam exulceratis, deinde palam a consularibus exagitatis, et in summam invidiam adductis, ita versamur. Nostram fidem omnes; amorem tui absentis praesentisque, tui cognoscent. Si esset in iis fides, in quibus summa esse debebat, non laboraremus. Vale.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

Significat, quid deinceps actum in senatu sit in causa regia Idibus Ianuariis; quae sententiae dictae; quo Pompeius, quo eius familiares animo: & quae tribuni frustra moliti sint. Anno U. C. 697.

2. **I**Dibus Ianuariis in senatu nihil est confectum, propterea quod dies magna ex parte consumtus est altercatione Lentuli consulis et Caninii tribuni plebis. Eo die nos quoque multa verba fecimus; maximeque visi sumus senatum commemoratione tuae voluntatis erga illum ordinem commovere. Iraque postridie placuit, ut breviter sententias diceremus. vide-

batur enim reconciliata nobis voluntas senatus esse; quod tum dicendo, tum singulis appellandis rogandisque perspexeram. Itaque cum sententia prima Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati regem reducerent; secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres; tertia Volcatii, ut Pompeius reduceret; postulatum est, ut Bibuli sententia divideretur. Quatenus de religione dicebat, cuique rei iam obfisti non poterat, Bibulo assensum est: de tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortensii sententia, cum Lupus, tribunus plebis, quod ipse de Pompeio retulisset, intendere coepit, ante se oportere discessionem facere, quam consules. Eius orationi vehementer ab omnibus reclamatum est. erat enim iniqua et nova. Consules neque concedebant, neque valde repugnabant. diem consumi volebant; id quod est factum. Perspiciebant enim, in Hortensii sententiam multis partibus plures ituros; quamquam aperte Volcatio assentirentur. Multi rogabantur, atque id ipsum consulibus invitis. nam ii Bibuli sententiam valere cupierunt. Hac controversia usque ad noctem ducta, senatus dimissus: et ego eo die casu apud Pompeium coenavi; nactusque tempus hoc magis idoneum, quam unquam antea, quod post tuum discessum is dies honestissimus nobis fuerat in senatu, ita sum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere: quem ego ipsum cum audio, prorsus eum libero omni suspitione cupiditatis; cum autem eius familiares omnium ordinum video, perspicio, id quod iam omnibus est apertum, totam rem istam iam pri-

dem a certis hominibus, non invito rege ipso, consiliariisque eius, esse corruptam. Haec scripsi a. d. XVI Kal. Febr. ante lucem. Eo die senatus erat futurus. Nos in senatu, quemadmodum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum pervidia et iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinget, hoc videmur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo, aut salvis auspiciis, aut salvis legibus, aut denique sine vi possit. De his rebus pridie, quam haec scripsi, senatus auctoritas gravissima intercessit: cui cum Cato et Caninius intercessissent, tamen est perscripta. Eam ad te missam esse arbitror. De ceteris rebus, quidquid erit actum, scribam ad te; et ut quam rectissime agantur omnia, mea cura, opera, diligentia, gratia providebo. Vale.

M. T. C. P. L E N T U L O S. D.

A. Trebonii negotia, quae in provincia Cilicia habebat, proconsuli Lentulo diligentissime commendat. Anno U. C. 697.

3. **A**ULO Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, et ampla, et expedita habet, multos annos utor valde familiariter. Is cum antea semper et suo splendore, et nostra, ceterorumque amicorum commendatione gratiosissimus in provincia fuit; tum hoc tempore propter tuum in me amorem, nostramque necessitudinem, vehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore: quae ne spes eum fallat, vehementer rogo te; commendoque tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiam: inprimisque, ut, quae T. Ampius de eius re decrevit, ea com-

probes; omnibusque rebus eum ita tractes, ut intelligat, meam commendationem non vulgarem fuisse. Vale.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

Conquestus de adversariorum calumniis, quae peracta in senatu fuerint eodem die, quo superiorem epistolam ante lucem scripserat, significat, obtinendae causae spe adiecta, nisi vis, quam solam timet, interverterit. Anno U. C. 697.

4. **A**NTE diem XVI. Kal. Febr. cum in senatu pulcherrime starem, quod iam illam sententiam Bibuli de tribus legatis, pridie eius diei fregeramus, unumque certamen esset relictum, sententia Volcatii; res ab adversariis nostris extracta est variis calumniis. causam enim frequenti senatu, in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui a te causam regiam alio transferebant, obtinebamus. Eo die acerbum habuimus Curionem; Bibulum multo iustiorum, paene etiam amicorum. Caninius et Cato negarunt, se legem ullam ante comitia esse laturos. Senatus haberi ante Kalendaras Febr. per legem Pupiam, id quod scis, non potest; neque mense Febr. toto, nisi perfectis aut reiectis legationibus. Haec tamen opinio est populi Romani, a tuis invidis atque obtrectatoribus nomen inductum fictae religionis, non tam ut te impedirent, quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuae nemo est, quin existimet, habitam esse rationem ab senatu. Nemo est enim, qui nesciat, quo minus discessio fieret, per adversarios tuos esse factum: qui nunc populi no-

mine, re autem vera, sceleratissimo latrocinio, si quae conabuntur agere, satis provisum est, ut ne quid falsis auspiciis aut legibus, aut iam sine vi agere possint. Ego neque de meo studio, neque de nonnullorum iniuria scribendum mihi esse arbitror. quid enim aut me ostentem? qui, si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum affectus; aut de aliorum iniuriis querar? quod sine summo dolore facere non possum. Ego tibi a vi, hac praesertim imbecillitate magistratum, praestare nihil possum. vi excepta, possum confirmare, te et senatus, et populi Romani summo studio, amplitudinem tuam retenturum. Vale.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

Scribit de C. Catonis promulgatione, de statu regiae causae, de suo Selicique consilio, cuius non in honorum eventum sperat. Anno U. C. 697.

5. **T**AMETSI mihi nihil fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus, quam gratissimus erga te esse cognoscerer; tamen afficior summo dolore, eiusmodi tempora post tuam profectio-
nem consecuta esse, ut et meam, et ceterorum erga te fidem et benevolentiam absens experirere. Te videre et sentire, eandem fidem esse hominum in tua dignitate, quam ego in mea salute sum expertus, ex tuis literis intellexi. Nos cum maxime consilio, studio, labore, gratia, de causa regia niteremur, subito exorta est nefaria Catonis promulgatio, quae nostra studia impediret, et animos a minore cura ad summum

timorem traduceret. Sed tamen in huiusmodi perturbatione rerum quamquam omnia sunt metuenda, nihil magis, quam perfidiam timemus: et Catoni quidem (quoquo modo se res habeat) profecto resistimus. De Alexandrina re, causaque regia, tantum habeo polliceri, me tibi absentis tuisque praesentibus cumulate satisfacturum. Sed vereor, ne aut eripiat nobis, aut deferatur; quorum utrum minus velim, non facile possum existimare. Sed, si res coget, est quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi displicebat; ut neque iacere regem pateremur, nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem prope iam delatum existimatur. A nobis agentur omnia diligenter; ut nec, si quid obtineri poterit, non contendamus; nec, si quid non obtinuerimus, repulsi esse videamur. Tuae sapientiae magnitudinisque animi est, omnem amplitudinem et dignitatem tuam in virtute, atque in rebus gestis tuis, atque in tua gravitate positam existimare: si quid ex iis rebus, quas tibi fortuna largita est, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi, quam tibi, futurum. A me nullum tempus praetermittitur de tuis rebus et agendi, et cogitandi; utorque ad omnia Q. Selicio; neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide maiore esse iudico, neque amantiorrem tui. Hic quae agantur, quaeque acta sint, ea te et literis multorum et nuntiis cognoscere arbitror: quae autem posita sunt in coniectura, quaeque mihi videntur fore, ea puto tibi a me scribi oportere.

Posteaquam Pompeius apud populum a. d. VIII Idus Febr. cum pro Milone diceret, clamore convicioque

iactatus est, in senatuque a Catone asperere et acerbe nimium magno silentio est accusatus; visus est mihi vehementer esse perturbatus. Itaque Alexandrina causa, quae nobis adhuc integra est, (nihil enim tibi detraxit senatus, nisi id, quod per eandem religionem dari alteri non potest,) videtur ab illo plane esse deposita. Nunc id speramus, idque molimur, ut, cum rex intelligat, sese id, quod cogitabat, ut a Pompeio reducatur, assequi non posse; et, nisi per te sit restitutus, desertum se atque abiectum fore, proficiscatur ad te. quod sine ulla dubitatione, si Pompeius paulum modo ostenderit sibi placere, faciet. Sed nosti hominis tarditatem et taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, praetermittamus. Ceteris iniuriis, quae propositae sunt a Catone, facile, ut spero, resistemus. Amicum ex consularibus neminem tibi esse video, praeter Hortensium et Lucillum: ceteri sunt partim obscurius iniqui, partim non dissimulanter irati. Tu fac animo forti magnoque sis, spesque fore, ut, fracto impetu levissimi hominis, tuam pristinam dignitatem et gloriam consequare.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

Et a temporis medela, & a suo exemplo solatur Lentulum in tardo speratae rei progressu, & ad animi magnitudinem adhortatur. Anno U. C. 697.

6. **Q**UAE gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed praefuit. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor, fore,

ut infringatur hominum improbitas, et consiliis tuorum amicorum, et ipsa die, quae debilitat cogitationes et inimicorum et proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis. Nam etsi minore in re violatur tua dignitas, quam mea salus afflicta sit; tamen est tanta similitudo, ut sperem, te mihi ignoscere, si ea non timuerim, quae ne tu quidem unquam timenda duxisti. Sed praesta te eum, qui mihi a teneris (ut Graeci dicunt) unguiculis es cognitus. Illustrabit, mihi crede, tuam amplitudinem hominum iniuria. A me omnia summa in te studia officiaque expectata. non fallam opinionem tuam. Vale.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

Varia haec responforia epistola habet. Post moratum exordium agit de amicorum fide: de Alexandrina causa: de suis consiliis: de constantia tenenda: de reip. statu: de Tulliae nuptiis: de Lentuli filio. Anno U. C. 698.

7. **L**EGI tuas literas: quibus ad me scribis, gratum tibi esse, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, et meam erga te benevolentiam facile perspicias: quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti; alterum facio libenter; ut, quoniam intervallo locorum et temporum disiuncti sumus, per literas tecum quam saepissime colloquar. Quod si rarius fiet, quam tu expectabis, id erit causae, quod non eius generis meae literae sunt, ut eas audeam temere com-

mittere. Quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non praetermittam. Quod scire vis, qua quisque in te fide sit et voluntate, difficile dictu est de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi saepe significavi, nunc quoque, re perspecta et cognita, scribere: vehementer quosdam homines, et eos maxime, qui te et maxime debuerunt, et plurimum iuvare potuerunt, invidisse dignitati tuae; simillimamque in re dissimili, tui temporis nunc, et nostri quondam fuisse rationem: ut, quos tu reipublicae causa laeferas, palam te oppugnarent; quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores essent virtutis tuae, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, studiosum Lucullum; ex magistratibus autem L. Racilius et fide, et animo in te singulari. Nam nostra propugnatio ac defensio dignitatis tuae, propter magnitudinem beneficii tui, fortasse plerisque officii maiorem auctoritatem habere videatur, quam sententiae. Praeterea quidem de consularibus nemini possum aut studii erga te, aut officii, aut amici animi esse testis. Etenim Pompeium, qui mecum saepissime, non solum a me provocatus, sed etiam sua sponte de te communicare solet, scis temporibus illis non saepe in senatu fuisse. cui quidem literae tuae, quas proxime miseris, quod facile intellexerim, periucundae fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel summa potius sapientia, non iucunda solum, sed etiam admirabilis visa est. Virum enim excellentem, et tibi tua praestanti in eum liberalitate devinctum, nonnihil suspicantem, propter

aliquorum opinionem suae cupiditatis, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. qui mihi cum semper tuae laudi favere visus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano; tum vero, lectis tuis literis, perspectus est a me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis, et commodis cogitare. Quare ea, quae scribam, sic habeto, me, cum illo re saepe communicata, de illius ad te sententia atque auctoritate scribere: quoniam senatusconsultum nullum exstat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta sit; eaque, quae de ea scripta est, auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus consilium esse videatur; te perspicere posse, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere, et quid consequi possis: et, si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam atque Aegyptum tenere possis; esse et tuae, et nostri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum classe atque exercitu proficisci Alexandriam; ut, cum eam pace praefidiisque firmaris, Ptolemaeus redeat in regnum: ita fore, ut per te restituatur, quemadmodum senatus initio censuit; et sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi Sibyllae placere dixerunt. Sed haec sententia sic et illi et nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo consilio existimatuos videremus: si cecidisset ut volumus et optamus, omnes te et sapienter et fortiter; sin aliquid esset offensum, eosdem illos, et cupide et temere fecisse dicturos. Quare quid assequi possis, non tam facile est nobis, quam tibi, cuius prope in con-

spectu Aegyptus est, iudicare. Nos quidem hoc sentimus: si exploratum tibi sit, posse te illius regni potiri; non esse cunctandum: si dubium; non esse conandum. Illud tibi affirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore, ut absens a multis; cum redieris, ab omnibus collaudere. offensionem esse periculosam, propter interpositam auctoritatem religionemque, video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic a dimicatione deterreo; redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudicium non tam ex consilio tuo, quam ex eventu homines esse facturos. Quodsi haec ratio rei gerendae periculosa tibi esse videbitur, placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per provinciam atque imperii tui provincias ei credidissent, fidem suam praestitisset; et auxiliis eum tuis et copiis adiuvares. eam esse naturam et regionem provinciae tuae, ut illius redditum vel adiuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perspicies: quid nobis placuisset, ex me potissimum putavi te scire oportere. Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate et imbecillitate Clodii grataris, minime miramur, te tuis, ut egregium artificem, praeclaris operibus laetari: quamquam est incredibilis hominum perversitas, (graviori enim verbo uti non libet,) qui nos, quos favendo in communi causa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt: quorum malevolentissimis obreftationibus nos scito de vetere illa nostra diuturnaue sententia prope iam esse depulsos, non nos quidem ut nostrae dignitatis simus obliti, sed ut habeamus rationem aliquando etiam

salutis. Poterat utrumque praeclare, si esset fides, si gravitas in hominibus consularibus. sed tanta est in plerisque levitas, ut eos non tam constantia in republica nostra delectet, quam splendor offendat. Quod eo libentius ad te scribo, qui non solum temporibus iis, quae per te sum adeptus, sed etiam olim nascenti prope nostrae laudi, dignitati, virtutique praefuisti: simul quod video, non, ut antehac putabam, novitati esse invidiosum meae: in te enim, homine omnium nobilissimo, similia invidorum vitia perspexi; quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam. multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deferatur. Me meae tamen ne nimis poeniteret, tua virtute perfectum est. curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quam demtum de fortuna videretur. Te vero moneo cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare; magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amavi, ne unquam inflectas cuiusquam iniuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Haec profecto vides quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia atque ex imperio laudis accesserit. Quamquam te ita gerere volo, quae per exercitum atque imperium gerenda sunt, ut haec multo ante meditare, huc te pares, haec cogites, ad haec te exerceas, sentiasque id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus, intelligas,

te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum civitatis. Quae quidem mea cohortatio, ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares, in omni reliqua vita, quibus crederes, quos caveres. Quod scribis te velle scire, qui sit reipublicae status; summa defensio est, sed contentio dispar. Nam qui plus opibus, armis, potentia valent, profecisse tantum mihi videntur stultitia et inconstantia adversariorum, ut etiam auctoritate iam plus valerent. Itaque perpauca adversantibus, omnia, quae ne per populum quidem sine seditione se posse assequi arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. nam et stipendium Caesari decretum est, et decem legati; et, ne lege Sempronia succederetur, facile perfectum est. Quod ad te brevius scribo, quia me status hic reipublicae non delectat: scribo tamen, ut te admoneam, quod ipse, literis omnibus a pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam discendo, cognovi; tu, rebus tuis integris, discas, neque salutis nostrae rationem habendam nobis esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi de filia et de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam; speroque et opto, nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum eximia spe, summae virtutis adolescentem, cum ceteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias: nulla enim erit hac praestantior disciplina: quem nos, et quia tuus, et quia te dignus est filius, et quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus, carumque habemus.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

De statu rerum publico conqueritur: Lentulum solatur spe exigua causae regiae, aut propemodum extinctae: certiores spes supplicationum facit, ut dolorem Lentuli leniat. Anno U. C. 698.

8. **D**E omnibus rebus, quae ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius suscepit, optime ex Emplatorio cognosces; qui non solum interfuit his rebus, sed etiam praefuit; neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi praetermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces; quae quales sint, non facile est scribere. Sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem unquam, hac hominum aetate habitura res esse videatur. Ego quidem, ut debeo, et ut tute mihi praecipisti, et ut me pietas utilitasque cogit, me ad eius rationes adiungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adiungendum putasti. Sed te non praeterit, quam sit difficile, sensum in republica, praesertim rectum et confirmatum, deponere. Verumtamen ipse me conformo ad eius voluntatem, a quo honeste dissentire non possum; neque id facio, ut forsitan quibusdam videor, simulatione. tantum enim animi inductio, et mehercule amor erga Pompeium apud me valet, ut, quae illi utilia sunt, et quae ille vult, ea mihi omnia iam et recta et vera videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne adversarii quidem eius, si cum pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum,

cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam, quae Pompeius velit, vel taceam, vel etiam, id quod mihi maxime lubet, ad nostra me studia referam literarum; quod profecto faciam, si mihi per eiusdem amicitiam licebit. Quae enim proposita fuerant nobis, cum et honoribus amplissimis, et laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in republica capeffenda; ea sublata tota: sed nec mihi magis, quam omnibus. Nam aut assentiendum est nulla cum gravitate paucis, aut frustra dissentiendum. Haec ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut iam de tua quoque ratione meditare. Commutata tota ratio est senatus, iudiciorum, rei totius publicae. otium nobis exoptandum est; quod ii, qui potiuntur rerum, praestaturi videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam consularem fortis et constantis senatoris, nihil est quod cogitemus. amissa est, culpa eorum, qui a senatu et ordinem coniunctissimum et hominem clarissimum abalienaverunt. Sed ut ad ea, quae coniunctiora rebus tuis sunt, revertar; Pompeium tibi valde amicum esse cognovi: eo tu consule, quantum ego perspicio, omnia, quae voles, obtinebis; quibus in rebus me sibi ille affixum habebit: neque a me ulla res, quae ad te pertineat, negligetur. Neque enim verebor, ne sim ei molestus; cui iucundum erit, etiam propter id ipsum, quod me esse gratum videbit. Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam, quae ad te pertineat, quae mihi non carior sit, quam meae res omnes. idque cum sentiam, sedulitate mihi met ipse

fatisfacere possum; re quidem ipsa ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum, non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia, consequi possum. Rem te valde bene gessisse rumor erat. Expectabantur literae tuae; de quibus eramus iam cum Pompeio locuti: quae si erunt allatae, nostrum studium exstabit in conveniendis magistratibus et senatoribus. Cetera, quae ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quam possumus, minus tamen faciemus, quam debemus.

M. T. C. P. LENTULO IMPERATORI S. D.

Excusabundus respondet Lentulo, qui quaesierat, cur in gratiam cum Caesare, Vatinio, & Crasso rediisset. Rationes consilii sui multis verbis exponit, & de Caesare quidem, de Vatinio, de Crasso denique. Tandem de scriptis suis respondet, & de Q. fratris negotio; quibus addit de Appii spe succedendi, & de publicanis non offendendis. Anno U. C. 699.

9. **P**ERIUCUNDAE mihi fuerunt literae tuae; quibus intellexi, te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipsum gravissimum et sanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur? Quod autem tibi grata mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quae praetermitti sine nefario scelere non possunt. Tibi autem multo notior atque illustrior meus in te animus esset, si hoc tempore omni, quo disiuncti fuimus, et una, et Romae fuissemus. Nam in eo ipso, quod te ostendis esse facturum, quodque

et in primis potes, et ego a te vehementer exspecto, in sententiis senatoriis, et in omni actione atque administratione reipublicae floruissemus. De qua ostendam equidem paulo post, qui sit meus sensus, et status; et rescribam tibi ad ea, quae quaeris: sed certe et ego te auctore amicissimo ac sapientissimo, et tu me consiliario, fortasse non imperitissimo, fideli quidem et benevolo certe, usus esses: quamquam tua quidem causa, te esse imperatorem, provinciamque bene gestis rebus cum exercitu victore obtinere, ut debeo, laetor. Sed certe qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores et praestantiores praesens capere potuisses. In eis vero ulciscendis, quos tibi partim inimicos esse intelligis propter tuam propugnationem salutis meae, partim invidere propter illius actionis amplitudinem et gloriam, mirificum me tibi comitem praebuissem: quamquam ille perennis inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potissimum fractam illam et debilitatam vim suam contulit, nostram vicem ultus est ipse sese. est enim ea conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum, non modo dignitatis, sed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallet in meis rebus expertum, quam etiam in tuis, tamen in celestia gaudeo, eam fidem cognosse hominum, non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram. De qua ratione tota iam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi rescribam ad ea, quae quaeris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Caesare et cum Appio esse in gratia; teque id non reprehendere adscribis. Vatinius autem scire

te velle ostendis, quibus rebus adductus defenderim et laudarim. Quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem consiliorum meorum repetam, necesse est.

Ego me, Lentule, initio rerum atque actionum tuarum, non solum meis, sed etiam reipublicae restitutum putabam: et, quoniam tibi incredibilem quendam amorem, et omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberem; reipublicae, quae te in me restituendo multum adiuvisset, eum certe me animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me singulari beneficio debitum praestitissem. Hac me mente fuisse, et senatus ex me, te consule, audivit, et tu in nostris sermonibus colloctionibusque ipse vidisti. Etsi iam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebatur animus, cum, te agente de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. Nam neque de monumentis meis ab iis adiutus es, a quibus debuisti; neque de vi nefaria, qua cum fratre eram domo expulsus, neque hercule in iis ipsis rebus, quae, quamquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessariae, tamen a me minimi putabantur in meis damnis, ex auctoritate senatus sarcieendis, eam voluntatem, quam exspectaram, praestiterunt. Quae cum viderem (neque enim erant obscura) non tamen tam acerba mihi haec accidebant, quam erant illa grata, quae fecerant. Itaque quamquam et Pompeio plurimum, te quidem ipso praedicatore ac teste, debebam, et eum non solum beneficio, sed amore etiam,

et perpetuo quodam iudicio meo diligebam ; tamen non reputans, quid ille vellet, in omnibus meis sententiis de republica pristinis permanebam. Ego, sedente Cn. Pompeio, cum, ut laudaret P. Sextium, introisset in urbem, dixissetque testis Vatinius, me fortuna et felicitate C. Caesaris commotum, illi amicum esse coepisse, dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis victoriisque anteferre : dixique eodem teste, alio loco, eosdem esse, qui Bibulum exire domo prohibuissent, et qui me coegissent. tota vero interrogatio mea nihil habuit, nisi reprehensionem illius tribunatus ; in quo omnia dicta sunt libertate animoque maximo, de vi, de auspiciis, de donatione regnorum. Neque vero hac in causa modo, sed constanter saepe in senatu. quin etiam, Marcellino et Philippo consulibus, nonis April. mihi est senatus assensus, ut de agro Campano, frequenti senatu, Idibus Maiis referretur. Num potui magis in arcem illius causae invadere, aut magis oblivisci temporum meorum, meminisse actionum ? Hac a me sententia dicta, magnus animorum factus est motus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. Nam hoc senatusconsulto in meam sententiam facto, Pompeius, cum mihi nihil ostendisset se esse offensus, in Sardiniam et in Africam profectus est, eoque itinere Lucam ad Caesarem venit. ibi multa de mea sententia questus est Caesar, quippe qui etiam Ravennae Crassum ante vidisset, ab eoque in me esset incensus. Sane moleste Pompeium id ferre constabat : quod ego, cum audissem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi : quem

cum in Sardinia Pompeius paucis post diebus, quam Luca discefferat, convenisset: Te, inquit, ipsum cupio; nihil opportunius potuit accidere: nisi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi est, quod mihi pro illo spondidisti. Quid multa? questus est graviter: sua merita commemoravit: quid egisset saepissime de actis Caesaris cum ipso meo fratre, quidque sibi is de me recepisset, in memoriam rededit; seque, quae de mea salute egisset, voluntate Caesaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cuius causam dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non possem tueri. Haec cum ad me frater pertulisset, et cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditum reservarem; collegi ipse me, et cum ipsa quasi republica collocutus sum; ut mihi, tam multa pro se perpeffo atque perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremque in bene meritos animum, fidemque fratris mei praestarem; eumque, quem bonum civem semper habuisset, bonum virum esse pateretur. In illis autem meis actionibus sententiisque omnibus, quae Pompeium videbantur offendere, certorum hominum, quos iam debes suspicari, sermones referebantur ad me: qui cum illa sentirent in republica, quae ego agebam, semperque sensissent; me tamen non satisfacere Pompeio, Caesaremque inimicissimum mihi futurum, gaudere se aiebant. Erat hoc mihi dolendum: sed multo illud magis, quod inimicum meum, (meum autem? immo vero legum, iudiciorum, otii, patriae, bonorum

omnium,) sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic me praesente osculabantur; non illi quidem, ut mihi stomachum facerent, quem ego funditus perdididi, sed certe ut facere se arbitrarentur. Hic ego quantum humano consilio efficere potui, circumspectis rebus meis omnibus, rationibusque subductis, summam feci cogitationum mearum omnium, quam tibi, si potero, breviter exponam.

Ego, si ab improbis et perditis civibus rempublicam teneri viderem, sicut et meis temporibus scimus, et nonnullis aliis accidisse accepimus, non modo praemiis, quae apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus ullis, quibus tamen moventur etiam fortissimi viri, ad eorum causam me adiungerem; ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Cum autem in republica Cn. Pompeius princeps esset, vir is, qui hanc potentiam et gloriam maximis in rempublicam meritis, praestantissimisque rebus gestis esset consecutus, cuiusque ego dignitatis ab adolescentia fautor, in praetura autem et in consulatu adiutor etiam exstitissem; cumque idem auctoritate, et sententia per se, consiliis et studiis tecum me adiuvisset; meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum; non putavi famam inconstantiae mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paulum me immutasssem, meamque voluntatem ad summi viri, de meque optime meriti dignitatem aggregasssem. In hac sententia complectendus erat mihi Caesar, ut vides, in coniuncta et causa et dignitate. Hic multum valuit cum veteris amicitia, quam tu non ignoras mihi et Q. fratri cum Caesare fuisse, tum humanitas eius

ac liberalitas, brevi tempore et literis, et officiis perspecta nobis, et cognita. vehementer etiam res ipsa publica me movit, quae mihi videbatur contentionem, praesertim maximis rebus a Caesare gestis, cum illis viris nolle fieri; et, ne fieret, vehementer recusare. Gravissime autem me in hanc mentem impulit et Pompeii fides, quam de me Caesari dederat; et fratris mei, quam Pompeio. Erant praeterea haec animadvertenda in civitate, quae sunt apud Platonem nostrum scripta divinitus: Quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse cives. Tenebam memoria, nobis consulibus, ea fundamenta iacta ex Kalendis Januariis confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decembris tantum vel animi fuisse in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis usque ad Caesarem et Bibulum consules, cum sententiae nostrae magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse honorum omnium. Postea, cum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque respublica consules haberet, sed mercatores provinciarum, et seditionum servos ac ministros; iecit quidam casus caput meum, quasi certaminis causa, in mediam contentionem diffensionemque civilem. Quo in discrimine cum mirificus senatus, incredibilis Italiae totius, singularis omnium bonorum consensus in me tuendo exstitisset; non dicam, quid acciderit; (multorum est enim, et varia culpa): tantum dicam brevi, non mihi exercitum, sed duces defuisse. In quo, ut iam sit in iis culpa, qui me non defenderunt; non minor est in iis, qui reliquerunt: et, si accusandi sunt, si qui per-

timuerunt ; magis etiam reprehendendi , si qui se timere simularunt. Illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, qui meos cives, et a me conservatos, et me servare cupientes, spoliatos ducibus, servis armatis obiici noluerim ; declararique maluerim, quanta vis esse potuisset in consensu honorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum afflictum excitare potuissent. Quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti atque tenuisti. Qua in causa (non modo non negabo, sed etiam semper et meminero, et praedicabo libenter) usus es quibusdam nobilissimis hominibus, fortioribus in me restituendo, quam fuerant iidem in tenendo : qua in sententia si constare voluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea recuperassent. Recreatis enim bonis viris consulatu tuo, et constantissimis atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompeio praesertim ad causam adiuncto, cum etiam Caesar, rebus maximis gestis, singularibus ornatus et novis honoribus, ac iudiciis fenatus, ad auctoritatem eius ordinis adiungeretur ; nulli improbo civi locus ad rempublicam violandam esse potuisset. Sed attende, quae sunt consecuta. Primum illa furia muliebrium religionum, qui non plaris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est illorum sententiis assecutus, qui (cum tribunus plebis poenas a seditioso cive per bonos viros iudicio persequi vellet) exemplum praeclarissimum in posterum vindicandae seditionis de republica sustulerunt : iidemque postea, non meum monumentum, (non enim illae manubiae meae, sed operis locatio mea

fuerat,) monumentum vero senatus, hostili nomine et cruentis iniustum literis esse passi sunt. Qui me homines quod saluum esse voluerunt, est mihi gratissimum: sed vellem non solum salutis meae, quemadmodum medici, sed, ut aliptae, etiam virium et coloris rationem habere voluissent. nunc, ut Apelles Veneris caput et summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt; reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. In quo ego spem fecelli non modo invidorum, sed etiam inimicorum meorum; qui de uno acerrimo et fortissimo viro, meoque iudicio, omnium magnitudine animi et constantia praestantissimo, Q. Metello, Lucii filio, quondam falsam opinionem acceperunt; quem post reditum dictitant fracto animo et demisso fuisse. Est vero probandum, qui et summa voluntate cesserit, et egregia animi alacritate abfuerit, neque sane redire curarit, eum ob id ipsum fractum fuisse, in quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, singularem virum, constantia et gravitate superasset. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam suspicabantur, de me idem cogitabant, abiectiore animo me futurum; cum republica maiorem etiam mihi animum, quam unquam habuissem, daret; quae declarasset, se non potuisse me uno cive carere; cumque Metellum unius tribuni plebis rogatio, me universa republica, duce senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente consule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, hominibus incumbentibus, omnibus denique suis viribus recuperasset. Neque vero ego mi-

hi postea quidquam assumsi; neque hodie assumo, quod quemquam malevolentissimum iure possit offendere. tantum enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, opera, consilio, labore desim. Hic meae vitae cursus offendit eos fortasse, qui splendorem et speciem huius vitae intuentur; sollicitudinem autem et laborem perspicere non possunt. Illud vero non obscure queruntur, in meis sententiis, quibus ornem Caesarem, quasi descissem a pristina causa. Ego autem cum illa sequor, quae paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo coeperam exponere. Non offendes eundem bonorum sensum, Lentule, quem reliquisti; qui confirmatus consulatu nostro, nunquam postea interruptus, afflictus ante te consullem, recreatus abs te totus est; nunc ab iis, a quibus tuendus fuerat, derelictus: idemque non solum fronte atque vultu, quibus simulatio facillime sustinetur, declarant ii, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur; sed etiam sensu saepe iam tabellaque docuerunt. Itaque tota iam sapientium civium, qualem me et esse et numerari volo, et sententia, et voluntas, mutata esse debet. Id enim iubet idem ille Plato, quem ego vehementer auctorem sequor, *Tantum contendere in republica, quantum probare tuis civibus possis: vim neque parenti, neque patriae afferri oportere.* Atque hanc quidem ille causam sibi, ait, non attingendae reipublicae fuisse; quod cum offendisset populum Atheniensem prope iam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque desipient-

te populo, neque integra re mihi ad consulendum, capefferemne rempublicam, implicatus tenebar. Sed laetatus tamen sum, quod mihi liceret, in eadem causa, et mihi utilia, et cuivis bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quaedam, et divina Caesaris in me fratremque meum liberalitas : qui mihi, quascunque res gereret, tuendus esset. Nunc in tanta felicitate tantisque victoriis etiamsi in nos non is esset, qui est, tamen ornandus videretur. Sic enim te existimare velim ; cum a vobis, meae salutis auctoribus, discefferim, neminem esse, cuius officiis me tam esse devinctum non solum confitear, sed etiam gaudeam.

Quod quoniam tibi exposui, facilia sunt ea, quae a me de Vatino et de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicuti de Caesare, te non reprehendere ; gaudeo consilium tibi probari meum. De Vatino autem, primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeium, statim ut ille praetor est factus, cum quidem ego eius petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnassem, neque tam illius laedendi causa, quam defendendi atque ornandi Catonis. post autem Caesaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudarim, peto a te, ut id a me, neve in hoc reo, neve in aliis requiras ; ne tibi ego idem reponam, cum veneris : tametsi possum vel absenti. Recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miseris. nec hoc pertimueris. nam a me ipso laudantur, et laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatini fuit etiam ille stimulus, de quo in iudicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho parasitus suaderet militi :

*Ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam
 Continuo. si quando illa dicet, Phaedriam in-
 Tromittamus comissatum; tu, Pamphilam
 Cantatum provochemus. si laudabit haec
 Illius formam; tu huius contra. denique
 Par pari referto, quod eam mordeat.*

Sic petivi a iudicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines, et de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum; meque inspectante saepe eum in senatu modo severe seducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur; quoniamque illi haberent suum Publium; darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem illorum animos, mediocriter laceffitus, leviter repungere. Neque solum dixi; sed etiam saepe facio, diis hominibusque approbantibus. Habes de Vatinio: cognosce de Crasso. Ego cum mihi cum illo magna iam gratia esset, quod eius omnes gravissimas iniurias, communis concordiae causa, voluntaria quadam oblivione contriveram, repentinam eius defensionem Gabinii, quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset, tamen, si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem: sed, cum me disputantem, non laceffitentem laesisset, exarsi, non solum praesenti, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset,) sed, cum inclusum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen, insciente me fuisset; omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipso quidam homines, et iidem illi, quos saepe nutu significationeque appello, cum se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea, meque tum de-

nique sibi esse visum reipublicae, qualis fuisset, restitutum, cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset; gaudere se dicebant, mihi et illum inimicum, et eos, qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. Quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur; cumque Pompeius ita contendisset, ut nihil unquam magis, ut cum Crasso redirem in gratiam, Caesarque per literas maxima se molestia ex illa contentione affectum ostenderet; habui non temporum solum rationem meorum, sed etiam naturae: Crassusque, ut quasi testata populo Romano esset nostra gratia, paene a meis laribus in provinciam est profectus. Nam cum mihi condixisset, coenavit apud me in mei generi Crassipedis hortis. Quamobrem eius causam, quod te scribis audisse, magna illius commendatione susceptam, defendi in senatu, sicut mea fides postulabat. Accepisti, quibus rebus adductus, quamque rem causamque defenderim; quique meus in republica sit pro mea parte capeffenda status. De quo sic velim statuas, me haec eadem sensurum fuisse, si mihi integra omnia, ac libera fuissent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes; neque delendum, etiamsi id fieri posset, summorum civium principatum; neque permanendum in una sententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis; sed temporibus assentiendum. Nunquam enim praestantibus in republica gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permanfio: sed, ut in navigando tempeffati obsequi artis est, etiamsi portum tenere non queas; cum vero id possis mutata velificatione as-

sequi stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem ceperis, potius quam, eo commutato, quo velis, tandem pervenire: sic, cum omnibus nobis in administranda republica propositum esse debeat id, quod a me saepissime dictum est, *Cum dignitate otium*; non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Quamobrem, ut paulo ante posui, si essent omnia mihi solutissima, tamen in republica non alius essem, atque nunc sum. Cum vero in hunc sensum et alliciar beneficiis hominum, et compellar iniuriis; facile patior, ea me de republica sentire ac dicere, quae maxime cum mihi, tum etiam reipublicae rationibus putem conducere. Apertius autem haec ago ac saepius, quod et Quintus, frater meus, legatus est Caesaris, et nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Caesare intercessit, quod ille non ita illustri gratia exceperit, ut ego eum mihi devinctum putarem. Itaque eius omni et gratia, quae summa est, et opibus, quas intelligis esse maximas, sic fruor, ut meis. Nec mihi aliter potuisse videor hominum perditorum de me consilia frangere, nisi cum praesidiis iis, quae semper habui, nunc etiam potentium benevolentiam coniunxissem. His ego consiliis, si te praesentem habuissem, ut opinio mea fert, essem usus eisdem. novi enim temperantiam et moderationem naturae tuae: novi animum tum mihi amicissimum, tum nulla in ceteros malevolentia suffusum; contraque cum magnum et excelsum, tum etiam apertum et simplicem. Vidi ego quosdam in te tales, quales tu eosdem in me videre potuisti. Quae me moverunt, movissent eadem te profecto. Sed, quocun-

que tempore mihi potestas praesentis tui fuerit, tu eris omnium moderator consiliorum meorum. tibi erit eidem, cui salus mea fuit, etiam dignitas curae. Me quidem certe tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis; neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum esse laetere.

Quod rogas, ut mea tibi scripta mittam, quae post discessum tuum scripserim; sunt orationes quaedam, quas Menocrito dabo: neque ita multae; ne pertimescas. Scripsi etiam (nam ab orationibus diiungo me fere, referoque ad mansuetiores Musas, quae me maxime, sicut iam a prima adolescentia, delectant) scripsi igitur Aristoteleo more, quemadmodum quidem volui, tres libros in disputatione ac dialogo de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles. Abhorrent enim a communibus praeceptis, et omnem antiquorum, et Aristoteleam, et Isocrateam rationem oratoriam complectuntur. Scripsi etiam versibus tres libros de temporibus meis; quos iam pridem ad te misissem, si esse edendos putassem. Sunt enim testes, et erunt, sempiterni meritorum erga me tuorum, meaeque pietatis. Sed quia verebar, non eos, qui se laesos arbitrentur, (etenim iam feci parce, et molliter,) sed eos, quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos tamen ipsos libros, si quem, cui recte committam, invenero, curabo ad te perferendos. Atque istam quidem partem vitae consuetudinisque nostrae totam ad te defero. Quantum literis, quantum studiis, veteribus nostris delectationibus, consequi

poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui haec semper amasti, libentissime conferemus. Quae ad me de tuis rebus domesticis scribis, quaeque mihi commendas, ea tantae mihi curae sunt, ut me nolim admoneri; rogari vero sine magno dolore vix possum. Quod de Quinti fratris negotio scribis, te priore aetate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuisse; nunc autem omnia facturum, ut conficias; id scito esse eiusmodi, ut frater meus vere existimet, adiuncto isto fundo, patrimonium fore suum per te constitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, et de Lentuli tui nostrique studiis et exercitationibus, velim quam familiarissime certiorum, et quam saepissime facias; existimesque, neminem cuiquam neque cariorum, neque iucundiorum unquam fuisse, quam te mihi; idque me, non modo ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intelligat, esse facturum. Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, fortituum esse cum collega provinciam: si curiata lex non esset, se paraturum, tibi que successurum: legem curiatam consuli ferri opus esse, necesse non esse: se, quoniam ex senatusconsulto provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introisset. Ego, quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio; varias esse opiniones intelligo. sunt, qui putent, posse te non decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur; sunt etiam, qui, si decedas, a te relinqui posse, qui provinciae praesit. Mihi non tam de iure certum est (quamquam

ne id quidem valde dubium est) quam, illud ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, libertatem, qua te scio libentissime frui solere, pertinere, te sine ulla mora provinciam successori concedere, praesertim cum sine suspitione tuae cupiditatis, non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque meum puto esse, et quid sentiam, ostendere, et quod feceris, defendere.

Scripta iam epistola superiore, accepi tuas literas de publicanis; quibus aequitatem tuam non potui non probare. felicitate quidem, vellem, consequi potuisses, ne eius ordinis, quem semper ornasti, rem aut voluntatem offenderes. Equidem non desinam tua decreta defendere; sed nosti consuetudinem hominum. scis, quam graviter inimici ipsi illi Q. Scaevolae fuerint. Tibi tamen sum auctor, ut, si quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitiges. Id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiae tuae. Vale.

M. T. C. S. D. L. VALERIO, IURISCONSULTO.

Inter iocos significat Valerio, se eius nomine P. Lentulo gratias egisse, eumque, ut domum redeat, hortatur. Anno U. C. 699.

10. **C**UR enim tibi hoc non gratificer, nescio; praesertim cum his temporibus audacia pro sapientia liceat uti. Lentulo nostro egi per literas tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim desinas iam nostris literis uti, et nos aliquando revisas, et ibi malis esse, ubi aliquo numero sis, quam istic, ubi solus sapere

videare. Quamquam qui istinc veniunt, partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas : partim contumeliosum, quod male respondeas. Sed iam cupio tecum coram iocari. Quare fac, ut quam primum venias, neque in Apuliam tuam accedas, ut possimus, salvum venisse, gaudere. Nam illo si veneris, tanquam Ulysses, cognosces tuorum neminem. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER II
AD
CURIONEM ET CETEROS.

M. T. C. S. D. C. CURIONI.

Accusatus a Curione negligentiae literarum, se excusat, eique quod absens summam laudem consecutus sit, gratulatur, hortaturque, ut, quam concitasset, expectationi sui respondeat, & ipsum, cuius consiliis ad hanc dignitatem pervenerit, iam prope senescentem, amore suo oblectet. Anno U. C. 700.

I. **Q**UAMQUAM me nomine negligentiae suspectum tibi esse doleo; tamen non tam mihi molestum fuit, accusari abs te officium meum, quam iucundum requiri; praesertim cum, in quo accusabar, culpa vacarem; in quo autem desiderare te significabas meas literas, prae te ferres perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem et optatum amorem tuum. Equidem neminem praetermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui literas non dederim. etenim quis est tam in scribendo impiger, quam ego? A te vero bis, terve summum, et eas perbreves accepi. Quare, si iniquus es in me iudex, condemnabo eodem ego

te crimine : sin me id facere noles , te mihi aequum praebere debebis. Sed de literis hactenus. non enim vereor , ne non scribendo te expleam ; praesertim si in eo genere studium meum non aspernabere. Ego te abfuisse tamdiu a nobis et dolui , quod carui fructu iucundissimae consuetudinis tuae ; et laetor , quod absens omnia cum maxima dignitate es consecutus ; quodque in omnibus tuis rebus , meis optatis fortuna respondit. Breve est , quod me tibi praecipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta est expectatio vel animi , vel ingenii tui , ut ego te obsecrare obtestarique non dubitem , sic ad nos conformatus revertare , ut , quam expectationem tui concitasti , hanc sustinere ac tueri possis. Et quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio , te rogo , ut memineris , quantaecumque tibi accessiones fient et fortunae , et dignitatis , eas te non potuisse consequi , nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruisses. Quare hoc animo in nos esse debebis , ut aetas nostra iam ingravescens , in amore atque in adolescentia tua conquiescat. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

Patris mortem filio absenti significat , ac se illi parentis loco fore pollicetur. Anno U. C. 700.

2. **G**RAVI teste privatus sum amoris summi erga te mei , patre tuo , clarissimo viro ; qui , cum suis laudibus , tum vero te filio , superasset omnium fortunam , si ei contigisset , ut te ante videret , quam a vi-

ta discederet. Sed spero nostram amicitiam non egere testibus. Tibi patrimonium dii fortunent. Me certe habebis, cui et carus aequè sis et iucundus, ac fuisti patri.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

Rupam libertum excusat, quod in patris funere ludos popule non promiserit, quia amicis displicuerit. cuius consilii, coram pluribus exponendi, iam summam perscribit, & quanta in exspectatione Curio filius sit, significat. Anno U. C. 700.

3. **R**UPAE studium non defuit declarandorum munerum tuo nomine; sed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quidquam, te absente, fieri, quod tibi, cum venisses, non esset integrum. Equidem quid sentiam, aut scribam ad te postea pluribus, aut, ne ad ea meditare, imparatum te offendam, coramque contra istam rationem, meam dicam; ut aut te in meam sententiam adducam, aut certe testatum apud animum tuum relinquam, quid senserim; ut, si quando (quod nolim) displicere tibi consilium tuum coeperit, possis meum recordari. Brevi tamen sic habeto, in eum statum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quae tibi natura, studio, fortuna data sunt, facilius omnia, quae sunt amplissima in republica, consequi possis, quam muneribus; quorum neque facultatem quisquam admiratur (est enim copiarum, non virtutis), neque quisquam est, quin fatietate iam defessus sit. Sed aliter, atque ostenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem sententiae meae. Quare omnem hanc disputationem

in adventum tuum differo. Summa scito in expectatione te esse, eaque a te expectari, quae a summa virtute, summoque ingenio expectanda sunt: ad quae si es, ut debes, paratus (quod ita esse confido); plurimis maximisque muneribus, et nos amicos, et cives tuos universos, et rempublicam afficies. Illud cognosces profecto, mihi te neque cariosem, neque iucundiosem esse quemquam.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

Diversa dicit literarum genera esse, quorum neutrum sibi iam conveniat. Quapropter ad cohortationem transit, ut pergat Curio ad gloriam ire, quia gravis ipsi adversaria, omnium expectatio, constituta sit. Anno U. C. 700.

4. **E**PISTOLARUM genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cuius causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire, aut nostra, aut ipsorum interesset. Huius generis literas a me profecto non expetis. tuarum enim rerum domesticarum habes et scriptores, et nuntios. in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistolarum genera duo, quae me magnopere delectant: unum familiare et iocosum; alterum severum et grave. Utro me minus deceat uti, non intelligo. Iocerne tecum per literas? civem mehercule non puto esse, qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid scribam? quid est, quod possit graviter a Cicerone scribi ad Curionem, nisi de republica? Atque in hoc genere haec mea causa est, ut neque ea, quae non sentio, velim scribere. Quamob-

rem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est, utar ea clausula, qua soleo; teque ad studium summae laudis cohortabor. Est enim tibi gravis adversaria constituta et parata, incredibilis quaedam expectatio; quam tu una re facillime vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis esse laborandum. In hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse considerem: et hoc, quidquid attigi, non feci inflammandi tui causa, sed testificandi amoris mei. Vale.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

Questus de publicis malis, Curioni gratulatur, quod ea non videat, & magnam ex benefactis laudem consequatur. Sed quoquo se modo respublica habeat, ad eam capeffendam vindicandamque adhortatur. Anno U. C. 700.

5. **H**AEC negotia quomodo se habeant, ne epistola quidem narrare audeo. tibi, etsi ubicunque es (ut scripsi ad te antea) in eadem es navi, tamen, quod abes, gratulor; vel quia non vides ea, quae nos; vel quod excelso et illustri loco sita est laus tua, in plurimorum et sociorum et civium conspectu: quae ad nos nec obscuro, nec vario fermone, sed et clarissima, et una omnium voce perfertur. Unum illud nescio, gratulerne tibi, an timeam, quod mirabilis est expectatio redditus tui: non, quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non respondeat; sed mehercule, ne, cum veneris, non habeas iam, quod cures: ita sunt omnia debilitata iam, prope et extincta. Sed haec

ipsa nescio, rectene sint literis commissa. quare cetera cognosces ex aliis. Tu tamen, siue habes aliquam spem de republica, siue desperas, ea para, meditare, cogita, quae esse in eo civi ac viro debent, qui sit rempublicam afflictam, et oppressam miseris temporibus, ac perditis moribus, in veterem dignitatem ac libertatem vindicaturus.

M. T. C. C. CURIONI S. P. D.

Curioni, ex Asia adventanti, Milonis causam, consulatum petentis, diligentissime commendat, ut gratia, qua plurimum polleat, petitionem eius adiuvet, quo ipso non tam Milonem sibi, quam etiam Ciceronem, cuius intererat Milonem ornari, magis magisque sibi devincturus sit. Anno U. C. 700.

6. **N**ONDUM erat auditum, te ad Italiam adventare, cum Sextum Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te literis misi. Sed tamen cum appropinquare tuus adventus putaretur, et te iam ex Asia Romam versus profectum esse constaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur, ne nimis cito mitteremus, cum has quam primum ad te perferri literas magno perere vellemus. Ego, si mea in te essent officia solum, Curio, tanta, quanta magis a te ipso praedicari, quam a me ponderari solent, verecundius a te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem. grave est enim homini pudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet; ne id, quod petat, exigere magis, quam rogare, et in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me vel nota omnibus, vel ipsa novitate meorum

temporum clarissima et maxima beneficia exstiterunt; estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere; non dubitavi, id a te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximeque necessarium. Neque enim sum veritus, ne sustinere tua in me vel innumerabilia non possem; cum praesertim considerem, nullam esse gratiam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando, cumulandoque illustrare posset. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi et locavi; statuique in eo me non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere quaerere. Neque vero cuiquam salutem ac fortunas suas tantae curae fuisse unquam puto, quantae mihi sit honos eius, in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adiumento esse, si volueris, posse intelligo, ut nihil sit praeterea nobis requirendum. Habemus haec omnia: honorum studium, conciliatum ex tribunatu, propter nostram (ut spero te intelligere) causam: vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturae: iuventutis et gratiosorum in suffragiis studia, propter ipsius excellentem in eo genere vel gratiam, vel diligentiam: nostram suffragationem, si minus potentem, at probatam tamen, et iustam, et debitam, et propterea fortasse etiam gratiosam. Dux nobis, et auctor opus est, et eorum ventorum, quos proposui, moderator quidam, et quasi gubernator; qui si ex omnibus unus optandus esset, quem tecum conferre possemus, non haberemus. Quamobrem, si me

memorem, si gratum, si bonum virum, vel ex hoc ipso, quod tam vehementer de Milone laborem, existimare potes; si dignum denique tuis beneficiis iudicas: hoc a te peto, ut subvenias huic meae sollicitudini, ut huic meae laudi, vel (ut verius dicam) prope salutem tuum studium dices. De ipso T. Annio tantum tibi polliceor, te maioris animi, gravitatis, constantiae, benevolentiaeque erga te, si complecti hominem volueris, habiturum esse neminem. Mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris, ut eundem te facile agnoscam fuisse in laude mea, qui fueris in salute. Ego, ni te videre scirem, cum ad te haec scriberem, quantum officii sustinerem, quantopere mihi esset in hac petitione Milonis, omni, non modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum, plura scriberem. Nunc tibi omnem rem, atque causam, meque totum commendo, atque trado. Unum hoc sic habeto: si a te hanc rem impetraro, me paene plus tibi, quam ipsi Miloni debitum. non enim mihi tam mea salus cara fuit, in qua praecipue sum ab illo adiutus, quam pietas erit in referenda gratia, iucunda. eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Vale.

M. T. C. PROCONSUL C. CURIONI
TRIBUNO PL. S. D.

Ex Cilicia Curioni de tribunatu plebis gratulatur, hortaturque, ne cuius consilium sequatur, sed quod rectum est, constanter faciat; nec patiat sibi provinciam prorogari. A. U. C. 702.

7. **S**ERA gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla negligentia praetermissa est. longe enim

absum : audio fero. Sed tibi et gratulor , et , ut sempiternae laudi tibi sit iste tribunatus , exopto : teque hortor , ut omnia gubernes et moderere prudentia tua , ne te auferant aliorum consilia. Nemo est , qui tibi sapientius suadere possit te ipso : nunquam labere , si te audies. Non scribo hoc temere : cui scribam , video : novi animum , novi consilium tuum : non vereor , ne quid timide , ne quid stulte facias , si ea defendes , quae ipse recta esse senties. Quod in id republicae tempus non incideris , sed veneris , (iudicio enim tuo , non casu , in ipsum discrimen rerum contulisti tribunatum tuum ,) profecto vides , quanta vis in republica temporum sit , quanta varietas rerum , quam incerti exitus , quam flexibiles hominum voluntates : quid insidiarum , quid vanitatis in vita , non dubito , quin cogites. Sed , amabo te , cura , et cogita nihil novi , sed illud idem , quod initio scripsi : tecum loquere : te abhabe in consilium , te audi , tibi obtempera. alteri qui melius dare consilium possit , quam tu , non facile inveniri potest : tibi vero ipsi certe nemo melius dabit. Dii immortales ! cur ego non adsum vel spectator laudum tuarum , vel particeps , vel socius , vel minister consiliorum ? tametsi hoc minime tibi deest ; sed tamen efficeret magnitudo , et vis amoris mei , consilio te ut possem iuvare. Scribam ad te plura alias. paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios ; ut , quoniam sane feliciter , et ex mea sententia rem gessimus , unis literis totius aestatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim , quamquam difficili in re atque causa , cognosces ex iis literis , quas Thara-

soni, liberto tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te singulari, rogo atque oro, ne patiare, quidquam mihi ad hanc provincialem molestiam temporis prorogari. Praesens tecum egi, cum te tribunum plebis isto anno fore non putarem; itemque petivi saepius per literas; sed tum quasi a senatore nobilissimo, et adolescente gratiosissimo; nunc a tribuno plebis, et a Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi; quod solet esse difficilius: sed ut ne quid novi decernatur: et ut senatusconsultum et leges defendas; eaque mihi conditio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCONSUL M. COELIO S. D.

M. Coelius, cuius est liber VIII harum epistolarum, scripserat leviores res urbanas Ciceroni de gladiatorii ludis, dilatione vadimoniorum, & furtis nonnullis, quae ipsum nihil afficiebant. Reprehensa ergo illa sedulitate monet, ut severiores res, quem statum putet reip. futurum esse, perscribat. Addit, cum Pompeio fuisse, cui se ut Coelius det, hortatur; & cum Caninio Athenis. Denique sua commendat. Anno U. C. 702.

8. **Q**UID? tu me hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladiatorum compositiones, ut vadimonia dilata, et Chrestii compilationem mitteres, et ea, quae nobis, cum Romae sumus, narrare nemo audeat? Vide, quantum tibi meo iudicio tribuam (nec me hercule iniuria. *πολιτικωτερον* enim te adhuc neminem cognovi.) ne illa quidem curo mihi scribas, quae maximis in rebus reipublicae geruntur quotidie, nisi

quid ad me ipsum pertinebit. scribent alii : multi nuntiabunt. perferet multa etiam ipse rumor. Quare ego nec praeterita, nec praesentia abs te, sed ut ab homine longe in posterum prospiciente, futura exspecto ; ut ex tuis literis, cum formam reipublicae viderim, quale aedificium futurum sit, scire possim. Neque tamen adhuc habeo, quod te accusem. neque enim fuit, quod tu plus providere posses, quam quivis nostrum, in primisque ego, qui cum Pompeio complures dies nullis in aliis, nisi de republica, sermonibus versatus sum : quae nec possunt scribi, nec scribenda sunt. Tantum habeto, civem egregium esse Pompeium, et ad omnia, quae providenda sunt in republica, et animo, et consilio paratum. Quare da te homini : complectetur, mihi crede. iam iidem illi et boni, et mali cives videntur, qui nobis videri solent. Ego cum Athenis decem ipsos dies fuisssem, multumque mecum Gallus noster Caninius, proficiscerbar inde pridie nonas Quint. cum hoc ad te literarum dedi. Tibi cum omnia mea commendatissima esse cupio, tum nihil magis, quam ne tempus nobis provinciae prorogetur. in eo mihi sunt omnia. Quod, quando, et quomodo, et per quos agendum sit, tu optime constitues. Vale.

M. T. C. COELIO RUFO AEDILI CURULI
DESIGNATO S. D.

Gratulatur de aedilitate obtenta, Hirro competitore deiecto, in quem veteris poetae verbis facete iocatur. Anno U. C. 702.

9. **P** RIMUM tibi, ut debeo, gratulor, laetorque

cum praesenti, tum etiam sperata tua dignitate, ferius, non negligentia mea, sed ignoratione rerum omnium. in his enim sum locis, quo et propter longinquitatem, et propter latrocinia, tardissime omnia perferuntur. Et cum gratulor, tum vero quibus verbis tibi gratias agam, non reperio, quod ita factus sis, ut dederis nobis, quemadmodum scripseras ad me, quem semper ridere possemus. Itaque cum primum audivi, ego ille ipse factus sum, scis quem dicam: egi que omnes illos adolescentes, quos ille iactitat. difficile est loqui. *Te autem contemplanis absentem, et quasi tecum coram loquerer, Non, aed: pol, quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris.* Quod quia praeter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud: *Incredibile hoc factu obiicitur.* repente vero inCESSI omnibus laetitiiis. In quo cum obiurgarer, quod nimio gaudio paene desiperem; ita me defendebam: *Ego voluptatem animi nimiam.* Quid quaeris? dum illum rideo, paene sum factus ille. Sed haec pluribus; multa que alia et de te, et ad te, cum primum ero aliquid otii nactus. Te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meae, ultorem non modo inimicorum, sed etiam invidorum meorum; ut eos partim scelerum suorum, partim etiam ineptiarum poeniteret. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO RUFO AEDILI
CURULI DESIGN. S. D.

Querendo de tabellariis, occulte Coelium negligentiae literarum accusat: res suas in Amano gestas narrat: &, ne provincia prorogetur, rogat: de rep. cupit certior fieri. A. U. C. 702.

10. **T**U vide, quam ad me literae non perferantur. non enim possum adduci, ut abs te, postea quam aedilis es factus, nullas putem datas; praesertim cum esset tanta res, tantae gratulationis: de te, quia quod sperabam; de Hillo (balbus enim sum) quod non putaram. Atqui sic habeto, nullam me epistolam accepisse tuam post comitia ista praeclara, quae me laetitia extulerunt: ex quo vereor, ne idem eveniat in meas literas. Equidem nunquam domum nisi unam epistolam, quin esset ad te altera: nec mihi est te iucundius quidquam, nec carius. Sed balbi non sumus: ad rem redeamus. Ut optasti, ita est. velles enim, ais, tantum modo ut haberem negotii, quod esset ad laureolam fatis. Parthos times, quia diffidis copiis nostris. ergo ita accidit. Nam Parthico bello nuntiato, locorum quibusdam angustiis et natura montium fretus, ad Amanum exercitum adduxi, fatis probe ornatum auxiliis, et quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis nostri. Multum est enim in his locis: *Hiccine est ille, qui urbem? quem senatus?* nosti cetera. Cum venissem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo communis est, divisus aquarum divortiis; Cassius noster, quod mihi magnae voluptati fuit, feliciter ab Antiochia hostem reiecerat. Bibulus provinciam acceperat. Interea cum meis copiis omnibus vexavi Amanienses, hostes sempiternos. multi occisi, capti; reliqui dissipati: castella munita improviso adventu capta et incensa. Ita victoria iusta *Imperator* appellatus apud Issum (quo in loco saepe, ut ex te audivi, Clitarchus tibi narravit,

Darium ab Alexandro esse superatum) adduxi exercitum ad infestissimam Ciliciae partem. Ibi quintum vicefimum iam diem aggeribus, vineis, turribus oppugnabam oppidum munitissimum, Pindenissum, tantis opibus, tantoque negotio, ut mihi ad summam gloriam nihil desit, nisi nomen oppidi: quod si, ut spero, cepero; tum vero literas publice mittam. Haec ad te in praesenti scripsi, ut speres, te assequi id, quod optasses. Sed, ut redeam ad Parthos, haec aestas habuit hunc exitum fatis felicem. Ea, quae sequitur, magno est in timore. Quare, mi Rufe, vigila: primum ut mihi succedatur: sin id erit, ut scribis, et, ut ego arbitror, spissius; illud, quod facile est, ne quid mihi temporis prorogetur. De republica, ex tuis, ut antea tibi scripsi, cum praesentia, tum etiam futura magis exspecto. Quare ut ad me omnia quam diligentissime perscribas, te vehementer rogo. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI
CURULI S. D.

Prorogationis metu sollicitus ob varias causas, de pantheris, in ludos aedilis Coelii capiendis, scribit: & sibi res urbanas perscribi postulat. Anno U. C. 703.

11. **P**UTARESNE unquam accidere posse, ut mihi verba deessent: neque solum ista vestra oratoria, sed haec etiam levia, nostratia? Desunt autem propter hanc causam, quod mirifice sum sollicitus, quidnam de provinciis decernatur. Mirum me desiderium tener urbis, incredibile meorum, atque in primis tui; satietas autem provinciae: vel, quia videmur eam fa-

mam consecuti, ut non tam accessio quaerenda, quam fortuna metuenda sit; vel, quia totum negotium non est dignum viribus nostris, qui maiora onera in republica sustinere et possim et soleam; vel quia belli magni timor impendet, quod videmur effugere, si ad constitutam diem decedemus. De pantheris, per eos, qui venari solent, agitur mandato meo diligenter: sed mira paucitas est; et eas, quae sunt, valde aiunt queri, quod nihil cuiquam insidiarum in mea provincia, nisi sibi, fiat. itaque constituisse dicuntur, in Cariam ex nostra provincia decedere. Sed tamen sedulo fit, et in primis a Patisco. Quidquid erit, tibi erit: sed quid esset, plane nesciebamus. Mihi, mehercule, magnae curae est aedilitas tua. ipse dies me admonebat. scripsi enim haec ipsis Megalensibus. Tu velim ad me de omni reipublicae statu quam diligentissime perscribas. ea enim certissima putabo, quae ex te cognoro. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI
CURULI S. D.

Appropinquante discessu ex provincia, urbem desiderat, cuius fructus provincialibus praefert: & obviam sibi literas mitti postulat. Anno U. C. 703.

12. **SOLLICITUS** equidem eram de rebus urbanis; ita tumultuosae conciones, ita molestae Quinquatrus afferebantur: nam citeriora nondum audiebamus. sed tamen nihil me magis sollicitabat, quam in his molestiis non me, si quae ridenda essent, ridere tecum.

sunt enim multa, sed ea non audeo scribere. Illud moleste fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum literarum. Quare etsi, cum tu haec leges, ego iam annum munus confecero; tamen obviae mihi velim sint literae tuae, quae me erudiant de omni republica, ne hospes plane veniam. hoc melius, quam tu, facere nemo potest. Diogenes tuus, homo modestus, a me cum Philone Pessinunte discessit. iter habebant ad Deiotarum regem; quamquam omnia nec benigna, nec copiosa cognorant. Urbem, urbem, mihi Rufe, cole, et in ista luce vive. Omnis peregrinatio (quod ego ab adolescentia iudicavi) obscura et fordida est iis, quorum industria Romae potest illustris esse. Quod cum probe scirem, utinam in sententia permanissem! Cum una mehercule ambulatiuncula, atque uno sermone nostro, omnes fructus provinciae non confero. Spero me integritatis laudem consecutum. non erat minor ex contemnenda, quam ex conservata provincia. Spem triumphis? inquis. Satis gloriose triumpharem, si non essem quidem tamdiu in desiderio rerum mihi carissimarum. Sed (ut spero) propediem te videbo. tu mihi obviam mitte epistolas te dignas. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI
CURULI S. D.

De literarum infrequentia modeste questus, amicitiam Appii Coelio excusat, & rationibus defendit. Curionis inconstantiam se praevidisse, provinciam recte confecisse, & urbis desiderio nunc unica teneri dicit. Anno U. C. 703.

13. **R**ARAS tuas quidem (fortasse enim non perferuntur) sed suaves accipio literas : vel quas proxime acceperam , quam prudentes ? quam multi et officii et consilii ? Etsi omnia sic constitueram mihi agenda , ut tu admonebas ; tamen confirmantur nostra consilia , cum sentimus , prudentibus fideliterque suadentibus idem videri. Ego Appium (ut saepe tecum locutus sum) valde diligo ; meque ab eo diligi statim coeptum esse , ut simultatem deposuimus , sensi. Nam et honorificus in me consul fuit , et suavis amicus , et studiosus studiorum etiam meorum. Mea vero officia ei non defuisse , tu es testis ; quoniam *κωμικὸς μαρτυρῶς* (ut opinor) occidit Phania : et mehercule etiam pluris eum feci , quod te amari ab eo sensi. Iam me Pompeii totum esse scis. Brutum a me amari intelligis. Quid est causae , cur mihi non in optatis sit complecti hominem , florentem aetate , opibus , honoribus , ingenio , liberis , propinquis , affinibus , amicis , collegam meum praefertim , et in ipsa collegii laude et scientia , studiosum mei ? Haec eo pluribus scripsi , quod mihi significabant tuae literae , subdubitare te , qua essem erga illum voluntate. Credo , te audisse aliquid. falsum est , mihi crede , si quid audisti. Genus institutorum et rationum mearum , dissimilitudinem nonnullam habet cum illius administratione provinciae. Ex eo quidam suspicati fortasse sunt , animorum contentione , non opinionum dissensione , me ab eo discrepare. Nihil autem feci unquam , neque dixi , quod contra illius existimationem esse vellem. Post hoc negotium autem , et temeritatem nostri Dolabel-

lae, deprecatores me pro illius periculo praebeo. Erat in eadem epistola veteris civitatis. gaudebam sane, et congelasse nostrum amicum laetabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. Quid ais? Caesarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret praeter me? nam, ita vivam, putavi. Dii immortales! quam ego risum nostrum desidero! Mihi erat in animo, quoniam iurisdictionem confeceram, civitates locupletaram, publicanis etiam superioris lustris reliqua, sine fociorum ulla querela, conservaram, privatis, summis, infimis fueram iucundus, proficisci in Ciliciam nonis Maii; et, cum prima aestiva attigissem, militaremque rem collocassem, decedere ex senatusconsulto. Cupio te aedilem videre, miroque desiderio me urbs afficit, et omnes mei, tuque in primis. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO AEDILI
CURULI S. D.

M. Fabium commendat diligenter: de urbanis rebus literas expectat. Anno U. C. 703.

14. **M**ARCO Fabio, viro optimo, et homine doctissimo, familiarissime utor, mirificeque eum diligo, cum propter summum ingenium eius, summamque doctrinam, tum propter singularem modestiam. Eius negotium sic velim suscipias, ut si esset res mea. Novi ego vos magnos patronos. hominem occidat oportet, qui vestra opera uti velit. sed in hoc homine nullam accipio excusationem. Omnia relinques,

Cicer. Oper. Vol. VII.

E

si me amabis, cum tua opera Fabius uti volet. Ego res Romanas vehementer exspecto et desidero; in primisque, quid agas, scire cupio. nam iamdiu, propter hiemis magnitudinem, nihil novi ad nos afferebatur. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO, CURULI
AEDILI S. P. D.

Ad plures Coelii epistolas respondet, praesertim 11. & 13. libri octavi: hoc est de supplicatione; de filiae & Dolabellae nuptiis: quibus addit de quaestore Coelio provinciae praefecto; de Ocella, & aliis. Anno U. C. 703.

15. **N**ON potuit accuratius agi, nec prudentius, quam actum est a te cum Curione de supplicatione: et, mehercule, confecta res ex sententia mea est, cum celeritate, tum quod is, qui erat iratus, competitor tuus, et idem meus, assensus est ei, qui ornavit res nostras divinis laudibus. Quare scito me sperare ea, quae sequuntur; ad quae tu te para. Dolabellam a te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. Nam ea, quae speras Tulliae meae prudentia temperari posse, scio, cui tuae epistolae respondeant. Quid, si meam legas, quam ego tum ex tuis literis misi ad Appium? Sed quid agas? sic vivitur. Quod actum est, dii approbent. Spero fore iucundum generum nobis; multumque in eo tua nos humanitas adiuvabit. Respublica me valde sollicitat. faveo Curioni: Caesarem honestum esse cupio: pro Pompeio emori possum, sed tamen ipsa respublica nihil mihi est carius; in qua tu non valde te iactas. districtus enim mihi videris esse, quod et bonus civis, et bonus amicus es. Ego de pro-

vincia decedens, quaestorem Coelium praeposui provinciae. Puerum? inquires. At quaestorem, at nobilem adolescentem, at omnium fere exemplo: neque erat superiore honore usus, quem praeficerem. Pomtinus multo ante discesserat: a Quinto fratre impetrari non poterat: quem tamen si reliquisset, dicerent iniqui, non me plane post annum, ut senatus voluisset, de provincia decessisse; quoniam alterum me reliquisset. Fortasse etiam illud adderent, senatum eos voluisse provinciis praeesse, qui antea non praefuissent; fratrem meum triennium Asiae praefuisse. Denique nunc sollicitus non sum: si fratrem reliquisset, omnia timerem. Postremo non tam mea sponte, quam potentissimorum duorum exemplo, qui omnes Cassios, Antoniosque complexi sunt, nobilem adolescentem non tam allicere volui, quam alienare nolui. Hoc tu meum consilium laudes necesse est. mutari enim non potest. De Ocella parum ad me plane scripseras; et in actis non erat. Tuae res gestae ita notae sunt, ut trans montem Taurum etiam de Matrino sit auditum. Ego, nisi quid me Etesiae morabuntur, celementer (ut spero) vos videbo. Vale.

M. T. C. IMP. M. COELIO, AEDILI CURULI
S. P. D.

Cicero ex provincia regressus, Coelio videbatur nimium ad Pompeium propendere, quod dissuasit illi epist. 16. lib. 8. cui Cicero respondet, se pacem & otium malle, quam castra sequi; etiam causas sinisterioris suspicionis ostendit & refutat. Anno U. C. 704.

16. **M**AGNO dolore me affecissent tuae literae,

nisi iam et ratio ipsa depulisset omnes molestias, et diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem novum. Sed tamen quare acciderit, ut ex meis superioribus literis id suspicari, quod scribis, nescio. quid enim fuit in illis, praeter querelam temporum, quae non animum meum magis sollicitum haberet, quam tuum? Nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus nosse deberes, ut me existimares aut tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam et prope iacentem desciscerem; aut tam inconstantem, ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem, a meque ipse deficerem; et, quod initio, semperque fugi, civili bello interesset. Quod est igitur meum triste consilium? ut discederem fortasse in aliquas solitudines? nostri enim non modo stomachi mei, cuius tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum, in hominum insolentium indignitate, fastidium. Accedit etiam molesta haec pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. Eo si onere carerem, quamvis parvis Italiae latebris contentus essem. Sed incurrit haec nostra laurus non solum in oculos, sed iam etiam in vuculas malevolorum. Quod cum ita esset, nil tamen unquam de profectioe, nisi vobis approbantibus, cogitavi. Sed mea praediola tibi nota sunt. in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. Quod autem in maritimis facillime sum; moveo nonnullis suspicionem, velle me navigare; quod tamen fortasse non nollem, si possem ad otium. nam ad bellum quidem qui convenit? praesertim contra eum, cui spero me

fatisfecisse; ab eo, cui tamen satisfieri nullo modo potest? Deinde sententiam meam tu facillime perspiciere potuisti iam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviam venisti. non enim te celavi sermonem T. Ampii: vidisti, quam abhorrerem ab urbe relinquenda. Cum audissem, nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpeffurum, quam ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? Credas hoc mihi velim, quod puto te existimare, me ex his miseriis nihil aliud quaerere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluisse, quam pacem; ea desperata, nihil tam fugisse, quam arma civilia. Huius me constantiae puto fore ut nunquam poeniteat. Etenim memini, in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum, Q. Hortensium, quod nunquam bello civili interfuisset. Hoc nostra laus erit illustrior, quod illi tribuebatur ignaviae; de nobis id existimari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quae mihi a te ad timorem fidelissime atque amantissime proponuntur. Nulla est enim acerbitas, quae non omnibus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur; quam quidem ego a republica, meis privatis et domesticis incommodis libentissime, vel istis ipsis, quae tu me mones, ut caveam, redemissim. Filio meo, quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla respublica, satis amplum patrimonium relinquam in memoria nominis mei. sin autem nulla erit; nihil accidet ei separatim a reliquis civibus. Nam quod rogas, ut respiciam generum meum, adolescentem optimum, mihi que carissimum; an du-

bitas, cum scias, quanti cum illum, tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementissime sollicitet? et eo magis, quod in communibus miseriis, hac tamen oblectabar specula, Dolabellam meum, vel potius nostrum, fore ab iis molestiis, quas libertate sua contraxerat, liberum. Velim quaeras, quos ille dies sustinuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos sibi, quam mihi ipsi focero non honestos. Itaque neque ego hunc Hispaniensem casum exspecto, de quo mihi exploratum est ita esse, ut tu scribis; nec quidquam astute cogito. Si quando erit civitas, erit profecto nobis locus: sin autem non erit, in easdem solitudines tu ipse (ut arbitror) venies, in quibus nos confedisse audies. Sed ego fortasse vaticinor; et haec omnia meliores habebunt exitus. recordor enim desperationes eorum, qui senes erant, adolescente me. eos ego fortasse nunc imitor, et utor aetatis vitio. Velim ita sit. Sed tamen togam praetextam texi Oppio puto te audisse. nam Curtius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur. Hoc adpersi, ut scires, me tamen in stomacho solere ridere. Dolabellae quod scripsi, suadeo videas, tanquam si tua res agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. Te tamen oramus, quibuscunque erimus in terris, ut nos liberosque nostros ita tueare, ut amicitia nostra et tua fides postulabit. Vale.

M. T. C. IMP. CANINIO SALLUSTIO
PROQUAESTORI S. D.

Sallustii, qui Bibuli proconsulis Syriae quaestor erat, binis literis respondet: prioribus, ad singula eo ordine quo rogaverat; posterioribus, causas exponendo, quare illum Bibulo

commendare non debeat; cui tamen morem gerit. Anno U. C. 703.

17. **L**ITERAS a te mihi stator tuus reddidit Tarfi a. d. XVI Kalend. Sextiles. His ego ordine, ut videris velle, respondebo. De successore meo nihil audivi, nec quemquam fore arbitror. Quin ad diem decedam, nulla causa est, praesertim sublato metu Parthico. Commoraturum me nusquam sane arbitror. Rhodum, Ciceronum causa puerorum, accessurum puto; neque id tamen certum. Ad urbem volo quam primum venire; sed tamen iter meum reipublicae et rerum urbanarum ratio gubernabit. Successor tuus non potest ita maturare ullo modo, ut tu me in Asia possis convenire. De rationibus referendis, non erat incommodum, te nullam referre; quam tibi scribis a Bibulo fieri potestatem: sed id vix mihi videris per legem Iuliam facere posse; quam Bibulus certa quadam ratione non servat, tibi magnopere servandam censeo. Quod scribis, Apamea praesidium deduci non oportuisse, videbam idem ceteros existimare; molesteque ferebam, de ea re minus commodos sermones malevolorum fuisse. Parthi transferint, necne, praeter te video dubitare neminem. itaque omnia praesidia, quae magna et firma paraveram, commotus hominum non dubio sermone, dimisi. Rationes mei quaestoris, nec verum fuit me tibi mittere, nec tamen erant confectae. eas nos Apameae deponere cogitabamus. De praeda mea, praeter quaestores urbanos, id est, populum Romanum, teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquam. Laodiceae me prae-

des accepturum arbitror omnis pecuniae publicae, ut et mihi, et populo cautum sit sine vecturae periculo. Quod scribis ad me de drachmis CCCIOOO; nihil est, quod in isto genere cuiquam possim commodare. Omnis enim pecunia ita tractatur, ut praeda, a praefectis; quae autem mihi attributa est, a quaestore curatur. Quod quaeris, quid existimem de legionibus, quae decretae sunt in Syriam; antea dubitabam, venturaene essent; nunc mihi non est dubium, quin, si antea auditum erit, otium esse in Syria, venturae non sint. Marium quidem successorem tandem video esse venturum; propterea quod senatus ita decrevit, ut cum legionibus iret. Uni epistolae respondi: venio ad alteram. Petis, ut Bibulo te quam diligentissime commendem: in quo mihi voluntas non deest; sed locus esse videtur tecum exoptulandi. solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo sunt, certior me nunquam fecisti, quam valde Bibuli voluntas a me sine causa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, cum magnus Antiochiae metus esset, et magna spes in me atque in exercitu meo, solitum dicere, quidvis se perpeti malle, quam videri eguisse auxilio meo. quod ego, officio quaestorio te adductum, reticere de praetore tuo, non moleste ferebam; quamquam, quemadmodum tractare, audiebam. Ille autem, cum ad Thermum de Parthico bello scriberet, ad me litteram nunquam misit; ad quem intelligebat eius belli periculum pertinere. Tantum de auguratu filii sui scripsit ad me: in quo ego misericordia commotus, et quod semper amicissimus Bibulo fui, dedi operam, ut ei quam humanissime scriberem. Ille si omnibus

est malevolus, (quod nunquam existimavi,) minus offendor in me: sin autem a me est alienior, nihil tibi meae literae proderunt. Nam, ad senatum quas Bibulus literas misit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, sibi soli attribuit: se ait curasse, ut cum quaestu populi pecunia permutaretur. quod autem meum erat proprium, ut alariis Transpadanis uti negarem, id etiam populo se remisisse scribit. quod vero illius erat solius, id mecum communicat: *Equitibus auxiliariis*, inquit, *cum amplius frumenti postularem*. Illud vero pusilli animi, et ipsa malevolentia ieiuni atque inanis, quod Ariobarzanem, quia senatus per me regem appellavit, mihiq; commendavit, iste in literis non regem, sed regis Ariobarzani filium appellat. Hoc animo qui sunt, deteriores fiunt rogati. Sed tibi morem gessi: literas ad eum scripsi, quas cum acceperis, facies quod voles. Vale.

M. T. C. IMPERATOR Q. THERMO PROPRAETORI S. D.

Asiae propraetori suadet, ut decedens quaestorem potius, quam legatum, provinciae praeficiat. Anno U. C. 703.

18. **O**FFICIUM meum erga Rhodanem, ceteraque mea studia, quae tibi ac tuis praestiti, tibi, homini gratissimo, grata esse, vehementer gaudeo: mihiq; scito in dies maiori curae esse dignitatem tuam; quae quidem a te ipso integritate et clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse videatur. Sed mihi magis magisque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum consilium, quod initio Aristoni

nostro, ut ad me venit, ostendi; graves te suscepturum inimicitias, si adolescens potens et nobilis a te ignominia affectus esset. et hercle sine dubio erit ignominia. habes enim neminem honoris gradu superiorem. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipso vincit viros optimos, hominesque innocentissimos, legatos tuos, quod et quaestor est, et quaestor tuus. Nocere tibi iratum neminem posse perspicio: sed tamen tres fratres, summo loco natos, promptos, non indifertos, te nolo habere iratos, iure praesertim, quos video deinceps tribunos plebis per triennium fore. Tempora autem reipublicae qualia futura sint, quis scit? mihi quidem turbulenta videntur fore. Cur ego te velim incidere in terrores tribunitios, praesertim cum sine cuiusquam reprehensione quaestoriis legatis quaestorem possis anteferre? Qui si dignum se maioribus suis praebuerit, (ut spero, et opto,) tua laus ex aliqua parte fuerit. sin quid offenderit; sibi totum, nihil tibi offenderit. Quae mihi veniebant in mentem, quae ad te pertinere arbitrabar, quod in Ciliciam proficiscebar, existimavi me ad te oportere scribere. Tu, quod egeris, id velim dii approbent. Sed, si me audies, vitabis inimicitias, et posteritatis otio consules. Vale.

M. T. C. IMP. Q. COELIO, L. F. CALDO
QUAESTORI DES. S. D.

C. Coelium, quaestorem sibi forte datum, hortatur, ut festinet ad se venire, antequam ipse decedat. Anno U. C. 703.

19. **C**UM optatissimum nuntium accepissem, te

mihi quaestorem obtigisse; eo iucundiores mihi eam
 fortem sperabam fore, quo diutius in provincia mecum
 fuisses. Magni enim videbatur interesse ad eam neces-
 situdinem, quam nobis fors tribuisset, consuetudinem
 quoque accedere. Posteaquam mihi nihil neque a te
 ipso, neque ab ullo alio de adventu tuo scriberetur;
 verebar, ne id ita caderet, (quod etiam nunc ve-
 reor,) ne ante, quam tu in provinciam venisses,
 ego de provincia decederem. Accepi autem a te mis-
 sas literas in Cilicia, cum essem in castris, a. d. x Kal.
 Quintiles, scriptas humanissime, quibus facile et of-
 ficiū et ingenium tuum perspicere posset. sed neque
 unde, neque quo die datae essent, atque quo tempo-
 re te exspectarem, significabant; nec is, qui attulerat,
 a te acceperat, ut ex eo scirem, quo ex loco, et
 quo tempore essent datae. Quae cum essent incer-
 ta, existimavi tamen esse faciendum, ut ad te stato-
 res meos et lictores cum literis mitterem; quas si fa-
 tis opportuno tempore accepisti, gratissimum mihi
 feceris, si ad me in Ciliciam quam primum veneris.
 Nam quod ad me Curius, consobrinus tuus, mihi
 (ut scis) maxime necessarius, quod item C. Virgi-
 lius, propinquus tuus, familiarissimus noster, de te
 accuratissime scripsit, valet id quidem apud me mul-
 tum, sicuti debet hominum amicissimorum diligens
 commendatio: sed tuae literae, de tua praesertim
 dignitate, et de nostra coniunctione, maximi sunt
 apud me ponderis. Mihi quaestor optatior obtingere
 nemo potuit. Quamobrem quaecumque a me orna-
 menta ad te proficiscuntur; ut omnes intelligant, a
 me habitam esse rationem tuae maiorumque tuorum

66 EPIST. LIB. II. AD CURIONEM, ET ALIOS.

dignitatis. Sed id facilius consequar, si ad me in Cili-
ciam veneris: quod ego et mea, et reipublicae, et
maxime tua interesse arbitror. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER III
AD

APPIUM CLAUDIUM PULCHRUM.

M. T. C. APPIO PULCHRO IMP. S. D.

Appio Pulchro brevitatem excusat, quod Phantias, eius libertus, omnia narraturus sit, quem aequae, ut ipsum Appium, laudat, nec non Cilicem, alterum libertum. Tandem Valerium iurisconsultum commendat. Anno U. C. 702.

1. **S**I ipsa respublica tibi narrare posset, quomodo sese haberet, non facilius ex ea cognoscere posses, quam ex liberto tuo Phania: ita est homo non modo prudens, verum etiam (quod iuuet) curiosus. quapropter ille tibi omnia explanabit. id et ad brevitatem est apertius, et ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere; tamen videntur etiam aliquae meae partes. Sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse, cum propter multas suavitates ingenii, officii, humanitatis tuae; tum quod ex tuis literis, et ex multorum sermonibus intelligo, omnia, quae a me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod cum ita sit, perficiam profecto, ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine et gratia, et crebritate

et magnitudine officiorum meorum farciam : idque me (quoniam tu ita vis) puto non invita Minerva esse facturum : quam quidem ego , si forte de tuis sumfero , non solum Pallada , sed etiam Appiada nominabo. Cilix , libertus tuus , antea mihi minus fuit notus : sed ut mihi reddidit a te literas , plenas et amoris et officii , mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatem literarum tuarum. Iucunda mihi eius oratio fuit , cum de animo tuo , de sermonibus , quos de me haberes quotidie , mihi narraret. Quid quaeris ? biduo factus est mihi familiaris : ita tamen , ut Phanium valde sim desideraturus ; quem cum Romam remittes , quod (ut putabamus) celeriter eras facturum , omnibus ei de rebus , quas agi , quas curari a me voles , mandata des velim. L. Valerium , iureconsultum , valde tibi commendo : sed ita etiam , si non est iureconsultus. Melius enim ei cavere volo , quam ipse aliis solet. Valde hominem diligo. est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. omnino tibi agit gratias : sed idem scribit , meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat , te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCONSUL APPIO PULCHRO IMP.
S. D.

Ciliciam provinciam sortitus , Appium ex ea decessurum rogat , ut sibi eam quam maxime aptam explicatamque tradat.
Anno U. C. 702.

2. **C**UM et contra voluntatem meam , et praeter opinionem accidisset , ut mihi cum imperio in pro-

vinciam proficisci necesse esset, in multis et variis molestiis cogitationibusque meis, haec una consolatio occurrebat, quod neque tibi amicio, quam ego sum, quisquam posset succedere; neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quam maxime aptam explicatamque tradere. Quod si tu quoque eandem de mea voluntate erga te spem habes, ea te profecto nunquam fallit. A te maximo opere, pro nostra summa coniunctione tuaque singulari humanitate, etiam atque etiam quaeso et peto, ut, quibuscunque rebus poteris, (poteris autem plurimis,) prospicias, consulas rationibus meis. Vides, ex senatusconsulto provinciam esse habendam. si eam (quoad eius facere potueris) quam expeditissimam mihi tradideris, facilius erit mihi quasi decursus mei temporis. Quid in eo genere efficere possis, tui consilii est. Ego te, quod tibi veniet in mentem mea interesse, valde rogo. Pluribus verbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem exspectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur; aut res verba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur. Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis provisum esse intellexero, magnam te ex eo, et perpetuam voluptatem esse capturum. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Significat se Appii legatum Brundisii invenisse, suum exspectare; cum quo proxime navigaturus sit. Rogat interea, cum Sulpicius consul, contra senatus voluntatem, impediisset, ne supplementa scriberentur, ut Appius sibi commodet, nec milites, quos habeat, dimittat. Anno U. C. 702.

3. **A**NTE diem XI Kalendas Iunias Brundisium cum venissem, Q. Fabius, legatus tuus, mihi praesto fuit, eaque me ex tuis mandatis monuit, quae non modo mihi, ad quem pertinebant, sed universo senatui venerant in mentem, praesidio firmiori opus esse ad istam provinciam. Censebant enim omnes fere, ut in Italia supplementum meis et Bibuli legionibus scriberetur. Id cum Sulpicius, consul, passurum se negaret, multa nos quidem questi sumus; sed tantus consensus senatus fuit, ut mature proficisceremur, parendum ut fuerit; itaque fecimus. Nunc, quod a te petii literis iis, quas Romae tabellariis tuis dedi, velim tibi curae sit, ut, quae successorum coniunctissimo et amicissimo commodare potest is, qui provinciam tradit, ea pro nostra consociatissima voluntate, cura ac diligentia tua complectare; ut omnes intelligant, nec me benevolentiori cuiquam succedere, nec te amiciori potuisse provinciam tradere. Ex iis literis, quarum ad me exemplum misisti, quas in senatu recitari voluisti, sic intellexeram, permultos a te milites esse dimissos: sed mihi Fabius idem demonstravit, id te cogitasse facere; sed, cum ipse a te discederet, integrum militum numerum fuisse. Id si ita est, pergratum mihi feceris, si istas exiguas copias, quas habuisti, quam minime imminueris: qua de re senatusconsulta, quae facta sunt, ad te missa esse arbitror. Equidem pro eo, quanti te facio, quidquid feceris, approbabo: sed te quoque confido ea facturum, quae mihi intelliges maxime esse accommodata. Ego C. Pomtinum, legatum meum, Brundisii expecta-

bam; eumque ante Kalendas Iun. Brundisium venturum arbitrabar. Qui cum venerit, quae primum navigandi nobis facultas data erit, utemur. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Expectari a se scribit L. Clodium cum mandatis. Suum studium pollicetur, cuius causas exponit. Anno U. C. 702.

4. **P**RIDIE nonas Iun. cum essem Brundisii, literas tuas accepi; quibus erat scriptum, te L. Clodio mandasse, quae illum mecum loqui velles. Eum sane expectabam, ut ea, quae a te afferret, quam primum cognoscerem. Meum studium erga te, et officium, tamen in iis maxime declarabo, quibus plurimum significare potero, tuam mihi existimationem et dignitatem carissimam esse. Mihi et Q. Fabius Virgilianus, et C. Flaccus, Lucii filius, et diligentissime M. Octavius, Cnaei filius, demonstravit, me a te plurimi fieri; quod egomet multis argumentis iam antea iudicaram, maximeque illo libro augurali, quem ad me amantissime scriptum, suavissimum misisti. Mea in te omnia summa necessitudinis officia constabunt. Nam cum te ipsum, ex quo tempore tu me diligere coepisti, quotidie pluris feci; tum accesserunt etiam coniunctiones necessariorum tuorum. duo enim duarum aetatum plurimi facio, Cn. Pompeium, filiae tuae focerum, et M. Brutum, generum tuum: collegiique coniunctio, praesertim tam honorifice a te approbata, non mediocre vinculum mihi quidem attu-

lisse videtur ad voluntates nostras copulandas. Sed et, si Clodium convenero, ex illius fermone ad te scribam plura; et ipse operam dabo, te ut quam primum videam. Quod scribis, tibi manendi causam eam fuisse, ut me convenires, id mihi, ne mentiar, gratum est. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Appio gratias agit, danti operam, ut expeditam provinciam traderet: deinde itineris rationem exponit, ut Appius de congressu statuatur. Anno U. C. 702.

TRALLES veni a. d. VI Kalend. Sextiles. ibi mihi praesto fuit L. Lucilius cum literis mandatisque tuis; quo quidem homine neminem potuisti, nec mihi amiciosem, nec (ut arbitror) ad ea cognoscenda, quae scire volebam, aptiorem prudentioremve mittere. Ego autem et tuas literas legi libenter, et audiivi Lucilium diligenter. Nunc quoniam et tu ira sentis, (scribis enim, quae de nostris officiis ego ad te scripserim, etsi tibi iucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse) et revera, confirmata amicitia, et perspecta fide, commemoratio officiorum supervacanea est; eam partem orationis praetermittam: tibi tamen agam, ut debeo, gratias. animadverti enim, et didici ex tuis literis, te omnibus in rebus habuisse rationem, ut mihi consuleres, restitueresque et praeparares quodammodo omnia, quo mea ratio faciliior et solutior esse posset. Hoc tuum officium cum mihi gratissimum esse dicam, sequitur illud, ut te existimare velim, mihi magnae

curae fore, atque esse iam, primum, ut ipse tu, tuique omnes, deinde ut etiam reliqui scire possint, me tibi esse amicissimum. Quod quibus adhuc non satis est perspectum, si mihi nolle magis, nos hoc animo esse, quam non intelligere videntur. Sed profecto intelligent; neque enim obscuris personis, nec parvis in causis res agetur. Sed haec fieri melius, quam dici, aut scribi volo. Quod itinerum meorum ratio te nonnullam in dubitationem videtur adducere, visurusne me sis in provincia; ea res sic se habet. Brundisii cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum sermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem provinciae primum esse venturum, quo te maxime velle arbitrarer. tunc mihi ille dixit, quod classe tu velles decedere, et per fore accommodatum tibi, si ad illam maritimam partem provinciae, navibus accessissem. Dixi me esse facturum; itaque fecissem, nisi mihi L. Clodius noster Corcyrae dixisset, minime id esse faciendum; te Laodiceae fore ad meum adventum. Erat id mihi multo brevius, multoque commodius, cum praesertim te ita malle arbitrarer. Tua ratio postea est commutata. Nunc, quid fieri possit, tu facillime statues. ego tibi meum consilium exponam. Prope Kal. Sextil. puto me Laodiceae fore: ibi perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quae mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter Idus Sextil. putem me ad Iconium fore. Sed si quid nunc me fallit in scribendo, (procul enim aberam ab re ipsa, et a locis,) simul ac progredi coepero, quam celerrime potero, et quam creberrimis literis faciam, ut

tibi nota sit omnis ratio dierum atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quidquam, nec debeo. Sed, quod tuo commodo fieri possit, utriusque nostrum magni interest, ut te videam ante, quam decedas. Quam facultatem si quis casus eripuerit, mea tamen in te omnia officia constabunt, non secus ac si te vidissem. Tibi de nostris rebus nihil sum ante mandaturus per literas, quam desperaro coram me tecum agere posse. Quod te a Scaevola petiisse dicis, ut, dum tu abesses, ante adventum meum, provinciae praeesset; eum ego Ephesi vidi, fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Ephesi commemoratus sum; nec ex eo quidquam audivi, quod sibi a te mandatum diceret. Sane vellem potuisset obsequi voluntati tuae. non enim arbitror noluisse. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Ostendit congressum, a se expetitur, ab Appio vitatum: se tamen ei fore amicissimum: qui ut locum constituat, ubi convenire possint, sui itineris certiore eum facit. Anno U. C. 702.

6. **C**UM meum factum cum tuo comparo, etsi non magis mihi faveo in nostra amicitia tuenda, quam tibi; tamen multo magis meo facto delector, quam tuo. Ego enim Brundisii quaesivi ex Phania, cuius mihi videbar et fidelitatem erga te perspexisse, et nosse locum, quem apud te is teneret, quam in partem provinciae maxime putaret te velle, ut in succedendo primum venirem. Cum ille mihi respondisset, nihil me tibi gratius facere posse, quam si ad Sidam navigassem; etsi minus dignitatis habebat ille ad-

ventus, et ad multas res mihi minus erat aptus, tamen ita me dixi facturum. Idem ego cum L. Clodium Corcyrae convenissem, hominem ita tibi coniunctum, ut mihi, cum illo cum loquerer, tecum loqui viderer; dixi ei, me ita facturum esse, ut in eam partem, quam Phania rogasset, primum venirem. Tunc ille mihi cum gratias egisset, magnopere a me petivit, ut Laodiceam protinus irem: te in prima provincia velle esse, ut quam primum decederes: quin, nisi ego successor essem, quem tu cuperes videre, te antea, quam tibi successum esset, decessurum fuisse: quod quidem erat consentaneum cum iis literis, quas ego Romae acceperam; ex quibus perspexisse mihi videbar, quam festinares decedere. Respondi Clodio, me ita esse facturum, ac multo quidem libentius, quam si illud esset faciendum, quod promiseram Phaniae. Itaque et consilium mutavi, et ad te statim mea manu scriptas literas misi; quas quidem ex tuis literis intellexi satis mature ad te esse perlatas. Hoc ego meo facto valde delector. nihil enim potuit fieri amantius. Considera nunc vicissim tuum. Non modo ibi non fuisti, ubi me quam primum videre posses, sed eo discessisti, quo ego te ne persequi quidem possem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege (ut opinor) Cornelia constituti essent: ut tuum factum illis, qui, quo animo inter nos simus, ignorant, alieni hominis (ut levissime dicam) et fugientis congressum; meum vero, coniunctissimi et amicissimi esse videatur. Ac mihi tamen ante, quam in provinciam venirem, redditae sunt a te literae; quibus etsi te Tarsum proficisci demonstrabas, tamen mihi non dubiam

spem mei conveniendi afferebas : cum interea, credo equidem, malevoli homines, (late enim patet hoc vitium, et est in multis,) sed tamen probabilem materiam nacti sermonis, ignari meae constantiae, conabantur alienare a te voluntatem meam ; qui te forum Tarfi agere, statuere multa, decernere, iudicare dicerent, cum posses iam suspicari, tibi esse successum : quae ne ab iis quidem fieri solerent, qui brevi tempore sibi succedi putarent. Horum ego sermone non movebar. quin etiam (credas mihi velim) si quid tu ageres, levare me putabam molestia ; et ex annua provincia, quae mihi longa videtur, prope iam undecim mensium provinciam factam esse gaudebam, si absenti mihi unius mensis labor detractus esset. Illud (vere dicam) me movet, in tanta militum paucitate abesse tres cohortes, quae sint plenissimae ; nec me scire ubi sint. Molestissime autem fero, quod, te ubi visurus sim, nescio ; eoque ad te tardius scripsi, quod quotidie te ipsum exspectabam : cum interea ne literas quidem ullas accepi, quae me docerent, quid ageres, aut ubi te visurus essem. Itaque virum fortem, mihi in primis probatum, Antonium, praefectum evocatorum, misi ad te, cui, si tibi videretur, cohortes traderes ; ut, dum tempus anni esset idoneum, aliquid negotii gerere possem. in quo, tuo consilio ut me sperarem esse usurum, et amicitia nostra, et literae tuae fecerant ; quod ne nunc quidem despero. Sed plane, quando, aut ubi te visurus sim, nisi ad me scripseris, ne suspicari quidem possum. Ego, ut me tibi amicissimum esse, et aequi, et iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo ini-

quis fecus existimandi videris nonnihil loci dedisse, id si correxeris, mihi valde gratum erit. Et, ut habere rationem possis, quo loco me, salva lege Cornelia, convenias, ego in provinciam veni pridie Kal. Sex. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam. castra movi ab Iconio pridie Kalendas Sept. Nunc tu et ex diebus, et ex ratione itineris, si putabis me esse conveniendum, constitues, quo loco id commodissime fieri possit, et quo die. Vale.

M. T. C. S. D. APPIO PULCHRO.

Querelam Appii refellit; contraque ipse queritur: & virtutem extollens contra nobilium arrogantiam, se amicissimum ei fore confirmat. Anno U. C. 702.

7. **P**LURIBUS verbis ad te scribam, cum plus otii nactus ero. Haec scripsi subito, cum Bruti pueri Laodiceae me convenissent, et se Romam properare dixissent. Itaque nullas iis, praeterquam ad te, et ad Brutum, dedi literas. Legati Appiani mihi volumen a te, plenum querelae iniquissimae, reddiderunt, quod eorum aedificationem literis meis impedissem. Eadem autem epistola petebas, ut eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem aedificandi, liberarem; et simul peracute querebare, quod eos tributa exigere vetarem prius, quam ego, re cognita, permissem. genus enim quoddam fuisse impediendi, cum ego cognoscere non possem, nisi cum ad hiemem me ex Cilicia recepissem. Ad omnia accipe, et cognosce aequitatem expostulationis tuae. Primum, cum ad me aditum esset ab iis, qui dicerent, a se intolerabilia tri-

buta exigi; quid habuit iniquitatis, me scribere, ne facerent ante, quam ego rem causamque cognossem? Non poteram, credo, ante hiemem. sic enim scribis. Quasi vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. Tam longe? inquis. Quid? cum dabas iis literas, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quo minus ante hiemem aedificarent, non eos ad me venturos arbitrare? Tametsi id quidem fecerunt ridicule. quas enim literas afferebant, ut opus aestate facere possent, eas mihi post brumam reddiderunt. Sed scito, et multo plures esse, qui de tributis recusent, quam qui exigi velint; et me tamen, quod te velle existimem, esse facturum. De Appianis hactenus. A Pausania, Lentuli liberti, accenso meo, audivi, cum diceret, te secum esse questum, quod tibi obviam non prodissem. Scilicet contemsi te; nec potest fieri me quidquam superbius. Cum puer tuus ad me secunda fere vigilia venisset, isque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiasset, incertumque, utra via, cum essent duae; altera Varronem, tuum familiarissimum, altera Q. Leptam, praefectum fabrum meum, tibi obviam misi. mandavi utrique eorum, ut ante ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire possem. Currens Lepta venit, mihiq; nuntiavit, te iam castra praetergressum esse. confestim Iconium veni. cetera iam tibi nota sunt. An ego tibi obviam non prodirem? primum, Appio Claudio? deinde, imperatori? deinde, more maiorum? deinde, quod caput est, amico? praesertim cum in isto genere multo etiam ambitiosius facere soleam, quam honos meus et dignitas postulat. Sed haec hactenus. Illud idem Pau-

fanas dicebat, te dixisse: Quidni? Appius Lentulo, Lentulus Appio processit obviam: Cicero Appio noluit? Quaeso, etiamne tu has ineptias, homo (mea sententia) summa prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum usu, addo urbanitatem, quae est virtus, ut Stoici rectissime putant, ullam Appietatem, aut Lentulitatem, valere apud me plus, quam ornamenta virtutis, existimas? Cum ea consecutus nondum eram, quae sunt hominum opinionibus amplissima; tamen ista vestra nomina nunquam sum admiratus: viros esse, qui ea vobis reliquissent, magnos arbitrabar. Postea vero, quam ita et cepi et gessi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem; superiorem quidem nunquam, sed parem vobis me speravi esse factum. Nec, mehercule, aliter vidi existimare, vel Cn. Pompeium, quem omnibus, qui unquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipsi antepono. Tu si aliter existimas, nihil errabis, si paulo diligentius, (ut, quid sit *ευγενεια*, quid sit nobilitas, intelligas,) Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat, attenderis. Sed, ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo, verum etiam amicissimum existimes velim. profecto omnibus meis officiis efficiam, ut ita esse vere possis iudicare. Tu autem si id agis, ut minus mea causa, dum ego absim, debere videaris, quam ego tua laborarim; libero te ista cura.

παρ εμοι γε και αλλοι,

Οι κε με τιμησουσι, μαλιστα δε μητιετα Ζευς.

Si autem natura es *φιλαιτιος*, illud non perficies quominus tua causa velim. hoc assequere, ut, quam in

partem tu accipias, minus laborem. Haec ad te scripsi liberius, fretus conscientia officii mei, benevolentiaeque; quam a me certo iudicio susceptam, quoad tu voles, conservabo. Vale.

M. T. C. PROCOS. S. D. APPIO PULCHRO.

Refellit, quae Appius obiecerat; probatque, si quid egerit, quod inique interpretetur Appius; aut imprudenter illum facere, qui malevolorum sermonibus credat; aut astute nimis, qui, quae sibi in mentem veniant, aliis attribuat. Deinde gratum sibi esse ostendit, quod de urbanis rebus perscripserit, & promiserit de suis: in quibus id maxime rogat, ne prorogari provinciam concedat. Tandem de bellicis provinciae rebus addit, & crebras poscit literas. Anno U. C. 702.

8. **E**TSI, quantum ex tuis literis intelligere potui, videbam, te hanc epistolam, cum ad urbem esses, esse lecturum, refrigerato iam levissimo sermone hominum provincialium; tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione scripisses, faciendum mihi putavi, ut tuis literis brevi responderem. Sed prima duo capita epistolae tuae, tacita mihi quodammodo relinquenda sunt. nihil enim habent, quod aut definitum sit, aut certum, nisi me vultu, taciturnitate significasse, tibi non esse amicum; idque pro tribunali, cum aliquid ageretur, et nonnullis in conviviiis intelligi potuisse. Hoc totum nihil esse, possum intelligere: sed cum sit nihil, ne quid dicatur quidem, intelligo. Illud quidem scio, meos multos, et illustres, et ex superiore, et ex aequo loco sermones habitos cum tua summa laude, et cum magna significatione nostrae familiaritatis, ad te vere potuisse de-

ferri. Nam, quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius, aut iustius, quam ut sumtus egentissimarum civitatum minuerem, sine ulla imminutione dignitatis tuae, praesertim ipsis civitatibus postulantibus? Nam mihi totum genus legationum, tuo nomine proficiscentium, notum non erat. Apameae cum essem, multarum civitatum principes ad me detulerunt, sumtus decerni legatis nimis magnos, cum solvendo civitates non essent. Hic ego multa simul cogitavi. primum te hominem, non solum sapientem, verum etiam (ut nunc loquimur) urbanum, non arbitrabar genere isto legationum delectari; idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis disputavisse: primum, Appium Claudium senatui populoque Romano, non Myndensium testimonio, (in ea enim civitate mentio facta est,) sed sua sponte, esse laudatum: deinde me ista vidisse multis accidere, ut eorum causa legationes Romam venirent, sed his legationibus non meminisse ullum tempus laudandi, aut locum dari: studia mihi eorum placere, quod in te bene merito grati essent: consilium totum videri minime necessarium. Si autem vellent declarare in eo officium suum, laudaturum me, si qui suo sumtu functus esset officio; concessurum, si legitimo; non permissurum, si infinito. Quid enim reprehendi potest, nisi quod addis, visum esse quibusdam edictum meum, quasi consulto ad istas legationes impediendas esse accommodatum? Iam non tam mihi videntur iniuriam facere, si qui haec disputant, quam si cuius aures ad hanc disputationem patent. Romae composui edictum: nihil addidi, nisi quod publicani me rogarunt,

cum Samum ad me venissent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. Diligentissime scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumtus civitatum; quo in capite sunt quaedam nova, salutaria civitatibus, quibus ego magnopere delector. Hoc vero, ex quo suspicio nata est, me exquisisse aliquid, in quo te offenderem, translatitium est. Neque enim eram tam desipiens, ut privatae rei causa legari putarem, qui et tibi non privato, et pro re non privata sua, sed publica; non in privato, sed in publico orbis terrae consilio, [id est, in senatu,] ut gratias agerent, mittebantur; neque cum edixi, ne quis iniussu meo proficisceretur, exclusi eos, qui me in castra, et qui trans Taurum persequi non possent. Nam id est maxime in tuis literis irridendum. Quid enim erat, quod me persequerentur in castra, Taurumve transferent, cum ego Laodicea usque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum dioecesium, quae cis Taurum sunt, omniumque earum civitatum magistratus legationesque convenirent? Nisi forte postea coeperunt legare, quam ego Taurum transgressus sum; quod certe non ita est. Cum enim Laodiceae, cum Apameae, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconii essem, quibus in oppidis omnibus commoratus sum; omnes iam istius generis legationes erant constitutae. Atque hoc tamen te scire volo, me, de isto sumtu legationum aut minuendo, aut remittendo, decrevisse nihil, nisi quod principes civitatum a me postulassent; ne in venditionem tributorum, et illam acerbissimam exactionem (quam tu non ignoras) capitum atque ostiorum, inducerentur sumtus minime

necessarii. Ego autem cum hoc suscepissem, non solum iustitia, sed etiam misericordia adductus, ut levarem miseris perditas civitates, et perditas maxime per magistratus suos, non potui in illo sumtu non necessario negligens esse. Tu, cum istiusmodi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quae tibi in mentem veniant, aliis attribuas; genus sermonis inducis in amicitiam minime liberale. Ego si in provincia detrahere de tua fama unquam cogitarem, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundisii, neque ad praefectum fabrum Corcyrae, quem in locum me venire velles, retulissem. Quare potes, doctissimis hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda praeclarissime scripti libri, genus hoc totum orationis tollere: *Disputabant; ego contra diserebam: Dicebant; ego negabam.* An mihi de te nihil esse dictum unquam putas? ne hoc quidem, quod, cum me Laodiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? quod iisdem diebus meus conventus erat Apameae, Synnadis, Philomeli; tuus Tarfi? Non dicam plura, ne, in quo te obiurgem, id ipsum videar imitari. Illud dicam, ut sentio: Si ista, quae alios loqui dicis, ipse sentis; tua summa culpa est: sin autem alii tecum haec loquuntur; tua tamen, quod audis, culpa nonnulla est. Mea ratio in tota amicitia nostra constans et gravis reperietur. Quod si qui me astutiorum fingit; quid potest esse callidius, quam, cum te absentem semper defenderim, cum praesertim mihi usu venturum non arbitrarer, ut ego quoque absens a te defendendus essem; nunc committere, ut tu iure optime me ab-

fentem deferere posses? Unum genus excipio sermonis, in quo per saepe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici, si aut legatorum tuorum cuiquam, aut praefectorum, aut tribunorum militum male dicitur: quod tamen ipsum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut gravius diceretur, aut in plures, quam mecum Corcyrae Clodius est locutus; cum in eo genere maxime quereretur, te aliorum improbitate minus felicem fuisse. Hos ego sermones, quod et multi sunt, et tuam existimationem, ut ego sentio, non offendunt, laceffiui nunquam, sed non valde repressi. Si quis est, qui neminem bona fide in gratiam putet redire posse; non nostram is perfidiam coarguit, sed indicat suam; simulque non de me is peius, quam de te existimat. Sin autem quem mea instituta in provincia non delectant, et quadam dissimilitudine institutorum meorum ac tuorum laedi se putat, cum uterque nostrum recte fecerit, sed non idem uterque secutus sit; hunc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobilissimi, latius in provincia patuit. nostra si angustior, (etsi de tua prolixa beneficaque natura limavit aliquid posterior annus, propter quandam tristitiam temporum;) non debent mirari homines, cum et natura semper ad largiendum ex alieno fuerim restrictior, et temporibus, quibus alii moventur, iisdem ego movear, *me esse acerbum sibi, ut sim dulcis mihi.* De rebus urbanis quod me certiore fecisti, cum per se mihi gratum fuit, tum quod significasti, tibi omnia mea mandata curae fore. in quibus unum illud te praecipue rogo, ut cures, ne quid mihi ad hoc negotii aut oneris accedat, aut tem-

poris; Hortensiumque, nostrum collegam et familiarrem, roges, ut, si unquam mea causa quidquam aut sensit, aut fecit, de hac quoque sententia bima decedat, qua mihi nihil potest esse inimicius. De nostris rebus quod scire vis, Tarso nonis Octobr. Amanum versus profecti sumus. Haec scripsi postridie eius diei, cum castra haberem in agro Mopsuhestiae. Si quid egero, scribam ad te; neque domum unquam ad meos literas mittam, quin adiungam eas, quas tibi reddi velim. De Parthis quod quaeris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerunt, admisso Parthico ornatu, dicuntur omnes revertisse. Hostem esse in Syria negant ullum. Tu velim ad me quam saepissime, et de tuis rebus scribas, et de meis, et de omni reipublicae statu. de quo sum sollicitus eo magis, quod ex tuis literis cognovi, Pompeium nostrum in Hispaniam iturum. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Appii literis, humanissime scriptis, humanitate pari respondet, eique de triumphis spe gratulatur, & ad absolvendos augurales libros hortatus, petit, ut supplicationem sibi decerni curet. Anno U. C. 703.

9. **V**IX tandem legi literas dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officii, diligentiae. Adspectus videlicet urbis tibi tuam pristinam urbanitatem reddidit. Nam, quas ex itinere ante, quam ex Asia egressus es, ad me literas misisti, unas de legatis a me prohibitis proficisci, alteras de Appianorum aedificatione impedita, legi perinvitus. Itaque conscientia meae constantis erga te voluntatis rescripsi tibi subiratus. Iis vero literis lectis, quas Philotimo, liberto meo, dedisti,

cognovi intellexique, in provincia multos fuisse, qui nos, quo animo inter nos sumus, esse nollent; ad urbem vero ut accesseris, vel potius, ut primum tuos videris, cognosse te ex iis, qua in te absentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te observantia et constantia fuisset. Itaque quanti illud me aestimare putas, quod est in tuis literis scriptum, Si quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etsi vix fieri possit, tamen te parem mihi gratiam relaturum? Tu vero facile facies. nihil est enim, quod studio et benevolentia, vel amore potius, effici non possit. Ego, etsi et ipse ita iudicabam, et fiebam crebro a meis per literas certior; tamen maximam laetitiam cepi ex tuis literis de spe minime dubia et plane explorata triumphii tui: neque vero ob eam causam, quo ipse facilius consequeretur (nam id quidem *επιζουρησιον* est); sed, mehercule, quod tua dignitas atque amplitudo mihi est ipsa cara per se. Quare quoniam plures tu habes, quam ceteri, quos scias in hanc provinciam proficisci, quod te adeunt fere omnes, si quid velis; gratissimum mihi feceris, si ad me, simul atque adeptus eris, quod et tu confidis, et ego opto, literas miseris. Longi subsellii (ut noster Pompeius appellat) iudicatio et mora, si quem tibi item unum alterumve diem abstulerit (quid enim potest amplius?) tua tamen dignitas suum locum obtinebit. Sed, si me diligis, si a me diligi vis, ad me literas, ut quam primum laetitia afficiar, mittito. Et velim, reliquum quod est promissi ac muneris tui, mihi persolvas. Cum ipsam cognitionem iuris augurii consequi cupio; tum mehercule tuis incredibiliter studiis

erga me muneribusque delector. Quod autem a me tale quiddam desideras, sane mihi considerandum est, quonam te remunerer potissimum genere: nam profecto non est meum, qui in scribendo (ut soles admirari) tantum industriae ponam, committere, ut negligens in scribendo fuisse videar; praesertim cum id non modo negligentis, sed etiam ingrati animi crimen futurum sit. Verum haec videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque, et pro nostra, non instituta, sed iam inveterata amicitia curares, enitare, ut supplicatio nobis quam honorificentissime, quam primumque decernatur. Omnino ferius mihi literas, quam vellem; in quo cum difficultas navigandi fuit odiosa, tum in ipsum discessum senatus incidisse credo literas meas. Sed id feci adductus auctoritate et consilio tuo; idque a me recte factum puto, quod non statim, ut appellatus imperator sim, sed aliis rebus additis, aestivisque confectis, literas miserim. Haec igitur tibi erunt curae, quemadmodum ostendis; meque totum, et mea, et meos commendatos habebis. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Appium Dolabella, reversum e Cilicia, de maiestate & de ambitu accusaverat, quo tempore Tulliam duxerat, filiam Ciceronis. Id factum, insciente se, conatur probare. Praeterea suspicionem impeditae legationis, quae ad laudandum illum decreta fuisset, conatur eripere. Addiderat gestorum in provincia narrationem, quae perit. Tandem auguratur, censuram ei delatum iri. Anno U. C. 703.

10. **C**UM est ad nos allatum de temeritate eorum,
Cicer. Oper. Vol. VII. G

qui tibi negotium facefferent, etsi graviter primo nuntio commotus sum, quod nihil tam praeter opinionem meam accidere potuit; tamen, ut me collegi, cetera mihi facillima videbantur, quod et in te ipso maximam spem, et in tuis magnam habebam; multaue mihi veniebant in mentem, quamobrem istum laborem tibi etiam honori putarem fore. Illud plane moleste tuli, quod certissimum et iustissimum triumphum, hoc invidorum consilio esse tibi ereptum videbam. quod tu si tanti facies, quanti ego semper iudicavi faciendum esse; facies sapienter, et ages victor ex inimicorum dolore triumphum iustissimum. Ego enim plane video fore, nervis, opibus, sapientia tua, vehementer ut inimicos tuos poeniteat intemperantiae suae. De me tibi sic, contestans omnes deos, promitto atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro salute,) in hac provincia, cui tu praefuisti, rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis (ut spero) apud civitates, gravitate imperatoris suscepturum officia atque partes. Omnia volo a me et postules, et exspectes; vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Servilius perbreves mihi a te literas reddidit, quae mihi tamen nimis longae visae sunt. iniuriam enim mihi fieri putabam, cum rogabar. Nollem accidisset tempus, in quo perspicere posses, quanti te, quanti Pompeium, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem; quamquam in consuetudine quotidiana perspexisses, sicut perspicias: sed, quoniam accidit, si quid a me praeternissum erit, commissum facinus et admissum dede-

cus confitebor. Pomtinus, qui a te tractatus est praestanti ac singulari fide, cuius tui beneficii sum ego testis, praestat tibi memoriam benevolentiamque, quam debet; qui, cum maximis rebus suis coactus, a me invitissimo decessisset; tamen, ut vidit interesse tua, conscendens iam navem, Epheso Laodiceam revertit. Talia te cum studia videam habiturum esse innumerabilia, plane dubitare non possum, quin tibi amplitudo ista sollicitudo futura sit. Si vero effeceris, ut censores creentur, et si ita gesseris censuram, ut et debes, et potes; non tibi solum, sed tuis omnibus video in perpetuum summo te praesidio futurum. Illud pugna et enitere, ne quid nobis temporis prorogetur; ut, cum hic tibi satisfecerimus, istic quoque nostram in te benevolentiam navare possimus. Quae de hominum atque ordinum omnium erga te studiis scribis ad me, minime mihi miranda et maxime iucunda acciderunt, eademque ad me perscripta sunt a familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cuius mihi amicitia non solum ampla, sed etiam iucunda est, ea tribui, quae debeantur; tum vero remanere etiam nunc in civitate nostra studia, prope omnium consensu, erga fortes et industrios viros; quae mihi ipsi una semper tributa merces est laborum et vigiliarum mearum. Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuisse in eo adolescente, cuius ego salutem duobus capitibus iudiciis summa contentione defendi, ut, tuis inimicitias suscipiendis, oblivisceretur patroni omnium fortunarum ac rationum suarum; praesertim cum tu omnibus, vel ornamentis, vel prae-

fidiis redundares, illi (ut levissime dicam,) multa deessent. cuius sermo stultus et puerilis erat iam antea ad me a M. Coelio, familiari nostro, perscriptus: de quo item sermone multa scripta sunt abs te. Ego autem citius cum eo, qui tuas inimicitias suscepisset, veterem coniunctionem diremisssem, quam novam conciliaissem. Neque enim de meo erga te studio dubitare debes; neque id est obscurum cuiquam in provincia, nec Romae fuit. Sed tamen significatur in tuis literis suspicio quaedam, et dubitatio tua: de qua alienum tempus est mihi tecum exoptulandi; purgandi autem mei, necessarium. Ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quo minus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, si te palam odissem, minus, quod tibi obesset, facere? si clam, magis aperte inimicus esse? Quodsi essem ea perfidia, qua sunt ii, qui in nos haec conferunt; tamen ea stultitia certe non fuisset, ut aut in obscuro odio apertas inimicitias, aut, in quo tibi nihil nocerem, summam ostenderem voluntatem nocendi. Ad me adire quosdam memini, [nimirum ex Epicteto,] qui dicerent, nimis magnos sumtus legatis decerni: quibus ego non tam imperavi, quam censui, sumtus legatis quam maxime ad legem Corneliam decernendos. Atque in eo ipso me non perseverasse, testes sunt rationes civitatum; in quibus, quantum quaeque voluit, legatis tuis datum induxit. Te autem quibus mendacis homines levissimi onerarunt? non modo sublato sumtus, sed etiam a procuratoribus eorum, qui iam profecti essent, repetitos et ablatos; eamque causam multis omnino non eundi fuisse. Quererer

tecum atque expostularem, ni (ut supra scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quam accusare te mallem; idque putarem esse rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me; quamobrem non debueris credere, pauca dicam. Nam si me virum bonum, si dignum his studiis eaque doctrina, cui me a pueritia dedi, si satis magni animi, non minimi consilii in maximis rebus perspectum habes; nihil in me, non modo perfidiosum, et insidiosum, et fallax in amicitia, sed ne humile quidem aut ieiunum debes agnoscere. Sin autem me astutum et occultum iuvat fingere; quid est, quod minus cadere in eiusmodi naturam possit, quam aut florentissimi hominis aspernari benevolentiam, aut eius existimationem oppugnare in provincia, cuius laudem domi defenderis? aut in ea re animum ostendere inimicum, in qua nihil obsis? aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertissimum sit, ad nocendum, levissimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis essem, cum te ex fratre meo, ne tunc quidem, cum tibi prope necesse esset eas agere partes, inimicum mihi fuisse cognossem? Cum vero reditum nostrum in gratiam uterque expetisset; quid in consulatu tuo frustra mecum egisti, quod me aut facere, aut sentire voluisses? Quid mihi mandasti, cum te Puteolis prosequer, in quo non expectationem tuam diligentia mea vicerim? Quodsi id est maxime astuti, omnia ad suam utilitatem referre; quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quam hominis nobilissimi atque honoratissimi coniunctio, cuius opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magno, vel ornamen-

to, vel praesidio esse possent? Quae tamen ego omnia in expetenda amicitia tua, non astutia quadam, sed aliqua potius sapientia, secutus sum. Quid? illa vincula, quibus quidem libentissime adstringor, quanta sunt? studiorum similitudo, suavitas consuetudinis, delectatio vitae atque victus, sermonis societas, literae interiores. Atque haec domestica. Quid illa tandem popularia? reditus illustris in gratiam? in quo ne per imprudentiam quidem errari potest sine suspitione perfidiae: amplissimi sacerdotii collegium? in quo non modo amicitiam violari apud maiores nostros fas non erat, sed ne cooptari quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus. Quae ut omittam tam multa atque tanta; quis unquam tanti quemquam fecit, aut facere potuit, aut debuit, quanti ego Cn. Pompeium, socerum tuae filiae? Et enim si merita valent; patriam, liberos, salutem, dignitatem, memetipsum mihi per illum restitutum puto: si consuetudinis iucunditas; quae fuit unquam amicitia consularium in nostra civitate coniunctior? si illa amoris atque officii signa; quid mihi ille non commisit? quid non mecum communicavit? quid de se in senatu, cum ipse abesset, per quemquam agi maluit? quibus ille me rebus non ornatissimum voluit amplissime? qua denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone, adversantem interdum actionibus suis? quo studio providit, ne quae me illius temporis invidia attingeret, cum me consilio, cum auctoritate, cum armis denique texit suis? quibus quidem temporibus haec in eo gravitas, haec animi altitudo fuit, non modo ut Phry-

gi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis fecisti, sed ne summorum quidem hominum malevolis de me sermonibus crederet. Huius igitur filius cum sit gener tuus, cumque, praeter hanc coniunctionem affinitatis, quam sis Cn. Pompeio carus, quamque iucundus, intelligam; quo tandem animo in te esse debeo? cum praesertim eas ad me is literas miserit, quibus, etiamsi tibi, cui sum amicissimus, hostis essem, placarer tamen; totumque me ad eius viri, ita de me meriti, voluntatem nutumque converterem. Sed haec haecenus. pluribus enim etiam fortasse verbis, quam necesse fuit, scripta sunt. Nunc ea, quae a me perfecta, quaeque instituta sunt, cognosce.

Non pauca desiderantur, quae fortassis ab ipso Cicero detracta sunt.

Atque haec agimus, et agemus magis pro dignitate, quam pro periculo tuo. Te enim (ut spero) prope diem censorem audiemus; cuius magistratus officia, quae sunt maximi animi, summi que consilii, tibi diligentius et accuratius, quam haec, quae nos de te agimus, cogitanda esse censeo. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO (UT SPERO) CENSORI S. D.

Gratulatur Appio de absolute maiestatis, & de ambitu similem eventum sperat. Laudatis Pompeio & Bruto, pollicetur operam suam ad notandos, qui testimonium in Appium pretio dixerant. Augurales libros ad otium utriusque servari, orationes autem mitti cupit; & humaniores literas pollicitus, monet, ut proavum censura imitetur. Anno U. C. 703.

II. CUM essem in castris ad fluvium Pyramum,

redditae mihi sunt uno tempore a te epistolae duae, quas ad me Q. Servilius Tullius miserat. Earum in altera dies erat adscripta nonarum Aprilium; in altera, quae mihi recentior videbatur, dies non erat. Respondebo igitur superiori prius, in qua scribis ad me de absolute maiestatis. de qua, etsi permultum antecertior factus eram literis, nuntiis, fama denique ipsa (nihil enim fuit clarius: non quo quisquam aliter putasset; sed nihil de insignibus ad laudem viris obscure nuntiari solet) tamen eadem illa laetiora fecerunt mihi tuae literae; non solum, quia planius loquebantur et uberius, quam vulgi sermo; sed etiam, quia magis videbar tibi gratulari, cum de te ex teipso audiebam. Complexus igitur sum cogitatione te absentem: epistolam vero osculatus, etiam ipse mihi gratulatus sum. Quae enim a cuncto populo, a senatu, a iudicibus, ingenio, industriae, virtuti tribuuntur; (mihi ipse assentor fortasse, cum ea esse in me fingo:) mihi quoque ipsi tribui puto. Nec tam gloriosum exitum tui iudicii existisse, sed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuisse mirabar. De ambitu vero quid interest, inquires, an de maiestate? Ad rem nihil. alterum enim non attigisti; alteram auxisti. Verumtamen est maiestas, (ut Sulla voluit,) ne in quemvis impune declamare liceret. ambitus vero, ita aperta vim habet, ut aut accusetur improbe, aut defendatur. qui enim facta, aut non facta largitio ignorari potest? Tuorum autem honorum cursus, cui suspectus unquam fuit? Me miserum, qui non affuerim! quos ego risus excitassem? Sed de maiestatis iudicio duo mihi illa ex tuis literis iucundissima fuerunt: unum, quod

te ab ipsa republica defensum scribis; quae quidem, etiam in summa honorum et fortium civium copia, tueri tales viros deberet; nunc vero eo magis, quod tanta penuria est in omni vel honoris, vel aetatis gradu, ut tam orba civitas tales tutores complecti debeat: alterum, quod Pompeii et Bruti fidem, benevolentiamque mirifice laudas. Laetor virtute et officio cum tuorum necessariorum, meorum amicissimorum, tum alterius, omnium seculorum et gentium principis; alterius, iam pridem iuventutis, celeriter (ut spero) civitatis. De mercenariis testibus a suis civitatibus notandis, nisi iam factum aliquid est per Flaccum, fiet a me, cum per Asiam decedam. Nunc ad alteram epistolam venio. Quod ad me quasi formam communium temporum et totius reipublicae misisti expressam, prudentia literarum tuarum valde mihi est grata. Video enim et pericula leviora, quam timebam, et maiora praesidia, si quidem (ut scribis) omnes vires civitatis se ad Pompeii ductum applicaverunt: tuumque simul promptum animum et alacrem perspexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in summis tuis occupationibus, mihi tamen reipublicae statum per te notum esse voluisti. Nam augurales libros ad commune utriusque nostrum otium serva. ego enim, a te cum tua promissa per literas flagitabam, ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. nunc tamen, ut ipse polliceris, pro auguralibus libris, orationes tuas confectas omnes exspectabo. Tullius, cui mandata ad me dedisti, non convenerat me; nec erat iam quisquam mecum tuorum, praeter omnes meos, qui sunt om-

nes tui. Stomachosiores meas literas quas dicas esse, non intelligo. his ad te scripsi, me purgans diligenter, te leviter accusans in eo, quod de me cito credidisses; quod genus querelae mihi quidem videbatur esse amici: sin tibi displicet, non utar eo posthac. Sed si, ut scribis, hae literae non fuerunt disertae, scito meas non fuisse. Ut enim Aristarchus Homeri versum negat, quem non probat; sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum. Vale, et in censura, si iam es censor (ut spero) de proavo multum cogitato tuo.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

Gratulatur de absoluteione ambitus: nuptias Tulliae excusat fesciente confectas, quibus ipse ad declarandam Appio benevolentiam factus sit diligentior. Anno U. C. 703.

12. **G**RATULABOR tibi prius: (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me convertar. Ego vehementer gratulor de iudicio ambitus: neque id, quod nemini dubium fuit, absolutum esse te; sed illud, quod, quo melior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis et industriae ornamenta in te sunt, eo mirandum est magis, nullam ne in tabellae quidem latebra fuisse absconditam malevolentiam, quae te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum atque morum negotium: nihil iam sum pridem admiratus magis. De me autem, suscipe paulisper meas partes, et eum te esse finge, qui sum ego: si facile inveneris quod dicas, noli ignoscere haesitationi meae. Ego vero ve-

lim mihi, Tulliaeque meae (sicut tu amicissime et suavissime optas) prospere evenire ea, quae, me insciente, facta sunt a meis: sed ita cecidisse, ut agerentur eo tempore, spero omnino cum aliqua felicitate, et opto. verumtamen plus me in hac spe tua sapientia et humanitas consolatur, quam opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum huius institutae orationis, non reperio. neque enim tristius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipse omnibus optimis prosequeris, neque non me tamen mordet aliquid; in quo unum vereor, ne tu parum perspicias ea, quae gesta sunt, ab aliis esse gesta, quibus ego ita mandaram, ut, cum tam longe abfuturus essem, ad me ne referrent; agerent, quod probassent. In hoc autem mihi illud occurrit. Quid tu igitur, si affuisses? Rem probassem. de tempore, nihil te invito, nihil sine consilio egissem tuo. Vides sudare me, iamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quae mihi tuenda sunt, et te non offendam. Leva me igitur hoc onere. nunquam enim mihi videor tractasse causam difficiliorem. Sic habeto tamen: nisi iam tunc omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime confecissem, tametsi nihil videbatur ad meum erga te pristinum studium addi posse; tamen, hac mihi affinitate nuntiata, non maiore equidem studio, sed acrius, apertius, significantius dignitatem tuam defendissem. Decedenti mihi, et iam imperio annuo terminato, ante diem III nonas Sextiles, cum ad Sidam navi accederem, et mecum Q. Servilius esset, literae a meis sunt redditae. Dixi statim Servilio, (etenim videbatur esse commotus,) ut omnia a me

maiora exspectaret. quid multa? benevolentior tibi; quam fui, nihilo sum factus; diligentior ad declarandam benevolentiam multo. Nam, ut vetus nostra similtas antea stimulabat me, ut caverem, ne cui suspicionem fictae reconciliatae gratiae darem; sic affinitas novam curam mihi affert cavendi, ne quid de summo meo erga te amore detractum esse videatur. Vale.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. P. D.

Appio gratias agit, quod suos in supplicatione decernenda adiuvisset: parataque illi officia pollicetur: de Dolabellae reconciliatione non desperat: censuram obtentam esse sperat. Anno U. C. 703.

13. **Q**UASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum studium tuum, sic, cum de tuis rebus gestis agebatur, inserviebam honori tuo. Dicam tamen vere: plus quam acceperas, reddidisti. Quis enim ad me non perscripsit, te non solum auctoritate orationis, sententia tua, quibus ego a tali viro contentus eram, sed etiam opera, consilio, domum veniendo, conveniendis meis, nullum munus officii cuiquam reliquum fecisse? Haec mihi ampliora multo sunt, quam illa ipsa, propter quae haec laborantur. Insignia enim virtutis multi etiam sine virtute affecuti sunt; talium virorum tanta studia assequi sola virtus potest. Itaque mihi propono fructum amicitiae nostrae, ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, praesertim in iis studiis, quibus uterque nostrum devinctus est. Nam tibi me profiteor et in republica socium, de qua idem sen-

timus, et in quotidiana vita coniunctum iis artibus studiisque, quae colimus. Vellem ita fortuna tulisset, quanti ego omnes tuos facio, uti tu meos facere posses; quod tamen ipsum, nescio qua permotus animi divinatione, non despero. Sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. Illud velim sic habeas, quod intelliges, hac re novata, additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quidquam esse detractum. Cum haec scribebam, censorem te iam esse sperabam. eo brevior est haec epistola, et, ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER IV

AD

SER. SULPICIUM ET CETEROS.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

Sulpicio, congressum petenti, respondet, suamque cum illius voluntate convenire demonstrat, & desperatum reipublicae statum deplorat. Scripta est epistola, cum Caesar in Hispaniam regressus Pompeii legatos oppugnaret. Anno U. C. 704.

i. **C**AIUS Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit, te ex se quaesisse, quibus in locis essem; molesteque te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses; et hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Utinam, Servi, salvis rebus, (sic enim est dicendum,) colloqui potuissemus inter nos? profecto aliquid opis occidenti reipublicae tulissemus. Cognoram enim iam absens, te haec mala multo ante providentem, defensorem pacis, et in consulatu tuo, et post consulatum fuisse. Ego autem cum consilium tuum probarem, et idem ipse sentirem; nihil proficiebam. fe-

ro enim veneram; solus eram; rudis esse videbar in causa; incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. Nunc, quoniam nihil iam videbimur opitulari posse reipublicae, si quid est, in quo nobismet-ipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quam honestissime lugeamus; nemo est omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. Nec enim clarissimorum virorum, quorum similes esse debemus, exempla; neque doctissimorum, quos semper coluisti, praecepta te fugiunt. Atque ipse antea ad te scripsissem, te frustra in senatum, sive potius in conventum senatorum esse venturum, ni veritus essem, ne eius animum offenderem, qui a me, ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego, me cum rogaret, ut adesset in senatu, eadem omnia, quae a te de pace et de Hispaniis dicta sunt, ostendi me esse dicturum. Res vides quo modo se habeant: orbem terrarum, imperiis distributis, ardere bello: urbem sine legibus, sine iudiciis, sine iure, sine fide, relictam direptioni et incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil potest, non modo quid sperem, sed vix iam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentissimo, videtur utile esse, nos colloqui, quamquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cuius iam etiam nomen invitus audio; tamen propius accedam: Trebatioque mandavi, ut, si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret; idque ut facias velim; aut, si quem tuorum fidelium voles, ad me mitas; ne aut tibi exire ex urbe necesse sit, aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, quantum mihi for-

tasse arrego; ut exploratum habeam, quidquid nos de communi sententia statuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

Quaerenti Sulpicio, quid faciendum sit, respondet cum laude eius, si recta sequenda, certam rationem esse; non item, si utilia, quia Caesaris causa firmior; honestior Pompeii. Longius ergo discedendum ab urbe, in qua quae fiant, turpe sit probare, non probare, periculosum. Sed quo eundem, difficilem esse deliberationem. Qua de re si colloqui velit, quam primum, rogat, adveniat. Anno U. C. 704.

2. **A**NTE diem III Kal. Maias cum essem in Cumanano, accepi tuas literas: quibus lectis, cognovi, non satis prudenter fecisse Philotimum; qui, cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non venisset, literas tuas misisset; quas intellexi breviores fuisse, quod eum perlaturum putasses. Sed tamen, postquam literas tuas legi, Postumia tua me convenit, et Servius noster. His placuit, ut tu in Cumanum venires; quod etiam mecum, ut ad te scriberem, egerunt. Quod meum consilium exquiris, id est tale, ut capere facilius ipse possim, quam alteri dare. Quid enim est, quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate, summaque prudentia? Si, quid rectissimum sit, quaerimus, perspicuum est: si, quid maxime expediat; obscurum: si ii sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum honestumque sit; non potest esse dubium, quid faciendum nobis sit. Quod existimas, meam causam coniunctam esse

cum tua, certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. Nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt: qua cum ipsi Caesari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, et quem in locum res deducta sit, vides. Neque solum ea perspicis, quae geruntur, quaeque iam gesta sunt; sed etiam, qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Ergo aut probare oportet ea, quae fiunt; aut interesse, etiamsi non probes: quorum altera mihi turpis, altera etiam periculosa ratio videtur. Restat, ut discedendum putem; in quo reliqua videtur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quae loca sequamur. Omnino cum miserior res nunquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior. nihil enim constitui potest, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, si videbitur, ita censeo facias; ut, si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consilium tuum cum meo, superfedas hoc labore itineris: sin autem est, quod mecum communicare velis, ego te exspectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, sicut intellexi et Servio et Postumiae placere. Vale.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

Sulpicium, a Caesare Achaiae post aciem Pharsalicam praefectum, consolatur, qui dolorem ex calamitate reipublicae ceperrat. Scripta post Africanum bellum Caesaris, ante Hispaniense secundum. Anno U. C. 707.

3. **V**EHEMENTER te esse sollicitum, et in com-
Cicer. Oper. Vol. VII. H

munibus miseris praecipuo quodam dolore angere, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quamquam minime miror, et meum quodammodo agnosco; doleo tamen, te sapientia praeditum prope singulari, non tuis bonis delectari potius, quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui maiorem ex pernicie et peste reipublicae molestiam traxerit; tamen multa iam consolantur, maximeque conscientia consiliorum meorum. Multo enim ante, tanquam ex aliqua specula, prospexi tempestatem futuram: neque id solum mea sponte, sed multo etiam magis, monente et denuntiante te. Etsi enim absui magnam partem consulatus tui; tamen et absens cognoscebam, quae esset tua in hoc pestifero bello cavendo et praedicendo sententia, et ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut et illa timerent, quae meminissent; et scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in republica cognito, tam crudeles fuissent, quicumque postea rempublicam oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam, quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant; sed aliquid, atque adeo multa addunt et afferunt de suo. Quare meminisse debes, eos, qui auctoritatem et consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices: Quid me ista res consolatur in tantis tenebris et quasi parietinis reipublicae? Est omnino vix consolabilis dolor: tanta est omnium rerum amissio, et desperatio recuperandi: sed tamen et Caesar ipse ita de te iudicat, et omnes cives sic

existimant, quasi lumen aliquod, extinctis ceteris, elucere sanctitatem, et prudentiam, et dignitatem tuam. Haec tibi ad levandas molestias magna esse debent. Quod autem a tuis abes; id eo levius ferendum est, quod eodem tempore a multis et magnis molestiis abes; quas ad te omnes perscriberem, nisi vererer, ne ea cognosceres absens, quae quia non vides, mihi videris meliore esse conditione, quam nos, qui videmus. Haecenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levari possent molestiae tuae. Reliqua sunt in te ipso, neque mihi ignota, nec minima solatia, ut quidem ego sentio, multo maxima: quae ego experiens quotidie, sic probo, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio aetatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quae a sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse. quae quidem vel optimis rebus et usui, et delectationi esse possent; his vero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter; neque te, tali vel scientia, vel natura praeditum, hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus aetatis studium tuum dedisti. tantum dicam, quod te spero approbaturum, me, posteaquam illi arti, cui studueram, nihil esse loci, neque in curia neque in foro, viderim, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse. Tuae scientiae excellenti ac singulari non multo plus, quam nostrae, relictum est loci. Quare non equidem te moneo; sed mihi ita per

suasi, te quoque in iisdem versari rebus, quae, etiam si minus prodesse, animum tamen a sollicitudine abducerent. Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primisque hac, in qua ego me scripsi acquiescere, ita versatur, ut excellat: a me vero sic diligitur, ut tibi uni concedam, praeterea nemini: mihi quoque ab eo gratia refertur: in quo ille existimat, quod facile appareat, cum me colat et observet, tibi quoque in eo se facere gratissimum. Vale.

M. T. C. S. D. SER. SULPICIO.

Sulpicii excusatione accepta ex parte, ipsiusque elegantia scribendi laudata, probat illius consilia, quibus Aethiopiae administrationem non recusandam esse putarat. Narrat de senatus in Marcelli restitutione officio; de studiis Servii filii, & aliis rebus. Anno U. C. 707.

4. **A**CCIPIO excusationem tuam, qua usus es, cur saepius ad me literas uno exemplo dedisses; sed accipio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui epistolas accipiant, fieri scribis, ne ad nos perferantur. illam partem excusationis, qua te scribis orationis paupertate (sic enim appellas) iisdem verbis epistolas saepius mittere, nec nosco, nec probo. Et ego ipse, quem tu per iocum (sic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non esse verborum admodum inopem agnosco: *εἰρωνυεῖσθαι* enim non necesse est: sed tamen idem (nec hoc *εἰρωνυομένου*) facile cedo tuorum scriptorum subtilitati et elegantiae. Consilium tuum, quo te usum scribis hoc Aethiopicum negotium non recusavisse, cum semper proba-

vissim, tum multo magis probavi, lectis tuis proximis literis. Omnes enim causae, quas commemoras, iustissimae sunt, tuaque et auctoritate et prudentia dignissimae. Quod aliter cecidisse rem existimas, atque opinatus sis; id tibi nullo modo assentior. Sed quia tanta perturbatio et confusio est rerum, ita perculsa et prostrata foedissimo bello iacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipse sit, ut sibi quisque miserrimus esse videatur; propterea et tui te consilii poenitet, et nos, qui domi sumus, tibi beati videmur: at contra nobis, non tu quidem vacuus molestiis, sed prae nobis beatus. Atque hoc ipso melior est tua, quam nostra, conditio, quod tu, quid doleat, scribere audes, nos ne id quidem tuto possumus; nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriae, quae civilibus bellis semper est insolens. Uno te vicimus, quod de Marcelli, collegae tui, salute paulo ante, quam tu, cognovimus; etiam mehercule, quod, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes; post has misérias, id est, postquam armis disceptari coeptum est de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. Nam et ipse Caesar, accusata acerbitate Marcelli (sic enim appellabat) laudataque honorificentissime et aequitate tua, et prudentia, repente, praeter spem dixit, se senatui roganti de Marcello, ne hominis quidem causa negaturum. Fecerat autem hoc senatus, ut, cum a L. Pisone mentio esset facta de Marcello, et cum C. Marcellus se ad Caesaris pedes abiecisset, cunctus confurgeret, et ad Caesarem supplex accederet. Noli quaerere. ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi revi-

viscentis reipublicae. Itaque cum omnes ante me rogati gratias Caesari egissent, praeter Volcatium: (is enim, si eo loco esset, negavit se facturum fuisse:) ego rogatus, mutavi meum consilium. Nam statueram, non mehercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum consilium et Caesaris magnitudo animi, et senatus officium. Itaque pluribus verbis egi Caesari gratias; meque, metuo, ne etiam in ceteris rebus honesto otio privarim, quod erat unum solatium in malis. Sed tamen, quoniam effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur, me hanc rempublicam non putare, si perpetuo tacerem; modice hoc faciam, aut etiam intra modum, ut et illius voluntati et meis studiis serviam. Nam etsi a prima aetate me omnis ars et doctrina liberalis, et maxime philosophia delectavit; tamen hoc studium quotidie ingravescit, credo et aetatis maturitate ad prudentiam, et his temporum vitiis, ut nulla res alia levare animum molestiis possit. A quo studio te abduci negotiis intelligo ex tuis literis; sed tamen aliquid iam noctes te adiuvant. Servius tuus, vel potius noster, summa me observantia colit: cuius ego cum omni probitate summaque virtute, tum studiis, doctrinaque delector. Is mecum saepe de tua mansione, aut decessione communicat. Adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus, nisi quod maxime Caesar velle videatur. Res sunt eiusmodi, ut, si Romae sis, nihil, praeter tuos, delectare te possit. De reliquis, nihil melius ipso est. Ceteri et cetera eiusmodi, ut, si alterutrum necesse sit, audire ea malis, quam videre. Hoc nostrum consilium nobis

minime iucundum est, qui te videre cupimus: sed consulimus tibi. Vale.

SER. SULPICIUS M. T. CICERONI S. D.

Servius, Graeciae praefectus, audita Tulliae Ciceronis filiae morte, moerentem patrem undique conquisitis argumentis consolatur, ut epistola haec perfectae & elaboratae consolationis exemplum sit. Scripta cum Caesar in Hispania Pompeii liberos profligasset: quod ex initio epist. xx libr. XIII ad Atticum constat: *A Caesare literas accepi consolatorias, datas prid. Kal. Mai. Hispali. Anno U. C. 708.*

POSTEAQUAM mihi renuntiatum est de obitu Tulliae, filiae tuae, sane quam pro eo, ac debui, graviter molesteque tuli; communemque eam calamitatem existimavi. qui si istuc affuissem, neque tibi defuissem, coramque meum dolorem tibi declarassem. Etsi genus hoc consolationis miserum atque acerbum est; propterea quia, per quos ea consieri debet, propinquos ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lacrymis multis id conari possunt; uti magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere, quam aliis posse suum officium praestare: tamen quae in praesentia in mentem mihi venerunt, decrevi brevi ad te perscribere: non quo ea te fugere existimem; sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est, quod tanto opere te commoveat tuus dolor intestinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quae hominibus non minus, quam liberi, cara esse debent; patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam

debet, atque omnia minoris aestimare? An illius vicem (credo) doles? Quoties in eam cogitationem necesse est et tu veneris, et nos saepe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad vivendum magno opere invitare posset? quae res? quae spes? quod animi solatium? Ut cum aliquo adolescente primario coniuncta aetatem gereret? Licitum est tibi (credo) pro tua dignitate ex hac iuventute generum diligere, cuius fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florentes videret, laetaretur? qui rem a parente traditam per se tenere possent? honores ordinatim petitori essent in republica? in amicorum negotiis libertate sua uterentur? Quid horum fuit, quod non prius, quam datum esset, ademptum sit? At vero malum est liberos amittere. Malum: nisi peius sit, haec sufferre et perpeti. Quae res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi minuire dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Aegina Megaram versus navigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. post me erat Aegina: ante Megara: dextra Piraeus: sinistra Corinthus: quae oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos iacent. Coepi egomet mecum sic cogitare: Hem! nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit, aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadavera proiecta iaceant? Visne tu te, Servi, cohibere, & meminisse, hominem te esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi

proponas. Modo uno tempore tot viri clarissimi interierunt : de imperio praeterea tanta deminutio facta est : omnes provinciae conquassatae sunt. in unius mulierculae animula si iactura facta est, tanto opere commoveris ? quae si hoc tempore non diem suum obiisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit ; quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum ac cogitationem tuam avoca, atque ea potius reminiscere, quae digna tua persona sunt : illam, quamdiu ei opus fuerit, vixisse ; una cum republica fuisse ; te patrem suum, praetorem, consulem, augurem vidiisse ; adolescentibus primariis nuptam fuisse ; omnibus bonis prope perfunctam esse ; cum respublica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis ? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum, qui aliis consueris praecipere & dare consilium ; neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere se medicinae scientiam, ipsi se curare non possunt : sed potius, quae aliis tute praecipere soles, ea tute tibi subiice, atque apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuatur ac molliat. Hoc te exspectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si qui etiam inferis sensus est ; qui illius in te amor fuit, pietasque in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuae : da ceteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore moerent : da patriae ; ut, si qua in re opus sit, opera & consilio tuo uti possit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendum sit ; noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quam rei-publicae tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me

ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiae tuae diffidere. Quare, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem apisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque te aequè ferre posse, neque id maius, quam debeat, tibi onus videri; ne ex omnibus virtutibus haec una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliorum animo esse cognoro, de iis rebus, quae hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorum faciam. Vale.

M. T. C. S. D. SER. S U L P I C I O.

Respondet consolanti Sulpicio, gratum sibi eius officium fuisse, nec id exiguo doloris levamento: nemini vero, quam sibi, iustiores dolendi causas fuisse: maximam tamen sibi levationem ex reditu & consuetudine Sulpicii fore. Anno U. C. 708.

6. **E**GO vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu affuisses. Quantum enim praesens me adiuvari potueris et consolando, et prope aequè dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis lectis aliquantum acquievi. Nam et ea scripsisti, quae levare luctum possent, et in me consolando non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quae illi tempori tribui potuerunt, declaravit, et quanti ipse me faceret, et quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: cuius officia iucundiora scilicet saepe mihi fuerunt, nunquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua solum, et societas pæne aegritudinis, sed etiam auctoritas consolatur. Turpe enim esse existimo, me non

ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia praeditus, ferendum putas. Sed opprimor interdum, et vix resisto dolori, quod ea me solatia deficiunt, quae ceteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam et Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum, et magnis rebus gestis, amittit; et L. Paulus, qui duo septem diebus; et vester Gallus, et M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex republica consequerentur. Mihi autem, amissis ornamentis iis, quae ipse commemoras, quaeque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium, quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non reipublicae procuracione impediabantur cogitationes meae: nihil in foro agere libebat: adspicere curiam non poteram: existimabam, id quod erat, omnes me et industriae meae fructus et fortunae perdidisse. Sed, cum cogitarem, haec mihi tecum, et cum quibusdam esse communia; et cum frangerem iam ipse me, cogereque illa ferre toleranter; habebam quo confugerem, ubi conquiescerem, cuius in sermone et suavitate omnes curas doloresque deponerem. Nunc autem, hoc tam gravi vulnere, etiam illa, quae consanguisse videbantur, recrudescunt. Non enim, ut tum me a republica moestum domus excipiebat, quae levaret; sic nunc domo moerens ad rempublicam confugere possum, ut in eius bonis acquiescam. Itaque et domo absom, et foro, quod nec eum dolorem, quem a republica capio, domus iam consolari potest, nec domesticum respública. Quo

magis te exspecto, teque videre quam primum cupio. Maior mihi levatio afferri nulla potest, quam coniunctio consuetudinis sermonumque nostrorum: quamquam sperabam, tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de causis te exopto quam primum videre; tum etiam, ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus; quod est totum ad unius voluntatem accommodandum, et prudentis, et liberalis, et (ut perspexisse videor) nec a me alieni, et tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnae est tamen deliberationis, quae ratio sit ineunda nobis, non agendi aliquid, sed illius concessu et beneficio quiescendi. Vale.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

Laudato consilio & prudentia Marcelli, qui abesse a patria perpetuo volebat; suadet nihilo minus, ut revertatur, quia id facile impetrare a Caesare possit; nec tutius alibi, nec melius vivat, quam in patria & apud suos. Anno U. C. 707.

7. **E**TSI eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo; tamen et amicitiae nostrae vetustas, et tua summa erga me benevolentia, quae mihi iam a pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quae et salutis tuae conducere arbitrarer, et non aliena esse ducerem a dignitate. Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, praeclare memini:

fed idem etiam illa vidi, neque te confilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeii, nec genus exercitus probare, femperque fumme diffidere. Qua in fententia me quoque fuiſſe, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuiſti rebus gerendis; et ego id femper egi, ne intereſſem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, confilio, auctoritate, caufa, quae erant in nobis ſuperiora; fed lacertis et viribus, quibus pares non eramus. Victi fumus igitur; aut, ſi vinci dignitas non poteſt, fracti certe et abiecti. In quo tuum confilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe vincendi ſimul abieciſti certandi etiam cupiditatem; oſtendiſtiſque, ſapientem et bonum civem initia belli civilis invitum fuſcipere, extrema libenter non perſequi. Qui non idem confilium, quod tu, ſecuti ſunt, eos video in duo genera eſſe diſtractos. Aut enim renovare bellum conati ſunt, hique ſe in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum confilium fuit, qui hoc fortaiſſe humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor, a plerisque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum confilium, a multis etiam magni ac fortis animi iudicatum. Sed habet iſta ratio, ut mihi quidem videtur, quendam modum; praefertim cum tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, praeter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere; cum appareat, ipſe quid fecerim.

Sed tamen, si iam ita constituiffes, ut abesse perpetuo mallets, quam ea, quae nolles, videre; tamen id cogitare deberes, ubicunque esses, te fore in eius ipsius, quem fugeres, potestate. Qui si facile passurus esset, te, carentem patria et fortunis tuis, quiete et libere vivere; cogitandum tibi tamen esset, Romaene et domi tuae, cuiusmodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi mallets vivere. Sed cum ita late pateat eius potestas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit; nonne mavis sine periculo domi tuae esse, quam cum periculo alienae? Equidem, etiamsi oppetenda mors esset, domi atque in patria malletm, quam in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt; quorum est magna, pro tuis maximis clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuae, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere iniuriam, quae futura perpetua sit; propterea, quod neque is, qui tenet rempublicam, patietur, neque ipsa respublica; tamen impetum praedonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere considerem. Hic te unius sollicitudines, unius etiam multae et assiduae lacrymae C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos cura et dolore proximi sumus; precibus tardiores, quod ius adeundi, cum ipsi deprecatione eguerimus, non habemus. Gratia tantum possumus, quantum victi: sed tamen consilio, studio, Marcello non desumus. A tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati sumus. Vale.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

Laudata Marcelli prudentia, pollicetur officia sua, et, ut domum, quicumque status reipublicae sit, revertatur, iterum admonet. Anno U. C. 707.

8. **N**EQVE monere te audeo, praestanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem, unumque fortissimum; consolari vero nullo modo. Nam si ea, quae acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo, quam consolari dolorem tuum. sin te tanta mala reipublicae frangunt; non ita abundo ingenio, ut te consolet, cum ipse me non possim. Reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum praebeam praestemque, ut ad omnia, quae tui velint, ita adsim praesto, ut me non solum omnia debere tua causa, sed ea quoque, etiam quae non possim, putem. Illud vel tu me monuisse, vel censuisse puta, vel propter benevolentiam tacere non potuisse; ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas; si sit aliqua respublica, in ea te esse oportere, iudicio hominum reque principem, necessitate cedentem tempori: sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exfulandum locum. Si enim libertatem sequimur; qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcunque locum, quae est domestica sede iucundior? Sed mihi crede, etiam is, qui omnia tenet, favet ingeniis: nobilitatem vero et dignitates hominum, quantum ei res et ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura, quam statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum esse, fore cum tuis, si modo

erunt tui : si minus , me certe in omnibus rebus fatis nostrae coniunctioni amorique facturum. Vale.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

Reditum in patriam Marcello suadet , refutatis singulis , quae dissuadere videbantur , praesertim quod nec aliter futurum fuisset , si vicissent Pompeiani. Anno U. C. 707.

9. **E**TSI perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo censerem esse oportere, et quid tibi faciendum arbitrarer; tamen, cum Theophilus, libertus tuus, proficisceretur, cuius ego fidem erga te benevolentiamque perspexeram, sine meis literis eum ad te venire nolui. lisdem igitur te rebus etiam atque etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum, ut in ea republica, quaecunque est, quam primum velis esse. Multa videbis fortasse, quae nolis; non plura tamen, quam audis quotidie. Non est porro tuum, uno sensu solum oculorum moveri; cum idem illud auribus percipias, quod etiam maius videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non sentias; aut faciendum, quod non probes. Primum tempori cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde habet, ut nunc quidem est, id vitii res. Dicere fortasse quae sentias, non licet; tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. Is utitur consilio, ne suorum quidem, sed suo. quod non multo secus fieret, si is rempublicam teneret, quem secuti sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum coniunctum

esse periculum suo cerneret, certorum hominum minime prudentium consilio uteretur, eum magis communem censemus in victoria futurum fuisse, quam incertis rebus fuisset? et qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset, nec fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente, vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem nostras sententias desideraturum censes fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus: quae maiores nostri ne semel quidem, nostra aetas saepe iam sensit: sed miserius nihil, quam ipsa victoria; quae etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit; ut, etiamsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur. multa enim victori, eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito, facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quae nolles, videres? Non, inquires. ego enim ipse tenerem opes et dignitatem meam. At erat tuae virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis istius consilii est? nam adhuc et factum tuum probatur, et, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod et initium belli necessario secutus sis, et extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quod honesto otio tenueris, et statum et famam dignitatis tuae. Nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria; nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius; nec eam multis claris viris orbatam privare etiam adspectu tuo. Denique, si fuit magni animi, non isse supplicem victori;

vide, ne superbi sit, aspernari eiusdem liberalitatem : et, si sapientis est, carere patria; duri, non desiderare : et, si re publica non possis frui, stultum est, nolle privata. Caput est illud, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. magna gladiatorum est licentia : sed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantae curae est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, et incolumitati, et vitae, et fortunis tuis. Vale.

M. T. C. M. MARCÉLLO S. D.

Hortatur Marcellum, ut reditum maturet, iam a Caesare impetratum, cum id ad rem eius familiarem valde pertineat. Anno U. C. 708.

10. **E**TSI nihil erat novi, quod ad te scriberem, magisque literas tuas iam expectare incipiebam, vel te potius ipsum; tamen, cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quam primum venias. venies enim, mihi crede, expectatus, neque solum nobis, id est, tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem, subvereri interdum, ne te delectet tarda decessio. Quodsi nullum haberes sensum nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles videre. sed, cum leviora non multo essent, quae audirentur, quam quae viderentur; suspicarer autem, multum interesse rei familiaris tuae, te quam primum venire, idque in

omnes partes valeret; putavi, ea de re te esse admonendum. Sed, quoniam, quid mihi placeret, ostendi; reliqua tu, pro tua prudentia considerabis. Me tamen velim, quod ad tempus te expectemus, certiorum facias. Vale.

M. MARCELLUS M. CICERONI S. D.

Marcellus significat, se plus Ciceronis, quam fratris, hortatu commotum in causa reditus fuisse: literas etiam, restitutionis nuntias, & gratulationem, & amicorum benevolentiam, maxime Ciceronis, sibi admodum placere, & gratam semper fore. Anno U. C. 707.

PLURIMUM valuisse apud me tuam semper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio, potes existimare. Cum mihi C. Marcellus, frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoque me obsecraret; non prius mihi persuadere potuit, quam tuis est effectum literis, ut uterer vestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, vestrae literae mihi declarant. Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quod optimo sit animo; tamen hoc mihi multo iucundius est, & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui vere meae salutis fauerent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam praestitisse cognovi. Reliqua sunt eiusmodi, quibus ego, quoniam haec erant tempora, facile, & aequo animo carebam: hoc vero eiusmodi esse statuo, ut sine talium virorum & amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in secunda fortuna quisquam vivere possit. Itaque in hoc ego mihi gratulor. Tu vero ut intelligas,

*homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi praestabo.
Vale.*

SER. SULPICIUS M. CICERONI S. D.

M. Marcelli caedem, perfecto narrationis exemplo ita nuntiat, ut antecedentia, media, consequentia ordinatim exponat. Anno U. C. 708.

12. **E**TSI scio, non iucundissimum nuntium me vobis allaturum; tamen, quoniam casus & natura in nobis dominatur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores facere. A. d. X Kal. Iun. cum ab Epidauro Piraeum navi advectus essem, ibi Marcellum, collegam nostrum, conveni; eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die, cum ab eo digressus essem eo consilio, ut [ab Athenis] in Boeotiam irem, reliquamque iurisdictionem absolverem; ille, uti aiebat, supra Maleas in Italiam versus navigaturus erat. Postridie eius diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Postumius, familiaris eius, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam nostrum, post coenae tempus, a P. Magio Cilone, familiare eius, pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite, secundum aurem: sperare tamen, eum vivere posse. Magium seipsum interfecisse: postea se a Marcello ad me missum esse, qui haec nuntiaret, & rogaret, uti medicos cogerem. Coegi, & e vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe a Piraeo abessem, puer Acidini obviam mihi venit cum codicillis; in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obiisse. Ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est affectus; & cui

inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus, qui mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi. inveni duos liberos, & pauculos servos. reliquos aiebant profugisse, metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis in urbem eum referre; ibique pro ea copia, quae Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. Ab Atheniensibus, locum sepulturae intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant. Quod proximum fuit, uti, in quo vellemus gymnasio, eum sepeliremus, nobis permiserunt. Nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academiae locum delegimus, ibique eum combussimus: posteaque curavimus, ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quae nostra officia fuerunt, pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei praestitimus. Vale. Datae pridie Kal. Iun. Athenis.

M. T. C. S. D. P. NIGIDIO FIGULO.

Exfulantem Nigidium consolatur, quantum potest qui in eadem causa fuit. Spem tamen futuri reditus ex certis signis facit: conditionis pristinae facere non potest. Ideoque utramque fortunam ex aequo ferendam hortatur. Anno U. C. 707.

13. **Q**UAERENTI mihi iamdiu, quid ad te potissimum scriberem, non modo certa res nulla, sed ne genus quidem literarum usitatum veniebat in mentem. Unam enim partem et consuetudinem earum

epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat; perfeceratque fortuna, ne quid tale scribere possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam, et miserum, et his temporibus consentaneum genus literarum. id quoque deficiebat me; in quo debebat esse aut promissio auxilii alicuius, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. ipse enim pari fortuna abiectus, aliorum opibus casus meos sustentabam, saepiusque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quod viverem. Quamquam enim nulla me ipsum privatim pepulit insignis iniuria; nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Caesar detulerit; tamen nihilominus eis conficior curis, ut ipsum, quod maneam in vita, peccare me existimem. careo enim cum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut disfracit fuga; tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis conciliarat per me quondam, te socio, defensa respublica; verforque in eorum naufragiis et bonorum direptionibus: nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adiutoribus illud incendium exstinximus: et, in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius Caesaris summam erga nos humanitatem. sed ea plus non potest, quam vis et mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus et natura me, et voluntas, et consuetudo assuesce- rat; cum ceteris, ut quidem videor, tum mihi ipse

displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: et, qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam fontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo et sanctissimo, et maxima quondam gratia, mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est, ut consoletur, et afferam rationes, quibus te a molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quae ab exquisita quadam ratione et doctrina proficiscitur, non attingam; tibi totam relinquam. Quid sit forti et sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid aetna tua vita, quid studia, quid artes, quibus a pueritia floruisti, a te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere, et sentire, quia sum Romae, et quia curo attendoque, possum, id tibi affirmo: te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum; in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere primum ipsius animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. Quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum curiosior. Quo facilius, quibus esse iratior, respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum. Familiares vero eius, et ii quidem, qui illi iucundissimi sunt, mirabiliter de te et loquuntur, et sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. etiam illa, quae minimum nunc quidem potest, sed possit necesse est,

respublica, quascunque vires habebit, ab iis ipsis, quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut iam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram. Nam et complectar eius familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum sunt; et in ipsius consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinuabo; et certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire posse. In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo: cetera, quae tibi a multis prompta esse certo scio, a me sunt paratissima. nihil in re familiari mea est, quod ego meum malim esse, quam tuum. Hac de re, et de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te, id quod ipse confido, sperare malo esse usurum tuis. Extremum illud est, ut te orem et obsecrem, animo ut maximo sis; nec ea solum memineris, quae ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quae ipse ingenio studioque peperisti. Quae si colliges; et sperabis omnia optime, et, quae accident, qualiacunque erunt, sapienter feres. Sed haec tu melius, vel optime omnium. Ego, quae pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia diligentissimeque curabo; tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

M. T. C. CN. PLANCIO S. D.

Plancius bis Ciceroni, & de recuperata per Caesarem dignitate, & de nuptiis cum virgine, dimissa Terentia, initis, gratulatus fuerat. Utrisque literis una epistola respondet Cicero prioribus, non esse pristinam dignitatem, quam receperat; alteris,

quae causa fuerit novi consilii ineundi. Tandem solatur Plancium exsulantem, eique nihil, praeter communem calamitatem, timendum esse confirmat, cui sua denique officia pollicetur. Anno U. C. 707.

14. **B**INAS a te accepi literas, Corcyrae datas; quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses, me meam pristinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te velle, quae egissem, bene et feliciter evenire. Ego autem, si dignitas est bene de republica sentire, et bonis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam. si autem in eo dignitas est, si, quod sentias, aut re efficere possis, aut denique libera oratione defendere, ne vestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis; agiturque praeclare, si nosmetipsos regere possumus, ut ea, quae partim iam adsunt, partim impendent, moderate feramus: quod est difficile in eiusmodi bello, cuius exitus ex altera parte caedem ostentat, ex altera servitutem. Quo in periculo nonnihil me consolatur, cum recordor, haec me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo adversas pertimescebam; videbamque, quanto periculo de iure publico disceptaretur armis. quibus, si vicissent ii, ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate adductus accesseram; tamen intelligebam, et iratorum hominum, et cupidorum, et insolentium, quam crudelis esset futura victoria: si autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium, partim amplissimorum, partim etiam optimorum; qui me haec praedicentem, atque optime consulentem saluti suae, malebant nimium timidum, quam satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis;

te ita velle certo scio : sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem , nisi in reditu meo nihilo meliores res domesticas , quam rempublicam offensussem. Quibus enim , pro meis immortalibus beneficiis , carissima mea salus et meae fortunae esse debebant ; cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum , nihil infidiis vacuum viderem , novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis , etiam nimium multa. De tuis velim , ut eo sis animo , quo debes esse , id est , ut ne quid tibi praecipue timendum putes. Si enim status erit aliquis civitatis , quicumque erit , te omnium periculorum video expertem fore. Nam alteros tibi iam placatos esse intelligo ; alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim iudices , me , quibuscunque rebus opus esse intelligam , quamquam videam , qui sim hoc tempore , et quid possim , opera tamen et consilio , studio quidem certe , rei , famae , saluti tuae praesto futurum. Tu velim et quid agas , et quid acturum te putes , facias me quam diligentissime certiolem. Vale.

M. T. C. S. D. CN. PLANCIO.

Hortatur , ut communem fortunam fortiter serat , nec propriam sibi postulet : eoque in se animo sit , quo fuerat semper. Anno U. C. 707.

15. **A**CCEPI perbreves tuas literas , quibus id , quod scire cupiebam , cognoscere non potui ; cognovi autem id , quod mihi dubium non fuit. nam quanta

fortiter ferres communes misérias, non intellexi; quam me amares, facile perspexi: sed hoc sciebam. illud si scissem, ad id meas literas accommodavissem. Sed tamen etsi antea scripsi, quae existimavi scribi oportere; tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio existimares esse: in magno omnes, sed tamen in communi sumus. Quare non debes aut propriam fortunam, et praecipuam postulare, aut communem recusare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me praestare possum. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM

LIBER V

A D

Q. METELLUM ET CETEROS.

Q. METELLUS Q. F. CELER PROCOS.
S. D. M. T. CICERONI.

Queritur Metellus Celer, qui, praetor superiore anno, Cicerone consule, ex praetura Galliam pro consule regebat, Metellum Nepotem, fratrem suum, a Cicerone in senatu oppugnatum esse. Anno U. C. 691.

SI vales, bene est. Existimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nec absentem ludibrio laesum iri, nec Metellum fratrem, ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri. quem si parum pudor ipsius defendebat; debebat vel familiae nostrae dignitas, vel meum studium erga vos remque publicam, satis sublevare. Nunc video illum circumventum; me desertum, a quibus minime conveniebat. Itaque in luctu & squalore sum, qui provinciae, qui exercitui praesum, qui bellum gero. Quae quoniam nec ratione, nec maiorum nostrorum clementia, administrastis, non erit mirandum, si vos poenitebit. Te tam mobili in me meosque esse animo non sperabam. Me interea nec domesticus dolor, nec cuiusquam iniuria a republica abducat. Vale.

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F. CELERI

PROCOS. S. D. a. u. 691.

Respondet superiori epistolae, querelae Metelli, commemorando sua in eum officia, quibus ille non mutuo respondisset; nec fratrem eius se oppugnasse, sed oppugnanti restitisse. Quem quod Celer tueatur, laudat eius pietatem: suae autem amicitiae constantiam pollicetur. Anno U. C. 691.

2. **S**I tu, exercitusque valetis, bene est. Scribis ad me, te existimasse, *pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nunquam te a me ludibrio laesum iri.* Quod cuiusmodi sit, fatis intelligere non possum: sed tamen suspicor, ad te esse allatum, me, in senatu, cum disputarem permultos esse, qui rempublicam a me conservatam dolerent, dixisse, a te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea, quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illud adiunxi, mihi tecum ita dispertitum officium fuisse in reipublicae salute retinenda, ut ego urbem a domesticis insidiis et ab intestino scelere; tu Italiam et ab armatis hostibus, et ab occulta coniuratione defenderes: atque hanc nostram tanti et tam praeclari muneris societatem a tuis propinquis labefactatam: qui, cum tu a me rebus amplissimis atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent, ne qua mihi pars abs te voluntatis mutuae tribueretur. Hoc in sermone, cum a me exponeretur, quae mea expectatio fuisset orationis tuae, quantoque in errore versatus essem; visa est oratio non iniucunda; et mediocris quidem est risus consecutus, non in te, sed magis in errorem meum; et quod me

abs te cupisse laudari, aperte atque ingenue confitebar. Iam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me in clarissimis meis atque amplissimis rebus tamen aliquod testimonium tuae vocis habere voluisse. Quod autem ita scribis, *pro mutuo inter nos animo*; quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio. equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur, et redditur. Ego, si hoc dicam, me tua causa praetermisisse provinciam, tibi ipse levior videar esse. meae enim rationes ita tulerunt; atque eius mei consilii maiorem in dies singulos fructum voluptatemque capio. Illud dico, me, ut primum in concione provinciam deposuerim, statim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare coepisse. Nihil dico de fortitione vestra; tantum te suspicari volo, nihil in ea re per collegam meum, me insciente, esse factum. Recordare cetera; quam cito senatum illo die, facta fortitione, coegerim, quam multa de te verba fecerim, cum tu ipse mihi dixisti, orationem meam non solum in te honorificam, sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuisse. Iam illud senatusconsultum, quod eo die factum est, ea praescriptione est, ut, dum id exstabit, officium meum in te obscurum esse non possit. Postea vero quam profectus es, velim recordare, quae ego de te in senatu egerim, quae in concionibus dixerim, quas ad te literas miserim. Quae cum omnia collegeris, tu ipse velim iudices, fatisne videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam venisti, mutuo respondisse. Quod scribis de *reconciliata nostra gratia*; non intelligo, cur reconciliatam esse dicas, quae nunquam imminuta est. Quod

scribis, non oportuisse Metellum fratrem tuum *ob dictum* a me oppugnari; primum, hoc velim existimes, animum mihi istum tuum vehementer probari, et fraternam plenam humanitatis ac pietatis voluntatem: deinde, si qua ego in re fratri tuo, reipublicae causa, restiterim, ut mihi ignoscas. tam enim sum amicus reipublicae, quam qui maxime. Si vero meam salutem contra illius impetum in me crudelissimum defenderim, satis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris iniuria conqueri. Quem ego cum comperissem, omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare atque meditari; egi cum Claudia, uxore tua, et cum vestra sorore Mucia, cuius erga me studium, pro Cn. Pompeii necessitudine, multis in rebus perspexeram, ut eum ab illa iniuria deterrent. Atque ille, quod te audisse certo scio, pridie Kal. Ianuar. qua iniuria nemo unquam in aliquo magistratu improbissimus civis affectus est, ea me consullem affecit, cum rempublicam conservassem; atque abeuntem magistratu concionis habendae potestate privavit: cuius iniuria mihi tamen honori summo fuit. Nam cum ille mihi nihil, nisi ut iurarem, permitteret; magna voce iuravi verissimum pulcherrimumque iusiurandum; quod populus idem magna voce me vere iurasse iuravit. Hac accepta tam insigni iniuria, tamen illo ipso die misi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente desisteret. quibus ille respondit, sibi non esse integrum. etenim paulo ante in concione dixerat, ei, qui in alios animadvertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. Hominem gravem et civem e

gregium! qui, qua poena senatus, consensu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem incendere, et magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare voluissent, eadem dignum iudicaret eum, qui curiam caede, urbem incendiis, Italiam bello liberasset. Itaque ego Metello, fratri tuo, praesenti restiti. Nam in senatu Kal. Ian. sic cum eo de republica disputavi, ut sentiret, sibi cum viro forti et constanti esse pugnandum. A. d. tertium non. Ianuar. cum agere coepisset, tertio quoque verbo orationis suae me appellabat, mihi minabatur: neque illi quidquam delibenter fuit, quam me, quacunque ratione posset, non iudicio, neque disceptatione, sed vi atque impressione evertere. Huius ego temeritati si virtute atque animo non restitisssem; quis esset, qui me in consulatu non casu potius existimaret, quam consilio, fortem fuisse? Haec si tu Metellum cogitare de me nescisti, debes existimare, te maximis de rebus a fratre esse celatum: sin autem aliquid impertivit tibi sui consilii; lenis a te et facilis existimari debeo, qui nihil tecum de his ipsis rebus expostulem. Et, si intelligis, non me dicto Metelli, ut scribis, sed consilio eius, animoque in me inimicissimo esse commotum; cognosce nunc humanitatem meam; si humanitas appellanda est in acerbissima iniuria remissio animi ac dissolutio. Nulla est a me unquam sententia dicta in fratrem tuum: quotiescunque aliquid est actum, sedens iis assensu, qui mihi lenissime sentire visi sunt. Ad dam et illud etiam, quod iam ego curare non debui, sed tamen fieri non moleste tuli, atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adiuvi, ut senatusconsulto meus

inimicus, quia tuus frater erat, sublevaretur. Quare non ego *oppugnavi* fratrem tuum, sed fratri tuo repugnavi; nec in te, ut scribis, *animo fui mobili*, sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam defertus ab officiis tuis, permanerem. Atque hoc ipso tempore tibi, paene minitanti nobis per literas, hoc rescribo atque respondeo: Ego dolori tuo non solum ignosco, sed summam etiam laudem tribuo. meus enim me sensus, quanta vis fraterni sit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque aequum te iudicem dolori meo praebeas: si acerbe, si crudeliter, si sine causa sum a tuis oppugnatus, ut statuas, mihi non modo non cedendum, sed etiam tuo atque exercitus tui auxilio, in eiusmodi causa, utendum fuisse. Ego te mihi semper amicum esse volui: me ut tibi amicissimum esse intelligeres, laboravi. maneo in voluntate, et, quoad voles tu, permanebo; citiusque amore tui fratrem tuum odisse desinam, quam illius odio quidquam de nostra benevolentia detraham. Vale.

Q. METELLUS NEP. S. D. M. T. C.

De contumeliis cuiusdam necessarii, qui P. Clodius videtur esse, queritur, in cuius loco Ciceronem, officiis perspectum, sibi optat esse, a quo petit, ut benevolentiam conservet. Anno U. C. 697.

3. **H**OMINIS importunissimi contumeliae, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: &, ut sunt leves ab eiusmodi homine, a me despiciuntur; libenterque, commutata persona, te mihi fratris loco esse duco. De illo ne meminisse quidem volo;
Cicer. Oper. Vol. VII, K

tametsi bis eum invitum servavi. De meis rebus, ne vobis multitudine literarum molestior essem, ad Lollium perscripsi; de rationibus provinciae quid vellem fieri, ut is vos doceret & commonefaceret. Si poteris, velim pristinam tuam erga me voluntatem conserves. Vale.

M. C. S. D. Q. METELLO NEPOTI COS.

Exsul opem implorat consulis, & memoriam beneficii pollicetur. Anno U. C. 696.

4. **L**ITERAE Quinti fratris, et T. Pomponii, necessarii mei, tantum spei dederant, ut in te non minus auxilii, quam in tuo collega mihi constitutum fuerit. Itaque literas ad te statim misi; per quas, ut fortuna postulabat, et gratias tibi egi, et de reliquo tempore auxilium petii. Postea mihi non tam meorum literae, quam sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum immutatum significabant. quae res fecit, ut tibi literis obstrepere non auderem. Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit; qua inductus, ad te scribere sum conatus, et abs te, quantum tua fert voluntas, peto quaesoque, ut tuos mecum serves potius, quam propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu tuas inimicitias ut reipublicae donares, te vicisti; alienas ut contra rempublicam confirmes, adduceras? Quodsi mihi tua elementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo: sin mihi neque magistratum, neque senatum, neque populum auxiliari, propter eam vim, quae me cum republica vicit, li-

cuerit; vide, ne, cum velis revocare tempus omnium servandorum, cum qui servetur non erit, non possis. Vale.

M. C. S. D. C. ANTONIO M. F. IMPERATORI.

Desiderat C. Antonii, sui nuper in consulatu collegae, tum proconsulis Macedoniae, officia mutua: deinde Pomponii Attici, qui has afferebat, in provincia negotium commendat. Anno U. C. 691.

5. **E**TSI statueram nullas ad te literas mittere, nisi commendatitias; non quo eas intelligerem satis apud te valere, sed ne iis, qui me rogarent, aliquid de nostra coniunctione imminutum esse ostenderem; tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te studiorum et officiorum maxime conscius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te proficisceretur, aliquid mihi scribendum putavi; praesertim cum aliter ipsi Pomponio satisfacere non possem. Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini videri debeat. omnia enim a me in te profecta sunt, quae ad tuum commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem pertinerent. Pro iis rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam, tu es optimus testis: contra etiam esse aliquid abs te profectum, ex multis audivi. nam comperisse me, non audeo dicere, ne forte id ipsum verbum ponam, quod abs te aiunt falso in me solere conferri. Sed ea, quae ad me delata sunt, malo te ex Pomponio, cui non minus molesta fuerunt, quam ex meis literis, cognoscere. Meus in te animus quam singulari officio fuerit, et senatus,

et populus Romanus testis est : tu quam gratus erga me fueris, ipse existimare potes : quantum mihi debeas, ceteri existiment. Ego quae tua causa antea feci, voluntate sum adductus, posteaque constantia. Sed reliqua, mihi crede, multo maius meum studium, maioremque gravitatem et laborem desiderant. Quae ego si non profundere ac perdere videbor, omnibus meis viribus sustinebo. sin autem ingrata esse sentiam; non committam, ut tibi ipse insanire videar. Ea, quae sint, et cuiusmodi, poteris ex Pomponio cognoscere. Atque ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut, quamquam ipsius causa confido te facturum esse omnia, tamen abs te hoc petam, ut, si quid in te residet amoris erga me, id omne in Pomponii negotio ostendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes. Vale.

M. C. S. D. P. SEXTIO L. F. PROQUAESTORI. *a. u. 692.*

Narrat, quam adhibuerat diligentiam, ne P. Sextio pro Quaestore C. Antonii in Macedonia succederetur. Addit de sua emtione, non sine ioco; & de Sextii aedificatione. Anno U. C. 692.

6. **C**UM ad me Decius, librarius, venisset, egissetque mecum, ut operam darem, ne tibi hoc tempore succederetur; quamquam illum hominem frangi et tibi amicum existimabam, tamen, quod memoria tenebam, cuiusmodi ad me literas antea misisses, non fatis credidi homini [prudenti,] tam valde esse mutatam voluntatem tuam. Sed posteaquam et

Cornelia tua Terentiam convenit, et ego cum Q. Cornelio locutus sum; abhibui diligentiam, quotiescunque senatus fuit, ut adessem, plurimumque in eo negotii habui, ut Q. Fufium, tribunum plebis, et ceteros, ad quos tu scripseras, cogere potius mihi credere, quam tuis literis. Omnino res tota in mensum Ianuarium reiecta erat, sed facile obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quod ad me pridem scripseras velle te bene evenire, quod de Crasso domum emissem; emi eam ipsam domum quinquies tricies, aliquanto post tuam gratulationem. Itaque nunc me scito tantum habere aeris alieni, ut cupiam coniurare, si quisquam recipiat: sed partim odio inducti me excludunt, et aperte vindicem coniurationis ode- runt; partim non credunt, et a me insidias metuunt: nec putant ei nummos deesse posse, qui ex obsidione foeneratores exemerit. Omnino semissibus magna copia est. ego autem meis rebus gestis hoc sum affectus, ut bonum nomen existimer. Domum tuam atque aedificationem omnem perspexi, et vehementer probavi. Antonium, etsi eius in me officia omnes desiderant, tamen in senatu gravissime ac diligentissime defendi; senatumque vehementer oratione mea atque auctoritate commovi. Tu ad me velim literas crebrius mittas. Vale.

M. T. M. F. CICERO S. D. CN. POMPEIO CN.
F. MAGNO, IMPERATORI.

Pompeio de victoria Mithridatica gratulatur: contra sibi illius de coniuratione disiecta nihil gratulari, exprobrat: amicum tamen ei fore pollicetur. Anno U. C. 691.

7. **S**I tu exercitusque valetis, bene est: ego valeo. Ex literis tuis, quas publice misisti, cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem. tantam enim spem otii ostendisti, quantam ego semper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc scito, tuos veteres hostes, novos amicos, vehementer literis perculsos, atque ex magna spe deturbatos, iacere. Ad me autem literas, quas misisti, quamquam exiguam significationem tuae erga me voluntatis habebant, tamen mihi scito iucundas fuisse. nulla enim re tam laetari soleo, quam meorum officiorum conscientia; quibus si quando non mutue responderetur, apud me plus officii residere facillime patior. Illud non dubito, quin, si te mea summa erga te studia parum mihi adiunxerint, respublica nos inter nos conciliatura, coniuncturaque sit. Ac, ne ignores, quid ego in tuis literis desiderarim; scribam aperte, sicut et mea natura, et nostra amicitia postulat. Res eas gessi, quarum aliquam in tuis literis, et nostrae necessitudinis et reipublicae causa, gratulationem exspectavi; quam ego abs te praetermissam esse arbitror, quod vererere, ne cuius animum offenderes. Sed scito, ea, quae nos pro salute patriae gessimus, orbis terrae iudicio ac testimonio comprobari. Quae, cum veneris, tanto consilio, tantaque animi magnitudine a me gesta esse cognosces, ut tibi multo maiori, quam Africanus fuit, me non multo minorem, quam Laelium, facile et in republica et in amicitia adiunctum esse patiare. Vale.

M. T. C. M. LICINIO P. F. CRASSO. S. D.

Crasso, in Syriam profecto, scribit, quanta eum contentione defenderit, & excusata, quae intercesserat, similtate, amicitiam a primo in forum ingressu repetit, cuius constantiam pollicetur adeo, ut, interiectis nonnullis de filiis Crassis, has literas foederis vim habituras esse sanciat. Anno U. C. 699.

8. **Q**UANTUM meum studium exstiterit dignitatis tuae, vel tuendae, vel etiam augendae, non dubito, quin ad te omnes tui scripserint. Non enim fuit aut mediocre, aut obscurum, aut eiusmodi, quod silentio posset praeteriri. Nam et cum consulibus, et cum multis consularibus tanta contentione decertavi, quanta nunquam antea ulla in causa; suscepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis; veterique nostrae necessitudini iamdiu debitum, sed multa varietate temporum interruptum officium cumulate reddidi. Neque mehercule unquam mihi tui aut colendi aut ornandi voluntas defuit; sed quaedam pestes hominum, laude aliena dolentium, et te nonnunquam a me alienarunt, et me aliquando immutarunt tibi. Sed exstitit tempus optatum mihi magis, quam speratum, ut, florentissimis tuis rebus, mea perspici posset et memoria nostrae voluntatis, et amicitiae fides. Sum enim consecutus, non modo ut domus tua tota, sed ut cuncta civitas me tibi amicissimum esse cognosceret. Itaque et praestantissima omnium feminarum, uxor tua, et eximia pietate, virtute, gratia tui Crassi, meis consiliis, monitis, studiis, actionibusque nituntur; et senatus populusque Romanus intelligit, tibi absentem nihil esse tam prom-

tum, aut tam paratum, quam in omnibus rebus, quae ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quae sint acta, quaeque agantur, domesticorum tibi literis declarari puto. De me sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate, aut fortuito, ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidisse; sed, ut primum forum attigerim, spectasse semper, ut tibi possem quam maxime esse coniunctus. Quo quidem ex tempore, memoria teneo, neque meam tibi observantiam, neque mihi tuam summam benevolentiam, ac liberalitatem defuisse. Si quae intercederunt, non tam re, quam suspicione, violata; ea cum fuerint et falsa et inania, sint evulsa ex omni memoria vitaeque nostrae. Is enim tu vir es, et eum me esse cupio, ut, quoniam in eadem reipublicae tempora incidimus, coniunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore. Quamobrem tu, quantum tuo iudicio tribuendum esse nobis putes, statues ipse; et, ut spero, statues ex nostra dignitate. Ego vero tibi profiteor atque polliceor eximium et singulare meum studium in omni genere officii, quod ad honestatem et gloriam tuam spectet. in quo, etiamsi multi mecum contendunt, tamen, cum reliquis omnibus, tum Crassis tuis iudicibus, omnes facile superabo: quos quidem ego ambo unice diligo; sed in Marco benevolentia impari. hoc magis sum Publio deditus, quod me, quamquam a pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime, sicut alterum parentem, et observat, et diligit. Has literas velim existimes foederis habituras esse vim,

non epistolae, meque ea, quae tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum, diligentissimeque facturum. Quae a me suscepta defensio est, te absente, dignitatis tuae, in ea iam ego, non solum amicitiae nostrae, sed etiam constantiae meae causa, permanebo. Quamobrem satis esse hoc tempore arbitratus sum, hoc ad te scribere; me, si quid ipse intelligerem, aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum: sin autem quippiam aut a te essem admonitus, aut a tuis, effecturum, ut intelligeres, nihil neque te scripsisse, neque quemquam tuorum frustra ad me detulisse. Quamobrem velim ita et ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusque rebus, ut ad hominem amicissimum; et tuis praecipias, ut opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic utantur in omnibus, publicis, privatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitem, clientium tuorum negotiis, ut, quoad eius fieri possit, praesentiae tuae desiderium meo labore minuatur. Vale.

VATINIUS IMP. CICERONI SUO S. D.

P. Vatinius, ex consulatu Illyrici rector a Caesare dictatore constitutus Ciceroni dignitatem suam contra malevolos defendendam commendat. Scripta Caesare IV consule sine collega. Anno U. C. 708.

9. *SI vales, bene est: ego valeo. Si tuam consuetudinem in patrociniis tuendis servas, P. Vatinius cliens advenit, qui pro se causam dicere vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem in periculo recepisti. Ego au-*

tem, quem potius adoptem, aut invocem, quam illum, quo defendente vincere didici? An verear, ne, qui potentissimorum hominum conspirationem neglexerit pro mea salute, is, pro honore meo, pusillorum ac malevolorum obtrectationes et invidias non prosternat atque obterat? Quare, si me, sicut soles, amas, suscipe me totum; atque hoc, quidquid est oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac sustinendum puta. Scis, meam fortunam, nescio quomodo, facile obtrectatores invenire, non meo quidem, mehercules, merito; sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? Si quis forte fuerit, qui nostrae dignitati obesse velit, peto a te, ut tuam consuetudinem et liberalitatem in me absente deferendo mihi praestes. Literas ad senatum de rebus nostris gestis, quo exemplo miseram, infra tibi perscripsi. Dicitur mihi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardaeis esse: de quo tu mihi nihil mandasti: ego tamen, terra marique ut conquireretur, praemandavi: et profecto tibi illum reperiam, nisi si in Dalmatiam aufugerit, et inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames. Vale. A. d. V. Idus Quintiles, ex castris, Narona.

P. VATINIUS CICERONI SUO S. D.

Agit de servo fugitivo Dionysio: de Catilio pirata captivo: de rebus a se gestis, & decernendis supplicationibus. Anno U. C. 708.

10. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. De Dionysio tuo adhuc nihil extrico; et eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigeravit.

Sed tamen non desistam, quin illum aliquando eruam. Sed tu omnia mihi dura imperas. De Catilio nescio quid ad me scripsisti deprecationis diligentissimae. Appage te cum nostro Sexto Servilio. nam mehercule ego illum quoque amo. sed huiusmodi vos clientes, huiusmodi causas recipitis? hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, matresfamilias, cives Romanos occidit, arripuit, disperdidit, regiones vastavit? Simius, non semissis homo, contra me arma tulit, et eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere possum? Omnia, mehercule, cupio, quae tu mihi imperas. Meam animadversionem et supplicium, quo usurus eram in eum, quem cepissem, remitto tibi et condono. Quid illis respondere possum, qui sua bona direpta, naves expugnatas, fratres, liberos, parentes occisos, actiones expostulant? Si mehercules Appii os haberem, in cuius locum suffectus sum, tamen hoc sustinere non possem. Quid ergo est? faciam omnia sedulo, quae te sciam velle. Defenditur a Q. Volusio, tuo discipulo; si forte ea res poterit adversarios fugare, in eo maxima spes est. Nos, si quid erit istic opus, defendes. Caesar adhuc mihi iniuriam facit: de meis supplicationibus, et rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert: quasi vero non iustissimi triumphi in Dalmatia res gesserim. Nam si hoc expectandum est, dum totum bellum conficiam; viginti oppida sunt Dalmatiae antiqua; quae ipsa sibi adsciverunt amplius sexaginta. haec nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur, longe alia conditione ego sum, ac ceteri imperatores.

*

*

Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum : sex oppida vi oppugnando cepi. unum hoc, quod erat maximum, quater a me iam captum. quatuor enim turres et quatuor muros cepi, et arcem eorum totam; ex qua me nives, frigora, imbres detruserunt: indigneque, mi Cicero, oppidum captum, et bellum iam confectum relinquere sum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Caesarem meam causam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes; hoc existimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. Data Non. Decembribus, Narona.

M. T. C. P. VATINIO IMPERATORI S. D.

Respondet epistolae, quae non exstat, laudando gratum animum; & studium suum uxori, quam commendaverat, non defuturum pollicetur. Addit de Dionysio fugitivo; & spe triumphi Dalmatici. Anno U. C. 708.

II. **G**RATA tibi mea esse officia non miror. cognovi enim te gratissimum omnium; idque nunquam destiti praedicare. nec enim tu mihi habuisti modo gratiam, verum etiam cumulatissime retulisti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus, pari me studio erga te et eadem voluntate cognosces. Quod mihi feminam primariam, Pompeiam, uxorem tuam, commendas; cum Sura nostro statim tuis literis lectis locutus sum, ut ei meis verbis diceret, ut, quidquid opus esset, mihi denuntiaret: me omnia, quae ea vellet, summo studio curaque facturum: itaque faciam, eamque, si opus esse videbitur, ipse conveniam. Tu

tamen ei velim scribas, ut nullam rem, neque tam magnam, neque tam parvam putet, quae mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quae in tuis rebus agam, et non laboriosa mihi, et honesta videbuntur. De Dionysio, si me amas, confice. quamcunque ei fidem dederis, praestabo. Si vero improbus fuerit, ut est; duces eum [captivum] in triumpho. Dalmatis dii male faciant, qui tibi molesti sunt. Sed, ut scribis, brevi capientur, et illustrabunt res tuas gestas. semper enim habiti sunt bellicosi. Vale.

M. C. S. D. L. LUCCEIO Q. F.

Lucceium, historiarum scriptorem, rogat, ut de rebus suis, in consulatu gestis, & de exilio redituque, singularem separatumque librum conficiat. Ipse ad Attic. *IV. 6.* hanc *valde bellam* epistolam dixit, quia omni arte usus est, ut Lucceio persuadeat. Anno U. C. 697.

12. **C**ORAM me tecum eadem haec agere saepe conantem deterruit pudor quidam, paene subrusticus; quae nunc expromam absens audacius. epistola enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut nostrum scriptis illustretur et celebretur tuis. Quod etsi mihi saepe ostendis te esse facturum; tamen ignoscas velim huic festinationi meae. Genus enim scriptorum tuorum, etsi erat semper a me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quam celerrime res nostras monumentis commendari tuis. Neque enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quan-

dam immortalitatis rapit; sed etiam illa cupiditas, ut vel auctoritate testimonii tui, vel indicio benevolentiae, vel suavitate ingenii, vivi perfruamur. Neque tamen, haec cum scribebam, eram nescius, quantis oneribus premerere susceptarum rerum et iam institutarum: sed quia videbam, Italici belli et civilis historiam iam a te paene esse perfectam: dixeras autem mihi, te reliquas res ordiri: deesse mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, coniunctene males cum reliquis rebus nostra contexere, an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Troicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum, (qui omnes a perpetuis suis historiis ea, quae dixi, bella separaverunt,) tu quoque item civilem coniurationem ab hostilibus externisque bellis seiungere. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse; sed ad prooperationem meam quiddam interest, non te expectare, dum ad locum venias; ac statim causam illam totam et tempus arripere. Et simul, si uno in argumento, unaque in persona mens tua tota versabitur, cerno iam animo, quanto omnia uberiora atque ornatiores futura sint. Neque tamen ignoro, quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam, (potest enim mihi denegare occupatio tua,) deinde etiam, ut ornes me, postulem. Quid, si illa tibi non tantopere videntur ornanda? Sed tamen, qui semel verecundiae fines transierit, eum bene et naviter oportet esse impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut et ornes ea vehementius etiam, quam fortasse sentis, et in eo leges historiae negligas: gratiamque illam, de qua suavissime quodam in

prooemio scripsisti, a qua te affici non magis potuisse demonstras, quam Herculem Xenophontium illum a voluptate; ea si me tibi vehementius commendabit, ne aspernere; amorique nostro plusculum etiam, quam concedat veritas, largiare. Quod si te adducemus, ut hoc suscipias; erit, ut mihi persuadeo, materies digna facultate et copia tua. A principio enim coniurationis usque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse; in quo et illa poteris uti civilium commutationum scientia, vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum et reprehendes ea, quae vituperanda duces; et, quae placebunt, exponendis rationibus comprobabis; et, si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditorem notabis. Multam etiam casus nostri tibi varietatem in scribendo suppeditabunt, plenam cuiusdam voluptatis, quae vehementer animos hominum in legendo tenere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates, fortunaeque vicissitudines; quae etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundae. Habet enim praeteriti doloris secura recordatio delectationem. Ceteris vero, nulla perfunctis propria molestia, casus autem alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa misericordia est iucunda. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi avelli iubet spiculum, posteaquam ei percontanti dictum est, clypeum esse salvum, ut etiam in vulneris dolore ae-

quo animo cum laude moreretur. Cuius studium in legendo non erectum Themistocli fuga redituque retinetur? Etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet, quasi enumeratione fastorum. At viri saepe excellentis ancipites variique casus habent admirationem, expectationem, laetitiam, molestiam, spem, timorem: si vero exitu notabili concluduntur; expletur animus iucundissima lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, si in hac sententia fueris, ut a continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum eventorumque nostrorum. Habet enim varios actus, multasque actiones et consiliorum et temporum. Ac non vereor, ne assentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demonstrarem, me a te potissimum ornari celebrarique velle. Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias; et qui non eos magis, qui te admirentur, invidos, quam eos, qui laudent, assentatores arbitrare. Neque autem ego sum ita demens, ut me sempiternae gloriae per eum commendari velim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingenii gloriam consequatur. Neque enim Alexander ille, gratiae causa ab Apelle potissimum pingi, et a Lyfippo fingi volebat; sed quod illorum artem cum ipsis, tum etiam sibi gloriae fore putabat. Atque illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant; quae vel si nulla sint, nihilo sint tamen obscuriores clari viri. Nec minus est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt.

unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium statuasque superavit. Atque hoc praestantius mihi fuerit et ad laetitiam animi, et ad memoriae dignitatem, si in tua scripta pervenero, quam si in ceterorum, quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti a Timaeo, aut ab Herodoto Themistocli, sed etiam auctoritas clarissimi et spectatissimi viri, et in reipublicae maximis gravissimisque causis cogniti, atque in primis probati; ut mihi non solum praeconium, quod, cum in Sigaeum venisset Alexander, ab Homero Achilli tributum esse dixit; sed etiam grave testimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim Hector ille mihi Naevianus, qui non tantum laudari se laetatur, sed addit etiam, *a laudato viro*. Quod si a te non impetro, hoc est, si quae te res impedit (neque enim fas esse arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli saepe reprehendunt: scribam ipse de me; multorum tamen exemplo, et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, haec sunt in hoc genere vitia: et verecundius ipsi de sese scribant necesse est, si quid est laudandum; et praetereant, si quid reprehendendum est. Accedit etiam, ut minor sit fides, minor auctoritas; multi denique reprehendant, et dicant, verecundiores esse praecones ludorum gymnasticorum, qui cum ceteris coronas imposuerint victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium praeconem adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse praedicent. Haec nos vitare cupimus; et,

Si recipis causam nostram, vitabimus; idque ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur, cum mihi saepe ostenderis, te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus literis mandaturum, a te id nunc tanto opere et tam multis verbis petamus; illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus; ut et ceteri, viventibus nobis, ex libris tuis nos cognoscant, et nosmetipsi vivi gloriola nostra perfruamur. His de rebus, quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium: sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non cessabis, et ea, quae habes instituta, perpolies, nosque diliges. Vale.

M. C. S. D. L. LUCCEIO Q. F.

Consolationi respondet, qua se mire levatum esse fatetur, ut forti animo sit, etsi de republica desperet. Caesare IV consule sine collega. Anno U. C. 708.

13. **Q**UAMQUAM ipsa consolatio literarum tuarum mihi gratissima est; declarat enim summam benevolentiam, coniunctam pari prudentia; tamen illum fructum ex iis literis vel maximum cepi, quod te praecclare res humanas contemnentem, et optime contra fortunam paratum armatumque cognovi: quam quidem laudem sapientiae statuo esse maximam, non aliunde pendere, nec extrinsecus aut bene aut male vivendi suspensas habere rationes. Quae cogitatio, cum mihi non omnino excidisset (etenim penitus infederat)

vi tamen tempestatum et concursu calamitatum erat aliquantum labefactata atque convulsa: cui te opitulari et video, et id fecisse etiam proximis literis, multumque profecisse sentio. Itaque hoc saepius dicendum, tibi que non significandum solum, sed etiam declarandum arbitror, nihil mihi esse potuisse tuis literis gratius. Ad consolandum autem cum illa valent, quae eleganter copioseque collegisti, tum nihil plus, quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perspexi, quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortio rem me puto, quam te ipsum, praeceptorem fortitudinis, quod tu mihi videre spem nonnullam habere, haec aliquando futura meliora. casus enim gladiatorii, similitudinesque eae, tum rationes in ea disputatione a te collectae, vetabant me reipublicae penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortio rem te esse, cum aliquid speres; alterum mirum, spe ulla teneri. Quid est enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque esse fateare? Circumspice omnia membra reipublicae, quae notissima sunt tibi. nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve sit. quae persequeretur, si aut melius ea viderem, quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore; quamquam tuis monitis praeceptisque omnis est abiiciendus dolor. Ergo et domestica feremus, ut censes; et publica paulo etiam fortius fortasse, quam tu ipse, qui praecipis. Te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem etiam in omnium desperatione fortes, ut tu tamen idem et hortaris, et praecipis. Das enim mihi iucundas recordationes conscientiae nostrae, rerumque

que earum, quas, te in primis auctore, gessimus. Praestitimus enim patriae non minus certe, quam debuimus; plus profecto, quam est ab animo cuiusquam, aut consilio hominis postulandum. Ignosces mihi de meipso aliquid praedicanti. quarum enim tu rerum cogitatione nos levare [aegritudine] voluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis et angoribus abducam; transferamque animum ad ea, quibus secundae res ornantur, aduersae adiuvantur; tecumque et ero tantum, quantum patietur utriusque aetas et valetudo; et, si esse una minus poterimus, quam volumus, animorum tamen coniunctione, iisdem studiis ita fruemur, ut nunquam non una esse videamur. Vale.

L. LUCCEIUS Q. F. S. D. M. T. C. M. F.

Quaerit, cur tamdiu absit ab urbe Cicero. Laudat, si propter otium scribendi fiat; non probat, si propter moerorem ex morte filiae. Deinde rationes compescendi doloris addit: rationibus adiungit preces, & modeste claudit. Anno U. C. 708.

14. **S**I vales, bene est: valeo, sicut soleo; paululo tamen etiam deterius, quam soleo. Te requisivi saepius, ut viderem. Romae quia postea non fuisti, quam discesseras, miratus sum; quod item nunc miror. Non habeo certum, quae te res hinc maxime retrahat. Si solitudine delectare, cum scribas, & aliquid agas eorum, quorum consuesti, gaudeo; neque reprehendo tuum consilium. nam nihil isto potest esse iucundius, non modo miseris his temporibus & luctuosis, sed etiam tranquillis & optatis; praesertim vel animo defatigato tuo, qui nunc

requietem quaerat ex magnis occupationibus ; vel erudito , qui semper aliquid ex se promat , quod alios delectet , ipsum laudibus illustret. Sin autem , sicut hic dum eras , lacrymis ac tristitiae te tradidisti ; doleo , quia doles & angere ; nec possum te non , si concedis , quod sentimus , ut liberius dicamus , accusare. Quid enim ? tu solus aperta non videbis , qui propter acumen occultissima perspicias ? tu non intelliges , te querelis quotidianis nihil proficere ? non intelliges duplicari sollicitudines , quas elevare te , tua prudentia postulat ? Quodsi non possumus aliquid proficere suadendo ; gratia contendimus , & rogando , si quid nostra causa vis , ut istis te molestiis laxes , & ad convictum nostrum redeas , & ad consuetudinem vel nostram communem , vel tuam solius ac propriam. Cupio non obtundere te , si non delectare nostro studio : cupio detertere , ne permanes in incepto , cum duae res istae contrariae me conturbent : ex quibus aut in altera mihi velim , si potes , obtemperes , aut in altera non offendas. Vale.

M. CICERO L. LUCCEIO Q. F. S.

Respondet superiori epistolae , lugere se non tam filiae obitum , quam reipublicae tempora , ob quae ab urbe absit , in qua nihil iucundum , odiosa omnia : in studiis exiguam medicinam superesse. Anno U. C. 708.

15. **O**MNIS amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis , quas a te proxime accepi ; non ille quidem mihi ignotus , sed tamen gratus et optatus : dicerem , iucundus , nisi id verbum in omne tempus perdidissem. neque ob eam unam causam , quam tu suspicaris , et in qua me lenissimis et aman-

tissimis verbis utens, re graviter accusas; sed quod illius tanti vulneris quae remedia esse debebant, ea nulla sunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi sunt? habuimus enim fere communes; quorum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere possem; equidem et maxime vellem: vetustas, amor, consuetudo, studia paria; quod quasi vinculum est nostrae coniunctionis. Possumusne igitur esse una? nec mehercule intelligo, quid impediatur. sed certe adhuc non fuimus, quum essemus vicini in Tusculano, in Puteolano. Nam quid dicam in urbe? in qua, cum forum commune sit, vicinitas non requiritur. Sed, casu nescio quo, in ea tempora nostra aetas incidit, ut cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat esse perfrugium, spoliato et domesticis et forensibus ornamentis atque solatiis? literae, credo, quibus utor assidue. quid enim aliud facere possum? sed, nescio quomodo, ipsae illae excludere me a portu et perfrugio videntur, et quasi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil insit, nisi propagatio miserrimi temporis. Hic tu ea me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit? summum sit odium temporum, hominum, fori, curiae? Itaque sic literis utor, in quibus consumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, sed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quod si id egissemus, ego atque tu, quod ne in mentem quidem nobis veniebat, propter quotidianos metus, omne tempus una fuissemus; neque me valetudo tua offenderet, neque te moeror meus. quod, quantum fieri poterit, conse-

quamur. Quid enim est utrique nostrum aptius? Pro-
pediem te igitur videbo. Vale.

M. T. CICERO. S. D. TITIO.

Consolatur diligenter amicum, obitum liberorum immoderatus
ferentem, Anno U. C. 709.

16. **E**TSI unus ex omnibus minime sum ad te con-
solandum accommodatus, quod tantum ex tuis mole-
stis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem; ta-
men, cum longius a summi luctus acerbitate meus
abesset dolor, quam tuus, statui nostrae necessitudi-
nis esse, meaeque in te benevolentiae, non tacere
tanto in tuo moerore tamdiu; sed abhibere aliquam
modicam consolationem, quae levare dolorem tuum
posset, si minus sanare potuisset. Est autem consola-
tio pervulgata quidem illa maxime, quam semper in
ore atque in animo habere debemus, homines nos
ut esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus te-
lis fortunae proposita sit vita nostra; neque esse re-
cusandum, quominus ea, qua nati sumus, conditio-
ne vivamus; neve tam graviter eos casus feramus,
quos nullo consilio vitare possimus; eventisque alio-
rum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi
cogitemus. Neque hae, neque ceterae consolationes,
quae sunt a sapientissimis viris usurpatae, memoriae-
que literis proditae, tantum videntur proficere debe-
re, quantum status ipse nostrae civitatis, et haec pro-
latio temporum perditorum; cum beatissimi sint, qui
liberos non susceperunt; minus autem miseri, qui his
temporibus amiserunt, quam si eosdem bona, aut de-

nique aliqua republica perdidissent. Quodsi tuum te desiderium movet, aut si tuarum rerum cogitatione moeres; non facile exhauriri tibi istum dolorem posse universum puto. sin illa te res cruciat, quae magis amoris est, ut eorum, qui occiderunt, miserias lugeas; ut ea non dicam, quae saepissime et legi, et audivi, nihil mali esse in morte, in qua si resideat sensus, immortalitas illa potius, quam mors ducenda sit; sin sit amissus, nulla videri miseria debeat, quae non sentiatur: hoc tamen non dubitans confirmare possum, ea misceri, parari, impendere reipublicae, quae qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus esse videatur. Quid est enim iam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis studiis, bonis artibus, sed omnino libertati ac saluti loci? non, mehercule, quemquam audivi hoc gravissimo, et pestilentissimo anno adolescentulum aut puerum mortuum, qui mihi non a diis immortalibus ereptus ex his miseriis, atque ex iniquissima conditione vitae, videretur. Quare, si tibi unum hoc detrahi potest, ne quid iis, quos amasti, mali putes contigisse; permultum erit ex moerore tuo diminutum. Relinquetur enim simplex illa iam cura doloris tui, quae non cum illis communicabitur, sed ad te ipsum proprie referetur: in qua non est iam gravitatis ac sapientiae tuae, quam tu a puero praestitisti, ferre immoderatus casum incommodorum tuorum, qui fit ab eorum, quos dilexeris, miseria maloque seiunctus. Etenim eum semper te et privatis in rebus, et publicis praestitisti, tuenda tibi ut sit gravitas, et constantiae servendum. Nam, quod allatura est ipsa diuturnitas, quae maximos luctus ve-

tustate tollit, id nos praecipere consilio prudentia-
que debemus. Etenim si nulla unquam fuit, liberis
amissis, tam imbecillo mulier animo, quae non ali-
quando lugendi modum fecerit: certe nos, quod est
dies allatura, id consilio anteferre debemus; neque
expectare temporis medicinam, quam repraesentare
ratione possimus. His ego literis si quid profecissem,
existimabam optandum quiddam me esse assecutum:
sin minus forte valuissent, officio tamen esse func-
tum benevolentissimi atque amicissimi; quem me tibi
et fuisse semper existimes velim, et futurum esse con-
fidas. Vale.

M. C. S. D. P. SEXTIO P. F.

Excusat tarditatem literarum, & Sextium hortatur, ut sapienter
& fortiter exilium ferat, ad id vario usus consolationis argu-
mento. Anno U. C. 700.

17. **N**ON oblivione amicitiae nostrae, neque in-
termissione consuetudinis meae, superioribus tempo-
ribus ad te nullas literas misi; sed quod priora tem-
pora in ruinis reipublicae nostrisque iacuerunt, po-
steriora autem me a scribendo tuis iniustissimis atque
acerbissimis incommodis retardarunt. Cum vero et in-
tervallum iam satis longum fuisset, et tuam virtutem
animique magnitudinem diligentius essem mecum
recordatus; non putavi esse alienum institutis meis,
haec ad te scribere. Ego te, P. Sexti, et primis tem-
poribus illis, quibus in invidiam absens, et in crimen
vocabare, defendi; et, cum in tui familiarissimi iu-
dicio ac periculo tuum [crimen] coniungeretur; ut
potui accuratissime te tuamque causam tutatus sum;

et proxime, recenti adventu meo, cum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si affuissem; tamen nulla re salutis tuae defui: cumque eo tempore invidia annonae inimici non solum tui, verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudicii, multaque alia reipublicae vitia, plus quam causa ipsa veritasque valuissent; Publio tuo neque opera, neque consilio, neque labore, neque gratia, neque testimonio defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiae diligenter a me sancteque servaris, ne hoc quidem praetermittendum esse duxi, te ut hortarer rogaremque, ut et hominem te, et virum esse meminisses, id est, ut communem incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum, nec praestare ullo pacto potest, sapienter ferres, et dolori fortiter ac fortunae resisteres; cogitaresque, et in nostra civitate, et in ceteris, quae rerum potitae sunt, multis fortissimis atque optimis viris, iniustus iudiciis, tales casus incidisse. Illud utinam ne vere scriberem, ea te republica carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio, vereor, ne, si nihil ad te scripserim, debitum eius virtuti videar testimonium non dedisse: sin autem omnia, quae sentio, perscripserim, ne refricem meis literis desiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentissime facies, si illius pietatem, virtutem, industriam, ubicunque eris, tuam esse, tecum esse duces, nec enim minus nostra sunt, quae animo complectimur, quam quae oculis intuemur. Quamobrem et illius eximia virtus, summusque in te amor, magnae tibi consolationi debet esse; et nos, ceterique, qui te

non ex fortuna, sed ex virtute tua pendimus, semperque pendemus; et maxime, animi tui conscientiae, cum tibi nihil merito accidisse reputabis, si et illud adiunges, homines sapientes turpitudine, non casu, et delicto suo, non aliorum iniuria commoveri. Ego et memoria nostrae veteris amicitiae, et virtute atque observantia filii tui monitus, nullo loco deero, neque ad consolandum, neque ad levandum fortunam tuam. Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam, ne frustra scripsisse arbitrere. Vale.

M. CICERO S. D. T. FADIO.

T. Fadium, iudicio damnatum & ideo exsulem, consolatur a miseria communi, & virtute propria, nec non a commodis exsilio, quo liber fit ab impendentibus malis; tandem ab innocentiae testimonio: quibus sua adiungit officia. Anno U. C. 701.

18. **E**TSI egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum; propterea quod nullam rem gravius iamdiu tuli, quam incommodum tuum; tamen te magnopere non hortor solum, sed etiam, pro amore nostro, rogo atque oro, te colligas, virumque praebeas, et, qua conditione omnes homines, et quibus temporibus nati simus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abstulit; propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi; amisisti, quae plurimi homines nobilissimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, iudiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quam levissima poena ab hac republica discesserit. Tu vero, qui et for-

tunas, et liberos habeas, et nos ceterosque necessitudine et benevolentia tecum coniunctissimos; quumque magnam facultatem sis habiturus, nobiscum et cum omnibus tuis vivendi; et cum unum sit iudicium, ex tam multis, quod reprehendatur, ut quod una sententiâ, eaque dubia, potentiae alicuius condonatum existimetur; omnibus his de causis debes istam molestiam quam lenissime ferre. Meus animus erit in te liberosque tuos semper, quem tu esse vis, et qui esse debet. Vale.

CICERO RUF O.

Pompeio Italia pulso, Mescinius Rufus, Ciceronis antea quaestor in provincia, in illius, tanquam reipublicae castra transire, non plane certus cogitabat: quem Cicero confirmat, & ut maneat in sententia, suadet. Anno U. C. 704.

19. **E**TSI mihi nunquam dubium fuit, quin tibi essem carissimus; tamen quotidie magis id perspicio: exstatque id, quod mihi ostenderas quibusdam literis, hoc te studiosiorem in me colendo fore, quam in provincia fuisses, (etsi, meo iudicio, nihil ad tuum provinciale officium addi potest,) quo liberius iudicium esse posset tuum. Itaque me et superiores literae tuae admodum delectaverunt, quibus et expectatum meum adventum abs te amanter videbam, et, cum aliter res cecidisset ac putasses, te meo consilio magnopere esse laetatum: et his proximis literis magnum cepi fructum et iudicii et officii tui; iudicii, quod intelligo, te, id quod omnes fortes ac boni viri facere debent, nihil putare utile esse, nisi quod rectum hone-

stumque fit; officii, quod te mecum, quodcunque cepissem consilii, polliceris fore; quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honestius esse quidquam potest. Mihi consilium captum iam diu est; de quo ad te, non quo celandus esses, nihil scripsi antea, sed quia communicatio consilii, tali tempore, quasi quaedam admonitio videtur esse officii, vel potius efflagitatio ad coeundam societatem vel periculi, vel laboris. Cum vero ea tua sit voluntas, humanitas, benevolentia erga me, libenter amplector talem animum: sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id, quod ostendis, magnam habebō gratiam; si non feceris, ignoscam; et alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. Est enim res profecto maxima. quid rectum sit apparet; quid expediat, obscurum est: ita tamen, ut, si nos ii sumus, qui esse debemus, id est, studio digni et literis nostris, dubitare non possimus, quin ea maxime conducant, quae sunt rectissima. Quare tu, si simul placebit, statim ad me venies. sin idem placebit, atque eodem, nec continuo poteris; omnia tibi ut nota sint, faciam. Quidquid statueris, te mihi amicum; sin id quod opto, etiam amicissimum iudicabo. Vale.

CICERO RUFO.

Excusat se Rufo, querenti per literas, quod rationes provinciae ad aerarium, eo non expectato, detulisset. Ipsum enim vel addita quaedam, vel immutata in iis cupere. Tota est de rationibus, & ob id obscura, etiam, variantibus libris, si quae alia, vexata. Anno U. C. 704.

20. **Q**UO modo potuissem, te convenissem, si eo,

quo constitueras, venire voluisses. Quare etsi tui commodi causa commovere me noluisti, tamen ita existimes velim, me antelaturum fuisse, si ad me misisses, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea, quae scripisti, commodius equidem possem de singulis ad te rebus scribere, si M. Tullius, scriba meus, adesset; de quo mihi exploratum est, in rationibus duntaxat referendis, (de ceteris rebus affirmare non possum,) nihil eum fecisse scientem, quod esset contra aut rem, aut existimationem tuam. dein, si rationum referendarum ius vetus et mos antiquus maneret, me relaturum rationes, nisi tecum pro coniunctione nostrae necessitudinis contulissem confecissemque, non fuisse. Quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret; id, quum lege Iulia relinquere rationes in provincia necesse erat, easdemque totidem verbis referre ad aerarium, feci in provincia. Neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem; sed tribui tibi tantum, quantum me tribuisse nunquam poenitebit. totum enim scribam meum, quem tibi video nunc esse suspectum, tibi tradidi. tu ei M. Minidum, fratrem tuum, adiunxisti. Rationes confectae me absente sunt tecum, ad quas ego nihil adhibui praeter lectionem. Ita accepi librum a meo seruo scriba, ut eundem acceperim a fratre tuo. Si honoris fuit, maiorem tibi habere non potui: si fides, maiorem tibi habui, quam paene ipsi mihi: si providendum fuit, ne quid aliter, ac tibi et honestum et utile esset, referretur; non habui, cui potius id negotium darem. Illud quidem certe factum est, quod lex iubebat, ut apud duas civitates, Laodicensem et Apa-

meensem, quae nobis maximae videbantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas et consolidatas deponeremus. Itaque huic loco primum respondeo, me, quamquam iustis de causis rationes deferre properarim, tamen te expectaturum fuisse, nisi in provincia relictas rationes pro relatis haberem. Quamobrem de Volusio quod scribis, non est id rationum. docuerunt enim me periti homines; in his cum omnium peritissimus, tum mihi amicissimus, C. Camillus, ad Volusium transferri nomen a Valerio non potuisse; sed praedes Valerianos teneri. neque id erat HS xxx, ut scribis, sed HS xix. Erat enim nobis curata pecunia Valerii mancipis nomine: ex qua reliquum quod erat, in rationibus retuli. Sed sic me et liberalitatis fructu privas, et diligentiae, et (quod minime tamen laboro) mediocris etiam prudentiae: liberalitatis, quod mavis scribae mei beneficio, quam meo, legatum meum, praefectumque Q. Leptam, maxima calamitate levatos; cum praesertim non deberent esse obligati: diligentiae, quod existimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo, nec scisse me quidquam, nec cogitavisse; scribam, quidquid voluisset, cum id mihi ne recitavisset quidem, retulisse: prudentiae, cum rem a me non insipienter excogitatam, ne cogitatam quidem putas. Nam et Volusii liberandi meum fuit consilium; et, ut multa tam gravis Valerianis praedibus, ipsique T. Mario depelleretur, a me inita ratio est; quam quidem omnes non solum probant, sed etiam laudant: et, si verum scire vis, hoc uni scribae meo intellexi non nimium placere. Sed ego putavi esse viri boni, cum

populus suum fervaret, consulere fortunis tot vel amicorum, vel civium. Nam de Luceio est ita actum, ut, auctore Cn. Pompeio, ista pecunia in fano poneretur: (id ego agnovi meo iussu esse factum:) qua pecunia Pompeius est usus, ut ea, quam tu deposueras, Sextius. Sed haec ad te nihil intelligo pertinere. Illud me non animadvertisse moleste ferrem, ut adscriberem, te in fano pecuniam iussu meo deposuisse, nisi ista pecunia gravissimis esset certissimisque monumentis testata, cui data, quo senatusconsulto, quibus tuis, quibus meis literis P. Sextio tradita esset. Quae cum viderem tot vestigiis impressa, ut in his errari non posset; non adscripsi id, quod tua nihil referebat. ego tamen adscripsisse mallet, quum id te video desiderare. Sicut scribis tibi id esse referendum, idem ipse sentio; neque in eo quidquam a meis rationibus discrepabunt tuae. Addes enim tu, meo iussu; quod ego quidem non addidi; nec causa est, cur negem; nec, si esset, et tu nolles, negarem. Nam de H-S nongentis millibus, certe ita relatum est, ut tu, sive frater tuus referri voluit. Sed, si quid est, (cum de logio parum gratiosum est,) quod ego in rationibus referendis etiam nunc corrigere possim; de eo mihi, cum senatusconsulto non sum usus, quid per leges liceat, considerandum est. te certe in pecunia exacta ita referre ex meis rationibus relatis non oportuit, nisi quid me fallit; sunt enim alii peritiores. Illud cave dubites, quin ego omnia faciam, quae interesse tua, aut etiam velle te existimem, si ullo modo facere possim. Quod scribis de bene meritis; scito a me et tribunos militares, et praefectos, et contuberna-

les duntaxat meos delatos esse. In quo quidem ratio me fefellit. liberum enim mihi tempus ad eos deferendos existimabam dari. postea certior sum factus, triginta diebus deferri necesse esse, quibus rationes retulissem. Sane moleste tui, non illa beneficia tuae potius ambitioni reservata esse, quam meae, qui ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen, et de tribunorum militarium contubernalibus, res est in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum est de H-S centum milibus, de quibus memini mihi a te Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui: in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris tui, et Tullii. Sed cum id corrigi non posset, quod, iam depositis rationibus, ex provincia decesseramus; credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proque ea spe facultatum, quam tum habebamus, quam humanissime potuerim, rescripsisse. Sed neque tum me humanitate literarum mearum obligatum puto, neque tuam hodie epistolam de H-S centum sic accepisse, ut ii accipiunt, quibus epistolae per haec tempora molestae sunt. Simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quae ad me falvis legibus pervenisset, Ephesi apud publicanos deposuisse: id fuisse H-S xxii milia: eam omnem pecuniam Pompeium abstulisse: quod ego sive aequo animo, sive iniquo fero, tu de H-S centum aequo animo ferre debes, et existimare eo minus ad te, vel de tuis cibariis, vel de mea liberalitate pervenisse. Quodsi mihi expensa ista H-S centum tulisses, tamen, quae tua est suavitas, quique in me amor, nolles a me hoc tempore aestimatio-

nem accipere. nam numeratum si cuperem, non erat. Sed haec iocatum me putato, ut ego te existimo. Ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, si quid ad rem putabis pertinere. Hanc epistolam cur non scindi velim, causa nulla est. Vale.

M. T. C. S. D. L. MESCINIO.

Mescinio Rufo, sui videndi cupido, mutua se teneri cupiditate significat; eumque hortatur, ut temporum acerbitatem literarum studiis & optimae conscientiae recordatione mitiget. Anno U. C. 707.

21. **G**RATAE mihi tuae literae fuerunt; ex quibus intellexi, quod etiam sine literis arbitrabar, te summa cupiditate affectum esse videndi mei: quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. nam tecum esse, ita mihi omnia, quae opto, contingant, ut vehementer velim. Etenim, cum esset maior et virorum, et civium bonorum, et iucundorum hominum, et amantium mei copia, tamen erat nemo, quicum essem libentius, quam tecum; et pauci, quibuscum essem aequè libenter: hoc vero tempore, cum alii interierint, alii absint, alii mutati voluntate sint, unum, medius fidius, tecum diem libentius posuerim, quam hoc omne tempus cum plerisque eorum, quibuscum vivo necessario. Noli enim existimare, mihi solitudinem non iucundio rem esse, qua tamen ipsa uti non licet, quam sermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut summum altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo, literulis nostris; praeterea conscientia etiam con-

filiorum meorum. Ego enim is sum, quemadmodum tu facillime potes existimare, qui nihil unquam mea potius, quam meorum civium causa fecerim: cui nisi invidisset is, quem tu nunquam amasti; (me enim amabas;) et ipse beatus esset, et omnes boni. Ego sum, qui nullius vim plus valere volui, quam honestum otium: idemque, cum illa ipsa arma, quae semper timueram, plus posse sensi, quam illum consensum honorum, quem ego idem effeceram; quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Sed et haec, et multa alia coram brevi tempore licebit. Neque me tamen ulla res alia Romae tenet, nisi expectatio rerum Africanarum. videtur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. Puto autem mea nonnihil interesse: (quamquam id ipsum, quid intersit, non sane intelligo:) verumtamen, quidquid illinc nuntiatum sit, non longe abesse a consiliis amicorum. Est enim res iam in eum locum adducta, ut, quamquam multum intersit inter eorum causas, qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed plane animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum; quem etiam tuae superiores literae confirmarunt, quibus intellexi, quam fortiter iniuriam ferres; iuvitque me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas literas profuisse. Verum enim scribam, teneriore mihi animo videbare, sicut omnes fere, qui vita ingenua, in beata civitate et libera viximus. Sed, ut illa secunda moderate tulimus; sic hanc non solum adversam, sed funditus everSAM fortunam fortiter ferre debemus; ut hoc

saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debeamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc, sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fruiere isto otio, tibi que persuade, praeter culpam ac peccatum, qua semper caruisti et carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam brevi: si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certiozem faciam statim. Tu ita fac cupidus mei videndi sis, ut istinc te ne moveas tam infirma valetudine, nisi ex me prius quaesieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuae et tranquillitati animi servias.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER VI
AD

A. TORQUATUM ET CETEROS.

M. CICERO S. D. A. TORQUATO.

Aulum Torquatum, qui Pompeio victo, cuius partes secutus fuerat, Athenis exulabat, consolatur, ut absentiam ab urbe aequo animo ferat, quia turbata sint omnia, & qui praesentes sint, multa cernant, quae nolint videre. Addit spem reditus nonnullam, hortaturque, ut virtute se sustentet & recti conscientia: etiam ex civitate, in qua exulet, & Sulpicii consuetudine levamen petat. Scripta bello Hispaniensi. Anno U. C. 707.

ETSI ea perturbatio est omnium rerum, ut suae quemque fortunae maxime poeniteat, nemoque sit, quin ubivis, quam ubi est, esse malit; tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore, bono viro Romae esse miserrimum sit. Nam, etsi, quocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus, et eadem acerbitas ex interitu rerum et publicarum, et suarum; tamen oculi augent dolorem; qui ea, quae ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miseris cogitationem finunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angere necesse est; tamen illo dolore, quo maxime te

confici audio, quod Romae non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum magna molestia tuos tuaque desideras; tamen illa quidem, quae requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent, nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut praecipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare. De te autem ipso, Torquate, est tuum, sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc iniustior, quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. Nec tamen is ipse, a quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suae. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint; ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem seiunctum sit ab omnium interitu; ab altera te ipsum nunquam timuisse certo scio. Reliquum est, ut te id ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reipublicae; cuius tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor, ne consolatio nulla possit vera reperiri, praeter illam, quae tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est atque nervorum. Si enim bene sentire, recteque facere, satis est ad bene beateque vivendum; vereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror victoriae praemiis ductos, patriam olim, et liberos, et fortunas reliquisse; sed quoddam nobis officium iustum et pium, et debitum reipublicae nostraeque dignitati vibebamur sequi; nec cum

id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis esset victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse; non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenit, quod fieri posse nunquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio et veritas praescribit, ut nihil in vita nobis praestandum, praeter culpam, putemus; eaque cum careamus, omnia humana placate et moderate feramus. Atque haec eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. Sed, si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque status est futurus, carere non debes. Atque haec mihi scribenti veniebat in mentem, me eum esse, cuius tu desperationem accusare solitus esses, quemque auctoritate tua cunctantem et diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego causam nostram, sed consilium improbabam. Sero enim nos iis armis adversari videbam, quae multo ante confirmata per nosmetipsos erant; dolebamque, pilis et gladiis, non consiliis, neque auctoritatibus nostris de iure publico disceptari. Neque ego ea, quae facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura: sed, quod et fieri posse, et exitiosum fore, si evenisset, videbam, id ne accideret, timebam; praesertim cum, si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum, quod evenit, exploratius possem promittere. Iis enim rebus praestabamus, quae non prodeunt in aciem; usu autem armorum, et militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quaeso, quo me tum esse oportere censebas. Haec eo

scripsi, quod mihi Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum sollicitum solere esse vehementius: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua republica sis futurus, qui esse debes; aut perdita, non afflictiore conditione, quam ceteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes et suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod et in urbe ea es, ubi nata et alta est ratio ac moderatio vitae; et habes Ser. Sulpicium, quem semper unice dilexisti; qui te profecto et benevolentia et sapientia consolatur: cuius si essemus et auctoritatem et consilium secuti; togati potius potentiam, quam armati victoriam subissemus. Sed haec longiora fortasse fuerunt, quam necesse fuit: illa, quae maiora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi huius belli casus eripuit. qui sim autem hoc tempore, intelligo. Sed quia nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat, nisi id quod agit, non possit navare aliquid et efficere; omne meum consilium, operam, studium, certe velim existimes tibi tuisque liberis esse debitum.

M. T. C. S. D. A. TORQUATO.

Consolatur ita, ut bene actum cum iis putet, qui ante exitum civilis belli ex vita decesserint. Miserius enim morte esse, ita vivere, ut post alteriusutrius partis victoriam vivendum esse divinat. Addit graviolem consolationem, vivo, quod vacuus sit culpa; mortuo, quod cariturus sit sensu. Anno U. C. 707.

2. **SUPERIORIBUS** literis benevolentia magis adductus, quam quo res ita postularet, fui longior. neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua; neque erat ea mea causa atque fortuna, ut, cui ipsi omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. si enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est: si enim tum opus fuit, illud satis est, praesertim cum accesserit nihil novi. Nam etsi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri existimo; summa tamen eadem est, et idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea, quae oculis cernimus. nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo scio. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest; tamen et belli exitum video, et, si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit vel haec, vel illa victoria. Idque cum optime perspexi, tale video, nihil ut mali videatur futurum, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ut non sit vivendum, miserrimum est. mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua haec, vel plura, et ornatiora parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse, quam quemvis aut eorum, qui discesserint, *aut eorum, qui remanserint*. alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed haec consolatio levis est; illa gravior, qua te uti spero: ego certe utor. nec enim, dum ero, angar ulla re, cum

omni vacem culpa; et, si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus *γλαυκὸς εἰς Ἀθηνᾶς*, qui ad te haec. Mihi tu, tui, tua omnia maxime curae sunt, et, dum vivam, erunt. Vale.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

Excusat quod rarius scripserit: solatur ex spe meliorum temporum, propter quam non sit, quod timeat: saltim ex communi omnium conditione, ideoque aequius ferenda. Anno U. C. 707.

3. **P**ETO a te, ne me putes oblivione tui rarius ad te scribere, quam solebam; sed aut gravitate valetudinis, qua tamen iam paulum videor levari, aut quod absim ab urbe, ut, qui ad te proficiscantur, scire non possim. Quare velim ita statutum habeas, me tui memoriam cum summa benevolentia tenere, tuasque omnes res non minori mihi curae, quam meas esse. Quod maiore in varietate versata est adhuc tuā causa, quam homines aut volebant, aut opinabantur; mihi crede, non est, pro malis temporum, quod moleste feras. necesse est enim, aut armis urgeri rempublicam sempiternis, aut, his positis, recreari aliquando, aut funditus interire. Si arma valebunt; nec eos, a quibus reciperis, vereri debes; nec eos, quos adiuvisti: si armis aut conditione positis, aut defatigatione abiectis, aut victoria detractis civitas respiraverit; et dignitate frui tibi, et fortunis licebit. sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus, M. Antonius, iam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur; misera est illa

quidem consolatio, tali praesertim civi et viro, sed tamen necessaria, nihil esse praecipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Quae vis inest in his paucis verbis, (plura enim committenda epistolae non erant,) si attendes, quod facis; profecto etiam sine meis literis intelliges, te aliquid habere quod speres; nihil, quod aut hoc, aut aliquo reipublicae statu timeas: omnia si interierint, cum superstitem te esse reipublicae, ne si liceat quidem, velis, ferendam esse fortunam, praesertim quae absit a culpa. Sed haec haecenus. Tu velim scribas ad me, quid agas, et ubi futurus sis; ut, aut quo scribam, aut quo veniam, scire possim. Vale.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

Brevi ante exitum belli Hispaniensis, quem instare videt, & bellum non diuturnum inde auguratur, solatium, quaecumque potest in re trepida, adhibet; & studium ac diligentiam suam pollicetur. Anno U. C. 707.

4. **N**NOVI, quod ad te scriberem, nihil erat; et tamen, si quid esset, sciebam te a tuis certiolem fieri solere. De futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum coniectura possis propius accedere, cum est res eiusmodi, cuius exitus provideri possit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum; etsi id ipsum nonnullis videatur secus. Equidem cum haec scribebam, aliquid iam actum putabam: non quo ego certo scirem, sed quod haud difficilis erat coniectura. Nam cum omnis belli Mars communis, et cum semper incerti exitus proeliorum

sint; tum hoc tempore ita magnae utrinque copiae, ita paratae ad depugnandum esse dicuntur, ut, uterunque vicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magis magisque opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter victorias non multum interfuturum. Alteros propemodum iam sumus experiti; de altero, nemo est, quin cogitet, quam sit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem consolando levare debeam; fateor me communium malorum consolationem nullam invenire, praeter illam; quae tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quae ego quotidie magis utor; conscientiam rectae voluntatis, maximam consolationem esse rerum incommodarum; nec esse ullum magnum malum, praeter culpam. A qua quum tantum absumus, ut etiam optime senserimus, eventusque magis nostri consilii, quam consilium reprehendatur; et quum praestitimus, quod debuimus, moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non sumo, ut te consolet de communibus miseriis, quae ad consolandum, maioris ingenii, et ad ferendum, singularis virtutis indigent. Illud cuivis facile est docere, cur praecipue tu dolere nihil debeas. Eius enim, qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non est mihi dubia de tua salute sententia. de aliis autem non arbitror te expectare quid sentiam. Reliquum est, ut te angat, quod absis a tuis tamdiu. Res molesta, praesertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festivius. Sed, ut ad te scripsi antea, tempus est huiusmodi, ut suam quisque conditionem miserrimam putet, et ubi quis-

que sit, ibi esse minime velit. Equidem, nos quod Romae sumus, miserrimum esse duco, non solum quod in malis omnibus acerbius est videre, quam audire, sed etiam, quod ad omnes casus subitorum periculorum magis obiecti sumus, quam si abessemus. etsi meipsum, consolatorem tuum, non tantum literae, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meministi. in quo prima illa consolatio est, vidisse me plus, quam ceteros, cum cupiebam, quamvis iniqua conditione, pacem. Quod etsi casu, non divinatione mea factum est; tamen in hac inani prudentiae laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationem commune tecum est, si iam vocer ad exitum vitae, non ab ea republica avellar, qua carendum esse doleam, praesertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam aetas, et acta iam vita, quae cum cursu suo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos iam natura ipsa paene perduxerit. Postremo, is vir, vel etiam ii viri, hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur, eandem fortunam, si res cogat, recusare. Equidem mihi omnia propono; nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in ipso illo, quod timetur, desino; praesertim cum impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed haec satis multa, vel plura potius, quam necesse fuit. facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistolas. Servium discessisse Athenis, moleste tuli. non enim dubito, quin magnae tibi levationi solitus sit esse quo-

tidianus congressus, et sermo cum familiarissimi hominis, tum optimi et prudentissimi viri. Tu velim te, ut debes et soles, tua virtute sustentens. Ego, quae te velle, quaeque ad te et ad tuos pertinere arbitror, omnia studiose diligenterque curabo: quae cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non assequar. Vale.

M. T. C. A. CAECINAE S. D.

A. Caecina, Pompeii partes in bello secutus, etiam scripto libro Caesarem offenderat. Ob id patria carentem solatur Cicero, & bene sperare de se & fortunis suis iubet. Scripta videtur inter Africanum & Hispaniense bellum medio tempore. Anno U. C. 707.

5. **Q**UOTIESCUNQUE filium tuum video (video autem fere quotidie) polliceor ei studium quidem meum et operam sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis; gratiam autem atque auctoritatem, cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque possim. Liber tuus et lectus est, et legitur a me diligenter, et custoditur diligentissime. Res et fortunae tuae mihi maximae curae sunt; quae quidem quotidie faciliores mihi et meliores videntur, multisque video magnae esse curae: quorum de studio, et de sua spe filium ad te perscripsisse, certo scio. His autem de rebus, quas coniectura consequi possumus, non mihi sumo, ut plus ipse prospiciam, quam te videre atque intelligere mihi persuaserim: sed tamen, quia fieri potest, ut tu ea perturbatione animo cogites, puto esse meum, quid sentiam,

exponere. Ea natura rerum est, et is temporum cursus, ut non possit ista aut tibi, aut ceteris fortuna esse diuturna; neque haerere in tam bona causa, et in tam bonis civibus tam acerba iniuria. Quare ad eam spem, quam extra ordinem de te ipso habemus, non solum propter dignitatem et virtutem tuam (haec enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua praecipua, propter eximium ingenium summamque doctrinam; cui, mehercules, hic, cuius in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo, quo delectatur, se violatum putasset. quod ipsum lenitur quotidie; significaturque nobis ab iis, qui simul cum eo vivunt, tibi hanc ipsam opinionem ingenii apud ipsum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno sis. ita enim natus, ita eductus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum sit: deinde spem quoque habeas firmissimam propter eas causas, quas scripsi. A me vero tibi omnia liberisque tuis paratissima esse, confidas velim. Id enim et vetustas nostri amoris, et mea consuetudo in meos, et tua multa erga me officia postulant. Vale.

M. T. C. A. CAECINAE S. D.

Consolatur divinatione melioris fortunae, sumpta ex ingenio Caesaris & natura rerum ac temporum; proposita fortitudinis laude & conscientiae recte factorum: quibus addit communis calamitatis & turbatae reip. argumentum. Anno U. C. 707.

6. **V**EREOR, ne desideres officium meum; quod

tibi pro nostra et meritorum multorum, et studiorum et partium coniunctione, dæsse non debet: sed tamen vereor, ne literarum a me officium requiras; quas tibi et iam pridem et saepe misissem, nisi quotidie melius exspectans, gratulationem, quam confirmationem animi tui complecti literis maluisssem. Nunc, ut spero, brevi gratulabimur. Itaque in aliud tempus id argumentum epistolae differo. His autem literis animum tuum, quem minime imbecillum esse et audio, et spero, etsi non sapientissimi, at amicissimi hominis auctoritate, confirmandum etiam atque etiam puto; nec iis quidem verbis, quibus te consolet ut afflictum, et iam omni spe salutis orbatum, sed ut eum, de cuius incolumitate non plus dubitem, quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex republica expulissent ii, qui illam cadere posse, stante me, non putarunt; memini, me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioso et celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quaedam Etruscae disciplinae, quam a patre, nobilissimo atque optimo viro, acceperas, non fefellit; ne nos quidem nostra divinatio fallat, quam cum sapientissimorum virorum monumentis atque praeceptis, plurimoque, ut tu scis, doctrinae studio, tum magno etiam usu tractandae reipublicae, magnaue nostrorum temporum varietate consecuti sumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obscuris rebus tamque perturbatis unquam omnino fefellit. Dicerem, quae ante futura dixissem, ni vererem, ne ex eventis fingere viderem. Sed tamen plurimi sunt testes, me et initio, ne coniungeret se cum

Caesare, monuisse Pompeium; et postea, ne seiungeret: coniunctione frangi senatus opes: disjunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiarissime Caesare, Pompeium faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompeio, tum salutare utrique. Quae praeterea providerim, praetereo. nolo enim, hunc de me optime meritum existimare, ea me suavisse Pompeio, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga et princeps; sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundem in Hispaniam censui; quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis non tam pugnavi ut liceret, quam ut, quando, ipso consule pugnante, populus iusserat, haberetur. Causa orta belli est. quid ego praetermisi aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferrem? Victa est auctoritas mea, non tam a Pompeio (nam is movebatur) quam ab iis, qui duce Pompeio freti, peropportunitatem et rebus domesticis et cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me, quoad potui: sed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus sum deesse Pompeii salutem, cum ille aliquando non defuisset meae. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaras, sic ego, prudens et sciens, ad pestem ante oculos positam sum profectus. Quo in bello nihil adversi accidit, non praedicente me. Quare, quum, ut augures et astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus praedictis constitui apud

te auctoritatem augurii et divinationis meae, debet habere fidem nostra praedictio. Non igitur ex alitis involatu, nec e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec ex tripudiis solistimis, aut soniviis tibi auguror: sed habeo alia signa, quae observem; quae etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent vel obscuritatis, vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum signa duplici quadam via; quarum alteram duco a Caesare ipso, alteram e temporum civilium natura atque ratione. In Caesare haec sunt: mitis clemensque natura, qualis exprimitur praeclaro illo libro *Querelarum* tuarum. Accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus, quale est tuum, delectatur. praeterea cedit multorum iustis et officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus. in quo vehementer eum consentiens Etruria movebit. Cur haec igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat se sustinere causas posse multorum, si tibi, cui iustius videtur irasci posse, concesserit. Quae est igitur, inquires, spes ab irato? Eodem fonte se haustum intelligit laudes suas, e quo sit leviter adsperfus. Postremo homo valde est acutus, et multum providens. intelligit, te, hominem in parte Italiae minime contemnenda facile omnium nobilissimum, et in communi republica cuivis summorum tuae aetatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Romani parem, non posse prohiberi republica diutius. Nolet hoc temporis potius esse aliquando beneficium, quam iam suum. Dixi de Caesare. nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo est tam inimicus ei causae, quam Pompeius animatus melius, quam paratus, sus-

ceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo gravitatem, et iustitiam, et sapientiam Caesaris. nunquam, nisi honorificentissime, Pompeium appellat. At in eius personam multa fecit asperius. Armorum ista, et victoriae sunt facta, non Caesaris. At nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legavit, Brutum Galliae praefecit, Sulpicium Graeciae; Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur haec spectant? Rerum hoc natura et civilium temporum non patietur; nec manens, nec mutata ratio feret; primum, ut non in causa pari eadem sit et conditio et fortuna omnium: deinde, ut in eam civitatem boni viri et boni cives nulla ignominia notati non revertantur, in quam tot nefariorum scelerum condemnati reverterunt. Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non potius uterer, quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem: te, si explorata victoria arma sumfisses pro republica (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin, propter incertos exitus eventusque bellorum, posse accidere, ut vince-remur, putasses; non debere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi conscientia tui facti, quantaeve delectationi in rebus adversis literae esse deberent. Commemorarem non solum veterum, sed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum gravissimos casus. Etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quasi legis et humanae condi-

tionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hic, et quanta in turba, quantaque in confusione rerum omnium viveremus. necesse est enim minore desiderio perdita republica carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus est. incolumem te cito, ut spero, vel potius, ut perspicio, videbimus. Interea tibi absenti, et huic, qui adest, imagini animi et corporis tui, constantissimo atque optimo filio tuo, studium, officium, operam, laborem meum iampridem et pollicitus sum et detuli; nunc hoc amplius, quod me amicissime quotidie magis Caesar amplectitur: familiares quidem eius, sicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam spe optima sustentens. Vale.

A. CAECINA M. CICERONI S. D.

Excusat quod alterum librum filius non reddiderit. Queritur sibi Caesarem irasci propter stilum, cum ignorit iis qui contra ipsum deos precati sint. Parce & timide de Cicerone aeque & de Caesare scribere ait, ne hunc offendat. Rogat tandem, ut reditum sibi impetret; nec librum exire patiatur, nisi correctum ita, ne sibi noceat. Anno U. C. 707.

7. **Q**UOD tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro, et miserere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, neque iniuria, si liber exisset (quando non tam interest, quo animo scribatur, quam quo accipiatur) ne ea res inepte mihi noceret; cum praesertim adhuc stili poenas dem. Qua quidem in re singulari sum fato. nam cum mendum scripturae litura tollatur, stultitia fama multetur; meus error exsilio corrigitur: eu-

ius summa criminis est, quod armatus adversario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota victoriae suae fecerit; nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quam primum Caesar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est: se scit et persuasus est, quid irascitur ei, qui aliquid scripsit contra suam voluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa deos venerati sint contra eius salutem? Sed, ut eodem revertar, causa haec fuit timoris. Scripsi de te parce, medius fidius, & timide, non revocans me ipse, sed paene fugiens. Genus autem hoc scripturae, non modo liberum, sed incitatum atque elatum esse debere, quis ignorat? Solutum existimatur esse, alteri maledicere; tamen cavendum est, ne in petulantiam incidas: impeditum, se ipsum laudare, ne vitium arrogantiae subsequatur: solum vero liberum, abterum laudare; de quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidiae assignetur. Ac nescio, an tibi gratius opportuniusque acciderit. Nam quod praecclare facere non poteram, primum erat, non attingere; secundum [beneficium,] quam parcissime facere: sed tamen ego quidem me sustinui: multa minui, multa sustuli, complura ne posui quidem. Quemadmodum igitur scalarum gradus si alios tollas, alios incidas, nonnullos male haerentes relinquant, ruinae periculum struas, non ascensum pares; sic tot malis cum vincitum, tunc fractum studium scribendi, quid dignum auribus, aut probabile potest afferre? Cum vero ad ipsius Caesaris nomen veni, toto corpore contremisco, non poenae metu, sed illius iudicii. totum enim Caesarem non novi. Quem putas animum esse, ubi secum loquitur? hoc probabit:

hoc verbum suspiciosum est. quid, si hoc muto? at vereor, ne peius sit. Age vero, laudo aliquem, num offendo? cum porro offendam, quid, si non vult? armati stilum persequitur; victi et nondum restituti quid faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caves tibi per Brutum, et ad excusationem socium quaeris. Ubi hoc omnium patronus facis; quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, [sentire] oportet? In hac igitur calumnia timoris, et caecae suspicionis tormento, cum plurima ad alieni sensus coniecturam, non ad suum iudicium scribantur, quam difficile sit evadere, si minus expertus es, quod te ad omnia summum atque excellens ingenium armavit, non sentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, et auferret; aut ea conditione daret, si reciperes te correcturum, hoc est, si totum alium faceres. De Asiatico itinere, quamquam summa necessitas premebat, ut imperasti, feci. Te pro me quid hortor? vides tempus venisse, quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicero, quod filium meum expectes. adolescens est: omnia excogitare, vel studio, vel aetate, vel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Caesar, tenes: a te omnia proficiscantur, & per te ad exitum perducantur, necesse est, apud ipsum multum, apud eius omnes plurimum potes. Unum tibi si persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias, (quamquam id magnum, et amplum est,) sed totum tuum esse onus, persicies. nisi forte aut in miseria nimis stulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excusationem, tuae vitae

consuetudo dat. nam quod ita consuesti pro amicis laborare ; non iam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto a te, ne exeat ; aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

M. C. A. CAECINAE S. D.

Sibi hoc datum a Balbo & Oppio scribit, ut Caecinae liceret in Sicilia esse; ibique ut commoretur, nec longius abeat, suadet. Anno U. C. 707.

8. **C**UM esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus, Kalendas Ian. tibi praefinitas esse; quod omnibus rebus perspexeram, quae Balbus et Oppius, absente Caesare, egissent, ea solere illi rata esse; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, esse uti liceret. Qui mihi consueissent aut libenter polliceri, si quid esset eiusmodi, quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare, et afferre rationem, cur negarent, huic meae rogationi protinus non responderunt; eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt, ut esses in Sicilia, quoad velles; se praestatueros, nihil ex eo te offensionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognosti; quid mihi placeat, puto te scire oportere. Actis his rebus, literae a te mihi redditae sunt, quibus a me consilium petis, quid sim tibi auctor, in Siciliane subsidias, an ad reliquias Asiaticae negotiationis proficiscare. Haec tua deliberatio non mihi convenire visa est cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commo-

rari, ita locutus erat: tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. Sed ego, sive hoc, sive illud est, in Sicilia censeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adiuuabit crebris literis et nuntiis, vel ad reditus celeritatem, re aut impetrata, quod spero, aut aliqua ratione confecta. Quamobrem censeo magno opere commorandum. T. Furfanio Postumo, familiari meo, legatisque eius, item meis familiaribus, diligentissime te commendabo, cum venerint. erant enim omnes Mutinae. viri sunt optimi, et tui similibus studiosi, et mei necessarii. Quae mihi venient in mentem, quae ad te pertinere arbitror, ea mea sponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus, omnium studia vincam. Ego etsi coram de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus sit: tamen, quoniam tuis placuit, te habere meas literas, quas ei redderes, morem his gessi. earum literarum exemplum infra scriptum est.

M. T. C. T. FURFANIO PROCOS. S. D.

Brevi, sed perfecto commendationis exemplo, Caecinam Furfanio commendat. Anno U. C. 707.

9. **C**UM A. Caecina tanta mihi familiaritas consuetudoque semper fuit, ut nulla maior esse possit. Nam et patre eius, claro homine, et forti viro, plurimum usi sumus; et hunc a puero, quod et spem magnam mihi afferebat summae probitatis, summaeque eloquentiae, et vivebat mecum coniunctissime, non solum officiis amicitiae, sed etiam studiis communibus, sic semper dilexi, ut non ullo eum homi-

ne coniunctius viverem. Nihil attinet me plura scribere. quam mihi necesse sit, eius salutem et fortunas, quibuscum rebus possim, tueri, vides. Reliquum est, ut, cum cognorim pluribus rebus, quid tu et de bonorum fortuna, et de reipublicae calamitatibus sentires, nihil a te petam, nisi, ut ad eam voluntatem, quam tua sponte erga Caecinam habiturus esses, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me a te fieri intelligo. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. T. C. TREBIANO S. D.

Pollicetur exfuli Trebiano, quantum potest: cui iratior Caesar erat, quod post Pharsalicam pugnam non cesserat ab armis, sed bellum in Africa persecutus fuerat. Anno U. C. 707.

10. **E**GO quanti te faciam, semperque fecerim, quanti me a te fieri intellexerim, sum mihi ipse testis. Nam et consilium tuum, vel casus potius, diutius in armis civilibus commorandi, semper mihi magno dolori fuit; et hic eventus, quod tardius, quam est aequum, et quam ego vellem, recuperas fortunam et dignitatem tuam, mihi non minori curae est, quam tibi semper fuerunt casus mei. Itaque et Postumuleno, et Sextio, et saepissime Attico nostro, proximaeque Theudae, liberto tuo, totum me patefeci, et iis singulis saepe dixi, quacunque re possim, me tibi et liberis tuis satisfacere cupere; idque tu ad tuos velim scribas, haec quidem certe, quae in potestate mea sunt, ut operam, consilium, rem, fidem meam, sibi ad omnes res paratam putent. Si auctoritate et gra-

tia tantum possem, quantum in ea republica, de qua
ata meritus sum, posse deberem; tu quoque is esses,
qui fuisti, cum omni gradu amplissimo dignissimus,
tum certe ordinis tui facile princeps. Sed, quoniam
eodem tempore, eademque de causa, nostrum uter-
que cecidit; tibi et illa polliceor, quae supra scripsi,
quae sunt adhuc mea; et ea, quae praeterea videor
mihi ex aliqua parte retinere, tanquam ex reliquiis
pristinæ dignitatis. Neque enim ipse Caesar, ut mul-
tis rebus intelligere potui, est alienus a nobis; et om-
nes fere familiarissimi eius, casu devincti magnis meis
veteribus officiis, me diligenter observant et colunt.
Itaque si qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id est,
de tua incolumitate, in qua sunt omnia, agendi; quod
quidem quotidie magis ex eorum sermonibus addu-
cor ut sperem; agam per me ipse et moliar. singula
persequi non est necesse. universum studium meum
et benevolentiam ad te defero. Sed magni mea inter-
est, hoc tuos omnes scire, quod tuis literis fieri
potest; ut intelligant, omnia Ciceronis patere Tre-
biano. Hoc eo pertinet, ut nihil existiment esse tam
difficile, quod non, pro te mihi susceptum, iucun-
dum sit futurum.

Antea misissem ad te literas, si genus scribendi in-
venirem. tali enim tempore, aut consolari, amicorum
est, aut polliceri. Consolatione non utebar, quod ex
multis audiebam, quam fortiter sapienterque ferres
iniuriam temporum, quamque te vehementer conso-
laretur conscientia factorum et consiliorum tuorum:
quod quidem si facis, magnum fructum studiorum
optimorum capis, in quibus te semper scio esse ver-

fatum; idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul et illud tibi, homini peritissimo rerum et exemplorum, et omnis vetustatis, ne ipse quidem rudis, sed in studio minus fortasse, quam vellem, at in rebus atque usu plus etiam, quam vellem, versatus, spondeo, tibi istam acerbitatem et iniuriam non diuturnam fore. Nam et ipse, qui plurimum potest, quotidie mihi delabi ad aequitatem et ad rerum naturam videtur; et ipsa causa ea est, ut iam simul cum republica, quae in perpetuum iacere non potest, necessario reviviscat atque recreetur: quotidieque aliquid fit lenius et liberalius, quam timebamus. Quae quoniam in temporum inclinationibus saepe parvis posita sunt; omnia momenta observabimus, neque ullum praetermitteremus tui iuvandi et levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, literarum genus, quotidie mihi, ut spero, fiet proclivius, ut etiam polliceri possim. id re, quam verbis, faciam libentius. Tu velim existimes, et plures te amicos habere, quam qui in isto casu sint ac fuerint, quantum quidem ego intelligere potuerim; et me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas et magnum; quod est in uno te. quae sunt in fortuna, temporibus regentur, et consiliis nostris providebuntur. Vale.

M. C. TREBIANO S. D.

Gratulatur de restitutione, quam Dolabellae beneficio ipsi impetraverat: hortaturque, ut aequo animo iacturam fortunarum ferat, quia plus adquisiverit, quam amiserat. Anno U. C. 707.

11. **D**OLABELLAM antea tantummodo dilige-

bam : obligatus ei nihil eram. nec enim acciderat mihi opus esse ; et ille mihi debebat, quod non defueram eius periculis. Nunc tanto sum devinctus eius beneficio , quod et antea in re, et hoc tempore in salute tua cumulatissime mihi satisfecit , ut nemini plus debeam. Qua in re tibi gratulor ita vehementer, ut te quoque mihi gratulari , quam gratias agere malim. alterum omnino non desidero, alterum vere facere poteris. Quod reliquum est, quando tibi virtus et dignitas tua reditum ad tuos aperuit ; est tuae sapientiae magnitudinisque animi, quid amiseris, oblivisci, quid recuperaris, cogitare. Vives cum tuis, vives nobiscum. plus acquisisti dignitatis, quam amifisti rei familiaris : quae ipsa tum esset iucundior, si ulla res esset publica. Vestorius, noster familiaris, ad me scripsit, te mihi maximas gratias agere. Haec praedicatio tua mihi valde grata est, eaque te uti facile patior, cum apud alios, tum mehercule apud Syronem, nostrum amicum. Quae enim facimus, ea prudentissimo cuique maxime probata esse volumus. Te cupio videre quam primum. Vale.

M. T. C. A M P I O S. D.

Gratulatur de reditu per Caesaris amicos impetrato, ideoque cessare consolationem, re confecta. Esse tamen vel restituto aliquid ferendum, reipublicae calamitatem, in qua nullum solatium superfit, nisi quod ex literarum studiis capiatur. Anno U. C. 707.

12. **G**RATULOR tibi, mi Balbe, vereque gratulor: nec sum tam stultus, ut te usura falsi gaudii frui velim, deinde frangi repente, atque ita cadere, ut

nulla res ad aequitatem te animi possit postea extol-
 lere. Egi tuam causam apertius, quam mea tempora
 ferebant. vincebatur enim fortuna ipsa debilitate gra-
 tiae nostrae, tui caritate, et meo perpetuo erga te
 amore, culto a te diligentissime. Omnia promif-
 sa, confirmata, certa et rata sunt, quae ad reditum
 et ad salutem tuam pertinent. vidi, cognovi, inter-
 fui. Etenim omnes Caesaris familiares satis oppor-
 tune habeo implicatos consuetudine et benevolen-
 tia, sic, ut, cum ab illo discefferint, me habeant
 proximum. Hoc Panfa, Hirtius, Balbus, Oppius,
 Matius, Postumius, plane ita faciunt, ut me unice
 diligant. Quod si mihi pro me efficiendum fuisset;
 non me poeniteret pro ratione temporum ita esse
 molitum. Sed nihil est a me inservitum temporis cau-
 sa. veteres mihi necessitudines cum his omnibus in-
 tercedunt, quibuscum ego agere de te non desisti.
 Principem tamen habuimus Panfam, tui studiosissi-
 mum, mei cupidum; qui valeret apud illum non mi-
 nus auctoritate, quam gratia. Cimber autem Tillius
 mihi plane satisfecit. Valent tamen apud Caesarem
 non tam ambitiosae rogationes, quam necessariae;
 quas quia Cimber habebat, plus valuit, quam pro
 ullo alio valere potuisset. Diploma statim non est
 datum, quod mirifica est improbitas in quibusdam,
 qui tulissent acerbius, veniam tibi dari, quam illi
 appellant *tubam belli civilis*: multaque ita dicunt,
 quasi non gaudeant id bellum incidisse. Quare vi-
 sum est occultius agendum, neque ullo modo divul-
 gandum, de te iam esse perfectum. sed id erit per-
 brevi; nec dubito, quin, legente te has literas, con-

fecta iam res futura sit. Pansa quidem mihi, gravis homo et certus, non solum confirmavit, verum etiam recepit, perceleriter se ablaturum diploma. Mihi tamen placuit, haec ad te perscribi. minus enim te firmum sermo Eppuleiae tuae, lacrymaeque Ampiae declarabant, quam significant tuae literae. atque illae arbitrabantur, cum a te abessent ipsae, multo in graviore te cura futurum. Quare magno opere putavi, angoris et doloris tui levandi causa, pro certis ad te ea, quae essent certa, perscribi oportere. Scis, me antea sic solitum esse scribere ad te, magis ut consolarer fortem virum atque sapientem, quam ut exploratae spem salutis ostenderem, nisi quam ab ipsa republica, cum hic ardor restinctus esset, sperari oportere censerem. Recordare tuas literas, quibus et magnum animum mihi semper ostendisti, et ad omnes casus ferendos constantem ac paratum: quod ego non mirabar, cum recordarer, te et a primis temporibus aetatis in republica esse versatum, et tuos magistratus in ipsa discrimina incidisse salutis, fortunarumque communium; et in hoc ipsum bellum esse ingressum, non solum, uti victor, beatus; sed etiam, ut, si ita accidisset, victus, sapiens esses. Deinde, cum studium tuum consumas in virorum fortium factis memoriae prodendis, considerare debes, nihil tibi esse committendum, quamobrem eorum, quos laudas, te non simillimum praebeas. Sed haec oratio magis esset apta ad illa tempora, quae iam effugisti. Nunc vero tantum te para ad haec nobiscum ferenda; quibus ego si quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. Sed est unum per fugium,

doctrina ac literae, quibus semper usi sumus; quae secundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam salutem. Sed, ut ad initium revertar, cave dubites, quin omnia de salute ac reditu tuo perfecta sint. Vale.

CICERO LIGARIO.

Solatur Ligarium exulem, eumque bene sperare iubet, ac, ut interea forti animo sit, hortatur. Scripta post Africanum bellum videtur. Anno U. C. 707.

13. **E**TSI tali tuo tempore me, aut consolandi, aut iuvandi tui causa, scribere ad te aliquid pro nostra amicitia oportebat; tamen adhuc id non feceram; quia neque lenire videbar oratione, neque levare posse dolorem tuum. Postea vero quam magnam spem habere coepi, fore, ut te brevi tempore incolumem haberemus; facere non potui, quin tibi et sententiam et voluntatem declararem meam. Primum igitur scribam, quod intelligo et perspicio, non fore in te Caesarem duriorem. nam et res eum quotidie, et dies, et opinio hominum, et, ut mihi videtur, etiam sua natura mitiorem facit; idque cum de reliquis sentio, tum de te etiam audio ex familiarissimis eius, quibus ego ex eo tempore, quo primum ex Africa nuntius venit, supplicare una cum fratribus tuis non destiti. quorum quidem et virtus, et pietas, et amor in te singularis, et assidua et perpetua cura salutis tuae tantum proficit, ut nihil sit, quod non ipsum Caesarem tributurum existimem. Sed si tardius fit, quam volumus; magnis occupationibus eius, a quo omnia petuntur, aditus ad eum difficiliores fuerunt; et simul

Africanae causae iratior, diutius velle videtur eos habere sollicitos, a quibus se putat diuturnioribus esse molestiis conflictatum. sed hoc ipsum intelligimus eum quotidie remissius et placatius ferre. Quare mihi crede, et memoriae manda, me tibi id affirmasse, te in istis molestiis diutius non futurum. Quando, quid sentirem, exposui; quid velim tua causa, re potius, quam oratione, declarabo. et, si tantum possem, quantum in ea republica, de qua ita sum meritus, ut tu existimas, posse debebam; ne tu quidem in istis incommodis esses. eadem enim causa opes meas fregit, quae tuam salutem in discrimen adduxit. Sed tamen, quidquid imago veteris meae dignitatis, quidquid reliquae gratiae valebunt; studium, consilium, opera, gratia, fides mea, nullo loco deerit tuis optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti: primum ob eas causas, quas scripsi; deinde, quod ea de republica semper voluisti atque sensisti, ut non modo secunda sperare debeas, sed etiam, si omnia adversa essent, tamen conscientia et factorum et consiliorum tuorum, quaecunque acciderent, fortissimo et maximo animo ferre deberes. Vale.

CICERO LIGARIO.

Quae cum Caesare egerit de Ligarii restitutione, & quam spem salutis habeat, declarat; & ad laetitiam exhortatur. Anno U. C. 707.

14. **M**E scito omnem laborem, omnem operam, curam, studium in tua salute consumere. nam cum te semper maxime dilexi, tum fratrum tuorum, quos

aeque atque te summa benevolentia sum complexus, singularis pietas, amorque fraternus, nullum me paritur officii erga te, studiique munus aut tempus praetermittere. Sed quae faciam, fecerimque pro te, ex illorum te literis, quam ex meis, malo cognoscere. Quid autem sperem, aut confidam, et exploratum habeam de salute tua, id tibi a me declarari volo. Nam si quis est timidus in magnis periculosisque rebus, semperque magis adversos rerum exitus metuens, quam sperans secundos, is ego sum; et, si hoc vitium est, eo me non carere confiteor. Ego idem tamen cum a. d. V Kal. intercalares priores, rogatu fratrum tuorum venissem mane ad Caesarem, atque omnem adeundi et conveniendi illius indignitatem et molestiam pertulissem; cum fratres et propinqui tui iacerent ad pedes, et ego essem locutus, quae causa, quae tuum tempus postulabat; non solum ex oratione Caesaris, quae sane mollis et liberalis fuit, sed etiam ex oculis et vultu, ex multis praeterea signis, quae facilius perspicere potui, quam scribere, hanc in opinionem discessi, ut mihi tua salus dubia non esset. Quamobrem fac animo magno fortisque sis: et, si turbidissima sapienter ferebas, tranquilliora laete feras. Ego tamen tuis rebus sic adero, ut difficillimis; neque Caesari solum, sed etiam amicis eius omnibus, quos mihi amicissimos esse cognovi, pro te, sicut adhuc feci, libentissime supplicabo. Vale.

CICERO BASILO S.

Gratulationem, benevolentiam & officium continet. *Anno incerto.*

15. **T**IBI gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor. a te amari, et quid agas, quidque agatur, certior fieri volo.

BITHYNICUS CICERONI S.

Commemorata sua & patris amicitia, rogat, ut se absentem tueatur. Anno U. C. 709.

16. **S**I mihi tecum non et multae et iustae causae amicitiae privatim essent, repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris; quod faciendum iis existimo, qui paternam amicitiam nullis ipsi officiis profecuti sunt. Itaque contentus ero nostra ipsorum amicitia; cuius fiducia peto a te, ut absentem me, quibuscunque in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas. Vale.

M. CICERO BITHYNICO S.

Respondet Bithynici cuidam epistolae, (non autem superiori,) qua ille, constituta republica, cum Cicerone se futurum promiserat: quod gratum sibi fore significat, & se eius esse amantissimum confirmat. Anno U. C. 709.

17. **C**UM ceterarum rerum causa cupio esse aliquando rempublicam constitutam; tum velim mihi credas, accedere id etiam quo magis expetam, promissum tuum, quo in literis uteris. scribis enim, si ita sit, te mecum esse victurum. Gratissima mihi tua voluntas est; facisque nihil alienum necessitudine nostra, iudiciisque patris tui de me, summi viri. Nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, coniunctiores tecum esse, quam

me; necessitudine neminem. Quamobrem grata mihi est et memoria tua nostrae coniunctionis, et eius etiam augendae voluntas. Vale.

C I C E R O L E P T A E.

Quaestioni respondet ex lege de decurionibus. Addit de bello Hispaniensi, de Leptae negotio, de Oratore suo, de Tulliola: & de Leptae iniioris studiis consilium ac praeceptum dat. Anno U. C. 708.

18. **S**IMUL accepi a Seleuco tuo literas, statim quaesivi e Balbo per codicillos, quid esset in lege. Rescripsit: Eos, qui facerent praeconium, vetari esse in decurionibus; qui fecissent, non vetari. Quare bono animo sint et tui, et mei familiares. neque enim erat ferendum, cum, qui hodie haruspicinam facerent, in senatu Romae legerentur, eos, qui aliquando praeconium fecissent, in municipiis decuriones esse non licere. De Hispaniis novi nihil. magnum tamen exercitum Pompeium habere constat. nam Caesar ipse ad nos misit exemplum Paciaeci literarum, in quo erat, ipsas undecim esse legiones. scripserat etiam Messala Q. Salasso, P. Curtium fratrem eius, iussu Pompeii, inspectante exercitu, interfectum, quod consensisset cum Hispanis quibusdam, si in oppidum, nescio quod, Pompeius rei frumentariae causa venisset, eum comprehendere, ad Caesaremque deducere. De negotio tuo, quod sponsor es pro Pompeio, si Galba consponsor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non desinam cum illo communicare, si quid expediri possit; quod videbatur mihi ille confidere. Oratorem meum tantopere a te proba-

ri vehementer gaudeo. Mihi quidem sic persuadeo, me, quidquid habuerim iudicii de dicendo, in illum librum contulisse. qui si est talis, qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum: sin aliter, non recuso, quin, quantum de illo libro, tantumdem de mei iudicii fama detrahatur. Leptam nostrum cupio delectari iam talibus scriptis. etsi abest maturitas aetatis, iam tamen personare aures eius huiusmodi vocibus, non est inutile. Me Romae tenuit omnino Tulliae meae partus. Sed cum ea, quemadmodum spero, fati firma sit; teneor tamen, dum a Dolabellae procuratoribus exigam primam pensionem; et, mehercule, non tam sum peregrinator iam, quam solebam. aedificia mea me delectabant, et otium. domus est, quae nulli villarum mearum cedat; orium, omni desertissima regione maius. Itaque ne literae quidem meae impediuntur; in quibus sine ulla interpellatione versor. Quare, ut arbitror, prius hic te nos, quam istic tu nos videbis. Lepta suavissimus ediscat Hesiodum; et habeat in ore,

Τὴν δ' ἀρετὴν ἰδρωτα.

CICERO LEPTAE S. D.

Cum Caesar ludos regionatim daturus esset, curationem eorum Lepta ambiebat, cui id Cicero dissuadet, diffusus, propter multitudinem intimorum impetrari posse. Anno U. C. 708.

19. **M**ACULAM officio functum esse gaudeo. eius Falernum mihi semper idoneum visum est deversorio, si modo tecti satis est ad comitatum nostrum recipiendum. Ceteroqui mihi locus non displicet; nec

ea re Petrinum tuum deferam. nam et villa, et amoenitas illa, commorationis est, non deversorii. De curatione aliqua munerum regionum, cum Oppio locutus sum. nam Balbum, posteaquam tu es profectus, non vidi. tantis pedum doloribus afficitur, ut se conveniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi videtur, sapientius faceres, si non curares. quod enim eo labore assequi vis, nullo modo assequere. tanta est enim intimorum multitudo, ut ex his aliquis potius effluat, quam novo sit aditus; praesertim qui nihil afferat, praeter operam; in qua ille se dedisse beneficium putabit, (si modo id ipsum sciet,) non accepisse. Sed tamen aliquid videbimus, in quo sit species. aliter quidem non modo non appetendum, sed etiam fugiendum puto. Ego me Asturae diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

C I C E R O T O R A N I O S.

Toranius exsul voluit Caesarianis ex Hispania venturis occurrere, ut, captata illorum gratia, facilius Caesari reconciliaretur: quod Cicero dissuadet, & manere iubet, ubi erat, quoad scire possit, quid agendum sit. Addit consolationem a communi calamitate & recti conscientia. Anno U. C. 707.

20. **D**EDERAM triduo ante pueris Cn. Plancii literas ad te. eo nunc ero brevior, teque, ut antea consolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi esse utilius, quam ibidem opperiri, quoad scire possis, quid tibi agendum sit. Nam praeter navigationis longae, et hiemalis, et minime portuosae periculum, quod vitaveris, ne illud quidem non quantivis, subi-

to, cum certi aliquid audieris, te istinc posse proficisci. Nihil est praeterea, cur advenientibus te offerre gestias. multa praeterea metuo, quae cum Cilone nostro communicavi. Quid multa? Loco opportuniore in his malis nullo esse potuisti; ex quo te, quocunque opus erit, facillime et expeditissime conferas. Quodsi recipiet ille se; ad tempus aderis. sin (quoniam multa accidere possunt) aliqua res eum vel impediet, vel morabitur; tu ibi eris, ubi omnia scire possis. hoc mihi prorsus valde placet. De reliquo, ut te saepe per literas hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quod tibi timendum sit, praeter communem casum civitatis; qui etsi est gravissimus, tamen ita viximus, et id aetatis iam sumus, ut omnia, quae non nostra culpa nobis accidant, fortiter ferre debeamus. Hic tui omnes valent, summaque pietate te desiderant, et diligunt, et colunt. Tu et cura ut valeas, et te istinc ne temere commoveas.

CICERO TORANIO S.

Toranium consolatur ex suo exemplo, qui, cum antea idem quod ille sentiret, nihilque proficeret etiam rectis consiliis, moderate nunc ferat quae acciderant, ostendens, quantum levamen sit, recte vereque sensitse: monetque, ut nihil de rebus suis, praeterquam quod commune est, timeat. Anno U. C. 707.

21. **E**TSI, cum haec ad te scribebam, aut appropinquare exitus huius calamitosissimi belli, aut iam aliquid actum et confectum videbatur; tamen quotidie commemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuisse assensorem, et me tibi; solosque nos vidisse, quantum esset in eo bello mali, in quo, spe pacis ex-

elusa, ipsa victoria futura esset acerbissima, quae aut interitum allatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, servitutem. Itaque ego, quem tum fortes illi viri et sapientes, Domitii et Lentuli, timidum esse dicebant: (eram plane: timebam enim, ne evenirent ea, quae acciderunt:) idem nunc nihil timeo, et ad omnem eventum paratus sum. Cum aliquid videbatur caveri posse, tum id negligi dolebam. nunc vero, everfis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quidquid evenerit, ferre moderate; praesertim, cum omnium rerum mors sit extremum; et mihi sim conscius, me, quoad licuerit, dignitati reipublicae consuluisse; et, hac amissa, salutem retinere voluisse. Haec scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui coniunctissima fuisti mecum et sententia et voluntate, eadem cogitares. Magna enim consolatio est, cum recordare, etiamsi secus acciderit, te tamen recte vereque sensitisse. Atque utinam liceat aliquando, aliquo reipublicae statu nos frui, inter nosque conferre sollicitudines nostras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quae facta sunt. De tuis rebus nihil esse, quod timeas, praeter universae reipublicae interitum, tibi confirmo: de me autem sic velim iudices, quantum ego possim, me tibi, salutis tuae, liberisque tuis summo cum studio praesto semper futurum. Vale.

CICERO DOMITIO.

Cn. Domitium, L. F. qui post pugnam in Thessalia ab armis recesserat, ferius tamen quam Cicero, spe veniae impetrandae, venerat in Italiam, orat, ut cum reipub. iam satisfecerit, incolumitati tuae consulat, & amicorum desiderium, quos

belli casus eripuerat, aequo, saltem forti ferat animo. Scripta
Caesare COS. 111. Anno U. C. 707.

22. **N**ON ea res me deterruit, quo minus, posteaquam in Italiam venisti, literas ad te mitterem, quod tu ad me nullas miseris; sed quia, nec quid tibi pollicerer, ipse egens rebus omnibus, nec, quid suaderem, cum mihi metipsum consilium deesset, nec quid consolationis afferrem in tantis malis, reperiēbam. Haec quamquam nihilo meliora sunt, nunc etiam atque etiam multo desperatiora; tamen inanes esse meas literas, quam nullas, malui. Ego, si te intelligerem plus conatum esse suscipere reipublicae causa muneris, quam quantum praestare posses; tamen, quibuscunque rebus possem, ad eam conditionem te vivendi, quae daretur, quaeque esset, hortarer. Sed cum consilium tui, bene fortiterque suscepti, eum tibi finem statueris, quem ipsa fortuna terminum nostrarum contentionum esse voluisset; oro obtestorque te, pro veteri nostra coniunctione ac necessitudine, proque summa mea in te benevolentia, et tua in me pari, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisque omnibus, quibus es fuisseque semper carissimus, salvum conserves: incolumitati tuae, tuorumque, qui ex te pendent, consulas: quae didicisti, quaeque ab adolescentia pulcherrime a sapientissimis viris tradita, memoria et scientia comprehendisti, iis hoc tempore utare: quos coniunctos summa benevolentia plurimisque officiis amisisti, eorum desiderium, si non aequo animo, at forti feras. Ego, quid possim, nescio, vel potius me parum posse sentio: illud tamen tibi polliceor, me,

quaecunque salutis dignitatisque tuae conducere arbitror, tanto studio esse facturum, quanto semper tu et studio et officio in meis rebus fuisti. Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam feminam, tuique amantissimam, detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te velle intellexero. sin autem tu minus scripseris; ego tamen omnia, quae tibi utilia esse arbitror, summo studio diligenterque curabo.

Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER VII

AD

M. MARIUM ET CETEROS.

M. CICERO S. D. M. MARIO.

Ludos describit, & Pompeio secundo consulatu editos, quos quod Marius absens non spectaverit, eidem gratulatur: se quoque huius generis vanitatibus non capi, & inter ludos Caninii causam egisse narrat, cuius occasione dimissionem sibi ex foro optat, ut libere possit in villis & cum Mario vivere. Anno U. C. 698.

SI te dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuae tenuit, quo minus ad ludos venires, fortunae magis tribuo, quam sapientiae tuae: si haec, quae ceteri mirantur, contemnenda duxisti, et, cum per valetudinem posses, venire tamen noluisti; utrumque laetor, et sine dolore corporis te fuisse, et animo valuisset, cum ea, quae sine causa mirantur alii, neglexeris: modo, ut tibi constiterit fructus otii tui; quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amoenitate paene solus relictus. Neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti, et patefecisti Seianum, per eos dies

matutina tempora lectiunculis consumseris; cum illi interea, qui te istuc reliquerant, spectarent communes mimos semisomni. Reliquas vero partes diei tu consumebas his delectationibus, quas tibi ipse ad arbitrium tuum compararas; nobis autem erant ea perpetienda, quae scilicet Sp. Maecius probavisset. Omnino, si quaeris, ludi apparatusissimi; sed non tui stomachi. coniecturam enim facio de meo. Nam primum honoris causa in scenam redierant ii, quos ego honoris causa de scena decessisse arbitrabar. Deliciae vero tuae, noster Aesopus, eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret. is iurare cum coepisset, vox eum defecit in illo loco, *Si sciens fallo*. Quid tibi ego alia narrem? nosti enim reliquos ludos; qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito, quin animo aequissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytaemnestra? aut in equo Troiano cetrarum tria millia? aut armatura varia peditatus et equitatus in aliqua pugna? quae popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent. Quodsi tu per eos dies operam dedisti Protogeni tuo, dummodo is tibi quidvis potius, quam orationes meas legerit; nae tu haud paulo plus, quam quisquam nostrum, delectationis habuisti. Non enim te puto Graecos, aut Oscos ludos desiderare; praesertim cum Oscos ludos vel in senatu nostro spectare possis; Graecos ita non ames, ut ne ad villam quidem tuam via Graeca ire soleas. Nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gla-

diatores contemferis? in quibus ipse Pompeius confitetur, se et operam et oleum perdidiffe. Reliquae sunt venationes binae per dies quinque, magnificae, nemo negat. fed quae potest homini effe politico delectatio, cum aut homo imbecillus a valentiffima beftia laaniatur, aut praeclara beftia venabulo transverberatur? quae tamen, fi videnda funt, faepe vidifti; neque nos, qui haec fpectavimus, quidquam novi vidimus. Extremus elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbae, delectatio nulla exiftit. quin etiam mifericordia quaedam confe-cuta eft, atque opinio eiusmodi, effe quandam illi belluae cum genere humano focietatem. His ego tamen diebus, ludis fcenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, fed liber omnino fuiiffe, dirupi me pae-ne in iudicio Galli Caninii, familiaris tui. Quodfi tam facilem populum haberem, quam Aefopus habuit, libenter mehercule artem definerem, tecum-que, et cum fimilibus noftri viverem. Nam me cum antea taedeat, cum et aetas et ambitio me hortabantur, et licebat denique, quem nolebam, non defendere; tum vero hoc tempore vita nulla eft. Neque enim fructum ullum laboris ex his exfpecto: et cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti funt, defendere. Itaque quaero caufas omnes aliquando vivendi arbitrato meo; teque, et iftam rationem otii tui et laudo vehementer, et probo: quodque nos minus intervifis, hoc fero animo aequiore, quod, fi Romae effes, tamen neque nos lepore tuo, neque te (fi quis eft in me) meo frui liceret, propter moleftiffimas

occupationes meas; quibus si me relaxaro, (nam, ut plane exsolvam, non postulo,) te ipsum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto, quid sit humaniter vivere. Tu mihi modo istam imbecillitatem valetudinis tuae sustenta et tuere, ut facis, ut nostras villas obire, et mecum simul lecticula concurrere possis. Haec ad te pluribus verbis scripsi, quam soleo, non otii abundantia, sed amoris erga te, quod me quadam epistola subinvitaras, si memoria tenes, ut ad te aliquid huiusmodi scriberem, quo minus te praetermisisse ludos poeniteret. Quod si affectus sum, gaudeo: sin minus, hoc me tamen consolor, quod posthac ad ludos venies, nosque vises; neque in epistolis relinques meis spem aliquam delectationis tuae. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.

Emtionis negotium, sibi mandatum, post iocos (nam & ipse inter heredes bonorum erat, quae emi volebat Marius,) diligenter se curaturum dicit. Deinde respondet gratulationi de Planco Burfa, qui, Cicerone accusante, damnatus fuerat, quo iudicio quantum laetetur, significat, & Marium quoque gaudere iubet. Anno U. C. 701.

2. **M**ANDATUM tuum curabo diligenter. Sed homo acutus ei mandasti potissimum, cui expediret, illud vaenire quam plurimo. Sed eo vidisti multum, quod praefinisti, quo ne pluris emerem. Quod si mihi permisisses, qui meus amor in te est, confecissem cum coheredibus: nunc, quum tuum pretium novi, licitatorem potius apponam, quam illud minoris vaeneat. Sed de ioco fatis est. Tuum negotium agam,

ficuti debeo, diligenter. De Bursa te gaudere certo scio : sed nimis verecunde mihi gratularis. Putas enim, ut scribis, propter hominis sordes, minus me magnam illam laetitiam putare. Credas mihi velim, magis me iudicio hoc, quam morte inimici laetatum. Primum enim iudicio malo, quam gladio; deinde gloria potius amici, quam calamitate. In primisque me delectavit, tantum studium bonorum in me extitisse contra incredibilem contentionem clarissimi et potentissimi viri. postremo (vix verisimile fortasse videatur) oderam multo peius hunc, quam illum ipsum Clodium. illum enim oppugnaram: hunc defenderam. et ille, cum omnis respublica in meo capite discrimen esset habitura, magnum quiddam spectavit; nec sua sponte, sed eorum auxilio, qui me stante stare non poterant: hic simiolus, animi causa, me, in quem inveheretur, delegerat; persuaferatque nonnullis invidis meis, se in me emissarium semper fore. Quamobrem valde iubeo gaudere te. magna res gesta est. nunquam ulli fortiores cives fuerunt, quam qui ausi sunt eum contra tantas opes eius, a quo ipsi lecti iudices erant, condemnare. quod fecissent nunquam, nisi iis dolori meus fuisset dolor. Nos hic multitudine et celebritate iudiciorum, et novis legibus ita distinemur, ut quotidie vota faciamus, ne intercaletur, ut quam primum te videre possimus.

M. C I C E R O M. M A R I O S. D.

Ut discessum suum civili bello post pugnam Pharsalicam excusaret, quem vituperatores reprehendebant; totam causam belli receniet, ut appareat, quibus adductis rationibus a con-

tinuando bello abstinuerit. Scripta post bellum Africanum.
Anno U. C. 707.

3. **P**ERSAEPÉ mihi cogitanti de communibus miseris, in quibus tot annos versamur, et (ut video) versabimur, solet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una: quin etiam ipsum diem memoria teneo. Nam a. d. III Idus Maias, Lentulo et Marcello consulibus, cum in Pompeianum vesperi venissem, tu mihi sollicito animo praesto fuisti. Sollicitum autem te habebat cogitatio tum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebatur, ne officio deessem; si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidisti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem, quid esset optimum factu. pudori tamen malui famaeque cedere, quam salutis meae rationem ducere. Cuius me mei facti poenituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quae ibi offendi, quo veneram. Primum neque magnas copias, neque bellicosas: deinde, extra ducem, paucosque praeterea, (de principibus loquor,) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem: maximum autem aes alienum amplissimorum virorum. Quid quaeris? nihil boni, praeter causam. Quae cum vidissem; desperans victoriam, primum coepi suadere pacem, cuius fueram semper auctor; deinde, cum ab ea sententia Pompeius valde abhorreret, suadere institui, ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, et in ea sententia videbatur fore, et fuisset fortasse, nisi

quadam ex pugna coepisset suis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille summus, nullus imperator fuit. Signa, tirone et collectitio exercitu, cum legionibus robustissimis contulit. victus turpissime, amissis etiam castris, solus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci; nec putavi, cum integri pares non fuifsemus, fractos superiores fore. Discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas insidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Iubam confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut consciscenda mors voluntaria. Certe nihil fuit praeterea, si te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quae dixi, incommodis, nihil tolerabilius exilio, praesertim innocenti, ubi nulla adiuncta est turpitudinis: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil sit, quod videre possis sine dolore. Ego cum meis (si quidquam nunc cuiusquam est) etiam in meis esse malui. Quae acciderunt, omnia dixi futura. Veni domum, non quo optima vivendi conditio esset: sed tamen, si esset aliqua forma reipublicae, tanquam in patria ut essem; si nulla, tanquam in exilio. Mortem mihi cur consciscerem, causa nulla visa est; cur optarem, multae. Vetus est enim, *Ubi non sis qui fueris, non esse cur velis vivere*. Sed tamen vacare culpa, magnum est solatium; praesertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, et maximarum rerum gloriam; quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Haec ad te scripsi verbosius, et tibi molestus fui, quod te cum mei, tum reipublicae cog-

novi amantissimum. Notum tibi omne meum consilium esse volui, ut primum scires, me nunquam voluisse plus quemquam posse, quam universam rempublicam: postea autem quam alicuius culpa tantum valeret unus, ut obsisti non posset, me voluisse pacem: amisso exercitu, et eo duce, in quo spes fuerat uno, me voluisse etiam reliquis omnibus; postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli: nunc autem, si haec civitas est, civem esse me; si non, exullem esse non incommodiore loco, quam si Rhodum, aut Mitylenas contulissem. Haec tecum coram malueram: sed quia longius fiebat, volui per literas eadem; ut haberes, quod diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim, qui, cum meus interitus nihil fuerit reipublicae profuturus, criminis loco putent esse, quod vivam. Quibus ego certo scio non videri satis multos perisse: qui, si me audissent, quamvis iniqua pace, honeste tamen viverent. armis enim inferiores, non causa fuissent. Habes epistolam verbosiores fortasse, quam velles. quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseras. Ego, si, quae volo, expediero, brevi tempore te, ut spero, videbo. Vale.

M. T. C. M. MARIO S. D.

Praemonet Marium de adventu suo in Pompeianum. *Eodem anno.*

4. **A**NTE diem IX Kal. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel nostro potius. in Pompeianum statim cogito. sed faciam ante te certiore. Te cum
Cicer. Oper. Vol. VII. P

semper valere cupio, tum certe, dum hic fumus. Vides enim, quanto post una futuri simus. Quare, si quod constitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem differas. Cura igitur, ut valeas: et me hoc bido aut triduo exspecta.

CICERO CAESARI IMPER. S. D.

C. Trebatium Testam, iuriconsultum, familiarem suum, Caesari Galliarum proconsuli, diligentissime commendat. Anno U. C. 699.

5. **V**IDE, quam mihi persuaferim, te esse alterum me, non modo in his rebus, quae ad me ipsum, sed etiam in iis, quae ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocumque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus studiis, beneficiis quam ornatissimum domum reducerem. Sed posteaquam et Pompeii commoratio diuturnior erat, quam putaram; et mea quaedam tibi non ignota dubitatio, aut impedire profectionem meam videbatur, aut certe tardare: vide, quid mihi sumserim. Coepi velle, ea Trebatium exspectare a te, quae sperasset a me. neque mehercule minus ei prolixè de tua voluntate promisi, quam eram solitus de mea polliceri. Casus vero mirificus quidam intervenit, quasi vel testis opinionis meae, vel sponsor humanitatis tuae. Nam cum de hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loquerer accuratius domi meae, literae mihi dantur a te; quibus in extremis scriptum erat, *M. Orfium, quem mihi commendas, vel regem Galliae faciam, vel hunc Leptrae delega. Si vis tu, ad me alium mitte, quem ornem.* Sustulimus manus, et ego, et Balbus. tanta fuit opportunitas, ut

illud nescio quod, non fortuitum, sed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut initio mea sponte, post autem invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Caesar, sic velim omni tua comitate complectare, ut omnia, quae per me possis adduci, ut in meos conferre velis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine haec spondeo, non illo veteri verbo meo, quod, cum ad te de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur; probiorem hominem, meliorem virum, prudentiorem esse neminem. Accedit etiam, quod familiam ducit, in iure civili singularis memoria, summa scientia. Huic ego neque tribunatum, neque praefecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: benevolentiam tuam et liberalitatem peto: neque impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hisce eum ornes gloriolae insignibus. totum denique hominem tibi ita trado de manu (ut aiunt) in manum tuam istam, et victoria et fide praestantem. Simus enim putidiusculi; quamquam per te vix licet: verum, ut video, licebit. Cura, ut valeas, et me, ut amas, ama.

CICERO TREBATIO S. D.

Trebatium desiderium urbis impatienter ferentem hortatur, ut maneat in provincia, laboretque, ut consequatur, cuius causa profectus fuerat. Anno U. C. 699.

6. **I**N omnibus meis epistolis, quas ad Caesarem, aut ad Balbum mitto, legitima quaedam est accessio commendationis tuae, nec ea vulgaris, sed cum aliquo insigni indicio meae erga te benevolentiae. Tu

modo ineptias istas, et desideria urbis et urbanitatis deponere; et, quo consilio profectus es, id assiduitate et virtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignoverunt Medae, quae Corinthum arcem altam habebant matronae opulentae, optimates: quibus illa manibus gypsatissimis persuasit, ne sibi vitio illae verterent, quod abesset a patria.

Nam multi suam rem bene gessere, et publicam patriam procul.

Multi, qui domi aetatem agerent, propterea sunt improbi.

Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extruissemus. Sed plura scribemus alias. Tu, qui ceteris cavere didicisti, in Britannia ne ab effedariis decipiaris, cave-to: et, quando Medeam agere coepi, illud semper memento, *Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequidquam sapit.* Cura ut valeas.

CICERO TREBATIO.

Studium suum in commendando significat, monet ut Caesari operam det, ab eoque expectet omnia. Anno U. C. 699.

7. **E**GO te commendare non desisto; sed, quid proficiam, ex te scire cupio. Spem maximam habeo in Balbo; ad quem de te diligentissime et saepissime scribo. Illud soleo mirari, non me toties accipere tuas literas, quoties a Quinto mihi fratre afferantur. In Britannia nihil esse audio neque auri, neque argenti. Id si ita est, effedum aliquod suadeo capias, et ad nos quam primum recurras. Sin autem sine Britannia tamen assequi, quod volumus, possumus; perfice, ut

sis in familiaribus Caesaris. multum te in eo frater adiuuabit meus, multum Balbus : sed , mihi crede , tuus pudor et labor plurimum. Imperatorem liberalissimum , aetatem opportunissimam , commendationem certe singularem habes : ut tibi unum timendum sit , ne ipse tibi defuisse videare. Vale.

C I C E R O T R E B A T I O .

Ex Caesaris literis & sua responsione narrat ; & modeste reprehendit Trebatium , quod tribunatum recusauerit. Anno U. C. 699.

8. **S**CRIPSIT ad me Caesar perhumaniter , nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas , sed certo fore. Cui quidem ego rescripsi , quam mihi gratum esset futurum , si quam plurimum in te studii , officii , liberalitatis suae contulisset. Sed ex tuis literis cognovi praeproperam quandam festinationem tuam ; et simul sum admiratus , cur tribunatus commoda , demto praesertim labore militiae , contemseris. Querar cum Vacerra et Manilio : nam Cornelio nihil audeo dicere , cuius tu periculo stultus es , quum te ab eo sapere didicisse profiteris. Quin tu urges istam occasionem et facultatem , qua melior nunquam reperietur ? Quod scribis de illo Preciano iureconsulto , ego te ei non desino commendare. scribit enim ipse mihi , te sibi gratias agere debere. De eo quid sit , cura ut sciam. Ego vestras literas Britannicas exspecto. Vale.

M. C I C E R O T R E B A T I O .

Literarum officium a Trebatio requirit : monet ne reditum in urbem praeproperare cupiat. Anno U. C. 699.

9. **I**AMDIU ignoro, quid agas. nihil enim scribis : neque ego ad te his duobus mensibus scripseram ; quia cum Quinto, fratre meo, non eras. quo mitterem, aut cui darem, nesciebam. Cupio scire quid agas, et ubi sis hiematurus. Equidem velim cum Caesare ; sed ad eum propter eius occupationes nihil sum ausus scribere. ad Balbum tamen scripsi. Tu deesse tibi noli. *Serius potius ad nos, dum plenior.* Quod huc prope- res, nihil est, praesertim Vacerra mortuo. sed tibi con- filium non deest. Quid constitueris, cupio scire. Cn. Octavius, an Cn. Cornelius quidam est, tuus familia- ris, summo genere natus, terrae filius. is me, quia scit tuum familiarem esse, crebro ad coenam invitat. adhuc non potuit perducere ; sed mihi tamen gratum est. Vale.

M. CICERO S. D. TREBATIO.

Per iocum agit, quod scripserat Trebatius, se Caesari valde iurisconsultum videri : & timiditatis arguit, qui in Britanniam navigare recusaverit : & ut de fructu commendationis ad Caesarem, & omnibus rebus suis scribat plura, admonet. Anno U. C. 699.

10. **L**EGI tuas literas, ex quibus intellexi, te Caesari nostro valde iureconsultum videri. Est quod gaudeas, te in ista loca venisse, ubi aliquid sapere videre. Quodsi in Britanniam quoque profectus esses ; profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset. Verumtamen (rideamus, licet : sum enim a te invitatus) subinvideo tibi, ultro te etiam arcessitum ab

eo, ad quem ceteri, non propter superbiam eius, sed propter occupationem, adspirare non possunt. Sed tu in ista epistola nihil mihi scripsisti de tuis rebus; quae mehercule mihi non minori curae sunt, quam meae. Valde metuo, ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento utendum censeo: idem Mucio et Manilio placebat; praesertim qui sagis non abundares. quamquam vos nunc istic fatis calere audio. quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu in re militari multo es cautior, quam in advocacionibus; qui neque in Oceano natare volueris, studiosissimus homo natandi; neque spectare effedarios, quem antea ne Andabatam quidem defraudare poteramus. Sed iam fatis iocati sumus. Ego de te ad Caesarem quam diligenter scripserim, tute scis; quam saepe, ego. Sed mehercule iam intermiseram, ne viderer liberalissimi hominis meique amantissimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his literis, quas proxime dedi, putavi esse hominem commonendum. id feci. quid profecerim, facias me velim certiolem; et simul de toto statu tuo consiliisque omnibus. Scire enim cupio, quid agas, quid exspectes, quam longum istum tuum discessum a nobis futurum putes. Sic enim tibi persuadeas velim, unum mihi esse solatium, quare facilius possim pati, te esse sine nobis, si tibi esse id emolumento sciam: sin autem id non est, nihil duobus nobis est stultius; me, qui te non Romanam attraham; te, qui non huc advoles. Una mehercule nostra vel severa, vel iocosa congressio, pluris erit, quam non modo hostes, sed etiam fratres nostri Aedui. Quare omnibus de rebus fac ut quam pri-

mum sciam. *Aut consolando, aut consilio, aut re iu-
vero.*

CICERO TREBATIO.

Iocatur primum de interregnis: deinde suadet, si e re sua sit, maneat apud Caesarem: sin minus, Romam se recipiat. Anno U. C. 700.

11. **N**ISI ante Roma profectus esses, nunc eam certe relinqueres. quis enim, tot interregnis, iureconsultum desiderat? Ego omnibus, unde petitur, hoc consilii dederim, ut a singulis interregibus binas advocaciones postulent. Satisne tibi videor abs te ius civile didicisse? Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? video enim, te iam iocari per literas. Haec signa meliora sunt, quam in meo Tusculano. Sed quid sit, scire cupio. Consuli quidem te a Caesare scribis; sed ego tibi ab illo consuli mallet. quod si aut fit, aut futurum putas; perfer istam militiam, et permane: ego enim desiderium tui, spe tuorum commodorum consolabor: sin autem ista sunt inaniora; recipe te ad nos. Nam aut erit hic aliquid aliquando; aut, si minus, una mehercule collocutio nostra pluris erit, quam omnes Samarobrivae. Denique, si cito te retuleris, sermo nullus erit: si diutius frustra abfueris; non modo Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco. Mira enim persona induci potest Britannici iureconsulti. Haec ego non rideo, quamvis tu rideas: sed de re severissima tecum, ut soleo, iocor. Remoto ioco, tibi hoc amicissimo animo praecipio, ut, si istic mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas nostri desiderium; honesta-

tem et facultates tuas augeas. sin autem ista frige-
bunt, recipias te ad nos. Omnia tamen, quae vis, et
tua virtute profecto, et nostro summo erga te studio
consequere. Vale.

C I C E R O T R E B A T I O.

Per iocum exagitat Epicureos, & ipsum Trebatium, quem Epi-
cureum factum esse Panfa narraverat. Anno U. C. 700.

12. **M**IRABAR, quid esset, quod tu mihi literas
mittere intermisisses. Indicavit mihi Panfa meus, Epi-
cureum te esse factum. O castra praeclara! quid tu
fecisses, si te Tarentum, et non Samarobrivam mi-
sissem? Iam tum mihi non placebas, cum idem in-
tuebare, quod et Titius familiaris meus. Sed quonam
modo ius civile defendes, cum omnia tua causa fa-
cias, non civium? Ubi porro illa erit formula fidu-
ciae, *Ut inter bonos bene agier oportet?* quis enim est,
qui facit nihil, nisi sua causa? Quod ius statues *Com-
muni dividundo*, cum commune nihil possit esse apud
eos, qui omnia voluptate sua metiuntur? Quomodo
autem tibi placebit, *Iovem lapidem* iurare, cum scias,
Iovem iratum esse nemini posse? Quid porro fiet po-
pulo Ulubrano, si tu statueris, *πολιτευεσθαι* non oportere?
Quare si plane a nobis deficis, moleste fero: sin
Pansae assentari commodum est, ignosco. modo scri-
be aliquando ad nos, quid agas, et a nobis quid fieri,
aut curari velis.

M. C I C E R O S. D. T R E B A T I O.

Intermissi literarum officii excusationem affert, quam non acci-
piente Trebatio, liberius pro more iocatur. Anno U. C. 700.

13. **A**DEONE me iniustum esse existimasti, ut tibi irascerer, quod parum mihi constans et nimium cupidus decedendi viderere, ob eamque causam me arbitrare literas ad te iamdiu non misisse? Mihi perturbatio animi tui, quam primis literis perspiciebam, molestiam attulit. neque alia ulla fuit causa intermissionis epistolarum, nisi quod, ubi esses, plane nesciebam. Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis. Audi, Testa mi. Utrum superbior te pecunia facit, an quod te imperator consulit? Moriar, ni, quae tua gloria est, puto te malle a Caesare consuli, quam inaurari. Si vero utrumque est; quis te feret, praeter me, qui omnia ferre possum? Sed, ut ad rem redeam, te istuc invitum non esse, vehementer gaudeo; et, ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum. Tantum metuo, ne artificium tuum tibi parum profit. Nam, ut audio, istuc

*Non ex iure manu' confertum, sed magis ferro
Rem repetunt.*

Et tu soles ad vim faciendam adhiberi? neque est, quod illam exceptionem in interdicto pertimescas: *Quod tu prior vi hominibus armatis veneris.* scio enim, te non esse procacem in laceffendo. Sed, ut ego quoque te aliquid admoneam de nostris cautionibus: Tre viros vites censeo. audio capitales esse. mallet auro, aere, argento, essent. Sed alias iocabimur. Tu ad me de istis rebus omnibus scribas velim quam diligentissime. A. d. IV Non. Mart.

CICERO TREBATIO.

Familiariter & iocose Trebatium, qui literas nullas miserat, obiurgat. Anno U. C. 700.

14. **C**HRYSIPPUS Vettius, Cyri architecti libertus, fecit, ut te non immemorem putarem mei. salutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde iam lautus es, qui gravere literas ad me dare, homini praefertim prope domestico. Quodsi scribere oblitus es; minus multi iam, te advocato, causa cadent: sin nostri oblitus es; dabo operam, ut istuc veniam ante, quam plane ex animo tuo effluam: sin aestivorum timor te debilitat; aliquid excogita, ut fecisti de Britannia. Illud quidem perlibenter audivi ex eodem Chrysippo, te esse Caesari familiarem. Sed mehercule mallet, id quod erat aequius, de tuis rebus ex tuis literis quam saepissime cognoscere. Quod certe ita fieret, si tu maluisses benevolentiae, quam litium iura perdiscere. Sed haec iocati sumus, et tuo more, et nonnihil etiam nostro. Te valde amamus, nosque a te amari cum volumus, tum etiam confidimus.

CICERO TREBATIO.

Suum absentis Trebatii desiderium declarat, & de C. Matii familiaritate gratulatur. Anno U. C. 700.

15. **Q**UAM sint morosi qui amant, vel ex hoc intelligi potest. moleste ferebam antea, te invitum istic esse; pungit me rursus, quod scribis esse te istic libenter. neque enim mea commendatione te non

delectari facile patiebar; et nunc angor, quidquam tibi sine me esse iucundum. sed hoc tamen malo, ferre nos desiderium, quam te non ea, quae spero, consequi. Quum vero in C. Matii, suavissimi doctissimi-que hominis familiaritatem venisti, non dici potest quam valde gaudeam: qui fac ut te quam maxime diligat. mihi crede, nihil ex ista provincia potes, quod iucundius sit, deportare. Cura, ut valeas.

M. CICERO S. D. TREBATIO.

Ita laudat Trebatii sapientiam in vitando bellorum discrimine, ut timiditatis simul arguat, & alia per iocum adiungat. Anno U. C. 699.

16. **I**N equo Troiano scis esse in extremo, *Sero sapiunt*. Tu tamen, mi vetule, non fero. primas illas rabiosulas fat fatuas dedisti. deinde, quod in Britannia non nimis *φιλοδέωρον* te praebuisti, plane non reprehendo. nunc vero in hibernis iniectus mihi videris. itaque te commovere non curas. *Usquequaque sapere oportet. id erit telum acerrimum*. Ego si foris coenitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non defuissem. cui tamen dixi, cum me aliquoties invitaret: Oro te, quis tu es? Sed mehercules, extra iocum, homo bellus est. vellem eum tecum abduxisses. Quid agatis, et ecquid in Italiam venturi sitis hac hieme, fac plane sciam. Balbus mihi confirmavit, te divitem futurum. id utrum Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum, an, quomodo Stoici dicunt, *Omnes esse divites, qui coelo et terra frui possint*, postea videro. Qui istinc veniunt, superbiam tuam accusant, quod

negent te percontantibus respondere. sed tamen est quod gaudeas. constat enim inter omnes, neminem te uno Samarobriuae iuris peritiorem esse.

CICERO TREBATIO S. D.

Urbis desiderium quod deposuerit, gratulatur, & ut Caesaris amicitiam faciat pluris, monet, quam fructuosam fore pollicetur. Anno U. C. 699.

17. **E**X tuis literis, et Quinto fratri gratias egi, et te aliquando collaudare possum, quod iam videris certa aliqua in sententia constitisse. Nam primorum mensium literis tuis vehementer commovebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatisque desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, saepe autem etiam, quod a te alienissimum est, subimpudens videbare. tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam attulisses, sic, pecunia ablata, domum redire properabas; nec tibi in mentem ^{veniebat} ~~veniebat~~, eos ipsos, qui cum syngraphis venissent Alexandriam, nummum adhuc nullum auferre potuisse. Ego, si mei commodi rationem dacerem, te mecum esse maxime vellem. non enim mediocri afficiebar vel voluptate ex consuetudine nostra, vel utilitate ex consilio atque opera tua. Sed cum te ex adolescentia tua in amicitiam et fidem meam contulisses; semper te non modo tuendum mihi, sed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus sum me in provinciam exiturum, quae ad te ultro attulerim, meminisse te credo. posteaquam mea mutata ra-

tio est, cum viderem, me a Caesare honorificentissime tractari, et unice diligere, hominisque liberalitatem incredibilem et singularem fidem nossem; sic ei te commendavi et tradidi, ut gravissime diligentissimeque potui. Quod ille ita accepit; et mihi saepe literis significavit, et tibi et verbis et re ostendit, mea commendatione sese valde esse commotum. Hunc tu virum nactus, si me aut sapere aliquid, aut velle tua causa putas, ne dimiseris; et, si qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit visus, perfero, et ultima expectato; quae ego tibi et iucunda et honesta praestabo. Pluribus te hortari non debeo. tantum moneo, neque amicitiae confirmandae clarissimi ac liberalissimi viri, neque uberius provinciae, neque aetatis magis idoneum tempus, si hoc amiseris, te esse ullum unquam reperiturum. Hoc, quemadmodum vos scribere soletis in vestris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te profectum non esse gaudeo, quod et labore caruisti, et ego te de rebus illis non audiam. Ubi sis hibernaturus, et qua spe, aut conditione, perscribas ad me velim. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

Laudat constantiam Trebatii, qui permanere in provincia apud Caesarem constituerat. Iocatur in eius parsimonia, quia scripserat in palimpsesto. Anno U. C. 700.

18. **A**CCEPI a te aliquot epistolas uno tempore, quae tu diversis temporibus dederas; in quibus me cetera delectarunt. significabant enim, te istam militiam firmo animo ferre, et esse fortem virum et con-

stantem. quae ego paulisper in te ita desideravi, non imbecillitate animi tui, sed magis, ut desiderio nostri te aestuare putarem. Quare perge, ut coepisti: forti animo istam tolera militiam. Multa, mihi crede, assequere. ego enim renovabo commendationem, sed tempore. Sic habeto, non tibi maiori esse curae, ut iste tuus a me discessus quam fructuosissimus tibi sit, quam mihi. Itaque, quando vestrae cautiones infirmae sunt, Graeculam tibi misi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiore facias. ego enim ignavissimo cuique maximam fidem habeo. Sed, ut ad epistolas tuas redeam, cetera belle: illud miror. quis solet eodem exemplo plures dare, qui sua manu scribit? Nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam. sed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, [quam haec scribere;] nisi forte tuas formulas. Non enim puto te meas epistolas delere, ut reponas tuas. An hoc significas, nihil fieri? frigere te? ne chartam quidem tibi suppeditare? Iam ista tua culpa est, qui verecundiam tecum extuleris, et non hic nobiscum reliqueris. Ego te Balbo, cum ad vos proficiscetur, more Romano commendabo. Tu, si intervallum longius erit mearum literarum, ne sis admiratus. eram enim abfuturus mense Aprili. Has literas scripsi in Pomptino, cum ad villam Metrilii Philemonis divertissem; ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliaisti. Nam Ulubris honoris mei causa vim maximam ranunculorum se commosse constabat. Cura ut valeas. VI Idus April. de Pomptino.

Epistolam tum, quam accepi ab L. Arruntio, confidi innocentem. nihil enim habebat, quod non vel in concione recte legi posset. Sed et Arruntius ita te mandasse aiebat, et tu adscripseras. Verum illud esto. nihil te ad me postea scripsisse demiror, praesertim tam novis rebus.

CICERO TREBATIO S.

Antonio post Caesaris necem reipub. turbante, Cicero desperans libertatem, in Graeciam abire constituit. In quo itinere Topicorum librum scripsit, eumque Trebatio misit ab Rhegio, ubi & hae literae sunt datae, de usu & interpretatione eius libri docentes. Anno U. C. 709.

19. **V**IDE, quanti apud me sis; etsi iure id quidem. non enim te amore vinco. Verumtamen quod praesenti tibi prope subnegaram, non tribueram certe, id absenti debere non potui. Itaque ut primum Velia navigare coepi, institui Topica Aristotelea conscribere, ab ipsa urbe commonitus, amantissima tui. Eum librum tibi misi Rhegio, scriptum quam planissime res illa scribi potuit. Sin tibi quaedam videbantur obscuriora; cogitare debebis, nullam artem literis, sine interprete, et sine aliqua exercitatione percipi posse. Non longe abieris. num ius civile vestrum ex libris cognosci potest? qui quamquam plurimi sunt, doctorem tamen unum quem desiderant. Quamquam tu si attente leges, si saepius, per te omnia consequere, ut certe intelligas. ut vero etiam ipsi tibi loci, proposita quaestione, occurrant, exercitatione consequere. In qua quidem nos te continebimus, si

et falvi redierimus, et falva ifta offenderimus. v Kal.
Sext. Rhegio.

CICERO TREBATIO S. D.

De Velienfium in Trebatium amore fignificat; & ne paternas
poffeffiones vendat, perfugium temporibus futuras, admonet.
Scripta ante fuperiorem, ut dies adfcripta oftendit. Anno U.
C. 709.

20. **A**MABILIOR mihi Velia fuit, quod te ab ea
fenfi amari. Sed quid ego dicam te, quem quis non
amat? Rufio, medius fidius, tuus ita defiderabatur,
ut fi effet unus e nobis. Sed ego te non reprehendo,
qui illum ad aedificationem tuam traduxeris. Quam-
quam enim Velia non eft vilior, quam Lupercal, ta-
men ifthuc malo, quam haec omnia. Tu, fi me au-
dies, quem foles, has paternas poffeffiones tenebis:
(nefcio quid enim Velienfes verebantur:) neque
Halethem, nobilem amnem, relinques, nec Papiria-
nam domum deferes. quamquam illa quidem habet
lucum, a quo etiam advenae teneri folent; quem ta-
men fi excideris, multum profpexeris. Sed in primis
opportunum videtur, his praefertim temporibus, ha-
bere perfugium, primum eorum urbem, quibus ca-
rus fis; deinde tuam domum, tuosque agros, eaque
remoto, falubri, amoeno loco: idque etiam mea in-
tereffe, mi Trebati, arbitror. Sed valebis, meaque
negotia videbis, meque diis iuvantibus, ante bru-
mam exspectabis. Ego a Sext. Fadio, Niconis disci-
pulo, librum abftuli, *Νικωνος περι πολυφαγγιας*. O me-
dicum fuavem, meque docilem ad hanc disciplinam!

Sed Bassus noster me de hoc libro celavit; te quidem non videtur. Ventus increbescit. Cura ut valeas.
XIII Kal. Sext. Velia.

CICERO TREBATIO S. D.

Silli, amici fui, causam Trebatio commendat, ut ad eum veniat & adiuvet. Anno U. C. 709.

21. **S**ILLII causam te docui. Is postea fuit apud me. Cum ei dicerem, tibi videri sponsonem illam nos sine periculo facere posse, *Ni bonorum Turpiliae possessionem Q. Caepio praetor ex edicto suo mihi dederit*; negare aiebat Servium, tabulas testamenti esse eas, quas instituisset is, qui factionem testamenti non habuerit; hoc idem Offilium dicere: tecum se locutum negabat; meque rogavit, ut se et causam suam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Testa, nec mihi amicior P. Silio quisquam est, te tamen excepto. Gratissimum igitur mihi feceris, si ad eum ultro veneris, eique pollicitus eris: sed, si me amas, quam primum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

CICERO TREBATIO S. D.

De furto quaestionem, inter scyphos natam, probat auctoritate iurisconsultorum. Anno incerto.

22. **I**LLUSERAS heri inter scyphos, quod dixeram controversiam esse, possitne heres, quod furtum antea factum esset, furti recte agere. Itaque etsi domum bene potus feroque redieram, tamen id caput, ubi haec controversia est, notavi, et descriptum tibi mi-

fi; ut scires, id, quod tu neminem sensisse dicebas, Sex. Aelium, M'. Manilium, M. Brutum sensisse. Ego tamen Scaevolae et Testae assentior. Vale.

CICERO S. D. FABIO GALLO.

Signa quaedam & statuas Ciceroni, potius tabulas pictas cupienti, Gallus emerat. Ex illis emtionibus nullam a se desiderari Cicero rescribit: simul gratum sibi esse significat, quod domum proximam velit conducere. *Anno incerto.*

23. **T**ANTUM quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te literae redditae sunt; ab eodemque accepi Aviani literas; in quibus hoc inerat liberalissimum, nomina se facturum, cum venisset, qua ego vellem die. Fac, quaeso, qui ego sum, esse te. estne aut tui pudoris, aut nostri, primum rogare de die; deinde plus annua postulare? Sed essent, mi Galle, omnia facilia, si et ea mercatus esses, quae ego desiderabam, et ad eam summam, quam volueram. Attamen ista ipsa, quae te emisse scribis, non solum rata mihi erunt, sed etiam grata. plane enim intelligo, te non modo studio, sed etiam amore usum, quae te delectarint, hominem, ut ego semper iudicavi, in omni iudicio elegantissimum, quae me digna putaris, coemisse. Sed velim maneat Damasippus in sententia. prorsus enim ex istis emtionibus nullam desidero. Tu autem ignarus instituti mei, quanti ego genus omnino signorum omnium non aestimo, tanti ista quatuor, aut quinque sumfisti. Bacchas istas cum Musis Metelli comparas. Quid simile? primum, ipfas ego Musas nunquam tanti putassem; atque id fe-

cissem Musis omnibus approbantibus. sed tamen erat aptum bibliothecae, studiisque nostris congruens. Bacchis vero ubi est apud me locus? At pulchellae sunt. Novi optime, et saepe vidi. nominatim tibi signa mihi nota mandassem, si probassem. Ea enim signa ego emere soleo, quae ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palaestra locum. Martis vero signum quo mihi pacis auctori? Gaudeo nullum Saturni signum fuisse. haec enim duo signa putarem mihi aes alienum attulisse. Mercurii mallem aliquod fuisset. felicius, puto, cum Aviano transigere possemus. Quod tibi destinaras trapezophoron, si te delectat, habebis: sin autem sententiam mutasti, ego habebo scilicet. Ista quidem summa nae ego multo libentius emerim deverforium Tarracinae, ne semper hospiti molestus sim. Omnino liberti mei video esse culpam, cui plane res certas mandaram; itemque Iunii, quem puto tibi notum esse, Aviani familiarem. Exhedria quaedam mihi nova sunt instituta in porticula Tusculani. ea volebam tabellis ornare. etenim, si quid generis istiusmodi me delectat, pictura delectat. Sed tamen, si ista mihi sunt habenda, certiozem velim me facias, ubi sint, quando arcessantur, quo genere vecturae. Si enim Damasippus in sententia non manebit, aliquem Pseudodamasippum vel cum iactura reperiemus. Quod ad me de domo scribis iterum, iam id ego proficiscens mandaram meae Tulliae. ea enim ipsa hora acceperam tuas literas. egeram etiam cum tuo Nicia, quod is utitur, ut scis, familiariter Cassio. Ut redii autem, prius quam tuas legi has proximas literas, quaesivi de mea Tullia, quid egisset. per

Liciniam se egisse dicebat. sed opinor, Cassium uti non ita multum forore. eam porro negare se audere, cum vir abesset (est enim profectus in Hispaniam Dexius) illo et absente, et insciente migrare. Est mihi gratissimum, tanti a te aestimatam consuetudinem vitae victusque nostri; primum, ut eam domum sumeres, ut non modo prope me, sed plane mecum habitare posses: deinde ut migrare tanto opere festinares. Sed ne vivam, si tibi concedo, ut eius rei tu cupidior sis, quam ego sum. Itaque omnia experiar. Video enim, quid mea intersit, quid utriusque nostrum. Si quid egero, faciam ut scias. Tu et ad omnia rescribes, et quando te exspectem, facies me, si tibi videtur, certiolem. Vale.

CICERO S. D. M. FABIO GALLO.

Exponit quam iniuste sibi Tigellius irascatur. Caesare quartum consule sine collega. Anno U. C. 708.

24. **A**MORIS quidem tui, quoquo me verti, vestigia: vel proxime de Tigellio. Sensi enim ex literis tuis, valde te laborasse. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. Cipiui (opinor) olim, *Non omnibus dormio*; sic ego non omnibus, mi Galle, servio. etsi quae est haec servitus? Olim, cum regnare existimabamur, non tam ab ullis, quam hoc tempore observor a familiarissimis Caesaris omnibus, praeter istum. Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiolem patria sua: eumque addictum iam tum puto esse Calvi Licinii Hipponacteio praeconio. At vide, quid succenseat. Phameae causam receperam, ipsius quidem cau-

fa. erat enim mihi sane familiaris. Is ad me venit, dixitque, iudicem sibi operam dare constituisse eo ipso die, quo de P. Sextio in consilium iri necesse erat. Respondi, nullo modo me facere posse, quum vellem: alium diem si sumisset, me ei non defuturum. Ille autem, qui sciret se nepotem, bellum tibi-cinam habere, et fat bonum unctorem, discessit a me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales; alium alio nequiores. Cognosti meam causam, et istius Salaconis iniquitatem. Catonem tuum mihi mitte. cupio enim legere. me adhuc non legisse, turpe utrique nostrum est.

CICERO S. D. M. FABIO GALLO.

Epistolam conscissam non esse nuntiat; & monitus, ne incautius de Caesare loquatur, gratias agit: &, ut pergat stilum exercere, hortatur. *Eodem anno.*

25. **Q**UOD epistolam conscissam doles, noli laborare. salva est; domo petes, cum libebit. Quod autem me mones, valde gratum est; idque ut semper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne, si istum habuerimus, rideamus *γελωτα Σαρδονιον*. Sed heus tu, manum de tabula. magister adest citius, quam putaramus. Vereor, ne in Catonium Catoninos. Mi Galle, cave putes quidquam melius, quam epistolae tuae partem ab eo loco, *Cetera labuntur*. Secreto hoc audi; tecum habeto; ne Apellae quidem, liberto tuo, dixeris. praeter duo nos, loquitur isto modo nemo; bene malene, videro: sed, quidquid est, nostrum est. Urge igitur; nec transversum unguem (quod aiunt)

a stilo. is enim est dicendi opifex. atque equidem aliquantum iam etiam noctis assumo. Vale.

C I C E R O S. D. G A L L O.

Herbas in augurali coena laute conditas sibi morbum attulisse narrat. *Anno incerto.*

26. **C**UM decimum iam diem graviter ex intestinis laborarem, neque iis, qui mea opera uti volebant, me probarem non valere, quia febrim non haberem; fugi in Tusculanum; cum quidem biduum ita ieiunus fuisset, ut ne aquam quidem gustarem. Itaque confectus languore et fame magis tuum officium desideravi, quam abs te requiri putavi meum. Ego autem cum omnes morbos reformido, tum quod Epicurum tuum Stoici male accipiunt, quia dicat, *δυσουρικά και δυσεντερικά παθη* sibi molesta esse; quorum alterum, morbum edacitatis esse putant, alterum etiam turpioris intemperantiae. Sane *δυσεντερικών* perstimueram. Sed visa est mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipsa fortasse iam fenescantis morbi remissio profuisse. Attamen, ne mirere, unde hoc acciderit, quomodo ve commiserim; lex sumptuaria, quae videtur *λιποτητα* attulisse, ea mihi fraudi fuit. nam dum volunt isti lauti terra nata, quae lege excepta sunt, in honorem adducere; fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius. In eas cum incidissem in coena augurali apud Lentulum, tanta me *διαρροια* arripuit, ut hodie primum videatur coepisse consistere. Ita ego, qui me ostreis et muraenis facile abstinebam, a beta et a ma-

va deceptus sum. Posthac igitur erimus cautiores. Tu tamen cum audisses ab Amicio (vidit enim me nau-
 feantem) non modo mittendi causam iustam habu-
 isti, sed etiam visendi. Ego hic cogito commorari,
 quoad me reficiam. nam et vires et corpus amisi.
 Sed, si morbum depulero, facile, ut spero, illa re-
 vocabo.

CICERO GALLO S. D.

Gallus, alius forte quam Fabius, Ciceronem literis accusaverat,
 quem vicissim literis repungit. Anno U. C. 707.

27. **M**IROR, cur me accuses, cum tibi id facere
 non liceat. quod si liceret, tamen non debebas. *Ego
 enim te in consulatu observaram.* Et ais, fore, ut te Cae-
 sar restituat. Multa tu quidem dicis; sed tibi nemo cre-
 dit. Tribunatum plebei dicis te mea causa petisse. Uti-
 nam semper esses tribunus, intercessorem non quae-
 reres. Negas, me audere, quod sentiam, dicere. Quasi
 tibi, cum impudenter me rogares, parum fortiter re-
 sponderim. Haec tibi scripsi, ut isto ipso in genere, in
 quo aliquid posse vis, te nihil esse cognosceres. Quod-
 si humaniter mecum questus esses, libenter tibi me,
 et facile purgassem. non enim ingrata mihi sunt, quae
 fecisti; sed quae scripsisti, molesta. Me autem, prop-
 ter quem ceteri liberi sunt, tibi liberum non visum
 demiror. Nam si falsa fu- runt, quae tu ad me, ut ais,
 detulisti; quid tibi ego debeo? si vera, tu es optimus
 testis, quid mihi populus Romanus debeat.

M. CICERO S. D. CURIO.

Probat Curii consilium, quo, desperata republica, in Graeciam

se contulerat. Addit propter eandem causam & se in bibliothecam abdi; nullam enim spem reliquam esse, aliquando melius fore. Anno U. C. 707.

28. **M**EMINI, cum mihi desipere videbare, quod cum istis potius viveres, quam nobiscum: erat enim multo domicilium huius urbis (cum quidem haec urbs) aptius humanitati et suavitati tuae, quam tota Peloponnesus, nedum Patrae: nunc contra et vidisse mihi multum videris, cum, prope desperatis his rebus, te in Graeciam contulisti, et hoc tempore non solum sapiens, qui hinc absis, sed etiam beatus. quamquam, quis, qui aliquid sapiat, nunc esse beatus potest? Sed, quod tu, cui licebat, pedibus es consecutus, ut ibi esses, *ubi nec Pelopidarum* ... nosti cetera; nos idem propemodum consequimur alia ratione. Cum enim salutationi nos dedimus amicorum; quae fit hoc etiam frequentius, quam solebat, quod, quasi avem albam, videntur bene sentientem civem videre; abdo me in bibliothecam. Itaque opera efficio tanta, quanta fortasse tu senties. Intellexi enim ex tuo sermone quodam, cum meam moestitiam et desperationem accusares domi tuae, te ex meis libris animum meum desiderare. Sed mehercule et tum rempublicam lugebam, quae non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficiis erat mihi carior; et hoc tempore, quamquam me non ratio solum consolatur, quae plurimum debet valere, sed etiam dies, quae stultis quoque mederi solet; tamen doleo, ita rem communem esse dilapsam, ut ne spes quidem, melius aliquando fore, relinquatur. Nec vero nunc quidem

culpa in eo est, in cuius potestate omnia sunt, (nisi forte id ipsum esse non debuit) sed alia casu, alia etiam nostra culpa sic acciderunt, ut de praeteritis non sit quaerendum. Reliquam spem nullam video. quare ad prima redeo. Sapienter haec reliquisti, si consilio; feliciter, si casu.

CURIUS M. CICERONI SUO S.

Curius laudat Ciceronis erga se beneficia, eumque rogat, ut Ser. Sulpicii se successori commendet. Anno U. C. 708.

29. **S**I vales, bene est. sum enim χρησται μὲν tuus, κτησται δὲ Attici nostri. ergo fructus est tuus, mancipium illius: quod quidem si inter [senes] coemtionales [vænale] proscripserit, egerit non multum. At illa nostra praedicatio quanti est, nos, quod simus, quod habeamus, quod homines existimemur, id omne abs te habere? Quare, Cicero mi, persevera constanter nos conservare, et Sulpicii successori nos de meliore nota commenda; quo facilius tuis praeceptis obtemperare possimus, teque ad ver lubentes videre, et nostra refigere, deportareque tuto possimus. Sed, amice magne, noli hanc epistolam Attico ostendere: sine eum errare, et putare, me virum bonum esse, nec solere duo parietes de eadem fidelia dealbare. Ergo, patrone mi, bene vale, Tironemque meum saluta nostris verbis. Dat. a. d. IV Kal. Novemb.

CICERO CURIO S. D.

Ostendit quam misere agatur cum republica, cum Caesar Caninium ad aliquot horas consulem creaverit: & de literis commendatitiis ad Acilium significat. Anno U. C. 709.

30. **E**GO vero iam te nec hortor, nec rogo, ut domum redeas; quin hinc ipse evolare cupio, et aliquo pervenire, *ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam.* Incredibile est, quam turpiter mihi facere videar, qui his rebus intersim. Nae tu videris multo ante providisse, quid impenderet tui, cum hinc profugisti. quamquam haec etiam auditu acerba sunt; tamen audire tolerabilius est, quam videre. In campo certe non fuisti, cum hora secunda, comitiis quaestoriis institutis, sella Q. Maximi, quem illi consulem esse dicebant, posita esset; quo mortuo nuntiato, sella sublata est. Ille autem, qui comitiis tributis esset auspicanus, centuriata habuit: consulem hora septima renuntiavit, qui usque ad Kal. Ian. esset; quae erant futurae mane prostridie. Ita, Caninio consule, scito neminem prandisse. nihil tamen eo consule mali factum est. fuit enim *mirifica vigilantia*, qui suo toto consulatu somnum non viderit. Haec tibi ridicula videntur: non enim ades: quae si videres, lacrymas non teneres. Quid, si cetera scribam? sunt enim innumerable generis eiusdem: quae quidem ego non ferrem, nisi me in philosophiae portum contulisset, et nisi haberem socium studiorum meorum, Atticum nostrum: cuius quum proprium te esse scribis mancipio et nexu; meum autem usu et fructu, contentus isto sum. id enim est cuiusque proprium, quo quisque fruitur atque utitur. Sed haec alias pluribus. Acilius, qui in Graeciam cum legionibus missus est, maximo meo beneficio est. bis enim est a me iudicio capitis, rebus salvis, defensus; et est homo non ingratus, me-

que vehementer observat. Ad eum de te diligentissime scripsi, eamque epistolam cum hac coniunxi: quam ille quomodo acceperit, et quid tibi pollicitus sit, velim ad me scribas.

CICERO CURIO S. D.

Invitat ad mutua officia, &, ut in urbem revertatur veteris urbanitatis tuendae causa, rogat. Anno U. C. 709.

31. **F**ACILE perspexi ex tuis literis, quod semper studui, et me a te plurimi fieri, et te intelligere, quam mihi carus esses. Quod quum uterque nostrum consecutus est; reliquum est, ut officiis certemus inter nos; quibus aequo animo vel vincam te, vel vincar abs te. Acilio non fuisse necesse meas dari literas, facile patior. Sulpicii tibi opera, intelligo ex tuis literis, non multum opus fuisse, propter tuas res ita contractas, ut, quemadmodum scribis, nec caput, nec pedes. Equidem vellem, uti pedes haberent, ut aliquando redires. Vides enim exaruisse iam veterem urbanitatem: ut Pomponius noster suo iure possit dicere, *nisi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam*. Ergo is tibi, nos ei succedimus. Veni igitur, quaeso, ne tamen semen urbanitatis una cum republica intereat. Vale.

M. CICERO S. D. VOLUMNIO.

Ex Cilicia P. Volumnio scribit de dictis, de iudiciis, de repub. de Dolabella nondum genero. Anno U. C. 702.

32. **Q**UOD sine praenomine familiariter, ut debebas, ad me epistolam misisti, primum addubitavi, num a Volumnio senatore esset, quocum mihi est

magnus usus : deinde *ευτραπεια* literarum fecit, ut intelligerem, tuas esse. Quibus in literis omnia mihi periucunda fuerunt, praeter illud, quod parum diligenter possessio salinarum mearum a te procuratore defenditur. Ais enim, ut ego discefferim, omnia omnium dicta, in his etiam Sextiana, in me conferri. Quid? tu id pateris? non defendis? non resistis? Equidem sperabam, ita notata me reliquisse genera dictorum meorum, ut cognosci sua sponte possent. Sed quando tanta faex est in urbe, ut nihil tam sit *ακυθρον*, quod non alicui venustum esse videatur; pugna, si me amas, nisi acuta *αμφιβολια*, nisi elegans *υπερβολη*, nisi *παρὰ γραμμα* bellum, nisi ridiculum *παρὰ προσδοκίαν*, nisi cetera, quae sunt a me in secundo libro de Oratore per Antonii personam disputata de ridiculis, *εντεχνα* et arguta apparebunt, ut sacramento contendas, mea non esse. Nam de iudiciis quod quereris, multo labore minus. trahantur per me pedibus omnes rei; sit vel Selius tam eloquens, ut possit probare, se liberum; non laboro. Urbanitatis possessionem, amabo, quibusvis interdictis defendamus; in qua te unum metuo, contemno ceteros. Derideri te putas. Nunc demum intelligo te sapere. Sed mehercules, extra iocum, valde mihi tuae literae facetiae elegantesque visae sunt. Illa, quamvis ridicula essent, sicut erant, mihi tamen risum non moverunt. Cupio enim nostrum illum amicum in tribunatu quam plurimum habere gravitatis: id cum ipsius causa, (est mihi, ut scis, in amoribus,) tum mehercule etiam reipublicae. quam quidem, quamvis in me ingrata sit, amare non desinam. Tu, mi Volumni, quando instituisti, et mihi vi-

des esse gratum, scribe ad me quam saepissime de rebus urbanis, de republica. Iucundus est mihi sermo literarum tuarum. Praeterea Dolabellam, quem ego perspicio et iudico cupidissimum esse atque amantissimum mei, cohortare et confirma, et redde plane meum. Non mehercule, quo quidquam desit; sed quia valde cupio, non videor nimium laborare.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

Dicit, afflicta republica se cum Hirtio, Cassio & Dolabella declamationes exercere, & Volumnium ad eadem studia invitat. Nam sibi deliberatum esse in literas se abdere, Caesare permittente. Anno U. C. 707.

33. **Q**UOD declamationibus nostris cares, damni nihil facis. Quod Hirtio invideres, nisi eum amares, non erat causa invidendi; nisi forte ipsius eloquentiae magis, quam, quod me audiret, invideres. Nos enim plane, mi suavissime Volumni, aut nihil sumus, aut nobis quidem ipsis displicemus, gregalibus illis, quibus, te plaudente, vigeamus, amissis: ut etiam, si quando aliquid dignum nostro nomine emisimus, ingemiscamus, quod haec *pennigero, non armigero in corpore tela exerceanur*, ut ait Philoctetes apud Accium, abiecta gloria. Sed tamen omnia mihi erunt, si tu veneris, hilariora: quamquam venies, ut ipse intelligis, in maximarum quasi concursum occupationum; quas si, ut volumus, exceperimus, ego vero multam salutem et foro dicam, et curiae; vivamque tecum multum, et cum communibus nostris amatoribus. Nam et Cassius tuus, et Dolabella noster, vel potius uterque noster, studiis iisdem tenentur, et

meis aequissimis utuntur auribus. Opus est huc limatulo et polito tuo iudicio, et illis interioribus literis, quibus saepe verecundiosem me in loquendo facis. Mihi enim iudicatum est, si modo hoc Caesar aut patietur, aut volet, deponere illam iam personam, in qua me saepe illi ipsi probavi, ac me totum in literas abdere; tecumque et cum ceteris earum studiosis honestissimo otio perfrui. Tu, vellem, ne veritus esses, ne perinventus legerem tuas literas, si mihi (quemadmodum scribis) longiores forte misisses: ac velim posthac sic statuas, tuas mihi literas longissimas quasque, gratissimas fore.

M. COELII
 EPISTOLARUM
 A D
 M. TULLIUM CICERONEM
 LIBER VIII

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

Commentarium mittit rerum urbanarum, & excusat se quod alteri negotium illius colligendi dederit. Addit, de comitiis Transpadanorum esse rumorem, de successione autem Galliarum nihil relatum: de Pompeio cupere se aliquid cognoscere: de Caesare varia dissipari: aliaque nonnulla. Huic epistolae Cicero respondit ea, quae lib. 2. est octava. Anno U. C. 702.

I. **Q**UOD tibi decedenti pollicitus sum, me omnes res urbanas diligentissime tibi perscripturum; data opera paravi, qui sic omnia persequeretur, ut verear, ne tibi nimium arguta haec sedulitas videatur. Tametsi tu, scio, quam sis curiosus, & quam omnibus peregrinantibus gratum sis, minimarum quoque rerum, quae domi gerantur, fieri certiores; tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiae condemnes, quod hunc laborem alteri delegavi: non quin mihi suavissimum sit, & occupato, & ad literas scribendas, ut tu nosti, pigerrimo, tuae memoriae dare operam. Sed id ipsum volumen, quod tibi misi, facile, ut ego arbitror, me excusat. Nescio cuius otii esset, non modo perscribere haec, sed omnino animadvertere. Omnia enim sunt ibi senatusconsulta, edic-

ta, fabulae, rumores: quod exemplum si forte minus te delectarit; ne molestiam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me certiozem. Si quid in republica maius actum erit, quod isti operarii minus commode persequi possint; & quemadmodum actum sit, & quae existimatio secuta, quaeque de eo spes sit, diligenter tibi perscribemus. Ut nunc est, nulla magnopere expectatio est. Nam & illi rumores de comitiis Transpadanorum, Cumarum tenus caluerunt: Romam cum venissem, ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi. Praeterea Marcellus, quod adhuc nihil retulit de successione [provinciarum] Galliarum; & in Kalendas Iun. ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem; sane quam eos sermones expressit, qui de eo tum fuerunt, cum Romae nos essemus. Tu si Pompeium, ut volebas, offendisti; qui tibi visus sit, & quam orationem habuerit tecum, quamque ostenderit voluntatem, (solet enim aliud sentire, & loqui; neque tantum valere ingenio, ut non appareat, quid cupiat) fac mihi perscribas. Quod ad Caesarem, crebri & non belli de eo rumores; sed susurratores duntaxat veniunt: alius equitem perdidisse, quod opinor certe factum est; alius septimam legionem vapulasse; ipsum apud Bellovacos circumfederi, interclusum ab reliquo exercitu: neque adhuc certi quidquam est, neque haec incerta tamen vulgo iactantur; sed inter paucos, quos tu nosti, palam secreto narrantur: at Domitius, cum manus ad os apposuit. Te a. d. IX Kal. Iunii subrostrari, (quod illorum capiti sit!) dissiparant periisse; ita ut in urbe ac foro toto maximus rumor fuerit, te a Q. Pompeio in itinere occisum. Ego, qui scirem, Q. Pompeium Baulis embaeneticam facere, & usque eo, ut ego misererer eius

esurieii, non sum commotus: & hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optavi. Plancus quidem tuus Ravennae est: & magno congiario donatus a Caesare, nec beatus, nec bene instructus est. Tui politici libri omnibus vigent. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Nuntiat de absoluto Messalla, eiusque defensore Hortensio a populo male accepto. Addit de republica; & de suis in aedilitate competitoribus. Anno U. C. 702.

2. **C**ERTE, inquam, absolutus est: me praesente pronuntiatum est, & quidem omnibus ordinibus, sed & singulis in unoquoque ordine sententiis. Vide modo, inquis. Non, mehercules. nihil enim unquam tam praeter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. quin ego, cum pro amicitia validissime faverem ei, & me iam ad dolendum praeparassem; postquam factum est, obstupui, & mihi visus sum captus esse. Quid alios putas? clamoribus scilicet maximis iuâices corripuerunt; & ostenderunt, plane esse, quod ferri non posset. Itaque relictus lege Licinia, maiore esse periculo videtur. Accessit huc, quod postridie eius absolutionem in theatrum Curionis Hortensius introiit, puto, ut suum gaudium gauderemus. Hic tibi strepitus, fremitus, clamor, tonitruum et rudentum sibilus. Hoc magis animadversum est, quod intactus a sibilo pervenerat Hortensius ad senectutem. Sed tum ita bene, ut in totam vitam cuius satis esset, & poeniteret eum iam vicisse. De republica quod tibi scribam, nihil habeo. Marcelli impetus resederunt, non inertia, sed (ut mihi videbatur) consilio. De comi-

tis consularibus incertissima est existimatio. Ego incidi in competitorem nobilem, & nobilem agentem. Nam M. Octavius, Cn. filius, & C. Hirrus mecum petit. Hoc ideo scripsi, quod scio, te acriter, propter Hirrum, nuntium nostrorum comitiorum expectaturum. Tu tamen simul ac me designatum audieris, ut tibi curae sit, quod ad parthas attinet, rogo. Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Castrinio Paeto; secundum ei, qui has literas tibi dedit.

COELIUS CICERONI S.

Suum in scribendo officium, suumque Ciceronis desiderium significat, nec non de suis comitiis & competitoribus; etiam de Milonis rebus. Tandem suam cum Cicerone amicitiam in aliquo illius libro memorari cupit. Anno U. C. 702.

3. **E**STNE? vici? & tibi saepe, quod negaras discendens curaturum tibi, literas mitto? Est, si quidem perferuntur, quas do. Atque hoc eo diligentius factito, quod cum otiosus sum, plane, ubi delectem otiolum meum, non habeo. Tu cum Romae eras, hoc mihi certum ac iucundissimum vacanti negotium erat, tecum id otii tempus consumere; idque non mediocriter desidero; ut non modo mihi solus esse, sed Romae, te profecto, solitudo videatur facta: & qui (quae mea negligentia est) multos saepe dies ad te, cum hic eras, non accedebam, nunc quotidie non esse te, ad quem cursitem, discrucior. Maxime vero, ut te dies noctesque quaeram, competitor Hirrus curat. Quomodo illum putas auguratus tuum competitorem dolere, & dissimulare, me certiolem, quam se, candidatum? de quo, ut, quem optas, quam primum

nuntium accipias, tua mediis fidius magis, quam mea causa cupio. Nam mea, si fio, forsitan cum locupletiore referam. sed hoc usque eo suave est, quod si acciderit, tota vita risus nobis deesse non possit. Sed tanti? sed mehercule. Non multum M. Octavius eorum odia, quae Hirrum premunt, quae permulta sunt, subleuat. Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis attinet; dedimus operam, ut & Philotimus quam honestissime Miloni absenti, eiusque necessariis satisfaceret, & secundum eius fidem & sedulitatem, existimatio tua conservaretur. Illud nunc a te peto, si eris (ut spero) otiosus, aliquid ad nos, ut intelligamus nos tibi curae esse, *συγγράμματα* conscribas. Qui tibi istuc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? Aliquid ex tam multis tuis monumentis exstare, quod nostrae amicitiae memoriam posteris quoque prodat. Cuiusmodi velim, puto, quaeris. Tu citius, qui omnem nostri disciplinam, quid maxime conveniat, excogitabis. Genere tamen, quod & ad nos pertineat, & *διδασκαλίαν* quandam, ut versetur inter manus, habeat. Vale.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

Est varii argumenti. scribit enim de damnatione Messallae & Servii tr. pl. designati: de C. Marcello cos. designato, de Dolabella xv viro creato, Lentulo repulso, de Curione, de comitiis, de actis in senatu, de Caesaris animo erga Pompeium, de suis tandem rebus, quas commendat. Anno U. C. 702.

4. **I**NVIDEO tibi: tam multa quotidie, quae mirere, istoc perferuntur. Primum illud, absolutum Messallam; deinde eundem condemnatum: C. Marcellum con-

*sulem factum : M. Claudium a repulsa postulatum a Gal-
 lis duobus : P. Dolabellam quindecimvirum factum. Hoc
 tibi non invideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo, &
 Lentuli Cruris repulsi vultum non vidisse. At qua spe,
 quam certa opinione descenderat? quam ipso diffidente
 Dolabella? & hercules, nisi nostri equites acutius vi-
 didissent, paene concedente adversario superassent. Illud te
 non arbitror miratum, Servium, designatum tribunum
 plebis, condemnatum : cuius locum C. Curio petiit. Sa-
 ne quam incutit multis, qui eum facilitatemque eius non
 norunt, magnum metum : sed, ut spero & volo, & ut se fert
 ipse, bonos & senatum malet. totus, ut nunc est, hoc sca-
 turit. Huius autem voluntatis initium & causa est, quod
 eum non mediocriter Caesar, qui solet infimorum homi-
 num amicitias sibi qualibet impensa adiungere, valde
 contempsit. Qua in re mihi videtur illud perquam venu-
 ste cecidisse (quod a reliquis quoque usque eo est animad-
 versum) ut Curio, qui nihil consilio facit, ratione & in-
 sidiis usus videretur in evitandis eorum consiliis, qui se
 intenderant adversarios in eius tribunatum : Laelios &
 Antonios, & id genus valentes dico. Has ego tibi li-
 teras eo maiore nisi intervallo, quod comitorum dil-
 ationes occupatiorem me habebant, & expectare in dies
 exitum cogeant, ut, confectis omnibus, te facerem cer-
 tiorem. Ad Kalendas Sextiles usque expectavi. Prae-
 toriis morae quaedam inciderunt. Mea porro comitia
 quem eventum sint habitura, nescio. opinionem quidem,
 quod ad Hirrum attinet, incredibilem, aedilium plebis
 comitiis, nata sunt. Nam M. Coelium Vinicianum
 mentio illa fatua, quam deriseramus olim, & promul-
 gatio de dictatore, subito deiecit, & deiectum magno*

clamore infecuta est. Inde Hirrum cuncti, an non faciendum, flagitare. Spero, te celeriter, & de nobis quod sperasti, & de illo, quod vix sperare ausus es, auditurum. De republica iam novi quidquam expectare desieramus: sed cum senatus habitus esset ad Apollinis, a. d. XI Kalend. Sext. & referretur de stipendio Cn. Pompeii; mentio facta est de legione ea, quam expensam tulit C. Caesari Pompeius, quo numero esset, quo appeteretur. Cum ex Gallia, coactus esset dicere Pompeius, se legionem abducturum, sed non statim sub mentionem & convicium obrectatorum: inde interrogatus de successione C. Caesaris: de qua, [hoc est, de provinciis,] placitum est, ut quam primum ad urbem reverteretur Cn. Pompeius, ut coram eo de successione provinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus: & statim iit. puto Idib. Sextil. de ea re actum iri. profecto aut transigetur aliquid, aut turpiter intercedetur. Nam in disputando coniecit illam vocem Cn. Pompeius, Omnes oportere senatui dicto audientes esse. Ego tamen sic nihil expecto, quo modo Paulum, consulem designatum, primum sententiam dicentem. Saeptius te admoneo de syngrapha Sittiana. cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. Item de pantheris. ut Cibyratas arcessas, curesque, ut mihi vehantur. Praeterea nuntiatum nobis, & pro certo iam habetur, regem Alexandrinum mortuum. quid mihi suadeas, quomodo regnum illud se habeat, quis procuret, diligenter mihi perscribas. Kalendis Sextil.

COELIUS CICERONI S.

Metuere se Ciceroni significat ex Parthici belli fama ob pauci-

tatem copiarum eius. Addit de successione provinciarum, eiusque tarditate. Scripta paulo post superiorem : utrique etiam una respondet Cicero, quae est lib. 2 decima. Anno U. C.

702.

5. **Q**UA tu cura sis, quod ad pacem provinciae tuae finitimarumque regionum attinet, nescio : ego quidem vehementer animi pendeo. Nam si hoc moderari possemus, ut, pro viribus copiarum tuarum, belli quoque existeret magnitudo, & quantum gloriae triumphoque opus esset, assequeremur, periculosamque & gravem illum dimicationem evitarem; nihil tam esset optandum. Nunc si Parthus movet aliquid, scio non mediocrem fore contentionem. tuus porro exercitus vix unum saltum tueri potest. Hanc autem nemo ducit rationem; sed omnia desiderantur ab eo, (tanquam nihil denegatum sit ei, quo minus quam paratissimus esset,) qui publico negotio praepositus est. Accedit huc, quod successionem futuram, propter Galliarum controversiam, non video. Tametsi hac de re puto te constitutum, quid facturum esses, habere; tamen, quo maturius constitueres, cum hunc eventum providebam, visum est, ut te facerem certiore. Nosti enim haec tralatitia : de Galliis constituetur : erit, qui intercedat : deinde alius existet, qui, nisi libere liceat de omnibus provinciis decernere senatui, reliquas impediat. sic multum ac diu ludetur, atque ita diu, ut plus biennium in his tricis moretur. Si quid novi de republica, quod tibi scriberem, haberem, usus essem mea consuetudine, ut diligenter & quid actum esset, & quid ex eo futurum sperarem, perscriberem. Sane tanquam in quodam incili iam omnia adhaeserunt. Marcellus idem illud de provinciis urget; neque adhuc frequentem se-

natum efficere potuit. Quod si anno praeterito Curio tribunus, & eadem actio de provinciis introivit; quam facile nunc sit omnia impedire, & quam hoc Caesari, qui sua causa rempublicam non curet, superet, non te fallit.

COELIUS CICERONI S.

Scribit de Appio a Dolabella accusato: de Ciceronis officio, ne parum reconciliatus Appio videatur: de affinitate cum Dolabella iungenda: de republica. Anno U. C. 703.

6. **N**ON dubito, quin perlatum ad te sit, Appium a Dolabella reum factum; sane quam non ea, quam existimaveram, invidia. Neque enim stulte Appius; qui simulatque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique postulationem abiecerat. Quo facto retudit sermones, paratiorque visus est, quam speraverat accusator. Is nunc in te maximam spem habet. Scio tibi eum non esse odio. quam velis eum obligare, in tua manu est; cum quo similtas si tibi non fuisset, liberius tibi de tota re esset. Nunc si ad illam summam veritatem legitimum ius exegeris; cavendum tibi erit, ne parum simpliciter & candide posuisse inimicitias videaris. In hanc partem porro tutum tibi erit, si quid volueris, gratificari. nemo enim necessitudine & amicitia te deterritum ab officio dicet. Illud mihi occurrit, quod inter postulationem & nominis delationem, uxor a Dolabella discessit. Quid mihi discedens mandaris, meministi; quid ego tibi scripserim, te non arbitror oblitum. Non est iam tempus plura narrandi. Unum illud monere te possum: si res tibi non displicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate offendas, & expectes, quemad-

dum exeat ex hac causa : ne qua invidiosum tibi sit, si emanarit. Porro, significatio ulla si intercesserit, clarior, quam deceat, aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quae suae spei tam opportuna acciderit, quaeque in negotio conficiendo tanto illustrior erit : cum praesertim is sit, qui, si perniciosum sciret esse, loqui de hac re, vix tamen se contineret. Pompeius dicitur valde pro Appio laborare, ut etiam putent alterutrum de filiis ad te missurum. Hic nos omnes absolvimus : & hercule confecta omnia, foeda, & inhonesta sunt. Consules autem habemus summa diligentia : adhuc senatusconsultum, nisi de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni nostro tribunatus congelat. Sed dici non potest, quomodo hic omnia iaceant. Nisi ego cum tabernariis & aquariis pugnarem, veteris civitatem occupasset. Si Parthi vos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigesimus. Tamen, quoquo modo hic omnia iaceant, potuit sine Parthis. Bibulus in Amano nescio quid cohorticularum amisit. Hoc sic nuntiatum est. Quod tibi supra scripsi, Curionem valde frigere ; iam calet. nam ferventissime concerpitur. levissime enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Caesare loqui coepit : legemque Viariam, non dissimilem Agrariae Rulli, & Alimentariam, quae iubet aediles metiri, iactavit. Hoc nondum fecerat, cum priorem partem epistolae scripsi. Amabo te, si quid, quod opus fuerit, Appio facies, ponito me in gratia. De Dolabella integrum tibi reserves, suadeo. & huic rei, de qua loquor, & dignitati tuae, aequitatisque opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit, pantheras Graecas me non habere.

COELIUS CICERONI S.

Quia pridie scripserat, breviter nova quaedam adnuntiat de nuptiis Cornificii & filiae Orestillae, de Paullae divortio, de Ocellae adulteriis. Anno U. C. 703.

7. **Q**UAM cito tu istinc decedere cupias, nescio: ego quidem eo magis, quo adhuc felicius rem gessisti. Dum istic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc risum meum metus aliquis perturbet. Breviores has litteras properanti publicanorum tabellario subito dedi: tuo liberto pluribus verbis scriptas pridie dederam. Res autem novae nullae sane acciderunt, nisi haec vis tibi scribi, quae certe vis. Cornificius adolescens Orestillae filiam sibi despondit. Paula Valeria, soror Triarii, divortium sine causa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit. Nuptura est D. Bruto. nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia, te absente, acciderunt. Servius Ocella nemini persuasisset se moechum esse, nisi triduo bis deprehensus esset. Quaeres, ubi? ubi hercule ego minime vellem. relinquo tibi, quod ab aliis quaeras. neque enim displicet mihi, imperatorem singulos percontari, cum qua sit aliquis deprehensus.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

Varia de iudiciis, deinde de SC. & de suis tandem rebus scribit. Anno U. C. 702.

8. **E**TSI de republica quae tibi scribam, habeo: tamen nihil, quod magis gavisurum te putem, habeo, quam hoc. Scito, C. Sempronium Rufum, Rufum, mel ac delicias tuas, calumniam maximo plausu tulisse. Quae-

ris, qua in causa? M. Tuccium, accusatorem suum, post ludos Romanos reum lege Plotia de vi fecit, hoc consilio, quod videbat, si extraordinarius reus nemo accessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam. Dubium porro illi non erat, quid futurum esset. Nemini hoc deferre munusculum maluit, quam suo accusatori. Itaque sine ullo subscriptore descendit, & Tuccium reum fecit. At ego, simul atque audiui, invocatus ad subsellia rei occuro: surgo, neque verbum de re facio: totum Sempromnium usque eo perago, ut Vestorium quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, si quid in Thuriis suis esset, ut Vestorius teneret. Haec quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Servilius, postquam, ut coeperat, omnibus in rebus turbarat, nec, quod non venderet, quidquam reliquerat; maximeque nobis traditus erat invidiae: neque Laterensis praetor, postulante Pausania, nobis patronis, quo pecunia pervenisset, recipere voluit. Quod Pilius, necessarius Attici nostri, de repetundis eum postulavit, magna illico fama surrexit, & de damnatione ferventer loqui est coeptum. Quo vento proiicitur Appius minor, ut indicet, pecuniam ex bonis patris pervenisse ad Servilium, praevaricationisque causa diceret depositum H-S.

LXXXI. Admiraris amentiam. Quid si actiones stultissimas, quid si nefarias de patre confessiones audisses? Mittit in consilium eosdem illos, qui lites aestimarant, iudices. Cum aequo numero sententiae fuissent, Laterensis, leges ignorans, pronuntiavit, quod singuli ordines iudicassent: & ad extremum, ut solent, Non redigam. Postquam discessit, & pro absoluto Servilius haberi coeptus, legisque unum & centesimum caput legit,

in quo ita erat: Quod eorum iudicum maior pars iudicavit, id ius ratumque esto: in tabulas absolutum non retulit, ordinum iudicia perscripsit. postulante rursus Appio, cum L. Lollio transegit, & se relaturum dixit. Sic nunc neque absolutus, neque damnatus Servilius, de repetundis saucius Pilio tradetur. Nam de divinatione Appius, cum calumniam iurasset, contendere ausus non est, Pilioque cessit; & ipse de pecuniis repetundis a Serviliis est postulatus, & praeterea de vi reus a quodam emissario suo, Titio, factus est. Recte hoc par habet. Quod ad rempublicam pertinet, omnino multis diebus expectatione Galliarum actum nihil est. Aliquando tamen saepe re dilata & graviter acta, & plane perspecta Cn. Pompeii voluntate in eam partem, ut eum decedere post Kalendas Martias placeret; senatusconsultum, quod tibi misi, factum est, auctoritatesque perscriptae. S. C. AUCTORITAS. Pridie Kal. Octob. in aede Apollinis scribendo affuerunt L. Domitius, Cn. F. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucceius C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus consul V. F. de provinciis consularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus consules, cum magistratum inissent, a. d. X Kal. Mart. quae in suo magistratu futurae essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex Kalendis Mart. neve quid coniunctim de ea re referretur a consulibus, utique eius rei causa per dies comitiales senatum haberent, S. Q. C. facerent: et, cum de ea re ad senatum referretur a COSS.

eorum, qui in CCC iudicibus essent, sex adducere liceret. Si quid de ea re ad populum, ad plebemve lato opus esset, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus COSS. praetores, tribunique plebis, quibus eorum videretur, ad populum plebemve ferrent: quod ii non tulissent, uti, quicumque deinceps essent, ad populum plebemve ferrent. L. V. Prid. Kalend. Octob. in aede Apollinis, scrib. affuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Caecilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus COS. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. senatum existimare, neminem eorum, qui potestatem habeant intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de repub. ad senatum referri, senatique consultum fieri possit. qui impedierit, prohibuerit, eum senatum existimare contra rempublicam fecisse. Si quis huic senatus consulto intercesserit, senatui placere, auctoritatem perscribi, et de ea re ad senatum populumque referri. *Huic senatusconsulto intercessit C. Coelius, L. Vinicius, P. Cornelius, C. Vibius Pansa.* Idem senatui placere de militibus, qui in exercitu C. Caesaris sint; qui eorum stipendia emerita aut causas, quibus de causis missi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, causaeque cognoscantur. Si quis huic S. C. intercesserit, senatui placere, auctoritatem perscribi, et de ea re ad senatum populumque referri. *Huic S. C. intercessit C. Coelius, C. Pansa, tribuni plebis.* Itemque senatui placere, in Ci-

liciam provinciam, et in octo reliquas provincias, quas praetorii pro praetore obtinerent, eos, qui praetores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro praetore mitti oporteret, eos fortuito in provincias mitti placere. si ex eo numero, quos ex S. C. in provincias ire oporteret, ad numerum non essent, qui in eas provincias proficiscerentur; tum uti quodque collegium primum praetorum fuisset, neque in provinciis profecti essent, ita forte in provincias proficiscerentur. si ii ad numerum non essent, tunc deinceps proximi cuiusque collegii, qui praetores fuissent, neque in provincias profecti essent, in sortem coniiicerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. intercessisset, auctoritas perscriberetur. *Huic senatusconsulto intercessit C. Coelius, C. Pansa, tribuni plebis. Illa praeterea Cn. Pompeii sunt animadversa, quae maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, se ante Kalend. Mart. non posse sine iniuria de provinciis Caesaris statuere: post Kal. Mart. se non dubitaturum. Cum interrogaretur, si qui tum intercederent; dixit, hoc nihil interesse, utrum Caesar senatui dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius, & consul esse, & exercitum habere volet? At ille, quam clementer: Quid si filius meus fustem mihi impingere volet? His vocibus, ut existimarent homines, Pompeio cum Caesare esse negotium, effecit. Itaque iam, ut video, alterutram ad conditionem descendere vult Caesar, ut aut maneat, neque hoc anno sui ratio habeatur; aut, si designari pote-*

rit, decedat. Curio se contra eum totum parat. quid assequi possit, nescio. Illud video, bene sentientem, etsi nihil effecerit, cadere non posse. Me tractat liberaliter Curio, & mihi suo munere negotium imposuit. nam si mihi non dedisset eas, quae ad ludos ei adveclae erant Africanæ, potuit supersederi. Nunc, quando dare necesse est, velim tibi curae sit, quod a te semper petii, ut aliquid istinc bestiarum habeamus. Sittianamque syngrapham tibi commendo. Libertum Philonem istuc misi, & Diogenem Graecum, quibus mandata & literas ad te dedi. eos tibi, et rem, de qua misi, velim curae habeas. nam, quam vehementer ad me pertineat, in iis, quas tibi illi reddent, literis descripsi.

COELIUS CICERONI S.

Gloriatur aedilem se designatum: Hirrum repulsum: de rep. nihil actum: Feridium commendat: de Pompeii & Scipionis in Caesarem animo addit, & de Calidio in defensione diferto, in accusatione frigido. Anno U. C. 702.

9. **SIC** tu, inquis, Hirrum tractasti? Immo, si scias, quam facile, quam ne contentionis quidem minimae fuerit, pudeat te, ausum illum unquam esse incedere tanquam tuum competitorem. Post repulsam vero risus facit: civem bonum ludit, et contra Caesarem sententias dicit: expectationem corripit: Curionem prorsus non mediocriter obiurgat, ac repulsa se mutavit. Praeterea qui nunquam in foro apparuerit, non multum in iudiciis versatus sit, agit causas liberales; sed raro post meridiem. De provinciis, quod tibi scripseram, Idibus Sextil. actum iri, interpellat iudicium Marcelli, consulis designati. In Kalend. reiecta re, ne frequentiam qui-

dem efficere potuerunt. *Has literas a. d. IV Non. Septembr. dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidem quidquam erat. Ut video, causa haec integra in proximum annum transferetur: &, quantum divino, relinquendus tibi erit, qui provinciam obtineat. Nam non expedietur successio, quum Galliae, quae habent intercessorem, in eandem conditionem, quam ceterae provinciae, vocantur. Hoc mihi non est dubium, quo tibi magis scripsi, ut ad hunc eventum te parares. Fere literis omnibus tibi de pantheris scripsi, turpe tibi erit, Patiscum Curioni decem pantheras misisse; te non multis partibus plures: quas ipsas Curio mihi, & alias Africanas decem donavit; ne putes illum tantum praedia rustica dare scire. Tu, si modo memoria tenueris, & Cibraatas arcesseris, itemque in Pamphyliam literas miseris, (nam ibi plures capi aiunt,) quod voles efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quod seorsum a collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi hoc curae. Soles libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, nisi loquendi, cura est, hoc est, imperandi [& mandandi.] Nam simul atque erunt captae; qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Sittianam syngrapham misi. Puto etiam, si ullam spem mihi literis ostenderis, me isto missurum alios. M. Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum & strenuum adolescentem, qui ad suum negotium istuc venit, tibi commendo; & te rogo, ut cum in tuorum numero habeas. Agros, quos fructuarios habent civitates, vult tuo beneficio, quod tibi facile & honestum factu est, immunes esse. gratos & bonos viros tibi obligaris. Nolo te putare, Favonium a columnariis prae-*

teritum esse: optimus quisque eum non fecit. Pompeius
 tuus aperte Caesarem vetat & provinciam tenere cum exer-
 citu, & consulem esse, tamen hanc sententiam dixit, nul-
 lum hoc tempore senatusconsultum faciendum: Scipio
 hanc, ut Kalend. Martiis, [de provinciis Galliis,] neu-
 quid coniunctim referretur. Contristavit haec sententia
 Balbum Cornelium: & scio, eum questum esse cum Sci-
 pione. Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in
 accusatione satis frigidus. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Scribit de belli Parthici rumore in urbe: de provinciis quid pu-
 tet actum iri: de Curionis actione circa Campanum agrum:
 de suo studio, ne Ciceroni provincia prorogetur. Anno U.
 C. 702.

10. **S**ANE quam literis C. Cassii & Deiotari su-
 mus commoti. Nam Cassius cis Euphratem copias Par-
 thorum esse scripsit; Deiotarus, profectas per Comma-
 genem in provinciam nostram. Ego quidem praecipuum
 metum, quod ad te attinebat, habui, qui scirem, quam
 paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati
 tuae periculum afferret. Nam de vita, si paratior ab ex-
 ercitu esses, timuisssem. nunc haec exiguitas copiarum, re-
 cessum, non dimicationem mihi tuam praesagiebat. Hoc
 quomodo acciperent homines, quam probabilis . . .
 itas futura esset, vereor etiam nunc; neque prius desi-
 nam formidare, quam tetigisse te Italiam audiero. Sed de
 Parthorum transitu nuntii varios sermones excitarunt.
 Alius enim, Pompeium mittendum; alius, ab urbe
 Pompeium non removendum; alius, Caesarem cum suo

exercitu; alius, consules: nemo tamen ex senatusconsulto privatos. Consules autem, quia verentur, ne illud senatusconsultum fiat, ut paludati exeant, aut contumeliose, praeter eos, ad alium res transferatur, omnino senatum haberi nolunt; usque eo, ut parum diligentes in republica videantur: sed honeste, sive negligentia, sive inertia est, sive ille, quem proposui, metus, latent sub hac temperantiae existimatione, nolle provinciam. A te literae non venerunt; & nisi Deiotari subsecutae essent, in eam opinionem Cassius venerat, quae diripuisset ipse, ut viderentur ab hoste vastata, finxisse bellum, & Arabas in provinciam immisisse, eosque Parthos esse, senatui renuntiassent. Quare tibi suadeo, quicumque est istic status rerum, diligenter & caute perscribas, ne aut velificatus alicui dicaris; aut aliquid, quod referret scire, reticuisse. Nunc exitus est anni. nam ego has literas a. d. XIV. Kal. Decemb. scripsi. Plane nihil video ante Kal. Ianuar. agi posse. Nosti Marcellum, quam tardus & parum efficax sit; itemque Servius quam cunctator. Cuiusmodi putas hos esse? aut qui id, quod nolint, conficere posse, qui, quae cupiunt, tamen ita frigide agunt, ut nolle existimentur? Novis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, haec causa primos menses occupabit. Sin autem non erit istic bellum, aut tantum erit, ut vos aut successores, parvis additis copiis, sustinere possint; Curionem video se dupliciter iactaturum: primum, ut aliquid Caesari adimat; inde ut aliquid Pompeio tribuat, quidvis, quamlibet tenue munusculum. Paulus porro non humane de provincia loquitur. huius cupiditati occursum est Furnius noster. plures suspicari non possum. Haec novi. alia, quae possunt ac-

cidere, non cerno. multa tempus afferre, & praeparata multa scio. sed intra fines hos, quaecunque acciderint, vertentur. Illud addo ad aetiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Caesarem laborare; sed Pompeium valde nolle, ne vacuus adveniendi Caesari pateat. Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum polliceri, me curaturum, ut tibi succedatur: illud certe praestabo, ne amplius prorogetur. Tui consilii est, si tempus, si senatus coget, si honeste a nobis recusari non poterit, velisne perseverare: mei officii est, meminisse, qua obtestatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Nuntians, supplicationes post acrem concertationem decretas tandem esse, hortatur, ut decreti auctoribus, pro cuiusque merito & voluntate, gratias agat. Addit de successore Caesaris quid actum sit, & commentarium urbanarum rerum mittit, Sittianumque negotium commendat. Anno U. C. 703.

II. **N**ON diu, sed acriter nos tuae supplicationes torserunt. incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidissimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat se ullo modo pati posse, discerni supplicationes, ne, quod furore Pauli adeptus esset boni, sua culpa videretur amisisse, & praevaricator causae publicae existimaretur. Itaque ad pacitionem descendimus; & confirmarunt consules, se his supplicationibus in hunc annum non usuros. Plane, quod utrisque consulibus gratias agas, est; Paulo magis certe. Nam Marcellus sic respondit, se spem in istis supplicationibus non habere; Paulus, se omnino in hunc an-

num non edicturum. Renuntiatum nobis erat, Hirrum diutius dicturum : prendimus eum. non modo non fecit, sed, cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, si, ut numeraretur, postularet, tacuit. Tantum Catoni assensus est, qui de te locutus honorifice, non decrerat supplicationes. Tertius ad hos Favonius accessit. Quare, pro cuiusque natura & instituto, gratiae sunt agendae : his, quod tantum voluntatem ostenderunt ; pro sententia, cum impedire possent, non pugnarunt : Curioni vero, quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. Nam Furnius & Lentulus, ut debuerunt, quasi eorum res esset, una nobiscum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelii operam & sedulitatem laudare possum. Nam cum Curione vehementer locutus est, & eum, si aliter fecisset, iniuriam Caesari facturum dixit : tum eius fidem in suspicionem adduxit. Decrerant quidem, qui neque transigi volebant, Domitii, Scipiones ; quibus hac re ad intercessionem evocandam interpellantibus, venustissime Curio respondit, se eo libentius non intercedere, quod quosdam, qui decernerent, videret confici nolle. Quod ad rempublicam attinet, in unam causam omnis contentio coniecta est de provinciis : in quam adhuc incubuisse cum senatu Pompeius videtur, ut Caesar Id. Novemb. decedat. Curio omnia potius subire constituit, quam id pati. ceteras suas abiecit actiones. Nostri porro, quos tu bene nosti, ad extremum certamen rem deducere non audent. Scena rei totius haec : Pompeius, tanquam Caesarem non impugnet, sed, quod illi aequum putet, constituat, ait Curionem quaerere discordias. Valde autem non vult, & plane timet, Caesarem consulem designari prius, quam exercitum & provinciam tradiderit. Accipitur satis male

a Curione ; & totus eius secundus consulatus exagitur. Hoc tibi dico : si omnibus rebus prement Curionem , Caesar defendetur : si intercessorem (quod videntur) reformidarint ; Caesar, quoad volet, manebit. Quam quisque sententiam dixerit , in commentario est rerum urbanarum ; ex quo tu, quae digna sunt, selige. multa transi, in primis ludorum explosiones , & funerum , & ineptiarum ceterarum. plura habet utilia. Denique malo in hanc partem errare , ut, quae non desideras, audias, quam quidquam, quod opus est, praetermittatur. Tibi curae fuisse de Sittiano negotio , gaudeo. Sed , quum suspicaris , minus certa fide eos tibi visos ; tanquam procurator sic agas , rogo. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Queritur de Appii Claudii censoris ingrato animo & iniuriis, quem cum accusationem cogitare comperisset, antevertit, & ipsum postulavit lege Scantinia. Anno U. C. 703.

12. **P**UDET me tibi confiteri, & queri de Appii, hominis ingratiſſimi, iniuriis, qui me odiſſe, quia magna mihi debebat beneficia, coepit : &, cum homo avarus, ut ea solveret, sibi imperare non posset, occultum bellum mihi indixit ; ita occultum tamen, ut multi mihi renuntiarent, & ipse facile animadverterem, male eum de me cogitare. Posteaquam vero comperi, eum collegium tentasse ; deinde aperte cum quibusdam locutum : cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimiciſſimo homine, deliberare : velle hoc munusculum deferre Cn. Pompeio : ipsum ut prehenderem, & ab eo deprecarer iniuriam, quem vitam mihi debere putarem, impetrare a me non potui. Quid

ergo est? Tum quidem cum aliquot amicis, qui testes erant meorum in illum meritorum, locutus sum. postquam illum, ne, cui satisfaceret quidem, me dignum habere sensi, malui collegae eius, hominì alienissimo mihi, & propter amicitiam tuam non aequissimo, me obligare, quam illius simiae vultum subire. Id postquam rescit, incanduit, & me causam inimiciarum quaerere clamitavit, ut, si mihi in pecunia minus satisfecisset, per hanc speciem simultatis eum consecrarem. Postea non destitit accessere Polam Servium accusatorem, inire cum Domitio consilia. quibus cum parum procederet, ut ulla lege mihi ponerent accusatorem, compelli ea lege me voluerunt, qua dicere non poterant. Insolentissimi homines, summis Circensibus ludis meis, postulandum me lege Scantinia curant. Vix hoc erat Pola elocutus, cum ego Appium censorem eadem lege postulavi. Quod melius caderet, nihil vidi. Nam sic est a populo, & non infimo quoque approbatum, ut maiorem Appio dolorem fama, quam postulatio, attulerit. Praeterea coepi sacellum, in domo quod est, ab eo petere. Conturbat me mora servi huius, qui tibi literas attulit. Nam acceptis prioribus literis, amplius quadraginta mansit. Quid tibi scribam, nescio. Scis, Domitio diem timori esse. Exspecto te valde, & quam primum videre cupio. A te peto, ut meas iniurias perinde doleas, ut me existimas & dolere & ulcisci tuas solere. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Gratulatur affinitate Dolabellae, qui Ciceronis filiam duxerat: narrat de intercessione Curionis, & de provinciis quid actum sit; & de morte Hortensii, Anno U. C. 703.

13. **G**RATULOR tibi affinitate viri medius fidius optimi. Nam hoc ego de illo existimo. Cetera porro, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit, & aetate iam sunt decursa, & consuetudine atque auctoritate tua, & pudore Tulliae, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri. Non est enim pugnax in vitiis, neque hebes ad id, quod melius sit, intelligendum. Deinde (quod maximum est) ego illum valde amo. Velles C. Curionem nostrum lautum intercessionis de provinciis exitum habuisse. Nam cum de intercessione referretur, quae relatio fiebat ex senatusconsulto, primaque M. Marcelli sententia pronuntiata esset, qui agendum cum tribunis plebis censebat; frequens senatus in alia omnia iit. Stomacho est scilicet Pompeius Magnus nunc ita languenti, ut vix id, quod sibi placeat, reperiat. Transierant illuc, ut ratio esset eius habenda, qui neque exercitum, neque provincias tradere vellet. Quemadmodum hoc Pompeius laturus sit, cum cognoscat, quidnam reipublicae futurum sit, si aut non possit, aut non curet, vos senes divites videritis. Q. Hortensius, cum has literas scripsit, animam agebat. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Varia est. Domitii repulsam, Saturnini accusationem, Pompeii & Caesaris discordiam, Appii censoris ridiculam diligentiam narrat. Anno U. C. 703.

14. **T**ANTI non fuit Arsacem capere, Seleuciam expugnare, ut earum rerum, quae hic gestae sunt, spectaculo careres. nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa

Domitii vultum vidisses. Magna illa comitia fuerunt ; & plane studia ex partium sensu apparuerunt : perpauca necessitudinem secuti officium praestiterunt. Itaque mihi est Domitius inimicissimus , ut ne familiarem quidem suum quemquam tam oderit , quam me ; atque eo magis , quod per iniuriam sibi putat ereptum , cuius ego auctor fuerim. Nunc furit , tam gavisos homines suum dolorem , unumque me studiosiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adolescentem ipse Cn. Domitius reum fecit , sane quam superiore a vita invidiosum. quod iudicium nunc in expectatione , inest etiam in bona spe , post Sex. Peducaei absolutionem. De summa republica saepe tibi scripsi , me annum pacem non videre ; & quo propius ea contentio , quam fieri necesse est , accedit , eo clarius id periculum apparet. Propositum hoc est , de quo , qui rerum potiuntur , sunt dimicaturi ; quod Cn. Pompeius constituit non pati C. Caesarem consulem aliter fieri , nisi exercitum & provincias tradiderit ; Caesari autem persuasum est , se salvum esse non posse , si ab exercitu recesserit. Fert illam tamen conditionem , ut ambo exercitus tradant. Sic illi amores , & invidiosa coniunctio , non ad occultam recedit obreclationem , sed ad bellum se erumpit ; neque , mearum rerum quod consilium capiam , reperio , quod non dubito , quin te quoque haec deliberatio sit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his & gratia & necessitudo est : tum causam illam , non homines odi. Illud te non arbitror fugere , quin homines in dissensione domestica debeant , quamdiu civiliter [sine armis] certetur , honestiorem sequi partem ; ubi ad bellum & castra ventum sit , firmiorem ; & id melius statuere , quod tutius sit. In hac discordia video , Cn. Pompeium ,

senatum, quique res iudicant, secum habiturum; ad Caesarem omnes, qui cum timore aut mala spe vivant, accessuros; exercitum conferendum non esse. Omnino satis spatii sit ad considerandas utriusque copias, & ad eligendam partem. Prope oblitus sum, quod maxime fuit scribendum. Scis Appium censorem hic ostenta facere? de signis & tabulis, de agri modo, de aere alieno acerrime agere? Persuasum est ei, censuram, lomentum aut nitrum esse. errare mihi videtur. nam sordes eluere vult, venas sibi omnes & viscera aperit. Curre, per deos atque homines, & quam primum haec risum veni: legis Scantiniæ iudicium apud Drusum feri: Appium de tabulis & signis agere. Crede mihi, est properandum. Curio noster sapienter id, quod remisit de stipendio Pompeii, fecisse existimatur. Ad summam, quaeris, quid putem futurum. Si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere discordias, quas ferrum & vis iudicabit. uterque animo & copiis est paratus. Si sine tuo periculo fieri posset, magnum & iucundum tibi fortuna spectaculum parabat. Vale.

COELIUS CICERONI S.

Pompeium vituperat, Caesarem laudat: cupidus conveniendi & alloquendi Ciceronis; de itinere ad Alpes, & Domitio dimisso. Anno U. C. 704.

15. **E**CQUANDO tu hominem ineptiorem, quam tuum Cn. Pompeium vidisti, qui tantas turbas, qui tam nugaces, commorit? Ecquem autem Caesare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperatorem, aut legisti, aut audisti? Quid est? nunc tibi

nostri milites, qui durissimis et frigidissimis locis, teterima hieme, bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis esse pasti videantur. Quid iam, inquis? gloriose omnia. si scias, quam sollicitus sim, tum hanc meam gloriam, quae ad me nihil pertinet, derideas. quae tibi exponere, nisi coram, non possum; idque celeriter fore spero. Nam me, cum expulisset ex Italia Pompeium, constituit ad urbem vocare: id quod iam existimo confectum, nisi si maluit Pompeius Brundisii circumfederi. Peream, si minima causa est properandi isto mihi, quod te videre et omnia intima conferre discupio. habeo autem, quam multa! Hui vereor, (quod solet fieri,) ne, cum te videro, omnia obliviscar. Sed tamen quodnam ob scelus iter mihi necessarium retro ad Alpes versus incidit? Adeo, quod Intimelii in armis sunt, neque de magna causa. Bellienus, verna Demetrii, qui ibi cum praesidio erat, Domitium quendam, nobilem illic Caesaris hospitem, a contraria factione nummis acceptis, comprehendit et strangulavit. Civitas ad arma iit. eo cum quatuor cohortibus mihi per nives eundum est. Usquequaque, inquires, Domitii mali dant. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in vestro Domitio, quantum Psecade natus in hoc habuit. Ciceroni F. S. D.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

Pulso ex Italia Pompeio suadet Ciceroni Coelius, ne adflictam fortunam sequatur; consulitque, ut se in aliquam urbem a bello vacuam recipiat. Anno U. C. 704.

16. **E**XANIMATUS sum tuis literis, quibus te ni-

hil nisi triste cogitare ostendisti; neque id quid esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quod cogitares, aperuisti. Has illico ad te literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos, oro, obsecro, ne quid gravius de salute et incolumitate tua consulas. Nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neque temere tibi praedixisse, neque temere monuisse; sed postquam Caesarem convenerim, sententiamque eius, qualis futura esset, parva victoria, cognoverim, te certiore fecisse. Si existimas, eandem rationem fore Caesari in dimittendis adversariis, et conditionibus ferendis, erras. Nihil nisi atrox et saevum cogitat, atque etiam loquitur. Iratus senatui exiit: his intercessionibus plane incitatus est: non, mehercule, erit deprecationi locus. Quare si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae reliquae tibi carae sunt; si aliquid apud te nos, si vir optimus, gener tuus, valet, quorum fortunas non debes velle conturbare, ut eam causam, in cuius victoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offensae fuerit in ista cunctatione, te subisse. nunc te contra victorem facere, quem dubiis rebus laedere nolueris; & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi noveris, summae stultitiae est. Vide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quid optimum sit, eligas. Quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, expecta; quas tibi nuntio adventu Caesaris fore nostras. Quam isti spem habeant, amissis Hispaniis, nescio. Quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non mediis fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significa-

sti, Caesar audierat; ac, simulatque, have, mihi dixit, statim quid de te audisset, exposuit. Negavi me scire; sed tamen ab eo petii, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanentium commoveri posses. Me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicunque esses, ad te percurrissem, & hoc a te praesens contendissem, atque omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas; ne te sciens prudensque eo demittas, unde exitum vides nullum esse. Quodsi te aut voces optimatum commovent, aut nonnullorum hominum insolentiam & iactationem ferre non potes; eligas censeo aliquod oppidum, vacuum a bello, dum haec decernuntur. quae cum tu feceris, & ego te sapienter fecisse iudicabo, & Caesarem non offendes.

COELIUS CICERONI S.

Queritur se Curionis amore & Appii odio in eas pertractum partes esse, unde multa iam sibi incommoda. Caesar enim, in bellum Pharsalicum profectus, Romae Coelium praetorem reliquerat: quod autem non huic, sed Trebonio, res urbanas mandaverat, hic aegre ferens, aemulatione turbas dedit, quibus ipse gravius incurrit malum. Excusat itaque, quod cum Cicerone non profectus fuerit in Graeciam ad Pompeium. Anno U. C. 704.

17. **E**RGO me potius in Hispania fuisse tum, quam Formiis, cum tu profectus es ad Pompeium? Quod utinam, ut Appius Claudius, in ista parte C. Curio, cuius amicitia me paulatim in hanc perditam causam imposuit. nam mihi sentio bonam mentem iracundia & amore ablatam. Tum tu porro, cum ad te proficiscens noc-

tu Ariminum venissem, dum mihi pacis mandata das ad Caesarem, & mirificum civem agis, amici officium neglexisti, neque mihi consuluisti. Neque haec dico, quod diffidam huic causae: sed, crede mihi, perire satius est, quam hos videre. Quodsi timor vestrae crudelitatis non esset, eieci iam pridem hinc essemus. nam hic nunc, praeter foeneratores paucos, nec homo, nec ordo quisquam est, nisi Pompeianus. Equidem iam effeci, ut maxime plebs, &, qui antea noster fuit, populus, vester esset. Cur hoc, inquis? immo reliqua exspecta. vos invitos vincere coegero. Irritavi in me Catonem. vos dormitis: nec adhuc mihi videmini intelligere, quam nos pateamus, & quam simus imbecilli. Atque hoc nullius praemii spe faciam: sed, quod apud me plurimum solet valere, doloris atque indignitatis causa. Quid istic facitis? proelium exspectatis, quod firmissimum est? Vestras copias non novi. nostri valde depugnare, & facile algere, & esurire consueverunt.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER IX

AD

M. TERENTIUM VARRONEM
ET CETEROS.

M. T. CICERO M. TERENTIO VARRONI
S. D.

Varronis adventum exspectat, ut ex consuetudine eius non minus, quam ex studiis ac libris, cum quibus in gratiam redierit, solatium doloris petat, quem ex afflictâ republica ceperat.
Anno U. C. 707.

EX his literis, quas Atticus a te missas mihi legit, quid ageres, et ubi esses, cognovi: quando autem te visuri essemus, nihil sane ex iisdem literis potui suspicari. In spem tamen venio, appropinquare tuum adventum; qui mihi utinam solatio sit! etsi tot tantisque rebus urgemur, ut nullam allevationem quisquam non stultissimus sperare debeat: sed tamen aut tu potes me, aut ego te fortasse aliqua re iuvare. Scito enim me, posteaquam in urbem venerim, redisse cum veteribus amicis [id est, cum libris] nostris in gratiam. etsi non idcirco eorum usum dimiseram, quod iis succenserem; sed quod eorum me suppudebat. Videbar enim

mihi, cum me in res turbulentissimas infidelissimis sociis demissem, praeceptis illorum non satis paruisse. Ignoscunt mihi, revocant in consuetudinem pristinam; teque, quod in eo permaneris, sapientio rem, quam me, dicunt fuisse. Quamobrem, quando placatis his utor, videor sperare debere, si te viderim, et ea, quae premant, et ea, quae impendeant, me facile transiturum. Quamobrem sive in Tusculano, sive in Cumano ad te placebit, sive (quod minime velim) Romae: dummodo simul simus, perficiam profecto, ut id utrique nostrum commodissimum esse diiudicetur. Vale.

C I C E R O V A R R O N I.

Retentae epistolae causam exponit: deinde suadet, ut vitet oculos hominum, quod ipse faciat; donec gratulatio Africanæ victoriae deservescat: & suum iuvandae reip. desiderium declarat. Anno U. C. 707.

2. **C**ANINIUS tuus idem, et idem noster, cum ad me pervespero venisset, et se postridie mane ad te iturum esse dixisset; dixi ei, me daturum aliquid mane; ut peteret, rogavi. conscripsi epistolam noctu; nec ille ad me rediit. oblitum credidi. Attamen eam ipsam tibi epistolam misissem per meos, nisi audissem ex eodem, postridie te mane e Tusculano exiturum. At tibi repente, paucis post diebus, cum minime expectarem, venit ad me Caninius mane; proficisci ad te statim dixit. Etsi erat *εωλος* illa epistola, praesertim tantis postea novis rebus aliatis, tamen perire lucubrationem meam nolui, et eam ipsam Caninio dedi:

sed cum eo, ut cum homine docto, et tui amantissimo, locutus ea sum, quae pertulisse illum ad te existimo. Tibi autem idem consilii do, quod mihi metipsum, ut vitemus oculos hominum, si linguas minus facile possimus. Qui enim victoria se efferunt, quasi victos nos intuentur. qui autem victos nostros moleste ferunt, nos dolent vivere. Quaeres fortasse, cur, cum haec in urbe sint, non absim, quemadmodum tu. Tu enim ipse, qui et me, et alios prudentia vincis, omnia, credo, vidisti: nihil te omnino fefellit. Quis est tam lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat? nusquam incurrat? Ac mihi quidem iam pridem venit in mentem, bellum esse aliquo exire, ut ea, quae agebantur hic, quaeque dicebantur, nec viderem, nec audirem. Sed calumniabar ipse. putabam, qui obviam mihi venisset, ut cuique commodum esset, suspicaturum, aut dicturum, etiamsi non suspicaretur: Hic aut metuit, et ea re fugit; aut aliquid cogitat, et habet navem paratam. Denique, levissime qui suspicaretur, et qui fortasse me optime novisset, putaret me idcirco discedere, quod quosdam homines oculi mei ferre non possent. Haec ego suspicans, adhuc Romae maneo: et tamen *λεληθοτος* consuetudo diuturna callum iam obduxit stomacho meo. Habes rationem mei consilii. Tibi igitur hoc censeo, latendum tantisper ibidem, dum defervescat haec gratulatio, et simul dum audiamus, quemadmodum negotium confectum sit. confectum enim esse existimo. Magni autem intererit, qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum; quamquam quo me coniectura ducat, habeo: sed exspecto tamen. Te vero nolo, nisi ipse rumor iam raucus erit factus, ad

Baias venire. Erit enim nobis honestius, etiam cum hinc discefferimus, videri venisse in illa loca ploratum potius, quam natatum. Sed haec tu melius: modo nobis stet illud, una vivere in studiis nostris; a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam salutem: non deesse, si quis adhibere volet, non modo ut architectos, verum etiam ut fabros, ad aedificandam rempublicam, et potius libenter accurrere: si nemo utetur opera, tamen et scribere, et legere *πολιτειας*; et si minus in curia atque in foro, at in literis et libris, ut doctissimi veteres fecerunt, navare rempublicam, et de moribus ac legibus quaerere. Mihi haec videntur. Tu, quid sis acturus, et quid tibi placeat, pergratum erit, si ad me scripseris.

C I C E R O V A R R O N I.

Iturum se ad Varronem scribit: sed fore qui reprehendant, quod in tanto incendio civitatis amoenitates locorum quaerant: se vero barbarorum voces contemnere, & persequi propositum, ut in studiis una vivant. Anno U. C. 707.

3. **E**TSI, quod scriberem, non habebam; tamen Caninio ad te eunti, non potui nihil dare. Quid ergo potissimum scribam? quod velle te puto, cito me ad te esse venturum. Etsi vide, quaeso, satisne rectum sit, nos, hoc tanto incendio civitatis, in istis locis esse. Dabimus sermonem iis, qui nesciunt, nobis, quocumque in loco simus, eundem cultum, eundem victum esse. Quid refert? tamen in sermonem incidemus. Valde id, credo, laborandum est, ne, cum omnes in omni genere et scelerum et flagitiorum volutentur,

nostra nobiscum, aut inter nos cessatio vituperetur. Ego vero, neglecta barbarorum inscitia, te persequar. Quamvis enim haec sint misera, quae sunt miserrima; tamen artes nostrae, nescio quo modo, nunc uberiores fructus ferre videntur, quam olim ferebant: sive, quia nulla nunc in re alia acquiescimus, sive quod gravitas morbi facit, ut medicinae egeamus, eaque nunc appareat, cuius vim non sentiebamus, cum valebamus. Sed quid ego nunc haec ad te, cuius donii nascuntur? *γλαυκ' εἰς Αθηνᾶς*. nihil scilicet, nisi ut rescriberes aliquid, me exspectares. sic igitur facies.

CICERO VARRONI.

De Varronis adventu ex Diodori philosophi sententia iocatur ita, ut ad Chryssippi sententiam accedat. Anno U. C. 707.

4. Περὶ δυνατῶν me scito *κατὰ Διοδώρον κρινεῖν*. Quapropter, si venturus es, scito necesse esse, te venire. si autem non es, *τῶν ἀδυνατῶν* est, te venire. Nunc vide, utra te *κρίσις* magis delectet, *Χρυσίππεια* ne, an haec, quam noster Diodorus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otiosi cum erimus, loquemur. hoc etiam *κατὰ Χρυσίππον δυνατῶν* est. De Coctio mihi gratum est. Nam id etiam Attico mandaram. Tu si minus ad nos, accurremus ad te. si hortum in bibliotheca habes, deerit nihil.

CICERO VARRONI.

Probat & diem, quo conventuri sint, & suum Varronisque consilium, quod semel a Caesare victi ab armis discesserint. Anno U. C. 707.

5. **M**IHI vero ad Nonas bene maturum videtur fore, neque solum propter reipublicae, sed etiam propter anni tempus. Quare diem istum probo: itaque eundem ipse sequar. Consilii nostri, ne si eos quidem, qui id sequuti non sunt, non poeniteret, nobis poenitendum putarem. Sequuti enim sumus non spem, sed officium: reliquimus autem non officium, sed desperationem. Ita verecundiores fuimus, quam qui se domo non commoverunt; saniores, quam qui, amissis opibus, domum non reverterunt. Sed nihil minus fero, quam severitatem otiosorum; et, quoquo modo se res habet, magis illos vereor, qui in bello occiderunt, quam hos curo, quibus non satisfacimus, quia vivimus. Mihi si spatium fuerit in Tusculanum ante Nonas veniendi, istic te videbo: sin minus, persequar in Cumanum; et ante te certiolem faciam, ut lavatio parata sit.

C I C E R O V A R R O N I.

Caesaris ex Africano bello adventum nuntiat: & belli civilis causam in Pompeium potius, quam in Caesarem confert. Varronem autem laudat, quod se ab armis ad studia, quasi a tempestate in portum, contulerit. Anno U. C. 707.

6. **C**ANINIUS noster me tuis verbis admonuit, ut scriberem ad te, si quid esset, quod putarem te scire oportere. Est igitur adventus Caesaris, scilicet, in expectatione; neque tu id ignoras. Sed tamen, cum ille scripsisset, ut opinor, se in Alfiense venturum; scripserunt ad eum sui, ne id faceret: multos ei molestos fore ipsumque multis: Ostiae videri com-

modius eum exire posse. id ego non intelligebam, quid interesset. Sed tamen Hirtius mihi dixit, et se ad eum, et Balbum, et Oppium scripsisse, ut ita faceret, homines, ut cognovi, amantes tui. Hoc ego idcirco nosse te volui, ut scires, hospitium tibi ubi parares, vel potius ubi utrique: quid enim ille facturus sit, incertum est: et simul ostentavi tibi, me istis esse familiarem, et consiliis eorum interesse. Quod ego cur nolim, nihil video. Non enim est idem, ferre, si quid ferendum est, et probare, si quid probandum non est. Etsi quid non probem? quid enim iam scio praeter initia rerum? nam haec in voluntate fuerunt. Vidi enim (nam tu aberas) nostros amicos cupere bellum; hunc autem non tam cupere, quam non timere. Ergo haec consilii fuerunt: reliqua necessaria. vincere autem aut hos, aut illos necesse esse. Scio te semper mecum in luctu fuisse, cum videremus, quam illud ingens malum alterius utrius exercitus et ducum interitu: tum vero extremum malorum omnium esse civilis belli victoriam; quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos veneramus. Crudeliter enim otiosis minabantur; eratque iis et tua invisa voluntas, et mea oratio. Nunc vero, si essent nostri potiti, valde intemperantes fuissent. Erant enim nobis perirati, quasi quidquam de nostra salute decrevissemus, quod non idem illis censuissemus; aut quasi utilius reipublicae fuerit, eos etiam ad bestiarum auxilium confugere, quam vel emori, vel cum spe, si non optima, at aliqua tamen vivere. At in perturbata republica vivimus. Quis negat? Sed hoc viderint ii, qui nulla sibi subsidia ad omnes vitae status paraverunt. huc

enim ut venirem, superior longius, quam volui, fluxit oratio. Cum enim te semper magnum hominem duxi; tum, quod his tempestatibus es prope solus in portu, fructusque doctrinae percipis eos, qui maximi sunt, ut ea consideres, eaque tractes, quorum et usus et delectatio est omnibus istorum et actis et voluptatibus anteponenda. Equidem hos tuos Tusculanenses dies instar esse vitae puto; libenterque omnibus omnes opes concesserim, ut mihi liceat, vi nulla interpellante, isto modo vivere. Quod nos quoque imitamur, ut possumus, et in nostris studiis libentissime conquiescimus. Quis enim hoc non dederit nobis, ut cum opera nostra patria sive non possit uti, sive nolit, ad eam vitam revertamur, quam multi docti homines, fortasse non recte, sed tamen multi etiam reipublicae praeponendam putaverunt? Quae igitur studia, magnorum hominum sententia, vacationem habent etiam publici muneris, iis, concedente reipublica, cur non abutamur? Sed plus facio, quam Caninius mandavit. Is enim, si quid ego scirem, rogarat, quod tu nescires; ego tibi ea narro, quae tu melius scis, quam ipse, qui narro. Faciam ergo illud, quod rogatus sum, ut eorum, quae temporis huius sint, quaeve audiero, ne quid ignores.

C I C E R O V A R R O N I.

Iam maturum esse ait, ut ab urbe discedat; & de Caesaris ex Africano bello redeuntis itinere diversos rumores nuntiat. Anno U. C. 707.

7. **C**OENABAM apud Seium, cum utriusque nostrum redditae sunt a te literae. Mihi vero iam ma-

turum videtur. Nam, quod antea calumniatus sum, indicabo malitiam meam. Volebam prope alicubi esse si quid bonae salutis, *συν τε δυ ερχομενω*. nunc, quum confecta sunt omnia, dubitandum non est, quin equis, viris. Nam ut audivi de L. Caesare F. mecum ipse, *Quid hic mihi faciet patri?* Itaque non desino apud istos, qui nunc dominantur, coenitare. Quid faciam? tempori serviendum est. Sed ridicula missa; praesertim cum sit nihil, quod rideamus.

Africa terribili tremuit horrida terra tumultu.

Itaque nullum est *αποπροηγμενον*, quod non verear. Sed quod quaeris, quando, qua, quo, nihil adhuc scimus. Istuc ipsum de Baiis, nonnulli dubitant, an per Sardiniam veniat. Illud enim adhuc praedium suum non inspexit: nec ullum habet deterius, sed tamen non contemnit. Ego omnino magis arbitror per Siciliam: vel iam sciemus; adventat enim Dolabella. eum puto magistrum fore. *Πολλοι μαθηται κρειττονες διδασκαλων*. Sed tamen, si sciam, quid tu constitueris, meum consilium accommodabo potissimum ad tuum. Quare exspecto tuas literas.

CICERO VARRONI.

Promiserat Varro Ciceroni se libros dicaturum: Cicero eum promissi admonet missis quatuor Academicarum quaestionum. Anno U. C. 708.

8. **E**TSI munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet, nisi concitatus; tamen ego exspectatione promissi tui moveor, ut admoneam te, non ut flagitem. Misi autem ad te quatuor admoni-

tores non nimis verecundos. nosti enim profecto os adolescentioris Academiae. Ex ea igitur media excitatos misi; qui metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi, ut rogarent. Expectabam omnino iam diu, meque sustinebam, ne ad te prius ipse quid scriberem, quam aliquid accepissem, ut possem te remunerari quam simillimo munere. Sed, cum tu tardius faceres, id est, ut ego interpretor, diligentius; teneri non potui, quin coniunctionem studiorum amorisque nostri, quo possem literarum genere, declararem. Feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset una Pomponius. tibi dedi partes Antiochinas, quas a te probari intellexisse mihi videbar: mihi sumsi Philonis. Puto fore, ut, cum legeris, mirere, nos id locutos esse inter nos, quod nunquam locuti sumus. sed nosti morem dialogorum. Post haec autem, mi Varro, quam plurima, si videtur, et de nobis inter nos: sero fortasse; sed superiorum temporum fortuna reipublicae causam sustineat. Haec ipsi praestare debemus. Atque utinam quietis temporibus, atque aliquo, si non bono, at saltem certo statu civitatis, haec inter nos studia exercere possemus! Quamquam tum quidem vel aliae quaequam rationes, honestas nobis et curas, et actiones darent: nunc autem quid est, sine his cur vivere velimus? Mihi vero cum his ipsis vix: his autem detractis, ne vix quidem. Sed haec coram, et saepius. Migrationem et emtionem feliciter evenire volo, tuumque in ea re consilium probo. Cura ut valeas.

DOLABELLA CICERONI S. D.

Dolabella focero suo suadet, ut se vel cum Caesare coniungat, vel in otium se referat: quod idem Coelius suaferat lib. 8. epist. 16. Anno U. C. 705.

9. **S**I vales, gaudeo: & ipse valeo, & Tullia nostra recte valet. Terentia minus belle habuit: sed certum scio iam convaluisse eam. Praeterea rectissime sunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in suspicionem tibi debui venire, partium causa potius, quam tua, tibi suadere, ut te aut cum Caesare nobiscumque coniungeres, aut certe in otium referres; praecipue nunc, iam inclinata victoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tibi suadere videar, quod pie tacere non possum. Tu autem, mi Cicero, sic haec accipies, ut, sive probabuntur tibi, sive non probabuntur, ab optimo certe animo ac deditissimo tibi, & cogitata, & scripta esse iudices. Animadvertis, Cn. Pompeium nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, neque etiam regum ac nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, esse tutum; & hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique: quod nescio an nulli unquam nostro acciderit imperatori. Quamobrem, quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. sic enim facillime, quod tibi utilissimum erit, consilii capies. Illud autem a te peto, ut, si iam ille evitaverit hoc periculum, & se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas; & aliquando tibi potius, quam cuivis, sis amicus. Satis-

factum est iam a te vel officio, vel familiaritati; satisfactum etiam partibus, & ei reipublicae, quam tu probabas. Reliquum est, ubi nunc est respublica, ibi simus potius, quam, dum illam veterem sequimur, simus in nulla. Quare velim, mi iucundissime Cicero, si forte Pompeius pulsus his quoque locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. Quod si eris factururus, velim mihi scribas, ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quaecunque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, qua est humanitate Caesar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. Erit tuae quoque fidei & humanitatis, curare, ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me, & a te mihi literas referat. Vale.

M. CICERO P. DOLABELLAE S. D.

Inter Niciam & Vidium iudex in causa, ut videtur, pecuniaria, constitutus, quod grammaticus Nicia erat, per iocum ad grammaticos alludit: etiam de P. Sullae morte iocose scribit. Anno U. C. 708.

10. **N**ON sum ausus Salvio nostro nihil ad te literarum dare. nec mehercule habebam, quod sciberem, nisi te a me mirabiliter amari; de quo, etiam nihil scribente me, te non dubitare, certo scio. Omnino mihi magis literae sunt exspectandae a te, quam a me tibi. Nihil enim Romae geritur, quod te putem scire curare; nisi forte scire vis, me inter Niciam nostrum et Vidium, iudicem esse. Profert alter (ut opinor) duobus versiculis expensum Niciae: alter Aristarchus

hos *οβελιζει*. Ego, tanquam criticus antiquus, iudicaturus sum, utrum sint *τι ποιηται*, an *παρεμβεβλημενοι*. Puto nunc dicere: Oblitusne es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam? et ingentium squillarum cum Sophia Septimiae? Quid ergo? tu adeo mihi excussam feveritatem veterem putas, ut ne in foro quidem reliquiae pristinae frontis appareant? Sed tamen suavissimum *συμβιωτην* nostrum praestabo integellum; nec committam, ut, si ego eum condemnaro, tu restituas, ne habeat Bursa Plancus, apud quem literas discat. Sed quid ago? cum mihi sit incertum, tranquillone sis animo, an, ut in bello, in aliqua maiuscula cura negotiove versere; labor longius. Cum igitur mihi erit exploratum, te libenter esse risurum, scribam ad te pluribus. Te tamen hoc scire volo, vehementer populum sollicitum fuisse de P. Sullae morte, antequam certum scierit. Nunc quaerere desierunt, quomodo perierit. satis putant, se scire, quod sciunt. Ego ceteroqui animo aequo fero; unum vereor, ne hasta Caesaris refrixerit. Vale.

CICERO DOLABELLAE.

Tulliolae mortem Dolabellae, etiam post divortium, significat, in cuius consuetudine solatium sibi fore ait. Suos obtrectatores a Dolabella refutari vult, ab eodemque se amari. Scripta Caesare quartum consule. Anno U. C. 708.

II. **V**EL meo ipsius interitu malletm literas meas desiderares, quam eo casu, quo sum gravissime afflictus; quem ferrem certe moderatius, si te haberem. Nam et oratio tua prudens, et amor erga me singularis, multum levaret. Sed quoniam brevi tempore,

ut opinio nostra est , te sum visurus , ita me affectum offendes , ut multum a te possim iuvari : non quo ita sim fractus , ut aut hominem me esse oblitus sim , aut fortunae succumbendum putem ; sed tamen hilaritas illa nostra et suauitas , quae te praeter ceteros delectabat , erepta mihi omnis est. Firmitatem tamen et constantiam , si modo fuit aliquando in nobis , eandem cognosces , quam reliquisti. Quod scribis , proelia te mea causa sustinere , non tam id laboro , ut , si qui mihi obtrecent , a te refutentur , quam intelligi cupio , quod certe intelligitur , me a te amari. quod ut facias , te etiam atque etiam rogo ; ignoscasque breuitati literarum mearum. nam et celeriter una futuros nos arbitror , et nondum satis confirmatus sum ad scribendum.

CICERO DOLABELLAE.

Dolabellae gratulatur de Baiarum salubritate , & orationem pro Deiotaro mittit. Anno U. C. 708.

12. **G**RATULOR Baiis nostris , siquidem , ut scribis , salubres repente factae sunt : nisi forte te amant , et tibi assentantur , et tamdiu , dum tu ades , sunt oblitae sui. Quod quidem si ita est , minime miror , coelum etiam et terras vim suam , si tibi ita conveniat , dimittere. Oratiunculam pro Deiotaro , quam requirebas , habebam mecum , quod non putaram. Itaque eam tibi misi. quam velim sic legas , ut causam tenuem et inopem , nec scriptione magno opere dignam. Sed ego hospiti veteri et amico munusculum mittere volui leuidentem , crasso filo , cuiusmodi ipsius solent esse

munera. Tu velim animo sapienti fortique sis; ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet iniuriam. Vale.

CICERO DOLABELLAE S.

Rogat ut Suberino & Planio reditum in patriam a Caesare impetret, eosque ita excusat, ut ostendat, casu quodam & necessitate coactos, Pompeii partes in Hispania secutos esse. Anno U. C. 708.

13. **C**AIUS Suberinus Calenus, et meus est familiaris, et Leptae nostri familiarissimi pernecessarius. is cum vitandi belli causa profectus esset in Hispaniam cum M. Varrone ante bellum, ut in ea provincia esset, in qua nemo nostrum, post Afranium superatum, bellum ullum fore putarat; incidit in ea ipsa mala, quae summo studio vitaverat. Oppressus est enim bello repentino; quod bellum commotum a Scapula, ita postea confirmatum est a Pompeio, ut nulla ratione se ab illa miseria eripere posset. Eadem causa ferre est M. Planii Heredis, qui est item Calenus, Leptae nostri familiarissimus. Hosce igitur ambo tibi sic commendo, ut maiore cura, studio, sollicitudine animi commendare non possim. Volo ipsorum causa; meque in eo vehementer et amicitia movet, et humanitas. Lepta vero cum ita laboret, ut eius fortunae videantur in discrimen venire; non possum ego non aut proxime, atque ille, aut etiam aequè laborare. Quapropter, etsi saepe expertus sum, quantum me amares; tamen sic velim tibi persuadeas, id me in hac re maxime iudicaturum. Peto igitur a te, vel, si pateris, oro, ut homines miseros, et fortuna,

quam vitare nemo potest, magis, quam culpa, calamitofos, conferves incolumes, velisque per te me hoc muneris cum ipsis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quocum mihi magna neceffitudo est, tum Leptae, quem omnibus antepono, dare. Quod dicturus fum, puto equidem non valde ad rem pertinere, fed tamen nihil obest dicere. res familiaris alteri eorum valde exigua est, alteri vix equeftris. Quapropter quando his Caefar vitam fua liberalitate conceffit, nec est, quod iis praeterea magnopere poffit adimi; reditum, fi me tantum amas, quantum certe amas, hominibus confice. In quo nihil est, praeter viam longam; quam idcirco non fugiunt, ut et vivant cum fuis, et moriantur domi. Quod ut enitare contendasque, vel potius ut perficias (poffe enim te, mihi perfuafi) vehementer te etiam atque etiam rogo.

CICERO DOLABELLAE CONSULI S.

Laudat Dolabellam, quod columnnam, quafi aram mortuo Caefari, ut deo, erectam, everterit, & animadverfione in eos qui contra libertatem tumultuabantur, ufus fuerit. Scripta paulo poft necem Caefaris. Anno U. C. 709.

14. **E**TSI contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, fatisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam; tamen non poffum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio focium me adfcribat tuis laudibus. Neminem conveni, (convenio autem quotidie plurimos: funt enim permulti optimi viri, qui valetudinis caufa in haec loca veniant;

praeterea ex municipiis frequentes necessarii mei) quin omnes , cum te summis laudibus ad coelum extulerunt , mihi continuo maximas gratias agant. Negant enim se dubitare , quin tu , meis praeceptis et consiliis obtemperans , praestantissimum te civem et singularem consulem praebes. Quibus ego , quamquam verissime possum respondere , te , quae facias , tuo iudicio et tua sponte facere , nec cuiusquam egero consilio ; tamen neque plane assentior , ne imminuat tuam laudem , si omnis a meis consiliis profecta videatur ; neque valde nego. sum enim avidior etiam , quam satis est , gloriae. Est tamen non alienum dignitate tua , quod ipsi Agamemnoni , regum regi , fuit honestum , habere aliquem in consiliis capiundis Nestorem ; mihi vero gloriosum , te iuvenem consulem florere laudibus , quasi alumnum disciplinae meae. L. quidem Caesar , cum ad eum aegrotum Neapolim venissem , quamquam erat oppressus totius corporibus doloribus , tamen ante , quam me plane salutavit , O mi Cicero , inquit , gratulor tibi , cum tantum vales apud Dolabellam , quantum si ego apud fororis filium valerem , iam salvi esse possemus. Dolabellae vero tuo et gratulor , et gratias ago : quem quidem , post te consulem , solum possumus vere consulem dicere. Deinde multa de facto ac de re gesta : tum nihil magnificentius , nihil praeclarius actum unquam , nihil reipublicae salutarius. Atque haec una vox omnium est. A te autem peto , ut me hanc quasi falsam hereditatem alienae gloriae finas cernere ; meque aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire patiare. Quamquam , mi Dolabella , (haec enim

iocatus sum) libentius omnes meas, si modo sunt aliquae meae, laudes ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. Nam cum te semper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuisti; tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut scis, M. Brutum propter eius summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem atque constantiam. tamen Idib. Martiis tantum accessit ad amorem, ut mirarer, locum fuisse augendi in eo, quod mihi iampridem cumlatum etiam videbatur. Quis erat, qui putaret, ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. Quare quid est, quod ego te hortor, ut dignitati et gloriae servias? proponam tibi claros viros, quod facere solent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipsum. te imitere oportet: tecum ipse certes. ne licet quidem tibi iam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. Contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis, non modo non invidiosa, sed etiam popularis esset, et cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuae: sed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii atque consilii. Legi enim concionem tuam. nihil illa sapientius. ita pedetentim et gradatim tum accessus a te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa

maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberaſti igitur et urbem periculo, et civitatem metu; neque ſolum ad tempus maximam utilitatem attuliſti, ſed etiam ad exemplum facti. Intelligere debes, in te poſitam eſſe rempublicam, tibiſque non modo tuendos, ſed etiam ornandos eſſe illos viros, a quibus initium libertatis profectum eſt. Sed his de rebus coram plura propediem, ut ſpero. Tu quando rempublicam noſque conſervas, fac ut diligentiffime te ipſum, mi Dolabella, cuſtodias.

C I C E R O P A E T O S.

Duabus epiſtolis reſpondet: priori, de valetudine, & illius in ſe amore, ac iucunditate; alteri, nihil referre, utrum Romae ſit, an Neapoli, cum Romae unius nutu regantur omnia. Scripta paulo ante, quam Caefar ad Hispanienſe bellum exiret. Anno U. C. 707.

15. **D**UABUS tuis epiſtolis reſpondebo: ūni, quam triduo ante acceperam a Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis literis intellexi, pergratam tibi *eſſe curam meam valetudinis tuae, quam tibi perſpectam eſſe gaudeo.* Sed, mihi crede, non perinde, ut eſt reapse, ex literis perſpicere potuiſti. Nam cum a fatiſ multis (non enim poſſum aliter dicere) et coli me videam, et diligere; nemo eſt illorum omnium mihi te iucundior. Nam quod me amas, quod id et iam pridem et conſtanter facis, eſt id quidem magnum, atque haud ſcio an maximum; ſed tibi commune cum multis: quod tu ipſe tam amandus es, tamque dulcis, tamque in omni genere iucundus, id eſt proprie tuum. Accedunt non Attici,

fed falsiores, quam illi Atticorum, Romani veteres atque urbani sales. Ego autem (existimes licet, quod lubet) mirifice capior facetiis, maxime nostratibus; praesertim cum eas videam primum oblitae Latium, cum in urbem nostram est infusa peregrinitas, nunc vero etiam braccatis et transalpinis nationibus, ut nullum veteris leporis vestigium appareat. Itaque, te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, (vere ut dicam,) Crassos quoque, et Laelios videre videor. Moriar, si, praeter te, quemquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquae et vernaculae festivitatis agnoscere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris, me tanta perturbatione valetudinis tuae tam graviter exanimatum fuisse? Quod autem altera epistola purgas te, non disuasorem mihi emtionis Neapolitanae fuisse, sed auctorem commorationis urbanae; neque ego aliter accepi. intellexi tamen idem, quod his intelligo literis, non existimasse te, mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, et illa tempora. Quid simile? ne mihi quidem ipsi tunc placebat, diutius abesse ab reipublicae custodia. sedebamus enim in puppi, et clavum tenebamus. nunc autem vix est in sentina locus. An minus multa senatusconsulta futura putas, si ego sim Neapoli? Romae cum sum, et urgeo forum, senatusconsulta scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem cum in mentem venit, ponor ad scribendum; et ante audio senatusconsultum in Armeniam et Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse di-

catur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. Atque hoc nolim me iocari putes. nam mihi scito iam a regibus ultimis allatas esse literas, quibus mihi gratias agant, quod se mea sententia reges appellaverim; quos ego non modo reges appellatos, sed omnino natos nesciebam. Quid ergo est? tamen, quamdiu hic erit noster hic praefectus moribus, parebo auctoritati tuae. cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam. Domum si habebo, in denos dies, singulos sumtuariae legis dies conferam. sin autem minus invenero, quod placeat; decrevi habitare apud te. scio enim me nihil tibi gratius facere posse. Domum Sullanam desperabam iam, ut tibi proxime scripsi: sed tamen non abieci. Tu velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias. Si enim nihil est in parietibus, aut in tecto vitii, cetera mihi probabuntur. Vale.

CICERO PAPIRIO PAETO S.

Ostendit nihil a se praetermissum in Caesarianorum concilianda sibi benevolentia: nec boni civis aut sapientis hominis officium in se desiderari posse: tandem ad Paeti iocationes respondet. Anno U. C. 707.

16. **D**ELECTARUNT me tuae literae; in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendum incitavit, verentem, ne Silius suo nuntio aliquid mihi sollicitudinis attulisset: de quo et tu mihi antea scripseras, bis quidem eodem exemplo, facile ut intelligerem, te esse commotum; et ego tibi accurate rescripseram, ut quoquo modo, in tali re atque tempore, aut liberarem te ista cura, aut certe levarem.

Sed, quum proximis quoque literis ostendis, quantae tibi curae sit ea res, sic, mi Paete, habeto: quidquid arte fieri poterit (non enim iam satis est consilio pugnare: artificium quoddam excogitandum est:) sed tamen quidquid elaborari aut effici potuerit ad istorum benevolentiam conciliandam et colligendam, summo studio me consecutum esse: nec frustra, ut arbitror, sic enim color, sic observor ab omnibus his, qui a Caesare diliguntur, ut ab his me amari putem. Nam etsi non facile diiudicatur amor verus et fictus, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, ut, quasi aurum igni, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit; cetera sunt signa communia: sed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereque arbitrer diligi, quia et nostra fortuna ea est, et illorum, ut simulandi causa non sit. De illo autem, quem penes est omnis potestas, nihil video, quod timeam; nisi quod omnia sunt incerta, cum a iure discessum est; nec praestari quidquam potest, quale futurum sit, quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen eius ipsius nulla re a me offensus est animus. Est enim adhibita in ea re ipsa summa a nobis moderatio. Ut enim olim arbitrabar esse meum libere loqui, cuius opera esset in civitate libertas; sic, ea nunc amissa, nihil loqui, quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si vellem nonnullorum acute aut facete dictorum offensionem, fama ingenii mihi esset abiicienda: quod si possem, non recusarem. Sed tamen ipse Caesar habet peracre iudicium; et, ut Servius, frater tuus, quem literatissimum fuisse iudico, facile dice-

ret, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas aures haberet notandis generibus poetarum, et consuetudine legendi: sic audio Caesarem, cum volumina iam confecerit *αποφθεγματων*, si quod afferatur ad eum pro meo, quod meum non sit, reiicere solere: quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in sermone vario multa, quae fortasse illis, cum dixi, nec illiterata, nec insulsa esse videantur. Haec ad illum cum reliquis actis perferuntur. ita enim ipse mandavit. Sic fit, ut, si quid praeterea de me audiat, non audiendum putet. Quamobrem Oenomao tuo nihil utor: etsi posuisti loco versus Accianos. Sed quae est invidia? aut quid mihi nunc invideri potest? Verum fac esse omnia. Sic video philosophis placuisse iis, qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, nihil esse sapientis praestare, nisi culpam; qua mihi videor dupliciter carere; et quod ea senserim, quae rectissima fuerunt; et quia, cum viderem praesidii non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. Ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. Reliquum est, ne quid stulte, ne quid temere dicam aut faciam contra potentes. id quoque puto esse sapientis. Cetera vero, quid quisque me dixisse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii, qui me assidue colunt et observant, praestare non possum. Ita fit, ut et consiliorum superiorum conscientia, et praesentis temporis moderatione me consolet, et illam Accii similitudinem non [modo] iam ad invidiam, sed ad fortunam transferam; quam

existimo levem et imbecillam, et ab animo firmo et gravi, tanquam fluctum a saxo, frangi oportere. Et enim cum plena sint monumenta Graecorum, quemadmodum sapientissimi viri regna tulerint vel Athenis, vel Syracusis, cum, servientibus suis civitatibus, fuerint ipsi quodammodo liberi; ego me non putem tueri meum statum sic posse, ut neque offendam animum cuiusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad iocationes tuas, quum tu secundum Oenomaum Accii, non, ut olim solebat, Atellanum, sed, ut nunc fit, mimum introduxisti. Quem tu mihi Popilium, quem Denarium narras? quam Tyrotarichi patinam? facilitate mea ista ferebantur antea; nunc mutata res est. Hirtium ego et Dolabellam dicendi discipulos habeo, coenandi magistros. Puto enim, te audisse, (si forte ad vos omnia perferuntur,) illos apud me declamitare, me apud eos coenitare. Tu autem, quod mihi bonam copiam eiures, nihil est. tum enim, cum rem habebas, quaestibus te faciebam attentiores. nunc, cum tam aequo animo bona perdas, non eo sis consilio, ut, cum me hospitio recipias, aestimationem te aliquam putes accipere. etiam haec levior est plaga ab amico, quam a debitore. Nec tamen eas coenas quaero, ut magnaë reliquiae fiant: quod erit, magnificum sit et lautum. Memini te mihi Phameae coenam narrare. temperius fiat; cetera eodem modo. Quodsi perseveras me ad matris tuae coenam revocare, feram id quoque. Volo enim videre animum, qui mihi audeat ista, quae scribis, apponere, aut etiam polypum Miniani Iovis similem. Mihi crede: non audebis. Ante meum adventum fa-

ma ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimesces. Neque est, quod in promulside spei ponas aliquid; quam totam suffuli. Solebam enim antea debilitari oleis et lucanicis tuis. Sed quid haec loquimur? liceat modo isto venire. Tu vero (volo enim abstergere animi tui metum) ad Tyrotarichum antiquum redi. Ego tibi unum sumtum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cetera more nostro; superiora illa lusimus. De villa Seliciana et curasti diligenter, et scripsisti facetissime. Itaque puto me praetermissurum. Salis enim satis est, fannionum parum. Vale.

CICERO L. PAPIRIO PAETO S.

Caesar militibus agros divisurus dicebatur. Metuenti Paeto, ne divisio ad suos agros perveniat, idque quaerenti, Cicero respondet. Anno U. U. 707.

17. **N**ON tu homo ridiculus es, qui, cum Balbus noster apud te fuerit, ex me quaeras, quid de istis municipiis et agris futurum putem? quasi aut ego quidquam sciam, quod iste nesciat; aut, si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire. Immo vero, si me amas, tu fac, ut sciam, quid de nobis futurum sit. Habuisti enim in tua potestate, ex quo vel ex sobrio, vel certe ex ebrio scire posses. Sed ego ista, mi Paete, non quaero: primum quia de lucro prope iam quadriennium vivimus; si aut hoc lucrum est, aut haec vita, superstitem reipublicae vivere: deinde, quod scire quoque mihi videor, quid futurum sit. fiet enim quodcumque volent, qui valebunt: valebunt autem semper arma. Satis igitur nobis esse debet, quid-

quid conceditur. hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum et Capenatem metiuntur. hoc non longe abest a Tusculano. Nihil tamen timeo : fruor, dum licet; opto, ut semper liceat. Si id minus contigerit; tamen, quando ego vir fortis, idemque philosophus, vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cuius beneficio id consecutus sum. qui si cupiat esse rempublicam, qualem fortasse et ille vult, et omnes optare debemus; quid faciat tamen, non habet: ita se cum multis colligavit. Sed longius progredior. scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non modo me, qui consiliis non intersum, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. Nos enim illi servimus; ipse temporibus. ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos, quid ille cogitet, scire possumus. Haec tibi antea non rescripsi: non quo cessator esse solem, praesertim in literis; sed cum explorati nihil haberem, nec tibi sollicitudinem ex dubitatione mea, nec spem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sapientia debbis optare optima, cogitare difficillima, ferre quae-
eunque erunt. Vale.

CICERO S. D. L. PAPIRIO PAETO.

Causas exponit, cur ludum quasi eloquentiae aperuerit, aliosque declamando exerceat. Addit per iocum de coenarum apparatu. Anno U. C. 707.

18. **C**UM essem otiosus in Tusculano, propterea

quod discipulos obviam miseram, ut iidem me quam maxime conciliarent familiari suo; accepi tuas literas, plenissimas suavitatis: ex quibus intellexi probari tibi meum consilium, quod, ut Dionysius tyrannus, cum Syraculis expulsus esset, Corinthi dicitur ludum aperuisse; sic ego, sublatis iudiciis, amisso regno forensi, ludum quasi habere coeperim. Quid quaeris? me quoque delectat consilium. multa enim confessor: primum id, quod maxime nunc opus est, munio me ad haec tempora. Id cuiusmodi sit nescio: tantum video, nullius adhuc consilia me huic antepone; nisi forte mori melius fuit in lectulo; fateor: sed non accidit. in acie non fui. Ceteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, foede perierunt. At Cato praeclare. Iam istuc quidem, cum volumus, licebit. demus modo operam, ne tam necesse nobis sit, quam illi fuit, id quod agimus. Ergo hoc primum. Sequitur illud, Ipse melior fio: primum valetudine, quam, intermissis exercitationibus, amiseram: deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset. Extremum illud est, quod tu nescio an primum putes. plures iam pavones confeci, quam tu pullos columbinos. Tu istuc te Atheriano iure delectato: ego me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es, et discite iam *πρὸ λεγομένας*, quas quaeris: etsi sus Minervam. Sed quando, ut video, aestimationes tuas vendere non potes, neque ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum est. Satius est hic cruditate, quam istuc fame. Video te bona perdidisse: spero idem istuc familiares tuos. Actum igitur de te est,

nisi provides. Potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quum cantherium comedisti, Romam pervehi. Sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidascales proxima. eam pulvinus sequetur. Vale.

CICERO S. D. L. PAPIRIO PAETO.

Scripserat Paetus, Balbum tenui apparatu fuisse contentum. Unde iocatur, malitiose haec dici, ut se quoque ad eandem aut minorem continentiam devocaret. Anno U. C. 707.

19. **T**AMEN a malitia non discedis. tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. hoc videris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere. nescis me ab illo omnia expiscatum; recta eum a porta domum meam venisse. neque hoc admiror, quod non ad tuam potius; sed illud, quod non ad suam. Ego autem primis tribus verbis, *Quid noster Paetus?* at ille adiurans, Nusquam se unquam libentius. Hoc si verbis affectus es, aures ad te afferam non minus elegantes. sin autem obsonio; peto a te, ne pluris esse balbos, quam disertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed, si me expediero, ut in ista loca venire possim, non committam, ut te sero a me certiolem factum putes.

CICERO PAETO.

locatur pro more se Epicureum factum dicens, abiecta reipublicae cura, ideoque lautius, quam antea, excipiendum esse. Deinde rationes suae vitae & studiorum perscribit. Anno U. C. 707.

20. **D**UPLICITER delectatus sum tuis literis, et

quod ipse risi, et quod te intellexi iam posse ridere. Me autem a te, ut scurram velitem, malis oneratum esse, non moleste tuli. Illud doleo, in ista loca venire me, ut constitueram, non potuisse. habuisses enim non hospitem, sed contubernalem. At quem virum? non eum, quem tu es solitus promulside conficere. Integram famem ad ovum affero. Itaque usque ad asinum vitulinum opera perducitur. Illa mea, quae solebas antea laudare, O hominem facilem! o hospitem non gravem! abierunt. Nam omnem nostram de republica curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, commentationem causarum, abiecimus. In Epicuri nos adversarii nostri castra coniecimus: nec tamen ad hanc insolentiam; sed ad illam tuam lautitiam, veterem dico, cum in sumtum habebas. etsi nunquam plura praedia habuisti. Proinde te para. cum homine et edaci tibi res est, et qui iam aliquid intelligat. *o si mades* autem homines, scis quam insolentes sint. dediscendae tibi sunt sportellae et artolagani tui. Nos iam artis tantum habemus, ut Verrium tuum et Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare saepius audeamus. Sed vide audaciam. etiam Hirtio coenam dedi sine pavone, tamen in ea coena coquus meus praeter ius fervens nihil potuit imitari. Haec igitur est nunc vita nostra. Mane salutamus domi et bonos viros multos, sed tristes, et hos laetos victores; qui me quidem perofficiose et peramanter observant. Ubi salutatio defluxit, literis me involvo, aut scribo, aut lego. Veniunt etiam, qui me audiant, quasi doctum hominem, quia paulo sum, quam ipsi, doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam

eluxi iam et gravius et diutius, quam ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut valeas: ne ego, te iacente, bona tua comedim. Statui enim tibi ne aegroto quidem parcere. Vale.

CICERO PAETO S.

Fulmina verborum Paetus Ciceroni tribuerat, quae imitari non posset, quod ridens confutat: etiam quod Papirios ullos negaverat nisi plebeios fuisse. *Anno incerto.*

21. **A**IN' tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? tum insanires, si consequi non posses. cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus est illud a Trabea, sed potius *αποτενυμα* meum. Verumtamen quid tibi ego in epistolis videor? nonne plebeio sermone agere tecum? nec enim semper eodem modo. Quid enim simile habet epistola aut iudicio, aut concioni? quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. Privatas causas, et eas tenues, agimus subtilius; capitis aut famae scilicet ornatus. epistolas vero, quotidianis verbis texere solemus. Sed tamen, mi Paete, qui tibi venit in mentem negare, Papirium quemquam unquam, nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui censor cum L. Sempronio Atriatino fuit, cum antea consul cum eodem fuisset, annis post Romam conditam CCCXII. Sed tum Papirii dicebamini. Post hunc XIII fuerunt sella curuli ante L. Papirium Crassum, qui primum Papirius est vocari desitus. Is dictator cum L. Papi-

rio Cursore, magistro equitum, factus est, annis post Romam conditam CCCCXV, et quadriennio post consul cum C. Duillio. Hunc secutus est Cursor, homo valde honoratus: deinde L. Maffo, aedilitius: inde multi Maffones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habebas, volo. Deinde Carbones et Turdi insequuntur. Hi plebei fuerunt; quos contempnas, censeo. Nam praeter hunc C. Carbonem, quem Damasippus occidit, civis e republica Carbonum nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem, et eius fratrem scurram, quid his improbius? de hoc amico meo, Rubriae filio, nihil dico. Tres illi fratres fuisse, C. Cn. M. Carbones. Marcus, P. Flacco accusante, condemnatus, fur magnus ex Sicilia: Caius, accusante L. Crasso, cantharidas fumfisse dicitur. is et tribunus plebis seditiosus, et P. Africano vim attulisse existimatus est. Hoc vero, qui Lilybaei a Pompeio nostro est interfectus, improbius nemo, meo iudicio, fuit. Iam pater eius accusatus a M. Antonio, futorio atramento absolutus putatur. Quare ad patres censeo revertare, plebei quam fuerint importuni, vides. Vale.

CICERO PAETO.

Paetus ita libere iocatus in epistola fuerat, ut ne obscenum verbum vitaret. Unde occasio Ciceroni nata exponendae Stoicorum sententiae de licentia loquendi: quam ipse damnat; contra, Platonis laudat verecundiam. *Anno incerto.*

22. **A**MO verecundiam, vel potius libertatem loquendi. Atqui hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto; etsi Academiae nostrae cum eo magna

rixa est. Sed, ut dico, placet Stoicis, suo quamque rem nomine appellare. Sic enim differunt, Nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu. Nam, si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. In re non est. Itaque non modo in comoediis res ipsa narratur; ut ille in *Demiurgo* modo (forte nosti canticum; meministi *Roscium*) *Ita me destituit nudum*... totus est sermo verbis tectus, re impudentior; sed etiam in tragoediis. quid est enim illud? *Quae mulier una*... quid, inquam, est? *usurpata duplex cubile*. Quid? *huius Pheraei hic cubile inire est ausus*. Quid est? *Virginem me quondam invitam per vim violat*? Iupiter bone, violat? atqui idem significat: sed alterum nemo tulisset. Vides igitur, cum eadem res sit, quia verba non sint, nihil videri turpe. Ergo in re non est; multo minus in verbis. Si enim quod verbo significatur, id turpe non est, verbum, quod significat, turpe esse non potest. Anum appellas alieno nomine: cur non suo potius? Si turpe est, ne alieno quidem; si non est, suo potius. Caudam antiqui *penem* vocabant: ex quo est propter similitudinem *penicillus*. At hodie *penis* est in obscœnis. At vero *Piso* ille *Frugi* in *Annalibus* suis queritur, adolescentes *peni* deditos esse. Quod tu in epistola appellas suo nomine, ille tectius *penem*. Sed quia multi, factum est tam obscœnum, quam id verbum, quo tu usus es. Quid, quod vulgo dicitur, *Cum nos te volumus convenire*, num obscœnum est? Memini, in senatu disertum consularem ita eloqui: *Hanc pulpam maiorem, an illam dicam?* potuit obscœnius? non, inquis, non enim ita sensit. Non ergo in verbo est.

docui autem in re non esse. nusquam igitur est. *Liberis dare operam*, quam honeste dicitur? etiam patres rogant filios. eius operae nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobilissimus fidicen. Is Connus vocitatus est. num id obscoenum putas? Cum loquimur terni, nihil flagitii dicimus. at cum *bini*, obscoenum est. Graecis quidem, inquires. nihil est ergo in verbo, quando et ego Graece scio; et tamen tibi dico, *bini*: idque tu facis, quasi ego Graece, non Latine dixerim. *Ruta*, et *menta*, recte utrumque. Volo mentam pusillam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella tectoriola: dic ergo etiam pavimenta isto modo. non potes. Viden' igitur nihil esse, nisi ineptias: turpitudinem nec in verbo esse, nec in re: itaque nusquam esse. Igitur in verbis honestis obscoena ponimus. Quid enim? non honestum verbum est *divisio*? At inest obscoenum, cui respondet *intercapedo*. num haec ergo obscoena sunt? Nos autem ridicule. Si dicimus, ille patrem strangulavit, honorem non praefamur. sin de Aurelia aliquid, aut Lollia; honos praefandus est. Et quidem iam etiam non obscoena verba, pro obscoenis sunt. *Batuit*, inquit, impudenter; *depsit* multo impudentius. Atqui neutrum est obscoenum. stultorum plena sunt omnia. *Testes*, verbum honestissimum in iudicio; alio loco, non nimis. at honesti *Colei* Lanuvini: Cliternini, non honesti. Quid? ipsa res modo honesta, modo turpis? *Suppedi*, flagitium est. iam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes scholam Stoicam, Ο σοφός εὐδυσχεπέωνοςι. Quam multa eo uno verbo tuo? Te adversus me omnia audere gratum est. Ego servo et servabo

(sic enim affuevi) Platonis verecundiam. Itaque tectis verbis ea ad te scripsi , quae apertissimis agunt Stoici. Sed illi etiam crepitus aiunt aequae liberos , ac ructus , esse oportere. Honorem igitur Kalendis Mart. Tu me diligēs , et valebis. Vale.

CICERO PAPIRIO PAETO.

Quamquam pedibus laborare Paetum audierat , tamen adventum suum praenuntiat , quia non arbitretur etiam coquum arthriticum habere. Anno U. C. 707.

23. **H**ERI veni in Cumanum : cras ad te fortasse. Sed cum certum sciam , faciam te paulo ante certiorum. Etsi M. Ceparius , cum mihi in silva Gallinaria obviam venisset , quaesivissetque , quid ageres , dixit te in lecto esse , quod ex pedibus laborares. Tuli scilicet molestae , ut debui : sed tamen constitui ad te venire , ut et viderem te , et viderem , et coenarem etiam. Non enim arbitror coquum etiam te arthriticum habere. Expecta igitur hospitem cum minime edacem , tum inimicum coenis sumtuosis. Vale.

CICERO PAETO.

Rufum , a Paeto commendatum , sibi curae fore ostendit : & ut ille ad amicorum convivium redeat , hortatur : nihilque sibi rep. carius esse concludit. Panfa & Hirtio *COSS.* Anno U. C. 710.

24. **R**UFUM istum , amicum tuum , de quo iterum iam ad me scribis , adiuvarem , quantum possem , etiamsi ab eo laesus essem , cum te tantopere viderem eius causa laborare. cum vero et ex tuis literis , et ex illius ad me missis intelligam et iudicem , magnae curae ei salutem meam fuisse ; non possum ei non ami-

cus esse, neque solum tua commendatione, quae apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac iudicio meo. Volo enim te scire, mi Paete, initium mihi suspicionis, et cautionis, et diligentiae fuisse literas tuas; quibus literis congruentes fuerunt aliae postea multorum. Nam et Aquini, et Fabrateriae consilia sunt inita de me, quae te video inaudisse; et, quasi divinarent, quam his molestus essem futurus, nihil aliud egerunt, nisi me ut opprimerent. quod ego non suspicans, incautior fuisset, nisi a te admonitus essem. Quamobrem iste tuus amicus apud me non eget commendatione. Utinam ea fortuna reipublicae sit, ut ille me quam gratissimum possit cognoscere! Sed haec haec. Te ad coenas itare desisse, moleste fero. Magna enim te delectatione et voluptate privasti. Deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud, quod solebas, deducas, et obliviscare coenulas facere. Nam si tum, cum habebas, quos imitarere, non multum proficiebas: quid nunc te facturum putem? Spurrina quidem, cum ei rem demonstrassem, et vitam tuam superiorem exposuisset, magnum periculum summae reipublicae demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem tum, cum Favonius flaret, revertisses. hoc tempore ferri posse, si forte tu frigus ferre non posses. Sed, mehercule, mi Paete, extra iocum, moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror; ut cum viris bonis, iucundis, amantibus tui vivas. Nihil aptius vitae; nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vitae atque victus, remissionemque animorum; quae maxime ser-

mone efficitur familiari, qui est in conviviiis dulcissimus: ut sapientius nostri, quam Graeci; illi *συμπόσια*, aut *συνδειπνα*, id est, comotationes, aut concoenationes: nos *convivia*, quod tum maxime simul vivitur. Vides, ut te philosophando revocare coner ad coenas? Cura, ut valeas, id foris coenitendo facillime consequere. Sed cave, si me amas, existimes, me, quod iocosius scribam, abiecisse curam reipublicae. Sic tibi, mi Paete, persuade, me dies et noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei cives salvi liberique sint. nullum locum praetermitto monendi, agendi, providendi: hoc denique animo sum, ut, si in hac cura atque administratione vita mihi ponenda sit, praeclare actum mecum putem. Etiam, atque etiam vale.

CICERO IMP. PAETO.

Cum Ciliciae Cicero pro consule praeesset, a Paeto literas de re militari accepit: quas iocans his exagitat, & una M. Fabium commendat. Anno U. C. 703.

25. **S**UMMUM me ducem literae tuae reddidere. plane nesciebam, te tam peritum esse rei militaris. Pyrrhi te libros et Cineae video lectitasse. Itaque obtemperare cogito praeceptis tuis: hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitum Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse. Sed quid ludimus? nescis, quocum imperatore tibi negotium sit. *παιδείαν Κυρη*, quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed iocabimur alias coram, ut spero, brevi tempore. Nunc ades ad imperandum, vel ad parendum po-

tius: sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod scire te arbitror) mihi summus usus est; valdeque eum diligo, cum propter summam probitatem eius, ac singularem modestiam, tum quod in his controversiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera eius uti soleo. Is cum ad me Laodiceam venisset, mecumque ego eum esse vellem, repente percussus est atrocissimis literis, in quibus scriptum erat, fundum Herculansensem a Q. Fabio, fratre, proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. Id M. Fabius pergraviter tulit; existimavitque, fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse. Nunc, si me amas, mi Paete, negotium totum suscipe, et molestia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus est, et consilio, et etiam gratia. Noli pati litigare fratres, et iudiciis turpibus conflictari. Matonem et Polionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum Fabium reddideris. Id ille in te positum esse putat, mihi que persuadet.

CICERO PAETO S. D.

Descriptio & excusatio coenae liberioris, praesertim accumbente Cytheride meretrice. Anno U. C. 707.

26. **A**CCUBUERAM hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? apud Volumnium Eutrapelum, et quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam esse servitutem nostram? Quid ergo faciam? te

confulo, qui philosophum audis. Angar? excruciemne me? quid assequar? Deinde quem ad finem? Vi-vas, inquis, in literis. An quidquam me aliud agere censes? aut possem vivere, nisi in literis viverem? Sed est earum etiam non fatietas, sed quidam modus. A quibus cum discessi, etsi minimum mihi est in coena; quod tu unum ζήτημα Dioni philosopho posuisti; tamen quid potius faciam, priusquam me dormitum conferam, non reperio. audi reliqua. Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille? quem adspectabant, cuius ob os Graii ora obvertebant sua. Non, mehercule, suspicatus sum illam affore: sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida. *Habeo*, inquit, *non habeor a Laide*. Graece hoc melius. tu, si voles, interpretabere. Me vero nihil istorum, ne iuvenem quidem, movit unquam; ne nunc senem. convivio delector. ibi loquor, quod in solum, ut dicitur; et gemitum in risus maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philosophum irriferis? cum ille, si quis quid quaereret, dixisset, coenam te quaerere a mane dixeris. Ille baro te putabat quaesitum, unum coelum esset, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule coena numquid ad te? ibi praesertim. Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur aut scribitur: dein, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, si ulla nunc lex est, sed etiam intra legem, et quidem aliquanto. Quare nihil est, quod adventum nostrum extimescas. Non multi cibi hospitem accipies; multi ioci. Vale.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER X
AD
CN. PLANCUM ET CETEROS.

CICERO PLANCO.

Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, & Plancum transalpinae Galliae praesidem hortatur, ut in remp. incumbat: & tandem de Furnio benigne suscepto gratias agit. Anno U. C. 709.

ET abfui proficiscens in Graeciam; et posteaquam de meo cursu reipublicae sum voce revocatus, nunquam per M. Antonium quietus fui; cuius tanta est, non insolentia (nam id quidem vulgare vitium est) sed immanitas, non modo ut vocem, sed ne vultum quidem liberum possit ferre cuiusquam. Itaque mihi maximae curae est, non de mea quidem vita, cui satisfeci, vel aetate, vel factis, vel (si quid etiam hoc ad rem pertinet) gloria: sed me patria sollicitat, in primisque, mi Plance, exspectatio consulatus tui; quae ita longa est, ut optandum sit, ut possimus ad id tempus reipublicae spiritum ducere. Quae potest enim spes esse in ea republica, in qua hominis impotentissimi atque intemperatissimi armis oppressa sunt omnia? et in qua nec senatus, nec populus vim habet

ullam? nec leges ullae sunt, nec iudicia, nec omnino simulacrum aliquod ac vestigium civitatis? Sed quando acta omnia mitti ad te arbitrabar; nihil erat, quod singulis de rebus scriberem. Illud autem erat amoris mei, quem a tua pueritia susceptum non servavi solum, sed etiam auxi; monere te atque hortari, ut in rempublicam omni cogitatione curaque incumberes. Quae si ad tuum tempus perducitur, facilis gubernatio est: ut perducatur autem, magnae cum diligentiae est, tum etiam fortunae. Sed et te aliquanto ante, ut spero, habebimus, et, praeterquam quod reipublicae consulere debemus, ramen tuae dignitati ita favemus, ut omne nostrum consilium, studium, officium, operam, laborem, diligentiam, ad amplitudinem tuam conferamus. Ita facillime et reipublicae, quae mihi carissima est, et amicitiae nostrae, quam sanctissime nobis colendam puto, me intelligo satisfacturum. Furnium nostrum tanti a te fieri, quantum ipsius humanitas et dignitas postulat, nec miror, et gaudeo; teque hoc existimare volo, quidquid in eum iudicii officiique contuleris, id ita me accipere, ut in meipsum te putem contulisse.

C I C E R O P L A N C O S.

Excusat, quod in senatum ad agendam Planci causam non venerit, & officia sua in aliis rebus pollicetur. Anno U. C. 709.

2. **M**EUM studium honori tuo pro necessitudine nostra non defuisset, si aut tuto in senatum, aut honeste venire potuissem. Sed nec sine periculo quis-

quam liberè de republica sentiens versari potest in summa impunitate gladiatorum; nec nostrae dignitatis videtur esse, ibi sententiam de republica dicere, ubi me et melius et propius audiant armati, quam senatores. Quapropter in privatis rebus nullum neque officium, neque studium meum desiderabis: ne in publicis quidem, si quid erit, in quo me interesse necesse sit, unquam deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuae. In iis autem rebus, quae nihilominus, ut ego absim, confici possunt, peto a te, ut me rationem habere velis et salutis, et dignitatis meae.

C I C E R O P L A N C O S. D.

Veritus Cicero, ne, quod accidit, cum Antonio se Plancus coniungat, aucupatur laudibus eiusdem benevolentiam, hortaturque ut remp. tueatur, Anno U. C. 710.

3. **C**UM ipsum Furnium per se vidi libentissime, tum hoc libentius, quod illum audiens, te videbar audire. Nam et in re militari virtutem, et in administranda provincia iustitiam, et in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit, et praeterea mihi non ignotam in consuetudine et familiaritate suavitatem tuam adiunxit; praeterea summam erga se liberalitatem. Quae omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego, Plance, necessitudinem constitutam habui cum domo vestra ante aliquanto, quam tu natus esses; amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua; confirmata iam aetate, familiaritatem cum studio meo, tum iudicio tuo constitutam. His de causis

mirabiliter faveo dignitati tuae, quam mihi tecum statuo esse communem. Omnia summa consecutus es, virtute duce, comite fortuna; eaque es adeptus adolescens, multis invidentibus, quos ingenio industriaque fregisti. Nunc me, amantissimum tui, nemini concedentem, qui tibi vetustate necessitudinis potior possit esse, si audies, omnem tibi reliquae vitae dignitatem ex optimo reipublicae statu acquires. Scis profecto, (nihil enim te fugere potuit,) fuisse quoddam tempus, cum homines existimarent, te nimis servire temporibus: quod ego quoque existimarem, te si ea, quae patiebare, probare etiam arbitrarer. Sed cum intelligerem, quid sentiret, te arbitraber videre, quid posses. Nunc alia ratio est. omnium rerum tuum iudicium est, idque liberum. Consul es designatus, optima aetate, summa eloquentia, maxima orbitate reipublicae virorum talium. Incumbe, per deos immortales, in eam curam, et cogitationem, quae tibi summam dignitatem et gloriam afferat. Unus autem est, hoc praesertim tempore, per tot annos reipublica devexata, reipublica bene gerenda cursus ad gloriam. Haec amore magis impulsus scribenda ad te putavi, quam quo arbitrarer te monitis et praeceptis egere. Sciebam enim, ex iisdem te haec haurire fontibus, ex quibus ipse hauseram. Quare modum faciam. Nunc tantum significandum putavi, ut potius amorem tibi ostenderem meum, quam ostentarem prudentiam. Interea, quae ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, studiose diligenterque curabo. Vale.

PLANCUS CICERONI.

Gratias agit Ciceroni, quod se ad verissimae gloriae studium sit adhortatus, seque in reipublicae potestate fore pollicetur.
Anno U.C. 710.

4. **G**RATISSIMAE mihi tuae literae fuerunt, quas ex Furnii sermone te scripsisse animadverti. Ego autem praeteriti temporis excusationem affero, quod te profectum audieram; nec multo ante redisse scivi, quam ex epistola tua cognovi. Nullum enim in te officium, ne minimum quidem, sine maxima culpa videor posse praeterire, in quo tuendo habeo causas plurimas, vel paternae necessitudinis, vel meae a pueritia observantiae, vel tui erga me mutui amoris. Quare, mi Cicero, quod mea tuaque patitur aetas, persuade tibi, te unum esse, in quo ego colendo patriam mihi constituerim sanctitatem. Omnia igitur tua consilia mihi non magis prudentiae plena, quae summa est, videntur, quam fidelitatis, quam ego ex mea conscientia metior. Quare si aut aliter sentirem, certe admonitio tua me reprimere, aut, si dubitarem, hortatio impellere posset, ut id sequerer, quod tu optimum putares. Nunc vero quid est, quod me in aliam partem trahere possit? Quaecunque in me bona sunt, aut fortunae beneficio tributa, aut meo labore parta, etsi a te propter amorem carius sunt aestimata, tamen vel inimicissimi iudicio tanta sunt, ut, praeter bonam famam, nihil desiderare videantur. Quare hoc unum tibi persuade; quantum viribus entis, consilio providere, auctoritate monere potero, hoc omne reipublicae semper futurum. Non est ignotus mihi sensus tuus; neque, si facultas, optabilis mihi quidem,

tui praesentis esset, unquam a tuis consiliis discreparem; nec nunc committam, ut ullum meum factum reprehendere iure possis. Sum in expectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe mense Ianuario geratur, [ut sciam.] Interim maximam hic sollicitudinem curamque sustineo, ne inter aliena vitia hae gentes nostra mala suam putent occasionem. Quod si proinde, ut ipse mereor, mihi successerit; certe et tibi, cui maxime cupio, et omnibus viris bonis satisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO S.

Denuo Plancum ad suscipiendam tuendamque rempublicam stimulis gloriae instigat. Anno U. C. 710.

5. **B**INAS a te accepi literas eodem exemplo; quod ipsum argumento mihi fuit diligentiae tuae. intellexi enim te laborare, ut ad me mihi expectatissimae literae perferrentur. Ex quibus cepi fructum duplicem, mihi que in comparatione difficilem ad iudicandum, amoremne erga me tuum, an animum in rempublicam pluris aestimandum putarem. Est omnino patriae caritas, meo quidem iudicio, maxima; sed amor voluntatisque coniunctio plus certe habet suavitatis. Itaque commemoratio tua paternae necessitudinis, benevolentiaeque eius, quam erga me a pueritia contulisses, ceterarumque rerum, quae ad eam sententiam pertinebant, incredibilem mihi laetitiam attulerunt. Rursus declaratio animi tui, quem haberes de republica, quemque habiturus esses, mihi erat iucundissima. eoque maior erat haec laeti-

tia, quod ad illa superiora accedebat. Itaque te non hortor solum, mi Plance, sed plane etiam oro, quod feci his literis, quibus tu humanissime respondisti, ut tota mente, omnique animi impetu in rempublicam incumbas. Nihil est, quod tibi maiori fructui, gloriaeque esse possit: nec quidquam ex omnibus rebus humanis est praeclarius, aut praestantius, quam de republica bene mereri. adhuc enim patitur tua summa humanitas et sapientia, me, quod sentiam, libere dicere. Fortuna suffragante videris res maximas consecutus; quod quamquam sine virtute non potuisses, tamen ex maxima parte, ea, quae es adeptus, fortunae temporibusque tribuuntur. His temporibus difficillimis reipublicae, quidquid subvenis, id erit totum et proprie tuum. Incredibile est omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium: magna spes in te, et in tuo exercitu magna expectatio. Cuius, per deos, gratiae gloriaeque cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium; sic faveo, ut mihi; sic hortor, ut et pro patria, et amicissimum. Vale.

CICERO PLANCO.

Plancus literis ad senatum scriptis pacem cum Antonio suaserat; quam Cicero his dissuadet, quae armis potius, quam pacatione sit quaerenda: hortaturque, ut seiungat se a societate malorum, totusque ad remp. transeat. Anno U. C. 710.

6. **Q**UAE locutus est Furnius noster de animo tuo in rempublicam, ea gratissima fuerunt senatui, populoque Romano probatissima: quae autem recitatae literae sunt in senatu, nequaquam consenti-

re cum Furnii oratione visae sunt. Pacis enim auctor eras, cum collega tuus, vir clarissimus, a foedissimis latronibus obsideretur: qui aut positis armis pacem petere debent; aut, si pugnantes eam postulant, victoria pax, non pactione, parienda est. Sed de pace literae vel Lepidi, vel tuae, quam in partem acceptae sint, ex viro optimo, fratre tuo, et ex C. Furnio poteris cognoscere. Me autem impulit tui caritas, ut, quamquam nec tibi ipsi consilium deesset, et fratris, Furniique benevolentia fidelisque prudentia tibi praesto esset futura, vellem tamen meae quoque auctoritatis, pro plurimis nostris necessitudinibus, praeceptum ad te aliquod pervenire. Crede igitur mihi, Plance, omnes, quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis, (es autem adeptus amplissimos,) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Romani, et cum senatus auctoritate coniunxeris. Seiunge te, quaeso, aliquando ab iis, cum quibus te non tuum iudicium, sed temporum vincula coniunxerunt. Complures in perturbatione reipublicae consules dicti: quorum nemo consularis habitus, nisi qui animo existit in rempublicam consularis. Talem igitur te esse oportet, qui primum te ab impiorum civium, tui dissimiliorum, societate seiungas; deinde et senatui, bonisque omnibus auctorem, principem, ducem praebes; postremo, ut pacem esse iudices non in armis positis, sed in abiecto armorum et servitutis metu. Haec si et ages, et senties, tum eris non modo consul et consularis, sed magnus etiam et consul et consularis. sin aliter, tum in istis amplissimis nominibus

honorum non modo dignitas nulla erit, sed erit summa deformitas. Haec, impulsus benevolentia, scripsi paulo severius; quae tu experiendo, in ea ratione, quae te digna est, vera esse cognosces. D. XIII Kal. Aprilis. Vale.

PLANCUS CICERONI.

Causam brevitatis indicat, & studii in remp. sui serius patefacti; suamque dignitatem Ciceroni commendat. Anno U. C. 710.

7. **P**LURA tibi de meis consiliis scriberem, rationemque omnium rerum redderem verbosius, quo magis iudicares, omnia me reipublicae praestitisse, quae et tua exhortatione excepi, et mea affirmatione tibi recepi: (non minus enim a te probari, quam diligi semper volui; nec te magis in culpa defensorem mihi paravi, quam praedictorem meritorum meorum esse volui:) sed brevior me duae res faciunt; una quod publicis literis omnia sum persecutus; altera, quod M. Varisidium, equitem Romanum, familiarem meum, ipsum ad te transire iussi, ex quo omnia cognoscere posses. Non, medius fidius, mediocri dolore afficiebar, cum alii occupare possessionem laudis viderentur: sed usque mihi temperavi, dum perducerem eo rem, ut dignum aliquid et consulatu meo, et vestra exspectatione efficerem. Quod spero, si me fortuna non fefellerit, me consecuturum; ut maximo praesidio reipublicae nos fuisse, et nunc sentiant homines, et in posterum teneant. A te peto, ut dignitati meae suffrageris: et, quarum rerum spe ad laudem me vocasti, harum fructu in reliquum facias alacriorem. Non minus posse te, quam velle, exploratum mihi est. Fac valeas, meque mutuo diligas.

PLANCUS IMP. COS. DES. S. D. COSS. PR.
TRIB. PLEB. SEN. POP. PL. Q. R.

Causas affert, cur se fero libertatis defensorem profiteatur; & de exercitu & provinciae statu significat. Anno U. C. 710.

8. **S**I cui forte videor diutius & hominum expectationem; et spem reipublicae de mea voluntate tenuisse suspensam; huic prius excusandum me esse arbitror, quam de insequenti officio quidquam ulli pollicendum. Non enim praeteritam culpam videri volo redemisse; sed optimae mentis cogitata iampridem, maturo tempore enuntiare. Non me praeteribat, in tanta sollicitudine hominum, et tam perturbato statu civitatis, fructuosissimam esse professionem bonae voluntatis; magnosque honores ex ea re complures consecutos videbam. Sed, cum in eum casum me fortuna demisisset, ut aut celeriter pollicendo, magna mihi ipse ad proficiendum impedimenta opponerem; aut, si in eo mihi temperavissem, maiores occasiones ad opitulandum haberem; expeditius iter communis salutis, quam meae laudis, esse volui. Nam quis in ea fortuna, quae mea est, et ab ea vita, quam in me cognitam hominibus arbitror, et cum ea spe, quam in manibus habeo, aut sordidum quidquam pati, aut perniciosum concupiscere potest? Sed aliquantum nobis temporis et magni laboris, et multae impensae opus fuerunt, ut, quae reipublicae bonisque omnibus polliceremur, exitu praestaremus; neque ad auxilium patriae nudi cum bona voluntate, sed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis saepe praemiis sollicitatus, ut, ab republica potius moderata, quam ab uno infinita speraret. Confirmandae complures civitates,

quae superiore anno largitionibus concessionibusque praemiorum erant obligatae; ut et illa vana putarent, et eadem a melioribus auctoribus petenda existimarent: alliciendae etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibusque praesuerunt; ut potius cum pluribus societatem defendendae libertatis iniremus, quam cum paucioribus funestam orbi terrarum victoriam partiremur. Muniendi vero nosmetipsi fuimus, aucto exercitu, auxiliisque multiplicatis; ut, cum praeferremus sensus aperte, tum etiam, invitis quibusdam, sciri, quid defensori essemus, non esset periculosum. Ita nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorum pervenirem, et simulasse invitum, et dissimulasse cum dolore; quod, praematura denuntiatio boni civis imparati quam periculosa esset, ex casu collegae videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque strenuo, plura etiam verbo, quam scriptura, mandata dedimus; ut et teclius ad vos perferrentur, et nos essemus tutiores; quibusque rebus et communem salutem muniri, et nos armari conveniret, praecepimus. Ex quo intelligi potest, curam reipublicae summae defendendae iampridem apud nos excubare. Nunc cum deum benignitate ab omni re sumus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines, sed explorate iudicare volumus. Legiones habeo et sub signis, et sua fide virtuteque reipublicae coniunctissimas, et nostra liberalitate nobis obsequentes: provinciam, omnium civitatum consensu, paratissimam, & summa contentione ad officia certantem: equitatus auxiliorumque tantas copias, quantas hae gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus, ut vel provinciam tueri, vel ire,

quo respublica vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, vel omnem impetum belli in me convertere non recusem, si modo meo casu aut confirmare patriae salutem, aut periculum possim morari. Haec si iam expeditis omnibus rebus tranquilloque statu civitatis polliceor; in damno meae laudis, reipublicae commodo laetabor. sin ad societatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam; consilia mea aequis iudicibus ab obreſtatione invidiorum defendenda commendo. Mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicae incolumitate satis magnus est paratus. Eos vero, qui meam auctoritatem, et multo magis vestram fidem secuti, nec ulla spe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur.

PLANCUS CICERONI S. D.

Suum studium erga remp. prae se fert: dignitatem suam commendat: quid egerit & acturus sit, exponit: exercitum laudat.
Anno U. C. 710.

9. **N**IHIL me tibi temere, aut te ceteris de me frustra recepisse laetor. Certe hoc maius habes testimonium amoris mei, quo maturius tibi, quam ceteris, consilia mea volui esse nota. In dies vero meritorum meorum fieri accessiones, praevidere te spero, cogniturum magis recipio. Quod ad me attinet, mi Cicero, (ita ab imminentibus malis respublica me adiuvante liberetur) sic honores praemiaque vestra suspicio, conferenda certe cum immortalitate, ut sine his nihil de meo studio perseverantiaque sim remissurus. Nisi in multitudine optimorum civium impetus animi mei fuerit singularis, et opera praecipua,

nihil ad meam dignitatem accedere volo suffragatione vestra. Concupisco autem nihil mihi (contra quod ipse pugno) : et temporis , & rei te moderatorem facile patior esse. Nihil autem sero, aut exigue a patria civi tributum potest videri. Exercitum a. d. sextum Kal. Maias Rhodanum traieci, magnis itineribus. Vienna equites mille via breviorae praemisi. Ipse, si ab Lepido non impediatur, celeritate satisfaciam : si autem itineri meo se opposuerit ; ad tempus consilium capiam. Copias adduco et numero, et genere, et fidelitate firmissimas. Te, ut diligas me, si mutuo te facturum scis, rogo. Vale.

CICERO PLANCO.

Laudat Planci praeclaram voluntatem studiumque iuvandi rempublicam : ideoque praemia sperare ab senatu iubet, in qua re suam operam pollicetur, hortaturque ut pergat in tuenda republica. Anno U. C. 710.

10. **E**TSI satis ex Furnio nostro cognoram, quae tua voluntas, quod consilium de republica esset ; tamen, tuis literis lectis, liquidius de toto sensu tuo iudicavi. Quamobrem, quamquam in uno proelio omnis fortuna reipublicae disceptat ; quod quidem, cum haec legeres, iam decretum arbitrabar fore : tamen ipsa fama, quae de tua voluntate percrebruit, magnam es laudem consecutus. Itaque si consulem Romae habuissemus, declaratum esset ab senatu cum tuis magnis honoribus, quam gratus esset conatus et apparatus tuus. cuius rei non modo non praeteriit tempus, sed ne maturum quidem etiam nunc, meo quidem iudicio, fuit. is enim denique honos mihi

videri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris defertur et datur. Quare, sit modo aliqua respublica, in qua honos elucere possit; omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis. Is autem, qui vere appellari potest honos, non invitamentum ad tempus, sed perpetuae virtutis est praemium. Quamobrem, mi Plancke, incumbere toto pectore ad laudem; subvenire patriae; opitulare collegae; omnium gentium consensum et incredibilem conspirationem adiuva. Me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amicissimum fidelissimumque cognosces. Ad eas enim causas, quibus inter nos amore sumus, officiis, vetustate coniuncti, patriae caritas accessit; eaque effecit, ut tuam vitam anteferrem meae. III Kalendas Aprilis. Vale.

PLANCUS CICERONI.

Gratias agit beneficentiae Ciceronis, & de suo in rep. studio pollicetur omnia. Anno U. C. 710.

II. **I**MMORTALES ago tibi gratias, agamque dum vivam. nam relaturum me, affirmare non possum. Tantis enim tuis officiis non videor mihi respondere posse; nisi forte, ut tu gravissime disertissimeque scripsisti, ita sensurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Si de filii tui dignitate esset actum, amabilius certe nihil facere potuisses. Primae tuae sententiae infinitis cum muneribus, posteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum compositae, oratio de me assidua, et perpetua iurgia cum obrectatoribus propter me, notissima mihi

Cicer. Oper. Vol. VII. Y

sunt. non mediocris adhibenda mihi est cura, ut reipublicae me civem dignum tuis laudibus praestem; in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum est, tuum munus tuere, et me, si quem esse voluisti, eum exitu rebusque cognoscis, defende ac suscipe. Cum Rhodanum copias traiecissem, fratremque cum tribus millibus equitum praemissem, ipse iter ad Mutinam dirigerem; in itinere, de proelio factò, Brutoque et Mutina obsidione liberatis, audivi. Animadverti, nullum alium receptum Antonium, reliquiasque, quae cum eo essent, habere, nisi in his partibus; duasque ei spes esse propositas, unam Lepidi ipsius, alteram exercitus. Quod quaedam pars exercitus non minus furiosa est, quam qui cum Antonio fuerunt, equitatum revocavi. Ipse in Allobrogibus constiti, ut proinde ad omnia paratus essem, ac res moneret. Si nudus huc se Antonius conferet; facile mihi videor per me sustinere posse, remque publicam ex vestra sententia administrare, quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur. si vero copiarum aliquid secum adducet, et, si decima legio veterana, quae nostra opera revocata cum reliquis est, ad eundem furorem redierit; tamen, ne quid detrimenti fiat, dabitur opera a me; idque me praestaturum spero, dum istinc copiae traiciantur, coniunctaeque nobiscum facilius perditos opprimant. Hoc tibi spondeo, mi Cicero, neque animum, nec diligentiam mihi defuturam. Cupio mehercules nullam residuam sollicitudinem esse. sed si fuerit, nec animo, nec benevolentiae, nec patientiae cuiusquam, pro vobis cedam. Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad huius rei societatem incitem; omniaque ei obsequia polliceor, si modo rempublicam respicere volet. Utor in hac re adiutoribus interpre-

tibusque fratre meo, et Laterense, et Furnio nostro. Non me impediunt privatae offensiones, quo minus pro reipublicae salute, etiam cum inimicissimo consentiam. Quod si nihil profecero, nihilominus maximo sum animo; et maiore fortasse cum mea gloria vobis satisfaciam. Fac valeas, meque mutuo diligas.

C I C E R O P L A N C O.

Gratas senatui Planci literas fuisse, & quae eius causa in senatu acta sint, significat, & ad liberandam remp. diligentissime hortatur. Anno U. C. 710.

12. **E**TSI reipublicae causa maxime gaudere debeo, tantum ei te praesidii, tantum opis attulisse extremis paene temporibus; tamen ita te victorem complectar, republica recuperata, ut magnam partem mihi laetitiae tua dignitas afferat, quam et esse iam futuram amplissimam intelligo. Cave enim putes, ullas unquam literas graviores, quam tuas, in senatu esse recitatas. idque contigit cum meritorum tuorum in reipublicam eximia quadam magnitudine, tum verborum sententiarumque gravitate. Quod mihi quidem minime novum, qui et te nossem, et tuarum literarum ad me missarum promissa meminissem, et haberem a Furnio nostro tua penitus consilia cognita. sed senatui maiora visa sunt, quam erant exspectata: non quo unquam de tua voluntate dubitasset: sed nec, quantum facere posses, nec quo progredi velles, exploratum fatis habebat. Itaque cum a. d. VII Idus Apriles mane mihi tuas literas M. Varisidius reddidisset, easque legissem, incredibili gaudio sum elat-

tus : cumque magna multitudo optimorum virorum et civium me domo deduceret , feci continuo omnes participes meae voluptatis. Interim ad me venit Munatius noster , ut consuerat : at ego ei literas tuas ; nihil dum enim sciebat. nam ad me primum Varifidius ; idque sibi a te mandatum esse dicebat. Paulo post idem mihi Munatius eas literas legendas dedit , quas ipsi miserat , et eas , quas publice. Placuit nobis , ut statim ad Cornutum praetorem urbanum literas deferremus ; qui , quod consules aberant , consulare munus sustinebat more maiorum. Senatus est continuo convocatus , frequensque convenit propter famam atque expectationem tuarum literarum. Recitatis literis , oblata religio Cornuto est , pullariorum admonitu , non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse. idque a nostro collegio comprobatum est. Itaque res dilata est in posterum. Eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum Servilio ; qui cum gratia effecisset , ut sua sententia prima pronuntiaretur , frequens eum senatus reliquit , et in alia omnia discessit ; meaeque sententiae , quae secunda pronuntiata erat , cum frequenter assentiretur senatus , rogatu Servilii P. Titius intercessit. Res in posterum dilata. Venit paratus Servilius , Iovi ipsi iniquus , cuius in templo res agebatur. Hunc quemadmodum fregerim , quantaque contentione Titium intercessorem abiecerim ; ex aliorum te literis malo cognoscere. Unum hoc ex meis : senatus gravior , constantior , amicier tuis laudibus esse non potuit , quam tum fuit. Nec vero tibi senatus amicier , quam cuncta civitas. mirabiliter enim populus Romanus universus , et omnium

generum ordinumque consensus ad liberandam rempublicam conspiravit. Perge igitur, ut agis, nomenque tuum commenda immortalitati; atque haec omnia, quae habent speciem gloriae, collectam inanibus splendoris insignibus, contemne; brevia, fugacia, caduca existima. Verum decus in virtute positum est, quae maxime illustratur magnis in rempublicam meritis. Eam facultatem habes maximam: quam quando complexus es, tene; perfice, ut ne minus respública tibi, quam tu reipublicae debeas. Me tuae dignitatis non modo fautorem, sed etiam amplificatorem cognosces. id cum reipublicae, quae mihi vita est mea carior, tum nostrae necessitudini debere me iudico. Atque in his curis, quas contuli ad dignitatem tuam, cepi magnam voluptatem, quod bene cognitam mihi T. Munatii prudentiam et fidem, magis etiam perspexi in eius incredibili erga te benevolentia et diligentia. III Idus Apriles.

C I C E R O P L A N C O.

De S. C. pro dignitate Planci factó scribit, eumque hortatur, ut Antonianum bellum conficiat. Anno U. C. 710.

13. **U**T primum potestas data est augendae dignitatis tuae, nihil praetermisi in te ornando, quod positum esset aut in praemio virtutis, aut in honore verborum. Id ex ipso senatus consulto poteris cognoscere. ita enim est perscriptum, ut a me de scripto dicta sententia est; quam senatus frequens sequutus est summo studio, magnoque consensu. Ego quamquam ex tuis literis, quas mihi misisti, perspexeram,

te magis iudicio bonorum, quam insignibus gloriae delectari; tamen considerandum existimavi, etiamsi tu nihil postulares, quantum tibi a republica deberetur. Tu contexes extrema cum primis. Qui enim M. Antonium opprefferit, is bellum confecerit. Itaque Homerus non Aiacem, nec Achillem, sed Ulysssem appellavit *πολιτορθεον*.

CICERO PLANCO S.

Laudat Planci studium & celeritatem in auxiliis Bruto collegae ferendis, hortaturque, ut belli reliquias exstinguat. Anno U. C. 710.

14. **O** GRATAM famam biduo ante victoriam, de subsidio tuo, de studio, de celeritate, de copiis! Atque etiam hostibus fuis, spes omnis in te est. Fugisse enim ex proelio Mutinensi dicuntur notissimi latronum duces. Est autem non minus gratum extrema delere, quam prima depellere. Equidem exspectabam iam tuas literas, idque cum multis: sperabamque etiam, Lepidum, temporibus admonitum, tecum reipublicae satis esse facturum. In illam igitur curam incumbe, mi Plance, ut ne qua scintilla teterrimi belli relinquatur. Quod si erit factum; et rempublicam divino beneficio affeceris, et ipse aeternam gloriam consequere. D. III Non. Mai.

PLANCUS CICERONI.

Nuntiat, quae ad opprimendum Antonium & egerit, & acturus sit. Anno U. C. 710.

15. **H**IS literis scriptis, quae postea accidissent, scire te, ad rempublicam putavi pertinere. Sedulitas mea, ut spero, et mihi, et reipublicae tulit fructum. Namque assiduis internuntiis cum Lepido egi, ut, ommissa omni contentione, reconciliataque voluntate nostra, communi consilio reipublicae succurreret: se, liberos, urbemque pluris, quam unum perditum abiectumque latronem, putaret; obsequioque meo, si ita faceret, ad omnes res abuteretur. Profeci itaque per Laterensem internuntium, fidem mihi dedit, se Antonium, si prohibere provincia sua non potuisset, bello persecuturum: me, ut venirem, copiasque coniungerem, rogavit; eoque magis, quod et Antonius ab equitatu firmus esse dicebatur, & Lepidus ne mediocrem quidem equitatum habebat. Nam etiam ex paucitate eius, non multis ante diebus, decem, qui optimi fuerant, ad me transferunt. Quibus rebus ego cognitis, cunctatus non sum; in cursu bonorum consiliorum Lepidum adiuvandum putavi. Adventus meus quid profecturus esset, vidi: vel quod equitatu meo persequi, atque opprimere equitatum eius possem; vel quod exercitus Lepidi eam partem, quae corrupta est, et ab republica alienata, et corrigere, et coercere praesentia mei exercitus possem. Itaque in Isara, flumine maximo, quod in finibus est Allobrogum, ponte, uno die facto, exercitum a. d. quartum Idus Maii traduxi. Cum vero mihi nuntiatum esset, L. Antonium praemissum cum equitibus et cohortibus ad Forum Iulii venisse; fratrem cum equitum quatuor milibus, ut occurreret ei, misi a. d. V Idus Maii: ipse maximis itineribus cum quatuor legionibus expeditis et reliquo equitatu subsequar. Si nos mediocris modo fortuna

reipublicae adiuverit; et audaciae perditorum, et nostrae sollicitudinis hic finem reperiemus. Quodsi latro, praecognito nostro adventu, rursus in Italiam se recipere coeperit, Bruti erit officium, occurrere ei: cui scio nec consilium, nec animum defuturum. Ego tamen, si id acciderit, fratrem cum equitatu mittam, qui sequatur, Italiam a vastatione defendat. Fac valeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO.

Gratissimas senatui fuisse Planci literas, factumque SC. significat, & ut in subitis senatus consilium ne exspectet, sed ipse a sese consilium capiat, auctor est. Anno U. C. 710.

16. **N**IHIL post hominum memoriam gloriosius, nihil gratius, ne tempore quidem ipso opportunius accidere vidi, quam tuas Plance, literas. Redditae sunt enim frequenti senatu Cornuto, cum is frigidas sane et inconstantes recitasset literas Lepidi. sub eas statim recitatae sunt tuae, non sine magnis quidem clamoribus. Cum rebus enim ipsis essent, et studiis beneficiisque in rempublicam gratissimae; tum erant gravissimis verbis et sententiis. Flagitare senatus institit Cornutum, ut referret statim de tuis literis. Ille se considerare velle. Cum ei magnum convicium fieret cuncto a senatu, quinque tribuni plebei retulerunt. Servilius rogatus, rem distulit. ego eam sententiam dixi, cui sunt assensu ad unum. ea quae fuerit, ex senatusconsulto cognosces. Tu, quamquam consilio non egres, vel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil huc reiicias; neve in rebus tam subi-

tis, tamque angustis a senatu consilium petendum putes. Ipse tibi sis senatus. quocumque te ratio reipublicae ducet, sequare. Cures, ut ante factum aliquid a te egregium audiamus, quam futurum putarimus. Illud tibi promitto, quidquid a te erit factum, id senatum, non modo ut fideliter, sed etiam ut sapienter factum, comprobaturum.

PLANCUS CICERONI.

Praesentem belli statum describit, cum excusatione fratris a se dimissi, & commendatione suae dignitatis. Anno U. C. 710.

17. **A**NTONIUS *Id. Maii ad Forum Iulii cum primis copiis venit. Ventidius bidui spatio abest ab eo. Lepidus ad Forum Voconii castra habet: qui locus a Foro Iulii quatuor & viginti millia passuum abest: ibique me exspectare constituit, quemadmodum ipse mihi scripsit. Quod si omnia mihi integra et ipse, et fortuna servarit; recipio vobis, celeriter me negotium ex sententia confecturum. Fratrem meum, assiduis laboribus concursationibusque confectum, graviter se habuisse, antea tibi scripsi: sed tamen cum primum posse ingredi coepit, non magis sibi, quam reipublicae se convaluisse existimans, ad omnia pericula princeps esse non recusavit. Sed ego eum non solum hortatus sum, verum etiam coegi isto proficisci; quod et illa valetudine magis conficere se, quam me iuvare posset in castris; et quod acerbissimo interitu consulum rempublicam nudatam, tali cive praetore in urbanis officiis indigere existimabam. Quod si qui vestrum non probabit, mihi prudentiam in consilio defuisse sciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus*

tamen, quod ego desiderabam, fecit, ut Apellam ad me mitteret, quo obside fide illius et societatis in republica administranda uterer. Studium mihi suum L. Gellius, de tribus fratribus Sexto Gaviano probavit: quo ego interprete novissime ad Lepidum sum usus. Amicum eum reipublicae cognosse videor; libenterque ei sum testimonio, et omnibus ero, qui bene merentur. Fac valeas, meque mutuo diligas, dignitatemque meam, si mereor, tuearis, sicut adhuc singulari cum benevolentia fecisti.

PLANCUS CICERONI.

Narrat quibus causis ad Lepidum proficiscatur. Anno U. C. 710.

18. **Q**UID in animo habuerim, cum Laevus Nervaque discesserunt a me, & ex literis, quas eis dedi, & ex ipsis cognoscere potuisti, qui omnibus rebus consiliisque meis interfuerunt. Accidit mihi, quod homini prudenti, & cupido satisfaciendi reipublicae bonisque omnibus accidere solet, ut consilium sequerer periculosum magis, dum me probarem, quam tutum, quod habere posset obreclationem. Itaque post discessum legatorum, cum binis continuis literis & Lepidus me, ut venirem, rogaret, & Laterensis multo etiam magis, prope implorans, obtestaretur, non ullam rem aliam extimescens, quam eandem, quae mihi quoque facit timorem, varietatem atque infidelitatem exercitus eius; non dubitandum putavi, quin succurrerem, meque communi periculo offerrem. Sciebam enim, etsi cautius illud erat consilium, exspectare me ad Isaram, dum Brutus traiiceret exercitum, & cum collega consentiente, [sicut milites faciunt,] hostibus obviam ire; tamen, si quid Lepidus bene sentiens

detrimenti cepisset, hoc omne assignatum iri aut pertinacitæ meae, aut timori videbam, si aut hominem offensum mihi, coniunctum cum republica, non sublevassem; aut ipse a certamine belli tam necessarii me removissem. Itaque potius periclitari volui, si possem mea praesentia & Lepidum tueri, & exercitum facere meliorem, quam nimis cautus videri. Sollicitiorem certe hominem, non suis contractis, neminem puto fuisse. Nam, quae res nullam habeat dubitationem, si exercitus Lepidi absit; ea nunc magnam affert sollicitudinem, magnumque habet casum. Mihi enim si contigisset, ut prior occurrerem Antonio, non mehercules horam constitisset: tantum ego & mihi confido, & percussas illius copias, Ventidiique mulionis castra despicio. Sed non possum non exhorrescere, si quid intra cutem subest ulceris, quod prius nocere potest, quam sciri curarique possit. Sed certe nisi uno loco me tenerem, magnum periculum ipse Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quae bene de republica sentit. Magnam etiam perditos hostes accessionem sibi fecissent, si quas copias a Lepido abstraxissent. Quae si adventus meus represserit, agam gratias fortunae constantiaeque meae, quae me ad hanc experientiam excitavit. Itaque a. d. XII Kalend. Iun. ab Isara castra movi: pontem tamen, quem in Isara feceram, castellis duobus ad capita positus, reliqui, praesidiaque ibi firma posui, ut venienti Bruto exercituique eius sine mora transitus esset paratus. Ipse, ut spero, diebus octo, quibus has literas dabam, cum Lepidi copiis me coniungam.

CICERO PLANCO.

Gratiarum actionem sibi gratam fuisse, & literis eius tenatur:

delectatum, significat, & ut reliquias belli conficiat, hortatur. Anno U. C. 710.

19. **Q**UAMQUAM gratiarum actionem a te non desiderabam, cum te re ipsa, atque animo scirem esse gratissimum; tamen (fatendum est enim) fuit ea mihi periucunda. Sic enim vidi, quasi ea, quae oculis cernuntur, me a te amari. Dices, quid antea? Semper equidem; sed nunquam illustrius. Literae tuae mirabiliter gratae fuerunt senatui, cum rebus ipsis, quae erant gravissimae et maximae, fortissimi animi, summi que consilii; tum etiam gravitate sententiarum atque verborum. Sed, mi Plance, incumbere, ut belli extrema perficias. in hoc erit summa et gratia et gloria. Cupio omnia reipublicae causa: sed, mehercules, in ea conservanda iam defatigatus, non multo plus patriae faveo, quam tuae gloriae; cuius maximam facultatem tibi dii immortales, ut spero, dedere; quam complectere, obsecro. Qui enim Antonium oppresserit, is hoc bellum teterrimum periculosissimumque confecerit.

CICERO PLANCO.

Petit, ut de Lepidi fide significet, utrum remp. sequatur, an Antonium: hortaturque, ut reliquias belli opprimat. Anno U. C. 710.

20. **I**TA erant omnia, quae istinc afferebantur, incerta, ut, quid ad te scriberem, non occurreret. Modo enim, quae vellemus, de Lepido, modo contra nuntiabantur. De te tamen fama constans, nec

decipi posse, nec vinci; quorum alterius fortuna partem habet quandam; alterum proprium est prudentiae tuae. Sed accepi literas a collega tuo, datas Idibus Maiis: in quibus erat, te ad se scripsisse, a Lepido non recipi Antonium. Quod erit certius, si tu ad nos idem scripseris. sed minus audes fortasse propter inanem laetitiam literarum superiorum. Verum, ut errare, mi Plance, potuisti; (quis enim id effugerit?) sic decipi te non potuisse, quis non videt? Nunc vero etiam erroris causa sublata est. Culpa enim illa, *Bis ad eundem*, vulgari reprehensa proverbio est. Sin, ut scripsisti ad collegam, ita se res habet, omni cura liberati sumus: nec tamen erimus prius, quam ita esse, tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad te saepius scripsi, haec sententia est: Qui reliquias huius belli oppresserit, eum totius belli confectorem fore; quem te et opto esse, et confido futurum. Studia mea erga te, quibus certe nulla esse maiora potuerunt, tibi tam grata esse, quam ego putavi fore, minime miror, vehementerque laetor. Quae quidem tu, si recte istic erit, maiora et graviora cognosces. Quarto Kalendas Iunias.

P L A N C U S C I C E R O N I.

Perfidiam Lepidi, coniunctionemque cum Antonio nuntiat: subfidium copiarum mitti postulat: suam dignitatem commendat. Anno U. C. 710.

21. **P**UDERET me inconstantiae mearum literarum, si non haec ex aliena levitate penderent. Omnia feci, quare, Lepido coniuncto ad rempublicam defendendam, minore sollicitudine vestra perditis resisterem. Omnia ei

Et petenti recepi, & ultro pollicitus sum, scripsique tibi biduo ante, confidere me, bono Lepido esse usurum, communique consilio bellum administraturum. Credidi chirographis eius, affirmationi praesentis Laterensis, qui tum apud me erat, reconciliaremque me Lepido, fidemque haberem, orabat. Non licuit diutius bene de eo sperare. Illud certe cavi, et cavebo, ne mea credulitate reipublicae summa fallatur. Cum Isaram flumen, uno die ponte effecto, exercitum traduxissem, pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quod petierat per literas ipse, ut maturarem venire; praesto mihi fuit stator eius cum literis, quibus, ne venirem, denuntiabat; se posse per se conficere negotium; interea ad Isaram exspectarem. Indicabo temerarium meum consilium tibi: nihilominus ire decreram, existimans, eum socium gloriae vitare. Putabam posse me nec de laude ieiuni hominis delibare quidquam, et subesse tamen propinquis locis, ut, si durius aliquid esset, succurrere celeriter possem. Ego non malus homo hoc suspicabar. At Laterensis, vir sanctissimus, suo chirographo mittit mihi literas, in eisque desperans de se, de exercitu, de Lepidi fide, querensque se destitutum, aperte denuntiat, videam, ne fallar; suam fidem solutam esse; reipublicae ne desim. Exemplar eius chirographi Titio misi. Ipsa chirographa omnia, et quibus credidi, et ea, quibus fidem non habendam putavi, Laevo Cispio dabo perferenda, qui omnibus his interfuit rebus. Accessit eo, ut milites eius, cum Lepidus concionaretur, improbi per se, corrupti etiam per eos, qui praesunt, Canidios, Rufrenosque, et ceteros, quos, cum opus erit, scietis, conclamarint viri boni, pacem se velle, neque esse cum ullis pugnatorios, duobus iam consulibus singularibus occisis, tot

civibus pro patria amissis, hostibus denique omnibus iudicatis, bonisque publicatis. neque hoc aut vindicarat Lepidus, aut sanarat. Huc me venire, et duobus exerciti-
 bus coniunctis obicere exercitum fidelissimum, auxilia maxima, principes Galliae, provinciam cunctam, sum-
 mae dementiae et temeritatis esse vidi: mihiq̄, si ita oppressus essem, remque publicam mecum prodidissem, mortuo non modo honorem, sed misericordiam quoque defuturam. Itaque rediturus sum; nec tanta munera perditis hominibus dari posse sinam. Ut exercitum locis habeam opportunis, provinciam tuear, etiamsi ille exercitus descierit, omniaque integra servem, dabo operam, quoad exercitus huc summitatis, parique felicitate rempublicam hic vindicetis. Nec depugnare, si occasio tulerit; nec obsideri, si necesse fuerit; nec mori, si casus inciderit, pro vobis, paratior fuit quisquam. Quare hortor te, mi Cicero, exercitum huc traiciendum quam primum cures, et matures prius, quam hostes magis corroborentur, & nostri perturbentur. In quo si celeritas erit adhibita, respublica in possessione victoriae, deletis sceleratis, permanebit. Fac valeas, meque diligas. Fratrem meum tibi, fortissimum civem, et ad omnia paratissimum, excusam literis? qui ex labore in febriculam incidit assiduam, & satis molestam. Cum primum poterit istuc recurrere, non dubitabit, ne quo loco reipublicae desit. Meam dignitatem commendatam habeas, rogo. Concupiscere me nihil oportet. habeo te et amantiſſimum mei, & quod optavi, summae auctoritatis. Tu videris, quantum & quando tuum munus apud me velis esse. Tantum te rogo, in Hirii locum me subdas, & ad tuum amorem, & ad meam observantiam.

Agris dividendis Plancus praefici cupiebat, cui de ea re Cicero respondet. Anno U. C. 710.

22. **I**N te, et in collega omnis spes est, diis approbantibus. Concordia vestra, quae senatui declarata literis vestris est, mirifice et senatus, et cuncta civitas delectata est. Quod ad me scripseras de re agraria; si consultus senatus esset, ut quisque honorificentissimam de te sententiam dixisset, eam secutus essem: qui certe ego fuisset. Sed propter tarditatem sententiarum moramque rerum, cum ea, quae consulebantur, ad exitum non pervenirent; commodissimum mihi Plancoque fratri visum est, uti eo, quod ne nostro arbitrato componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci literis cognovisse. Sed si in senatusconsulto, si in ceteris rebus desideras aliquid; sic tibi persuade, tantam esse apud omnes bonos tui caritatem, ut nullum genus amplissimae dignitatis excogitari possit, quod tibi non paratum sit. Literas tuas vehementer exspecto, et quidem tales, quales maxime opto. Vale.

PLANCO CICERONI.

Excusat se, quod Lepido crediderit: accepto de coniunctione Lepidi & Antonii nuntio, suas copias retraxisse significat: auxilium exercitus Caesariani postulat. Anno U. C. 710.

23. **N**UNQUAM mehercules, mi Cicero, me poenitebit maxima pericula pro patria subire, dum, si quid

acciderit mihi, a reprehensione temeritatis absim. Confiterer imprudentia me lapsum, si unquam Lepido ex animo credidissem. credulitas enim error est magis, quam culpa; et quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit. Sed ego non hoc vitio paene sum deceptus. Lepidum enim pulchre noram. Quid ergo est? Pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum coegit subire. Nam, si uno loco essem, verebar, ne cui obrectatorum viderer et nimium pertinaciter Lepido offensus, & mea patientia etiam alere bellum. Itaque copias prope in conspectum Lepidi Antoniique adduxi, quadragintaque millium passuum spatio relicto consedi, eo consilio, ut vel celeriter accedere, vel salutariter recipere me possem. Adiunxi haec in loco eligendo, flumen oppositum ut haberem, in quo mora transitus esset: Vocontii sub manu ut essent, per quorum loca fideliter mihi pateret iter. Lepidus, desperato adventu meo, quem non mediocriter captabat, se cum Antonio coniunxit a. d. IV Kal. Iunias; eodemque die ad me castra moverunt. viginti millia passuum cum abessent, res mihi nuntiata est. Dedi operam deum benignitate, ut & celeriter me reciperem, & hic discessus nihil fugae simile haberet; non miles ullus, non eques, non quidquam impedimentorum amitteretur, aut ab illis ferventibus latronibus interciperetur. Itaque pridie Nonas Iunias omnes copias Isaram traieci, pontesque, quos feceram, interrupi, ut spatium ad colligendum se homines haberent, & ego me interea cum collega coniugerem, quem triduo, cum has dabam literas, exspectabam. Laterensis nostri & fidem, & animum singularem in rempublicam semper fatebor. Sed certe nimia eius indulgentia in Lepidum, ad haec pericula perspicienda fecit

Cicer. Oper. Vol. VII. L

cum minus sagacem. Qui quidem cum in fraudem se deductum videret, manus, quas iustius in Lepidi perniciem armasset, sibi afferre conatus est. In quo casu tamen interpellatus & adhuc vivit, & dicitur victurus. Sed tamen de hoc mihi parum certum est. Magno cum dolore parricidarum elapsus sum iis. veniebant enim eodem furore in me, quo in patriam, incitati. Iracundias autem harum rerum recentes habebant; quod Lepidum castigare non destiteram, ut exstingueret bellum; quod colloquia facta improbavam; quod legatos, fide Lepidi missos ad me, in conspectum venire vetueram; quod C. Catium Vestinum, tribunum militum, missum ab Antonio ad me cum literis, exceperam. In quo hanc capio voluptatem, quod certe, quo magis me petiverunt, tanto maiorem his frustratio dolorem attulit. Tu, mi Cicero, quod adhuc fecisti, idem praesta; ut vigilanter nervoseque nos, qui stamus in acie, subornes. Veniat Caesar cum copiis, quas habet firmissimas; aut, si ipsum aliqua res impedit, exercitus mittatur; cuius ipsius magnum agitur periculum. Quidquid aliquando futurum fuit in castris perditorum contra patriam, hoc omne iam convenit. Pro urbis vero salute cur non omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? Quodsi vos istuc non defueritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde republicae satisfaciam. Te quidem, mi Cicero, in dies, mercedites, habeo cariorem; sollicitudinesque meas quotidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore, aut ex iudicio tuo perdam. Opto ut mihi liceat iam, praesenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere iucundiora. Octavo Idus Iun. Civarone, ex finibus Allobrogum.

PLANCUS IMP. COS. DESIGN. S. D.

CICERONI.

Se memorem beneficiorum pollicetur : suas copias narrat : subsidium Caesariani aut Africani exercitus poscit : Octavianam, ut parum reipub. amantem, carpit. Anno U. C. 710.

24. **F**ACERE non possum, quin in singulas res, meritaque tua, tibi gratias agam. Sed mehercule facio cum pudore. neque enim tanta necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem : neque ego lubenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis ; & malo praesens observantia, indulgentia, assiduitate, memorem me tibi probare. Quod si mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias atque etiam pias propinquitates in tua observantia, indulgentia, assiduitate vincam. Amor enim tuus, ac iudicium de me, utrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an voluptatis quotidie sit allaturus, non facile dixerim. De militum commodis, fuit tibi curae ; quos ego non potentiae meae causa (nihil enim me non salutariter cogitare scio) ornari volui a senatu : sed primum, quod ita meritos iudicabam ; deinde, quod ad omnes casus coniunctioniores reipublicae esse volebam ; novissime, ut ab omni omnium sollicitatione aversos eos, tales vobis praestare possem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hic omnia integra sustinuimus. quod consilium nostrum, etsi, quanta sit aviditas hominum, non sine causa, talis victoriae, scio, tamen vobis probari spero. Non enim, si quid in his exercitibus sit offensum, magna subsidia respublica habet expedita, quibus subito impetu ac latrocinio paricidarum resistat. Copias vero nostras notas tibi esse ar-

bitror. In castris meis legiones sunt veteranae tres, tironum vel luculentissima ex omnibus una: in castris Bruti una veterana legio, altera bima, octo tironum. Ita universus exercitus numero amplissimus est, firmitate exiguus. Quantum autem in acie tironi sit committendum, nimium saepe expertum habemus. Ad hoc robur rostrorum exercituum, sive Africanus exercitus, qui est veteranus, sive Caesaris accessisset, aequo animo summam rempublicam in discrimen deduceremus. Aliquanto autem propius esse, quod ad Caesarem attinet, videbamus. Nihil destiti eum literis hortari; neque ille intermisit affirmare, se sine mora venire; cum interim aversum illum ab hac cogitatione ad alia consilia video se contulisse. Ego tamen ad eum Furnium nostrum cum mandatis literisque misi, si quid forte proficere posset. Scis tu, mi Cicero, quod ad Caesaris amorem attinet, societatem mihi esse tecum: vel quod in familiaritate Caesaris, vivo illo, iam tueri eum & diligere fuit mihi necesse: vel quod ipse, quoad ego nosse potui, moderatissimi atque humanissimi fuit sensus: vel quod ex tam insigni amicitia mea atque Caesaris, hunc filii loco, & illius, & vestro iudicio substitutum, non perinde habere, turpe mihi videtur. Sed, quidquid tibi scribo, dolenter mehercule magis, quam inimice facio. Quod vivit Antonius hodie, quod Lepidus una est, quod exercitus habent non contemnendos, quod sperant, quod audent; id omne Caesari acceptum referre possunt. Neque ego superiora repetam. Sed ex eo tempore, quo ipse mihi professus est se venire, si venire voluisset, aut oppressum iam bellum esset, aut in adversissimam illi Hispaniam cum detrimento eorum maximo extrusum. Quae mens eum, aut quorum consilia a tanta gloria,

sibi vero etiam necessaria ac salutari, avocarint, et ad cogitationem consulatus bimestris, summo cum terrore hominum, & insulsa cum efflagitatione transtulerint, exputare non possum. Multum in hac re mihi videntur necessarii eius, & reipublicae, & ipsius causa proficere posse; plurimum, ut puto, tu quoque, cuius ille tanta merita habet, quanta nemo, praeter me. nunquam enim obliviscar, maxima ac plurima me tibi debere. De his rebus, ut exigeret cum eo, Furnio mandavi. Quodsi, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem, plurimum ipsum iuvero. Nos interea duriore conditione bellum sustinemus, quod neque expeditissimam dimicationem putamus, neque tamen refugiendo commissuri sumus, ut maius detrimentum respublica accipere possit. Quodsi aut Caesar se respexerit, aut Africanae legiones celeriter venerint, securos vos ab hac parte reddemus. Tu, ut instituisi, me diligas rogo, proprieque tuum esse, tibi persuadeas. V Kal. [Sext.] ex castris.

CICERO S. D. FURNIO.

Modeste reprehendit in Furnio praepoperam praeturae festinationem. Anno U. C. 710.

25. **S**I interest, id quod homines arbitrantur, reipublicae te, ut instituisi atque fecisti, navare operam, rebusque maximis, quae ad extinguendas reliquias belli pertinent, interesse; nihil videris melius, neque laudabilius, neque honestius facere posse: istamque operam tuam, navitatem, animum in rempublicam celeritati praeturae anteponendam censeo. Nolo enim te ignorare, quantam laudem consecutus sis: mihi crede, pro-

ximam Planco, idque ipsius Planci testimonio, praeterea fama scientiaque omnium. Quamobrem si quid operis tibi etiam nunc restat, id maximo opere censeo persequendum. Quid enim honestius, aut quid honesto anteponendum? Sin autem satisfactum reipublicae putas, celeriter ad comitia, quando mature futura sunt, veniendum censeo; dummodo ne quid haec ambitiosa festinatio imminuat eius gloriae, quam consecuti sumus. Multi clarissimi viri, cum reipublicae darent operam, annum petitionis suae non obierunt. Quod eo facilius nobis est, quod non est annus hic tibi destinatus; ut, si aedilis fuisses, post biennium tuus annus esset. Nunc nihil praetermittere videbere usitati, et quasi legitimi temporis ad petendum. Video autem, Planco consule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes, tamen splendidiorum petitionem tuam fore, si modo ista ex sententia confecta essent. Omnino plura me scribere, cum tuum tantum consilium iudiciumque sit, arbitrabar non ita necesse; sed tamen sententiam meam tibi ignotam esse nolebam; cuius est haec summa, ut omnia te metiri dignitate malim, quam ambitione; maioremque fructum ponere in perpetuitate laudis, quam in celeritate praeturae. Haec eadem locutus sum domi meae, adhibito Q. fratre meo, et Caecina, et Calvisio, studiosissimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, interesset. omnibus probari videbatur oratio mea, sed tu optime iudicabis. Vale.

M. CICERO S. D. C. FURNIO.

Scripserat Furnius, se ad comitia praetoria venturum. Dissuadet Cicero, comitiaque dilata significat. Anno U. C. 710.

26. **L**ECTIS tuis literis, quibus declarabas, aut omittendos Narbonenses, aut cum periculo dimittendum; illud magis timui: quod vitatum non moleste fero. Quod de Planci et Bruti concordia scribis, in eo vel maximam spem pono victoriae. De Gallorum studio nos aliquando cognoscemus, ut scribis, cuius id opera maxime excitatum sit. Sed iam, mihi crede, cognovimus. Itaque iucundissimis tuis literis stomachatus sum in extremo. Scribis enim, si in Sextilem comitia, cito te; si iam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus sis. O mi Furni, quam tu causam tuam non nosti, qui alienas tam facile discas! Tu nunc candidatum te putas, et id cogitas, ut aut ad comitia curras; aut, si iam confecta, domi tuae sis; scilicet ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis. Non arbitror te ita sentire. omnes enim tuos ad laudem impetus novi. Quod si, ut scribis, ita sentis, non magis te, quam de te iudicium reprehendo meum. Te adipiscendi magistratus levissimi et divulgatissimi, si ita adipiscare, ut plerique, praepropera festinatio abducat a tantis laudibus, quibus te omnes in coelum iure et vere ferunt? Scilicet id agitur, utrum hac petitione, an proxima praetor fias; non ut ita de republica mereare, omni honore ut dignissimus iudicare? Utrum nescis, quam alte ascenderis? an pro nihilo id putas? Si nescis, tibi ignosco; nos in culpa sumus: si intelligis; ulla tibi est praetura, vel officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes sequuntur, dulcior? Hac de re et ego, et Calvisius, homo magni iu-

dicii, tuique amantissimus, te accusamus quotidie. Comitiam tamen, quando ex his pendes, quantum facere possumus, quod multis de causis reipublicae arbitramur conducere, in Ianuarium mensē protrudimus. Vince igitur, et vale.

CICERO LEPIDO S.

Lepidum leviter obiurgat, quod summis honoribus ornatus ab senatu, gratias non egerit: &, ne pacem cum Antonio conciliare nitatur, admonet. Anno U. C. 710.

27. **Q**UOD mihi, pro summa erga te benevolentia, magnae curae est, ut quam amplissima dignitate sis; moleste tuli, te senatui gratias non egisse, cum esses ab eo ordine ornatus summis honoribus. Pacis inter cives conciliandae te cupidum esse, laetor. eam si a servitute seiunges, consules et reipublicae et dignitati tuae: sin ista pax perditum hominem in possessionem impotentissimi dominatus restitutura est, hoc animo scito esse omnes sanos, ut mortem servituti anteponant. Itaque sapientius, meo quidem iudicio, facies, si te in istam pacificationem non interpones, quae neque senatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. Sed haec audies ex aliis, aut certior fies literis. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit, videbis. Vale.

CICERO TREBONIO S.

Dolet se non fuisse participem coniurationis in Caesarem, ut Antonium una oppressissent, qui nunc tantas turbas cieat: deinde suum libertatis recuperandae studium declarat. Anno U. C. 710.

28. **Q**UAM vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitasses! reliquiarum nihil haberemus. At nunc cum his tantum negotii est, ut vestrum illud divinum in rempublicam beneficium nonnullam habeat querelam. Quod vero a te, viro optimo, seductus est, tuoque beneficio adhuc vivit haec pestis; interdum, quod mihi vix fas est, tibi subiraſcor. mihi enim negotii plus reliquisti uni, quam, praeter me, omnibus. Ut enim primum post Antonii foedissimum discessum senatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reverti pristinum, quem tu cum cive acerrimo, patre tuo, in ore et amore semper habuisti. Nam cum senatum a. d. XIII Kalendas Ianuarias tribuni plebis vocavissent, deque alia re referrent; totam rempublicam sum complexus, egique acerrime, senatumque, iam languentem et defessum, ad pristinam virtutem consuetudinemque revocavi, magis animi, quam ingenii viribus. Hic dies, meaque contentio atque actio, spem primum populo Romano attulit libertatis recuperandae. Nec vero ipse postea tempus ullum intermisi de republica non cogitandi solum, sed etiam agendi. Quod, nisi res urbanas atque omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem; quamquam eram maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognosces ex aliis; a me pauca, et ea summatim. Habemus fortem senatum; consulares partim timidos, partim male sentientes. Magnum damnum factum est in Servio. L. Caesar optime sentit: sed, quod avunculus est, non acerrimas dicit sententias. Consules egregii: praeclarus D. Brutus: puer egregius Caesar,

de quo spero equidem reliqua. Hoc vero certum habeto, nisi ille veteranos celeriter conscripisset, legionesque duae de exercitu Antonii ad eius se auctoritatem contulissent, atque is oppositus esset terror Antonio; nihil Antonium sceleris, nihil crudelitatis praeteritum fuisse. Haec tibi, etsi audita esse arbitrabar, volui tamen notiora esse. Plura scribam, si plus otii habuero.

CICERO AMPIO.

De studio suo erga Ampium exultantem scribit, eumque bonam spem habere iubet. Anno U. C. 707.

29. **D**E meo studio erga salutem et incolumitatem tuam, credo te cognosse ex literis tuorum; quibus me cumulatissime satisfecisse certo scio: nec his concedo, quamquam sunt singulari in te benevolentia, ut te salvum malint, quam ego. Illi mihi necesse est concedant, ut tibi plus, quam ipsi, hoc tempore prodesse possim; quod quidem nec destitui facere, nec desistam: et iam in maxima re feci, et fundamenta ieci salutis tuae. Tu fac bono animo magnoque sis, meque tibi nulla re defuturum esse confidas. Pridie nonas Quinctiles. Vale.

GALBA CICERONI S.

Galba proelium exponit ad Mutinam factum, victoriamque de Antonio relatam. Anno U. C. 710.

30. **XVII** Kalend. Maii, quo die Pansa in castris Hirtii erat futurus, cum quo ego eram (nam ei obviam processeram millia passuum centum, quo maturius veniret)

*Antonius legiones eduxit duas, secundam & quintam-
 tricesimam, & cohortes praetorias duas, unam suam,
 alteram Silani, & evocatorum partem. Ita obviam ve-
 nit nobis, quod nos quatuor legiones tironum habere so-
 lum arbitrabatur. Sed noctu, quo tutius venire in castra
 possemus, legionem Martiam, cui ego praeesse solebam,
 & duas cohortes praetorias miserat Hirtius nobis. Cum
 equites Antonii apparuissent, contineri neque legio Mar-
 tia, neque cohortes praetoriae potuerunt; quas sequi coe-
 pimus coacti, quando eas retinere non poteramus. An-
 tonius ad Forum Gallorum suas copias continebat; ne-
 que sciri volebat, se legiones habere; tantum equitatum
 & levem armaturam ostendebat. Posteaquam vidit, se
 invito, legionem ire Pansa, sequi se duas legiones ius-
 sit tironum, posteaquam angustias paludis & silvarum
 transivimus, acies est instructa a nobis duodecim coh-
 ortium. Nondum venerant legiones duae. repente Anto-
 nius in aciem suas copias de viço produxit, & sine mo-
 ra concurrat. Primo ita pugnatum est, ut acrius non pos-
 set ex utraque parte pugnari; etsi dexterius cornu, in quo
 ego eram cum Mariae legionis cohortibus octo, impetu
 primo fugaverat legionem XXXV Antonii, ut amplius
 passus quingentos ultra aciem, quo loco steterat, proces-
 serit. Itaque cum equites nostrum cornu circumire vellent,
 recipere me coepi, & levem armaturam opponere Mauro-
 rum equitibus, ne aversos nostros aggredierentur. Inte-
 rim video, me esse inter Antonianos, Antoniumque
 post me esse aliquanto. repente equum immisi ad eam le-
 gionem tironum, quae veniebat ex castris, scuto reiecto.
 Antoniani me insequi: nostri pila conicere velle. Ita,
 nescio quo fato, sum servatus, quod sum cito a nostris*

cognitus. In ipsa Aemilia, ubi cohors Caesaris praetoria erat, diu pugnatum est. Cornu sinisterius, quod erat infirmius, ubi Martiae legionis duae cohortes erant, & cohors praetoria, pedem referre coeperunt, quod ab equitatu circuibantur, quo vel plurimum valet Antonius. Cum omnes se recepissent nostri ordines, recipere me novissimus coepi ad castra. Antonius, tanquam victor, castra putavit se posse capere. Quo cum venit, complures ibi amisit, nec egit quidquam. Audita re, Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiasque eius omnes delevit, fugavit, eodemque loco, ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta, se in castra sua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea castra rediit, unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quae ab Antonio erant oppugnatae. Sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit veteranarum. Nec id tamen sine aliqua iactura cohortium praetorianarum nostrarum, & legionis Martiae fieri potuit. Aquilae duae, signa sexaginta sunt relata Antonii. Res bene gesta est. A. d. XII Kalendas Maii, ex castris.

C. ASINIUS POLLIO CICERONI S. D.

Excusationem affert, quod studium erga rempub. suam nondum declaraverit: seque libertatis recuperandae percupidum ostendit. Anno U. C. 710.

31. **M**INIME mirum tibi debet videri, nihil me scripsisse de republica, posteaquam itum est ad arma. Nam saltus Castulonensis, qui semper tenuit nostros tabellarios, etsi nunc frequentioribus latrociniiis infestior

factus est, tamen nequaquam tanta in mora est, quanta, qui locis omnibus dispositi ab utraque parte scrutantur tabellarios, & retinent. Itaque nisi nave perlatæ literæ essent, omnino nescirem, quid istuc fieret. Nunc vero nactus occasionem, posteaquam navigari coeptum est, cupidissime & quam creberrime potero, scribam ad te. Ne movear eius sermonibus, quem tametsi nemo est, qui videre velit, tamen nequaquam proinde, ac dignus est, oderunt homines, periculum non est. adeo est enim invisus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commune curæ illo sit. Natura autem mea, & studia trahunt me ad pacis & libertatis cupiditatem. Itaque illud initium civilis belli saepe deflevi. Cum vero non liceret mihi nullius partis esse, quia utrobique magnos inimicos habebam; ea castra fugi, in quibus plane tutum me ab insidiis inimici sciebam non futurum. compulsus eo, quo minime volebam, ne in extremis essem, plane pericula non dubitanter adii. Caesarem vero, quod me in tanta fortuna, modo cognitum, vetustissimorum familiarium loco habuit, dilexi summa cum pietate & fide. Quæ mea sententia gerere mihi licuit, ita feci, ut optimus quisque maxime probarit. quod iussus sum, eo tempore atque ita feci, ut appareret, invito imperatum esse. Cuius facti iniustissima invidia erudire me potuit, quam iucunda libertas, & quam misera sub dominatione vita esset. Ita, si id agitur, ut rursus in potestate omnia unius sint; quicumque is est, ei me profiteor inimicum. nec periculum est ullum, quod pro libertate aut refugiam aut deprecer. Sed consules neque senatusconsulto, neque literis praeceperant mihi, quid facerem. Unas enim post Idus Martias demum a Pansa literas accepi,

*in quibus hortatur me, ut senatui scribam, me & exerci-
 tum in potestate eius futurum. quod, cum Lepidus con-
 cionaretur, atque omnibus scriberet, se consentire cum
 Antonio, maxime contrarium fuit. Nam quibus com-
 meatibus, invito illo, per illius provinciam legiones
 ducerem? aut, si cetera transissem, num etiam Alpes po-
 teram transvolare, quae praesidio illius tenentur? Ad-
 de huc, quod perferri literae nulla conditione potuerunt.
 Sexcentis enim locis excutiuntur; deinde etiam retinen-
 tur a Lepido tabellarii. Illud me Cordubae pro concione
 dixisse, nemo vocabit in dubium, provinciam me nulli,
 nisi qui ab senatu missus venisset, traditurum. Nam de
 legione tricesima tradenda quantas habuerim contentio-
 nes, quid ego scribam? qua tradita, quanto pro republica
 infirmior futurus fuerim, quis ignorat? Hac enim legio-
 ne, noli acrius aut pugnacius quidquam putare. Quare
 eum me existima esse, qui primum pacis cupidissimus
 sim; omnes enim cives plane studeo esse salvos: dein-
 de, qui & me & rempublicam vindicare in libertatem
 paratus sim. Quod familiarem meum tuorum numero
 habes, opinione tua mihi gratius est. Invideo illi tamen,
 quod ambulat & iocatur tecum. Quaeres, quanti aestimem?
 Si unquam licuerit vivere in otio, experieris. Nullum
 enim vestigium abs te recessurus sum. Illud vehementer
 admiror, non scripsisse te mihi, manendo in provincia,
 an ducendo exercitum in Italiam, reipublicae magis sa-
 tisfacere possim. Ego quidem, etsi mihi tutius ac mi-
 nus laboriosum est, manere; tamen, quia video, tali
 tempore multo magis legionibus opus esse, quam provin-
 ciiis, quae praesertim recuperari nullo negotio possunt,
 constitui, ut nunc est, cum exercitu proficisci. Deinde ex*

literis, quas Pansae misi, cognosces omnia. nam tibi earum exemplar misi. XVII Kal. April. Cordubae. Vale.

C. ASINIUS POLLIO CICERONI.

Balbi quaestoris sui flagitia exponit: deinde de suo in rempublicam studio addit. Anno U. C. 710.

32. **B**ALBUS quaestor, magna numerata pecunia, magno pondere auri, maiore argenti coactō de publicis exactionibus, ne stipendio quidem militibus reddito, duxit se a Gadibus, & triduum tempestate retentus ad Calpen, Kal. Iuniis traiecit sese in regnum Bogudis, plane bene peculiatus. His rumoribus utrum Gades referatur, an Romam, (ad singulos enim nuntios turpissime consilia mutat,) nondum scio. sed praeter furta, & rapinas, & virgis caesos socios, haec quoque fecit, ut ipse gloriari solet, eadem, quae C. Caesar. Ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum, histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum, in XIV sessum deduxit. tot enim fecerat ordines equestris loci. Quatuorviratum sibi prorogavit: comitia biennii biduo habuit, hoc est, renuntiavit, quos ei visum est: exsules reduxit, non horum temporum, sed illorum, quibus a seditiosis senatus trucidatus, aut expulsus est, Sex. Varo proconsule. Illa vero iam ne Caesaris quidem exemplo; quod ludis praetextam, de suo itinere ad L. Lentulum proconsulem sollicitandum, posuit. Et quidem cum ageretur, flevit, memoria rerum gestarum commotus. Gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompeianum, quia, cum depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctore sese volebat, & ad populum confugerat; primum

Gallos equites immisit in populum : (collecti enim lapides sunt in eum, cum abriperetur Fadius :) deinde abstractum defodit in ludo, & vivum combussit ; cum quidem pransus, nudis pedibus, tunica soluta, manibus ad tergum reiectis, inambularet, & illi misero quiritanti, Civis Romanus natus sum, responderet : Abi nunc, populi fidem implora. Bestiis vero cives Romanos, etiam in his circulatorem quendam auctiorum, notissimum hominem Hispali, quia deformis erat, obiecit. Cum huiusmodi portento res mihi fuit. Sed de illo plura coram. Nunc, quod praestat, quid me velitis facere, constituite. Tres legiones firmas habeo : quarum unam, duodecesimam, cum ad se initio belli arcessisset Antonius hac pollicitatione, quo die in castra venisset, denarios quingenos singulis militibus daturum ; in victoria vero eadem praemia, quae suis legionibus (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putavit ?) incitatissimam retinui, aegre mehercules ; nec retinuissem, si uno loco habuissem, utpote cum singulae quaedam cohortes seditio- nem fecerint. Reliquas quoque legiones non destitit literis atque infinitis pollicitationibus incitare. Nec vero minus Lepidus urfit me & suis, & Antonii literis, ut legionem tricesimam mitterem sibi. Itaque quem exercitum neque vendere ullis praemiis volui, nec eorum periculorum metu, quae, victoribus illis, portendebantur, diminuire, debetis existimare retentum & conservatum reipublicae esse ; atque ita credere, quodcunque imperassetis, facturum fuisse, si, quod iussistis, feci. Nam & provinciam in otio, & exercitum in mea potestate tenui : finibus meae provinciae nusquam excessi : militem non modo legionarium, sed ne auxiliarium quidem ullum quo-

quam misi; & si quos equites decedentes nactus sum, supplicio affeci. Quarum rerum fructum satis magnum, reipublica salva, tulisse me putabo. Sed respublica si me satis novisset, & maior pars senatus; maiores ex me fructus tulisset. Epistolam, quam Balbo, cum etiam nunc in provincia esset, scripsi, legendam tibi misi: etiam praetextam, si voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poscito. VI Idus Iunias, Corduba.

POLLIO CICERONI S. P.

Deplorat acceptam proelio Mutinensi reip. calamitatem; seque communi incendio occurrere paratum ostendit. Anno U. C. 710.

33. **S**I vales, bene est: ego quoque valeo. Quo tardius certior fierem de proeliis apud Mutinam factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios novem dies retinuit: tametsi tantam calamitatem reipublicae quam tardissime audire optandum est; sed illis, qui prodesse nihil possunt, neque mederi. Atque utinam eodem senatusconsulto, quo Plancum & Lepidum in Italiam arcessistis, me quoque iussissetis venire! profecto non accepisset respublica hoc vulnus, quo si qui laetantur in praesentia, quia videntur & duces, & veterani Caesaris partium interiisse; tamen postmodum necesse est doleant, cum vastitatem Italiae respexerint. Nam & robur, & suboles militum interiit; si quidem quae nuntiantur, ulla ex parte vera sunt. Neque ego non videbam, quanto usui reipublicae essem futurus, si ad Lepidum venissem. omnem enim cunctationem eius discussissem, praesertim adiutore Planco. Sed

bus videlicet, quas Narbone habuisse dicitur, similes; palparer plane necesse erat, si vellem commeatus, per provinciam eius iter faciens, habere. Praeterea verebar, ne, si ante, quam ego incepta perficerem, proelium confectum esset, pium meum consilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei, propter amicitiam, quae mihi cum Antonio, non maior tamen, quam Planco fuit. Itaque a Gadibus mense Aprili binis tabellariis in duas naves impositis, & tibi, & consulibus, & Octaviano scripsi, ut me faceretis certiorum, quoniam modo plurimum possem prodesse reipublicae. Sed, ut rationem in eo, quo die proelium Pansa commisit, eodem a Gadibus naves profectae sunt. Nulla enim post hiemem fuit ante eam diem navigatio. Et hercules longe remotus ab omni suspitione futuri civilis tumultus, penitus in Lusitania legiones in hibernis collocaram. Ita porro festinavit uterque conflagrare, tanquam nihil peius timerent, quam ne sine maximo reipublicae detrimento bellum componeretur. Sed, si properandum fuit, nihil non summi ducis consilio gessisse Hirtium video. Nunc haec mihi scribuntur ex Gallia Lepidi & nuntiantur: Pansae exercitum concisum esse: Pansam ex vulneribus mortuum: eodem proelio Martiam legionem interiisse, & L. Fabatum, & C. Peducaeam, & D. Carfulenum. Hirtiano autem proelio & quartam legionem, & omnes peraeque Antonii caesas: item Hirtii: quartam vero, cum castra quoque Antonii cepisset, a quinta legione concisam esse: ibi Hirtium quoque periisse & Pontium Aquilam: dici etiam Octavianum cecidisse: (quae si, quod dii prohibeant! vera sunt; non mediocriter doleo:) Antonium turpiter Mutinae obsessioem reliquisse, sed habere equi-

tum XV legiones sub signis armatas tres, & P. Ba-
gienni unam, inermes bene multos: Ventidium quoque
se cum legione septima, octava, nona coniunxisse: si ni-
hil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema, & non
modo nationes, sed etiam servitia concitaturum: Par-
mam direptam: L. Antonium Alpes occupasse. Quae si
vera sunt, nemini nostrum cessandum est, nec expectan-
dum, quid decernat senatus. Res enim cogit huic tanto
incendio succurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen
denique populi Romani salvum volunt esse. Brutum enim
cohortes XVII, & duas non frequentes tironum legiones,
quas conscripserat Antonius, habere audio. Neque tamen
dubito, quin omnes, qui supersint de Hirtii exercitu,
confluant ad eum. Nam in delectu non multum spei puto
esse; praesertim cum nihil sit periculosius, quam spatium
confirmandi sese Antonio dari. Anni autem tempus li-
bertatem maiorem mihi dat, propterea quia frumenta
aut in agris, aut in villis sunt. Itaque proximis literis
consilium meum expedietur. Nam neque deesse, neque su-
peresse reipublicae volo. Maxime tamen doleo, adeo &
longo & infesto itinere ad me veniri, ut die quadrage-
simo post, aut ultra etiam, quam facta sunt, omnia nun-
tiantur.

M. LEPIDUS IMP. ITERUM, PONT. MAX.

M. T. C. S. P. D.

Narrat, Antonio adveniente, quid egerit, & agit gratias Cice-
roni, quod iniquis de se rumoribus non crediderit. Anno U.
C. 710.

34. **S**I vales, bene est: ego valeo. Cum audissem, An-
tonium cum suis copiis, praemisso L. Antonio cum par-

te equitatus, in provinciam meam venire; cum exercitu meo ab confluyente Rhodano castra movi, ac contra eos venire institui. Itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium veni, et ultra, castra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci. P. Ventidius suas legiones tres coniunxit cum eo, & ultra me castra posuit. habebat antea legionem secundam, & ex reliquis legionibus magnam multitudinem, sed inermorum. Equitatum habet magnum. nam omnis ex proelio integer decessit, ita ut sint amplius equitum XV. Itaque ad me complures milites, & equites ab eo transferunt; & in dies singulos eius copiae minuuntur. Silanus & Culleo ab eo discesserunt. Nos etsi graviter ab his laesi eramus, quod contra nostram voluntatem ad Antonium ierant; tamen nostrae humanitatis & necessitudinis causa, eorum salutis rationem habuimus. nec tamen eorum opera utimur; neque in castris habemus, neque ulli negotio praefecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec senatui, nec reipublicae deerimus. Quae postea egerimus, faciam te certiore. Etsi omni tempore summa studia officii mutuo inter nos certatim constiterunt, pro nostra inter nos familiaritate, & proinde diligenter ab utroque conservata sunt; tamen non dubito, in tanto & tam repentino reipublicae motu, quin nonnulla de me falsis rumoribus a meis obtrektoribus, me indigna, ad te delata sint, quae tuum animum magno opere moverent, pro tuo amore in rempublicam. Ea te moderate accepisse, neque temere credendum iudicasse, a meis procuratoribus certior sum factus; quae mihi, ut debent, gratissima sunt. Memini enim & illa superiora, quae abs tua voluntate profecta sunt, ad meam dignitatem augendam & ornandam; quae perpetuo

animo meo fixa manebunt. Abs te, mi Cicero, magnopere peto, si meam vitam & studium diligentissime superioribus temporibus in republica administranda, quae Lepido digna sunt, perspecta habes, ut paria, aut eo ampliora reliquo tempore exspectes; & proinde tua auctoritate me tuendum existimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. D. XI Kalendas Iunias, ex castris, ex Ponte Argenteo.

LEPIDUS IMP. ITERUM, PONT. MAX. S. D.
SENAT. POP. PL. Q. R.

Recepti Antonii causam in suos milites confert, dissensionem civium inique ferentes. Anno U. C. 710.

35. **S**I vos, liberique vestri valetis, bene est: ego quidem valeo. Deos hominesque testor, patres conscripti, qua mente & quo animo semper in rempublicam fuerim, & quam nihil antiquius communi salute ac libertate iudicarem; quod vobis brevi probassem, nisi mihi fortuna proprium consilium extorsisset. Nam exercitus cunctus consuetudinem suam in civibus conservandis, communique pace, seditione facta, retinuit; meque tantae multitudinis civium Romanorum salutis atque incolumitatis causam suscipere, ut vere dicam, coegit. In qua re ego vos, patres conscripti, oro atque obsecro, ut, privatis offensionibus omissis, summae reipublicae consulatis, neve misericordiam nostram, exercitusque nostri, in civili dissensione, sceleris loco ponatis. Quod si salutis omnium ac dignitatis rationem habueritis; melius & vobis & reipublicae consulatis. Data III Kal. a Ponte Argenteo. Valete.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER XI
AD
D. BRUTUM ET ALIOS.

D. BRUTUS BRUTO SUO ET C. CASSIO S.

Decimus Brutus Albinus habitum cum Hirtio, designato consule, sermonem exponit: postulatam a se legationem liberam significat: suum consilium ostendit, vel migrandum ex Italia esse, vel postulandum publicum in urbe praesidium. Antonio & Dolabella *COSS.* Anno U. C. 709.

1. **Q**UO in statu simus, cognoscite. Heri vesperi apud me Hirtius fuit: qua mente esset Antonius, demonstravit; pessima scilicet & infidelissima. Nam se neque mihi provinciam dare posse aiebat, neque arbitrari, tuto in urbe esse quemquam nostrum; adeo esse militum concitatos animos, & plebis. Quod utrumque esse falsum, puto vos animadvertere; atque illud esse verum, quod Hirtius demonstrabat, timere eum, ne, si mediocre auxilium dignitatis nostrae habuissemus, nullae partes iis in republica relinquerentur. Cum in his angustiis versarer, placitum est mihi, ut postularem legationem liberam mihi, reliquisque nostris, ut aliqua causa proficiscendi honesta

quaereretur. Haec se impetraturum pollicitus est: nec tamen impetraturum confido: tanta est hominum insolentia & nostri insectatio. Ac si dederint, quod petimus, tamen paulo post futurum puto, ut hostes iudicemur, aut aqua & igni interdicamur. Quid ergo est, inquis, tui consilii? dandus est locus fortunae; cedendum ex Italia; migrandum Rhodum, aut aliquo terrarum arbitror. Si melior casus fuerit, revertemur Romam; si mediocris, in exilio vivemus; si pessimus, ad novissima auxilia descendemus. Succurret fortasse hoc loco alicui vestrum, cur novissimum tempus expectemus potius, quam nunc aliquid moliamur? Quia ubi consistamus, non habemus, praeter Sex. Pompeium, & Bassum Caecilium; qui mihi videntur, hoc nuntio de Caesare allato, firmiores futuri. Satis tempore ad eos accedemus, ubi, quid valeant, scierimus. Pro Cassio, & te, si quid me velitis recipere, recipiam. Postulat enim hoc Hirtius, ut faciam. Rogo vos, quam primum mihi rescribatis. nam non dubito, quin his de rebus ante horam quartam Hirtius certiozem me sit facturum, quem in locum convenire possimus. Quo me velitis venire, rescribite. Post novissimum Hirtii sermonem, placitum est mihi postulare, ut liceret nobis esse Romae publico praesidio; quod illos nobis concessuros non puto. magnam enim invidiam iis faciemus. Nihil tamen non postulandum putavi, quod aequum esse statuerem.

BRUTUS ET CASSIUS PRAETT. M.
ANTONIO COS.

Petunt ab Antonio, utrum putet ipsos in urbe, magna veteranorum militum frequentia, tutos fore. Anno U. C. 709.

2. **D**E tua fide & benevolentia in nos, nisi persuasum esset nobis, non conscripsissemus hæc tibi; quæ profecto, quum istum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, magnam veteranorum multitudinem Romam convenisse iam, & ad Kalendas Iunias futuram multo maiorem. De te si dubitemus, aut vereamur, simus nostri dissimiles. Sed certe, cum ipsi in tua potestate fuerimus, tuoque adducti consilio dimiserimus ex municipiis nostros necessarios, neque solum edicto, sed etiam literis id fecerimus; digni sumus, quos habeas tui consilii participes, in ea præsertim re, quæ ad nos pertinet. Quare petimus a te, facias nos certiores tuæ voluntatis in nos; putesne, nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus: quod velle & probare vix quisquam posse videtur, qui nos salvos & honestos velit. Nos ab initio spectasse otium, nec quidquam aliud libertate communi quaesisse, exitus declarat. Fallere nemo nos potest, nisi tu; quod certe abest a tua virtute & fide: sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. tibi enim uni credidimus, & credituri sumus. Maximo de nobis timore afficiuntur amici nostri: quibus etsi tua fides explorata est, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri posse. Rescribas nobis ad omnia, rogamus. Nam illud valde leve est ac nugatorium, ea re denunciatum esse veteranis, quod de commodis eorum mense Iunio laturus esses. Quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum sit, nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitæ, cum accidere nobis nihil

possit sine pernicie & confusione omnium rerum. Vale.

BRUTUS ET CASSIUS PRAETT. S. D.
ANTONIO COS.

Contumeliosis & minacibus literis Antonii respondent fortiter ac intrepide. Anno U. C. 709.

3. **S**I vales, bene est. Literas tuas legimus, simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas, quae a te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla laceffivimus iniuria; neque miraturum credidimus, si praetores, & ea dignitate homines, aliquid edicto postulassemus a consule. Quodsi indignaris, ausos esse id facere; concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto & Cassio tribui. Nam de dilectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus sollicitatis, & nuntiis trans mare missis, quod te questum esse negas; nos quidem tibi credimus, optimo animo te fecisse: sed tamen neque agnoscimus quidquam eorum; & te miramur, cum haec reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Caesaris obiiceres. Illud vero quemadmodum ferendum sit, tute cogita: non licere praetoribus, concordiae ac libertatis causa, per edictum de suo iure decedere, quin consul arma miretur. Quorum fiducia nihil est, quod nos terreas. neque enim decet, aut convenit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum. neque est Antonio postulandum, ut iis imperet, quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur, ut bellum civile suscitare vellemus, literae tuae nihil proficerent. nulla enim minantis auctoritas apud liberos est. Sed pulchre intelligis, non posse nos quoquam impelli;

& fortassis ea re minaciter agis, ut iudicium nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus in libera republica magnum atque honestum esse; vocemus te ad nullas inimicitias; sed tamen pluris nostram libertatem, quam tuam amicitiam aestimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid suscipias, quid sustinere possis; neque, quam diu vixerit Caesar, sed quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quaesumus, consilia tua reipublicae salutaria sint, ac tibi. si minus; ut, salva atque honesta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Pridie Nonas Sext.

D. BRUTUS IMP. COS. DESIGN. S. D.
CICERONI.

Res a se gestas exponit, &, ut Cicero sua se sententia in supplicationibus decernendis adiuvet, rogat. Anno U. C. 709.

4. *SI de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere. sed profecto est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curae. Progressus sum ad Inalpinos cum exercitu, non tam nomen imperatorium captans, quam cupiens militibus satisfacere, firmosque eos ad tuendas nostras res efficere. quod mihi videor consecutus. Nam & libertatem nostram, & animum sunt experti. cum omnium bellicosissimis bellum gessi, multa castella cepi, multa vastavi. Non sine causa ad senatum literas misi. Adiuva nos tua sententia; quod cum feceris, ex magna parte communi commodo inservieris. Vale.*

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

Excusat. se, quod Bruti literis non responderit: hortatur ad li-

bertatem recuperandam : & suum studium ac officia pollicetur. Anno U. C. 709.

5. **L**UPUS, familiaris noster, cum a te venisset, cumque Romae quosdam dies commoraretur, ego eram in iis locis, in quibus maxime me tuto esse arbitrabar. Eo factum est, ut ad te Lupus sine meis literis rediret, cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romam autem veni a. d. quintum Idus Decembris, nec habui quidquam antiquius, quam ut Panfam statim convenirem; ex quo ea de te cognovi, quae maxime optabam. Quare hortatione tu quidem non eges, si ne illa quidem in re, quae a te gesta est post hominum memoriam maxima, hortatorem desiderasti. Illud tamen breviter significandum videtur, populum Romanum omnia a te expectare, atque in te aliquando recuperandae libertatis omnem spem ponere. Tu, si dies noctesque memineris, (quod te facere certo scio,) quantam rem gesseris; non obliviscere profecto, quantae tibi etiam nunc gerendae sint. Si enim iste provinciam nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui ante, quam illum intellexi, non modo aperte, sed etiam libenter cum republica bellum gerere; spem reliquam nullam video salutis. Quamobrem te obsecro iisdem precibus, quibus S. P. Q. R. ut in perpetuum rempublicam dominatu regio liberet; ut principiis consentiant exitus. Tuum est hoc munus, tuae partes: a te hoc civitas, vel omnes potius gentes, non expectant solum, sed etiam postulant. quamquam, cum hortatione non egeas, ut supra scripsi, non utar ea

pluribus verbis: faciam illud, quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quae ad tuam laudem et gloriam pertinebunt. Quamobrem velim tibi ita persuadeas, me cum reipublicae causa, quae mihi vita mea est carior, tum quod tibi ipse faveam, tuamque dignitatem amplificari velim, tuis optimis consiliis, amplitudini, gloriae, nullo loco defuturum. Vale.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

Commendaverat Brutus suam dignitatem. Respondet Cicero, sibi curae fore; idque iam in senatu declaratum esse. Anno U. C. 709.

6. **L**UPUS noster cum Romam sexto die Mutina venisset, postridie me mane convenit, tua mihi mandata diligentissime exposuit, et literas reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore existimo te mihi meam [dignitatem] commendare, quam mehercule non habeo tua cariorum. Quare mihi gratissimum facies, si exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec consilium, nec studium meum defuturum. Cum tribuni plebis edixissent, senatus adesset a. d. XIII Kal. Ian. haberentque in animo de praesidio consulum designatorum referre; quamquam statueram in senatum ante Kal. Ian. non venire; tamen, cum eo die ipso edictum tuum propositum esset, nefas esse duxi, aut ita haberi senatum, ut de tuis divinis in rempublicam meritis fileretur, (quod factum esset, nisi ego venissem,) aut, etiamsi quid de te honorifice diceretur, me non adesse. Itaque in

senatum veni mane. Quod cum esset animadversum, frequentissimi senatores convenerunt. Quae de te in senatu egerim, quae in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoscere. Illud tibi persuadeas velim, me omnia, quae ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quae est per se amplissima, summo semper studio suscepturum, et defensurum: quod quamquam intelligo me cum multis esse facturum, tamen appetam huius rei principatum. Vale.

M. CICERO S. D. D. BRUTO IMP. COS.
D E S.

Suadet, ne in salute populi R. tuenda senatus auctoritatem expectet, sed, quod sibi rectum videatur, faciat. Anno U. C. 709.

7. **C**UM adhibuisset domi meae Lupus me et Libonem, et Servium, consobrinum tuum, quae mea fuerit sententia, cognosse te ex M. Seio arbitror, qui nostro sermoni interfuit. Reliqua, quamquam statim Seium Graeceius est subsecutus, tamen ex Graecio poteris cognoscere. Caput autem est hoc, quod te diligentissime percipere et meminisse velim, ut ne in libertate et salute populi Romani conservanda auctoritatem senatus expectes, nondum liberi; ne et tuum factum condemnes, (nullo enim publico consilio rempublicam liberaisti; quo etiam est res illa maior, et clarior) et adolescentem, vel puerum potius, Caesarem, iudices temere fecisse, qui tantam causam publicam privato consilio susceperit: denique homines rusticos, sed fortissimos viros, ci-

vesque optimos, dementes fuisse iudices, primum milites veteranos, commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam, quae suum consulem hostem iudicaverunt, seque ad salutem reipublicae defendendam contulerunt. Voluntas senatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. Postremo suscepta tibi causa iam bis est, ut non sit integrum; primum Idibus Martiis, deinde proxime, exercitu novo et copiis comparatis. Quamobrem ad omnia ita paratus, seu animatus debes esse, non ut nihil facias, nisi iussus; sed ut ea geras, quae ab omnibus summa cum admiratione laudentur. Vale.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

De legatis ad Antonium de pace missis, quaeque sit omnium de Bruto expectatio ad libertatem recuperandam, perscribit. Anno U. C. 710.

8. **E**O tempore Polla tua misit, ut ad te, si quid vellem, darem literarum, cum, quod scriberem, non habebam. Omnia enim erant suspensa propter expectationem legatorum; qui quid egissent, nihil dum nuntiabatur. Haec tamen scribenda existimavi; primum S. P. Q. R. de te laborare, non solum salutis suae causa, sed etiam dignitatis tuae. admirabilis enim est quaedam tui nominis caritas, amorque in te singularis omnium civium. Ita enim sperant atque confidunt, ut antea rege, sic hoc tempore regno te rempublicam liberaturum. Romae dilectus habetur, totaque Italia; si hic dilectus appellandus est, cum ul-

tro se offerunt omnes : tantus ardor occupavit animos hominum desiderio libertatis odioque diutinae servitutis. De reliquis rebus a te iam expectare literas debemus, quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid Caesar meus; quos spero brevi tempore societate victoriae tecum copulatos fore. Reliquum est, ut de me id scribam, quod te ex tuorum literis et spero et malo cognoscere, me neque deesse ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tuae. Fac valeas.

D. BRUTUS S. D. M. CICERONI.

Prospiciat, rogat, ne, consulibus amissis, hostes reip. invalescant : & quid agendum videatur, monet. Anno U. C. 710.

9. **P**ANSA amisso, quantum detrimenti respublica acceperit, non te praeterit. nunc auctoritate et prudentia tua prospicias oportet, ne inimici nostri, consulibus sublatis, sperent se convalescere posse. Ego, ne consistere possit in Italia Antonius, dabo operam. sequar eum confestim. utrumque me praestaturum spero, ne aut Ventidius elabatur, aut Antonius in Italia moretur. In primis rogo te, ad hominem ventosissimum, Lepidum, mittas, ne bellum nobis redintegrare possit, Antonio sibi coniuncto. Nam de Pollione Asinio puto te perspicere, quid facturus sit. multae, & bonae, & firmae sunt legiones Lepidi & Asinii. Neque haec idcirco tibi scribo, quod te non eadem advertere sciam, sed quod mihi persuasissimum est, Lepidum recte facturum nunquam, si forte vobis id de hoc dubium est. Plancum quoque confirmetis oro; quem spero, pulso Antonio, respublicae non defuturum. Si se Alpes Antonius traie-

cerit, constitui praesidium in Alpibus collocare, & te de omni re facere certiozem. III Kal. Maii, ex castris Regii. Vale.

D. BRUTUS S. D. M. CICERONI.

Queritur de quorundam malevolentia, & reip. periculum exponit. Anno U. C. 710.

10. **N**ON mihi rempublicam plus debere arbitror, quam me tibi. Gratiorem me esse in te posse, quam isti perversi sint in me, exploratum habes: si tamen hoc temporis videatur dici causa, malle me tuum iudicium, quam ex altera parte omnium istorum. Tu enim a certo sensu & vero iudicas de nobis; quod isti ne faciant, summa malevolentia & livore impediuntur. Interpellent me, quo minus honoratus sim, dum ne interpellent, quo minus respublica a me commode administrari possit. quae quanto sit in periculo, quam potero brevissime exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum urbanarum afferat obitus consulum, quantamque cupiditatem hominibus iniiciat vacivitas, non te fugit. Satis me multa scripsisse, quae literis commendari possint, arbitror. scio enim, cui scribam. Revertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum parvulam manum militum haberet inermium, ergastula solvendo, omneque genus hominum arripiendo, satis magnum numerum videtur effecisse. Huc accessit manus Ventidii, quae trans Apenninum itinere facto difficillimo ad Vada pervenit, atque ibi se cum Antonio coniunxit. Est numerus veteranorum & armatorum satis frequens cum Ventidio. Consilia Antonii haec sint, no-

cesse est : aut ad Lepidum ut se conferat , si recipitur ; aut Apennino Alpibusque se teneat , & decursionibus per equites , quos habet multos , vastet ea loca , in quae incurrerit ; aut rursus se in Etruriam referat , quod ea pars Italiae sine exercitu est. Quodsi me Caesar audisset , atque Apenninum transisset ; in tantas angustias Antonium compulisset , ut inopia potius , quam ferro conficeretur. Sed neque Caesari imperari potest , nec Caesar exercitui suo : quod utrumque pessimum est. Cum haec talia sint ; quo minus , quod ad me pertinebit , homines interpellent , ut supra scripsi , non impedio. Haec quemadmodum explicari possint , aut , a te cum explicabuntur , ne impediuntur , timeo. Alere iam milites non possum. Cum ad rempublicam liberandam accessi , H-S mihi fuit quadringenties amplius. Tantum abest , ut meae rei familiaris liberum sit quidquam , ut omnes iam meos amicos aere alieno obstrinxerim. Septem nunc numeros legionum alo : qua difficultate , tu arbitrare. Non , si Varronis thesauros haberem , subsistere sumtui possem. Cum primum de Antonio exploratum habuero , faciam te certiolem. Tu me amabis ita , si hoc idem me in te facere senseris. III Non. Maii , ex castris , Dertona. Vale.

D. BRUTUS IMP. COS. DES. S. D.

M. CICERONI.

Memor meritorum in se Ciceronis , iter Antonii ad Lepidum ; dubiamque Planci fidem , & suum in rempubl. studium significat. Anno U. C. 710.

II. **E**ODEM exemplo a te mihi literae redditae sunt , quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere existo.
Cicer. Oper. Vol. VII. B b

stimo, quantum persolvere difficile est. Scripsi tibi, quae hic gererentur. in itinere est Antonius: ad Lepidum profiscitur: ne de Planco quidem spem adhuc abiecit, ut ex libellis eius animadverti, qui in me inciderunt: in quibus quos ad Asinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, scribebat. Ego tamen non habui ambiguum, & statim ad Plancum misi: & biduo ab Allobrogibus, & totius Galliae legatos exspecto, quos confirmatos domum remittam. Tu, quae istic opus erunt administrari, prospicies, ut ex tua voluntate reique publicae commodo fiant. Malevolentiae hominum in me, si poteris, occures. si non potueris, hoc te consolabere, quod me de statu meo nullis contumeliis deterrere possunt. Pridie Nonas Maii, ex castris, finibus Statielensium. Vale.

M. CICERO S. D. BRUTO IMP. COS. DES.

Queritur, ab Antonio bellum renovatum, quod hominum opinione impediri a Bruto potuisset. Anno U. C. 710.

12. **T**RES uno die a te accepi epistolas: unam brevem, quam Flacco Volumnio dederas; duas pleniores: quarum alteram tabellarius T. Vibii attulit; alteram ad me misit Lupus. Ex tuis literis, et ex Graeceii oratione, non modo non restinctum bellum, sed etiam inflammatum videtur. Non dubito autem, pro tua singulari prudentia, quin perspicias, si aliquid firmitatis nactus sit Antonius, omnia tua illa praeclara in rempublicam merita ad nihilum esse ventura. Ita enim Romam erat nuntiatum, ita persuasum omnibus, cum paucis inermibus, perterritis me-

tu, fracto animo, fugisse Antonium. Qui si ita se habet, ut, quemadmodum audiebam de Graecio, con-
 fligi cum eo sine periculo non possit; non ille mihi
 fugisse a Mutina videtur, sed locum belli gerendi mu-
 tasse. Itaque homines alii facti sunt. nonnulli etiam
 queruntur, quod persecuti non fitis. opprimi po-
 tuisse, si celeritas adhibita esset, existimant. Omni-
 no est hoc populi, maximeque nostri, in eo potif-
 simum abuti libertate, per quem eam consecutus sit.
 Sed tamen providendum est, ne qua iusta querela
 esse possit. Res sic se habet. Is bellum confecerit,
 qui Antonium oppresserit. Hoc quam vim habeat,
 te existimare malo, quam me apertius scribere. Vale.

D. BRUTUS M. T. C. S. D.

Excusat tarditatem in persequendo Antonio: & in quo res sta-
 tu fit, exponit. Anno U. C. 710.

13. **I**AM non ago tibi gratias. cui enim re vix referre
 possum, huic verbis non patitur res satisfieri. Attendere
 te volo, quae in manibus sunt. Qua enim prudentia es,
 nihil te fugiet, si meas literas diligenter legeris. Sequi
 confestim Antonium his de causis, Cicero, non potui.
 eram sine equitibus, sine iumentis: Hirtium periisse nes-
 ciebam: Caesari non credebam prius, quam convenis-
 sem, & collocutus essem. Hic dies hoc modo abiit. Po-
 stero die mane a Pansa sum arcessitus Bononiam. Cum
 in itinere essem, nuntiatum mihi est, eum mortuum esse.
 Recurri ad meas copiolas. sic enim vere eas appellare
 possum. sunt extenuatissimae, & inopia omnium rerum
 pessimo acceptae. Biduo me Antonius antecessit, itinera

multo maiora fugiens, quam ego sequens. Ille enim iit passim, ego ordinatim. Quacunque iit, ergastula solvit, homines arripuit. constitit nusquam prius, quam ad Vada venit. Quem locum volo tibi esse notum. Iacet inter Apenninum & Alpes, impeditissimus ad iter faciendum. Cum abessem ab eo millia passuum triginta, & se iam Ventidius coniunxisset; conicio eius ad me est allata: in qua petere coepit a militibus, ut se trans Alpes sequerentur: sibi cum M. Lepido convenire. Succlamatum est, & frequenter a militibus Ventidianis, (nam suos valde quam paucos habet,) sibi aut in Italia pereundum esse, aut vincendum: & orare coeperunt, ut Pollentiam iter facerent. Cum sustinere eos non posset, in posterum diem iter suum contulit. Hac re mihi nuntiata, statim quinque cohortes Pollentiam praemisi, meumque iter eo contuli. hora ante praesidium meum Pollentiam venit, quam Trebellius cum equitibus. sane quam sum gavisus. in hoc enim victoriam puto consistere. In spem venerant, quod neque Planci quatuor legiones omnibus suis copiis pares arbitrabantur; neque ex Italia tam celeriter exercitum traici posse credebant. quos ipsi adhuc satis arroganter Allobroges, equitatusque omnis, qui eo praemissus erat a nobis, sustinebant; nostroque adventu sustineri facilius posse confidimus. Tamen, si quo etiam casu Isaram se traiecerint, ne quod detrimentum reipublicae iniungant, summa a nobis dabitur opera. Vos magnum animum optimamque spem de summa republica habere volumus, cum & nos, & exercitus nostros, singulari concordia coniunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareque operam, ut quam paratissimi

Et ab exercitu, reliquisque rebus, pro vestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium conflagamus: qui quidem eas copias, quas diu simulatione reipublicae comparabant, subito ad patriae periculum converterunt. Vale.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

Bruti literis respondet de decemviris, de legionibus perduendis, de pecunia, de hominum admiratione ob renatum bellum, cuius exitus ne timeatur, Bruti partes & munus esse dicit. Anno U. C. 710.

14. **M**IRABILITER, mi Brute, laetor, mea consilia, measque sententias a te probari de decemviris, de ornando adolescente. Sed quid refert? mihi crede, homini non glorioso: plane iam, Brute, frigeo. Οργανον enim erat meum fenatus. id est iam dissolutum. Tantam spem attulerat exploratae victoriae tua praeclara Mutina eruptio, fuga Antonii, conciso exercitu, ut omnium animi relaxati sint, meaeque illae vehementes contentiones, tanquam σκιμαχίαι esse videantur. Sed, ut ad rem redeam, legionem Martiam et quartam negant, qui illas norunt, ulla conditione ad te posse perducī. Pecuniae, quam desideras, ratio potest haberi, eaque habebitur. De Bruto arcessendo, Caesareque ad Italiae praesidium tenendo, valde tibi assentior. Sed ut scribis, habes obtrectatores; quos equidem facillime sustineo: sed impediunt tamen. Ex Africa legiones expectantur. Sed bellum istuc renatum mirantur homines. nihil tam praeter spem unquam. Nam die tuo natali victoria nuntiata, in multa secula videbamus

republicam liberatam. Novi timores retexunt superiora. Scripsisti autem ad me iis, quas Idibus Maiis dedisti, modo te accepisse a Planco literas, non recipi a Lepido Antonium. Id si ita est, omnia facilio-
ra: sin aliter, magnum negotium; cuius exitum non extimesco: tuae partes sunt. Ego plus, quam feci, facere non possum. Te tamen, id quod spero, omnium maximum et clarissimum videre cupio. Vale.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES.

S. P. D.

Laudat officium & diligentiam Bruti: cuius & collegae concordiam omnibus gratam esse significat: & hortatur, ut secum iam ipse certet. Anno U. C. 710.

15. **E**TSI mihi tuae literae iucundissimae sunt; tamen iucundius fuit, quod in summa occupatione tua Planco collegae mandasti, ut te mihi per literas excusaret: quod fecit ille diligenter. mihi autem nihil amabilius officio tuo et diligentia. Coniunctio tua cum collega, concordiaque vestra, quae literis communibus declarata est, S. P. Q. R. gratissima accidit. Quod superest, perge, mi Brute, et iam non cum aliis, sed tecum ipse certa. Plura scribere non debeo, praesertim ad te; quo magistro brevitatis uti cogito. Literas tuas vehementer exspecto, et quidem tales, quales maxime opto. Vale.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. P. D.

Commendat Lamiam in petitione praeturae. Anno U. C. 709.

16. **P**ERMAGNI interest, quo tibi haec tempore

epistola reddita sit; utrum cum sollicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestia vacuus esses. Itaque ei praecepi, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolae tibi reddendae. Nam quemadmodum coram qui ad nos intempestive adeunt, molesti saepe sunt; sic epistolae offendunt, non loco redditae. Si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit; et ille, cui mandavi, fatis scite et commode tempus ad te cepit adeundi; confido, me, quod velim, facile a te impetraturum. L. Lamia praeturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. Magna vetustas, magna consuetudo intercedit; quodque plurimum valet, nihil mihi eius est familiaritate iucundius. Magno praeterea beneficio eius, magnoque merito sum obligatus. Nam Clodianis temporibus, cum equestris ordinis princeps esset, proque mea salute acerrime propugnaret, a Gabinio consule relegatus est; quod ante id tempus civi Romano contigit nemini. Hoc cum populus Romanus meminerit, me ipsum non meminisse turpissimum est. Quapropter persuade tibi, mi Brute, me petere praeturam. Quamquam enim Lamia summo splendore, summa gratia est, magnificentissimo munere aedilitio; tamen, quasi ea ita non essent, ego suscepi totum negotium. Nunc, si me tanti facis, quanti certe facis, quando equitum centurias tenes, in quibus regnas, mitte ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus. Ponam in extremo quod sentio. Nihil est, Brute, cum omnia a te expectem, quod mihi gratius facere possis. Vale.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. D.

Commendat eundem Lamiam, scripta epistola brevi post superiorem. Eodem anno U. C. 709.

17. **L**AMIA uno omnium familiarissime utor. Magna eius in me, non dico officia, sed merita, eaque sunt populo Romano notissima. Is magnificentissimo munere aedilitatis perfunctus, petit praeturam; omnesque intelligunt, nec dignitatem ei deesse, nec gratiam. Sed is ambitus exstare videtur, ut ego omnia pertimescam, totamque petitionem Lamiae mihi sustinendam putem. In ea re quantum me possis adiuuare, facile perspicio: nec vero, quantum mea causa velis, dubito. Velim igitur, mi Brute, tibi persuadeas, nihil me maiore studio a te petere, nihil te mihi gratius facere posse, quam si omnibus tuis opibus, omni studio, Lamiam in petitione iuveris: quod ut facias, vehementer te rogo.

M. T. C. D. BRUTO IMP. COS. DES. S. D.

Reprehendit in Decimo nonnullam timoris significationem. Scripta post Hirtium & Pansam consules interfectos. Anno U. C. 710.

18. **E**TSI ex mandatis, quae Galbae Volumnioque ad senatum dedisti, quid timendum suspicandumque putares, suspicabamur; tamen timidiora mandata videbantur, quam erat dignum tua populique Romani victoria. Senatus autem, mi Brute, fortis est, et habet fortes duces. Itaque moleste ferebat, se a te, quem omnium, quicumque fuissent, fortissimum iudicaret, timidum atque ignavum iudicari. Etenim

cum, te incluso, spem maximam omnes habuissent in tua virtute, florente Antonio; quis erat, qui quidquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec vero Lepidum timebamus. Quis enim esset, qui illum tam furiosum arbitraretur, ut, qui in maximo bello pacem velle se dixisset, is in optatissima pace bellum reipublicae indiceret? Nec dubito, quin tu plus provideas. Sed tamen tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renovatio timoris magnam molestiam afferebat. Quare velim equidem, id quod spero, ut plane abiectus et fractus sit Antonius: sin aliquid virium forte collegerit; sentiet, nec senatui consilium, nec populo Romano virtutem deesse, nec reipublicae, te vivo, imperatorem. XIV Kal. Iun.

D. BRUTUS M. T. C. S. P. D.

Reipublicae vicem timet: Vicetinos commendat. Anno U. C. 710.

19. **A**D senatum quas literas misi, velim prius perlegas, & si qua tibi videbuntur, commutes. Necessario me scripsisse, ipse animadvertes. nam cum putarem, quartam & Martiam legiones mecum futuras, ut Druso Paulloque placuerat, vobis assentientibus; minus de reliquis rebus laborandum existimavi. Nunc vero, cum sim cum tironibus egentissimis, valde & meam & vestram vicem timeam necesse est. Vicetini me & M. Brutum praecipue observant. His ne quam patiari iniuriam fieri in senatu vernarum causa, a te peto. Causam habent optimam, officium in rempublicam summum, genus ho-

*minum adversariorum seditiosum & inertissimum. XII
Kalend. Iun. Vercellis. Vale.*

D. BRUTUS IMP. COS. DES. M. T. C. S. P. D.

Timere se ait Ciceronis causa, eumque monet, ut veteranorum animos sibi conciliet. Anno U. C. 710.

20. **Q**UOD pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaque officia cogunt, ut timeam. Saepe enim mihi cum esset dictum, neque a me contemptum, novissime Labeo Sezulius, homo sibi simillimus, narravit mihi, apud Caesarem se fuisse, multumque sermonem de te habitum esse: ipsum Caesarem nihil sane de te questum, nisi [dictum] quod diceret, te dixisse, laudandum adolescentem, ornandum, tollendum: se non esse commissurum, ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. Veteranos vero pessime loqui, volebat Labeo me credere, & tibi ab iis instare periculum; maximeque indignari, quod in decemviris neque Caesar, neque ego habitus essemus, atque omnia ad vestrum arbitrium essent collata. Haec cum audissem, & iam in itinere essem, committendum non putavi, prius ut Alpes transgrederer, quam, quid istuc ageretur, scirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, iactatione verborum, & denuntiatione periculi, sperare eos, te pertimescens, adolescente impulsus, posse magna consequi praemia; & totam istam cantilemam ex hoc pendere, ut quam plurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum esse volo, & insidias vitantem. nihil enim tua mihi vita potest esse iucundius, neque carius. Illud vide, ne timendo magis timere cogare;

&, quibus rebus potest occurrere veteranis, occurras. Primum, quod desiderant de decemviris, facias; deinde de praemiis. Si tibi videtur, agros eorum militum, qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos censeas ab utrisque nobis: de nummis, lente ac ratione habita pecuniae: senatum de ea re constituturum: quatuor legionibus iis, quibus agros dandos censuistis, video facultatem fore ex agris Sullanis & agro Campano. Aequaliter, aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. Haec me tibi scribere non prudentia mea hortatur, sed amor in te, & cupiditas otii; quod sine te consistere non potest. Ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non excedam. Legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnes casus & impetus hominum. De exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Caesar non remittit. Ad has literas statim mihi rescribere, tuorumque aliquem mitte, si quid reconditum magis erit, meque scire opus esse putaris. Vale. VIII Kal. Iun. Eporodia.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. P. D.

Respondet superiori epistolae.

21. **D**II isti Segulio malefaciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt! Quid? tu illum tecum solum, aut cum Caesare? qui neminem praetermiserit, quicum loqui potuerit, cui non eadem ista dixerit? Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istud, quidquid esset nugarum, me scire voluisti. Signum enim magnum amoris dedisti. Nam quod idem Segulius, veteranos queri, quod tu

et Caesar in decemviris non essetis, utinam ne ego quidem essem! Quid enim molestius? Sed tamen, cum ego sensissem, de iis, qui exercitus haberent, sententiam ferri oportere; iidem illi, qui solent, reclamaverunt. Itaque excepti etiam estis, me vehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res novas quaerit: non quo veterem comederit (nullam enim habuit) sed hanc ipsam recentem novam devoravit. Quod autem scribis, te, quod pro te ipso non facias, id pro me, ut de me timeas aliquid; omni te, vir optime, mihi que carissime Brute, de me metu libero. Ego enim, quae provideri poterunt, non fallar in iis; quae cautionem non habebunt, de his non ita valde laboro. Sim enim impudens, si plus postulem, quam homini a rerum natura tribui potest. Quod mihi praecipis, ut caveam, ne timendo magis timere cogar; et sapienter, & amicissime praecipis. Sed velim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimescas, nunquam perturbare, me huic tuae virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuum quidquam, et cavebo omnia. Sed vide, ne tua iam, mi Brute, culpa futura sit, si ego quidquam timeam. tuis enim opibus, et consulatu tuo, etiamsi timidi essemus, tamen omnem timorem abiiceremus; praesertim cum persuasum omnibus esset, mihi que maxime, a te nos unice diligi. Consiliis tuis, quae scribis de quatuor legionibus, deque agris assignandis ab utrisque vestrum, vehementer assentior. Itaque cum quidam de collegis nostris agrariam curationem ligurrerent; disturbavi rem, totanique vobis integram reservavi. Si

quid erit occultius, et (ut scribis) reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literae perferantur. Pridie nonas Iunii.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. P. D.

Commendat Appium Claudium, qui cum Antonio se coniunxerat; ut ex hostium numero eximatur. Anno U. C. 710.

22. **C**UM Appio Claudio, C. F. summa mihi necessitudo est, multis eius officiis, et meis mutuis constituta. Peto a te maiorem in modum, vel humanitatis tuae, vel mea causa, ut eum auctoritate tua, quae plurimum valet, conservatum velis. Volo, te, cum fortissimus vir cognitus sis, etiam clementissimum existimari. Magno tibi erit ornamento, nobilissimum adolescentem beneficio tuo esse salvum. Cuius quidem causa hoc melior debet esse, quod pietate adductus, propter patris restitutionem, se cum Antonio coniunxit. Quare etsi minus veram causam habebis, tamen vel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus potest hominem, summo loco natum, summo ingenio, summa virtute, officiosissimum praeterea, et gratissimum, incolumem in civitate retinere. Quod ut facias, ita a te peto, ut maiore studio, magisque ex animo petere non possim.

D. BRUTUS M. T. C. S. P. D.

Ut bene de rep. speret, hortatur Ciceronem, cuius literas expectat. Anno U. C. 710.

23. **N**OS hic valemus recte, & quo melius valeamus,

operam dabimus. Lepidus commode de nobis sentire videtur. Omni timore deposito, debemus libere reipublicae consulere. Quodsi omnia essent aliena, tamen tribus tantis exercitibus, propriis reipublicae, valentibus, magnum animum habere debebas, quem & semper habuisti, & nunc fortuna adiuvante augere potes. Quae tibi superioribus literis mea manu scripsi, terrendi tui causa homines loquuntur. Si frenum momorderis, peream, si te omnes, quot sunt, conantem loqui ferre poterunt. Ego, tibi ut antea scripsi, dum mihi a te literae veniant, in Italia morabor. VIII Kal. Iun. Eporedia.

CICERO D. BRUTO S. P. D.

Respondet superiori epistolae, qua timorem sibi exemptum dicit.

Addit, quid agendum ei sit: & de pecunia decreta. Anno U.

C. 710.

24. **N**ARRO tibi: antea subirascebar brevitati tuarum literarum. nunc mihi loquax esse videor. te igitur imitabor. Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque dare, ut quotidie melius: Lepidum commode sentire: tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere. Si timidus essem; tamen ista epistola mihi omnem metum absterfisses. Sed, ut mones, frenum momordi. etenim qui, te incluso, omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere; sed ita, ut ne desim constantiae meae. Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi literae meae veniant; si per hostem licet, non erraris. multa enim Romae. sin adventu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius. Pecunia expeditissima quae

erat, tibi decreta est. Habes amantissimum Servium. nos non desumus. VIII Idus Iunias.

M. T. C. D. BRUTO S. P. D.

Expectari a se Bruti literas ait: sibi nihil esse quod scriberet: in ipso & Planco spem omnem esse. Anno U. C. 710.

25. **E**XSPECTANTI mihi tuas quotidie literas; Lupus noster subito denunciavit, ut ad te scriberem, si quid vellem. Ego autem, etsi, quod scriberem, non habebam, (acta enim ad te mitti sciebam; inanem autem sermonem literarum tibi iniucundum esse audiebam) brevitatem secutus sum, te magistro. Scito igitur, in te et in collega spem omnem esse. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum praecipis, privatis literis ad bellum commune vocare non desino: qui utinam iam adesset! intestinum urbis malum, quod est non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitor λακωνισμον tuum. altera iam pagella procedit. Vince, et vale. XIV Kal. Quintiles.

D. BRUTUS IMP. M. T. C. S. P. D.

Sollicitus ob Antonii cum Lepido coniunctionem, legiones quamprimum sibi & stipendium mitti postulat. Anno U. C. 710.

26. **I**N maximo meo dolore hoc solatio utor, quod intelligunt homines, non sine causa me timuisse ista, quae acciderunt. Deliberent, utrum traiciant legiones ex Africa, necne; & ex Sardinia: & Brutum arcesant, necne: & mihi stipendium dent, an non, de-

cernant. Ad senatum literas misi. Crede mihi, nisi ista omnia ita fiant, quemadmodum scribo, magnum nos omnes adituros periculum. Rogo te, videte, quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducant. & fide opus est, & celeritate. III Non. Iun. ex castris.

M. C I C E R O M A T I O S.

Questus erat Matius, accusari se a Cicerone, tum quod in lege quadam Caesaris suffragium tulisset, tum etiam quod ludos, Caesari mortuo ab Octaviano datos, curasset. Cicero se ita purgat, ut alterum negari a se dicat, alterum defendi. Anno U. C. 709.

27. **N**ONDUM fatis constitui, molestiae plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo cum plenus officii, tum utriusque nostrum amantissimus. Nam cum in Tusculanum vesperi venissem, postridie ille ad me, nondum fatis firmo corpore cum esset, mane venit. Quem cum obiurgarem, quod parum valetudini parceret; tum ille, nihil sibi longius fuisse, quam ut me videret. Num quidnam, inquam, novi? Detulit ad me querelam tuam: de qua prius, quam respondeo, pauca praeponam. Quantum memoria repetere praeterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. Sed vetustas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te, quo die cognovi; meque a te diligere iudicavi. Tuus deinde discessus, isque diuturnus, ambitio nostra, et vitae dissimilitudo non est passa voluntates nostras consuetudine conglutinari. Tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Caesar esset in

Gallia. Quod enim vehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Caesari, perfecisti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. Multa praetereo, quae temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt. graviora enim consecuta sunt. Et initio belli civilis cum Brundisium versus ires ad Caesarem, venisti ad me in Formianum. Primum hoc ipsum quanti, praesertim temporibus illis? Deinde oblitum me putas consilii, sermonis, humanitatis tuae? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec vero sum oblitus literarum tuarum, quas ad me misisti, cum Caesari obviam venisses in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus est, cum me ad Pompeium proficisci, sive pudor meus coegit, sive officium, sive fortuna. Quod officium tuum, quod studium vel in absentem me, vel in praesentes meos defuit? quem porro omnes mei et mihi et sibi te amiciorum iudicaverunt? Veni Brundisium. oblitumne me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris? quae tua fuerit affectio, oratio, confirmatio animi mei, fracti communium miseriarum metu? Tandem aliquando Romae esse coepimus. quid defuit nostrae familiaritati? In maximis rebus quoniam modo me gererem adversus Caesarem, usus tuo consilio sum. In reliquis officiis, cui tu tribuisti, excepto Caesare, praeter me, ut domum ventitares, horasque multas saepe suavissimo sermone consumeres? tum, cum etiam, si meministi, ut haec φιλοσοφικα scribebam, tu me impulisti. Post Caesaris reditum, quid tibi maiori curae fuit, quam ut essem ego illi quam familiarissimus? quod effeceris. Quorsum

igitur haec oratio longior, quam putaram? quia sum admiratus, te, qui haec nosse deberes, quidquam a me commissum, quod esset alienum nostra amicitia, credidisse. Nam praeter haec, quae commemoravi, quae testata sunt, et illustria, habeo multo occultiora, quae vix verbis exsequi possum. Omnia me tua delectant; sed maxime maxima cum fides in amicitia, consilium, gravitas, constantia, tum lepos, humanitas, literae. Quapropter redeo nunc ad querelam. Ego te suffragium tulisse in illa lege, primum non credidi: deinde, si credidissem, nunquam id sine aliqua iusta causa existimarem te fecisse. Dignitas tua facit, ut animadvertatur, quidquid facias; malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quam a te facta sint, proferantur. Ea tu si non audis, quid dicam, nescio. equidem, si quando audio, tam defendo, quam me scio a te contra iniquos meos solere defendi. Defensio autem est duplex. Alia sunt, quae liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio; alia, quae defendam a te pie fieri et humane, ut de curatione ludorum. Sed te, hominem doctissimum, non fugit, si Caesar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio disputari posse: vel in eam, qua ego uti soleo, laudandam esse fidem et humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas; vel in eam, qua nonnulli utuntur, libertatem patriae, vitae amici anteponendam. Ex his sermonibus utinam essent delatae ad te disputationes meae! Illa vero duo, quae maxima sunt laudum tuarum, quis aut libentius, quam ego, commemorat, aut saepius? te et non suscipiendi belli civilis gravif-

simum auctorem fuisse, et moderandae victoriae; in quo, qui mihi non assentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio, familiari nostro, qui mihi dedit causam harum literarum; quibus nisi crederis, me omnis officii et humanitatis expertem iudicaris: quo nec mihi gravius quidquam potest esse, nec a te alienius.

M A T I U S C I C E R O N I S.

Respondet superiori epistolae Ciceronis, purgatque se adversus vituperatores. Anno U. C. 709.

28. **M**AGNAM voluptatem ex tuis literis cepi, quod, quam speraram atque optaram, habere te de me opinionem, cognovi. De qua etsi non dubitabam, tamen, quia maximi aestimabam, ut incorrupta maneret, laborabam. Consciis autem mihi eram, nihil a me commissum esse, quod boni cuiusquam offenderet animum. Eo minus credebam, plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quidquam persuaderi potuisse, praesertim in quem mea propensa & perpetua fuisset atque esset benevolentia. Quod quando, ut volui, scio esse; respondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua singulari bonitate & amicitia nostra, saepe restitisti. Nota enim mihi sunt, quae in me post Caesaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis necessarij graviter fero, atque eum, quem dilexi, perisse indignor. Aiunt enim, patriam amicitiae praeponendam esse; proinde ac si iam vicerint, obitum eius reipublicae fuisse utilem. Sed non agam astute. Fateor, me ad istum gradum sapientiae non pervenisse. Ne-

que enim Caesarem in dissensione civili sum secutus ; sed amicum, quamquam re offendebar, tamen non deserui : neque bellum unquam civile, aut etiam causam dissensionis probavi ; quam etiam nascentem exstingui, summe studui. Itaque in victoria hominis necessarii, neque honoris, neque pecuniae dulcedine sum captus ; quibus praemiis reliqui, minus apud eum, quam ego, cum possent, immoderate sunt abusi. Atque etiam res familiaris mea, lege Caesaris diminuta est ; cuius beneficio plerique, qui Caesaris morte laetantur, remanserunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, aequae, ac pro mea salute, laboravi. Possum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, a quo id impetratum est, perissequi non indignari ; cum praesertim iidem homines illi, & invidiae & exitio fuerint ? Plecteris ergo, inquiunt, quum factum nostrum improbare audes. O superbiam inauditam ! alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impunito licere ! At haec etiam servis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent suo potius, quam alterius arbitrio : quae nunc, ut quidem isti dicunt, libertatis auctores, metu nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. Nullius unquam periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate desciscam. Nunquam enim honestam mortem fugiendam, saepe etiam optendam putavi. Sed quid mihi succensent, si id opto, ut poeniteat eos sui facti ? Cupio enim, Caesaris mortem omnibus esse acerbam. At debeo pro civili parte rempublicam velle salvam. Id quidem me cupere, nisi & ante acta vita, & reliqua mea spes, tacente me, probat, dicendo vincere non postulo. Quare maiorem in modum te rogo, ut rem potiore oratione ducas : mihi que, si sen-

is expedire, recte fieri, credas nullam communionem cum improbis esse posse. An, quod adolescens praestiti, cum etiam errare cum excusatione possem; id nunc, aetate praecipitata, commutem, ac me ipse retexam? Non faciam; neque, quod displiceat, committam, praeterquam quod hominis mihi coniunctissimi ac viri amplissimi doleo gravem casum. Quodsi aliter essem animatus, nunquam, quod facerem, negarem; ne & in peccando improbus, & in dissimulando timidus ac vanus existimarer. At ludos, quos Caesaris victoriae Caesar adolescens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad statum reipublicae pertinet. Quod tamen munus & hominis amicissimi memoriae, atque honoribus praestare etiam mortui debui; & optimae spei adolescenti, ac dignissimo Caesare, petenti negare non potui. Veni etiam consulis Antonii domum saepe, salutandi causa: ad quem, qui me parum patriae amantem esse existimant, rogandi quidem aliquid, aut auferendi causa, frequentes ventitare reperies. Sed quae haec est arrogantia, quod Caesar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis uterer; eos, qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari, ne, quos velim, diligam? Sed non vereor, ne aut meae vitae modestia parum valitura sit in posterum contra falsos rumores; aut ne etiam ii, qui me non amant, propter meam in Caesarem constantiam, non malint mei, quam sui similes amicos habere. Mihi quidem si optata contingant, quod reliquum est vitae, in otio Rhodi degam: sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romae, ut recte fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas ago gratias, quod tuum erga me ani-

num simplicem atque amicum aperuit ; & quod eum , quem semper lubenter dilexi , quo magis iure colere atque observare deberem , fecit . Bene vale , & me dilige .

C I C E R O A P P I O S .

Profecturus in Graeciam , res suas Appio commendat , commemoratis ante beneficiis ab ipso acceptis . Anno U. C. 709 .

29. **D**UBITANTI mihi (quod scit Atticus noster) de hoc toto consilio profectiois , quod in utramque partem in mentem multa veniebant , magnum pondus accessit ad tollendam dubitationem , iudicium et consilium tuum . Nam et scripsisti aperte , quid tibi videretur , et Atticus ad me sermonem tuum pertulit . Semper iudicavi , in te et in capiendo consilio prudentiam summam esse , et in dando fidem ; maximeque sum expertus , cum initio civilis belli per literas te consuluissem , quid mihi faciendum esse censeret , eundumne ad Pompeium , an manendum in Italia . Suasisti , ut consulerem dignitati meae . ex quo , quid sentiret , intellexi ; et sum admiratus fidem tuam , et in consilio dando religionem ; quod , cum aliud malle amicissimum tuum putares , antiquius tibi officium meum , quam illius voluntas fuit . Equidem et ante hoc tempus te dilexi , et semper me a te diligenti sensi . Et cum abessem , atque in magnis periculis essem ; et me absentem , et meos praesentes a te cultos et defensos esse , memini . Et post meum reditum , quam familiariter mecum vixeris , quaeque ego de te et senserim et praedicarim , omnes , qui solent haec animadvertere , testes habemus . Gravissimum vero

iudicium de mea fide et constantia fecisti, cum post mortem Caesaris totum te ad amicitiam meam contulisti. Quod tuum iudicium, nisi mea summa benevolentia erga te, omnibusque meritis comprobaro, ipse me hominem non putabo. Tu, mi Appi, conservabis amorem tuum, (etsi more magis hoc quidem scribo, quam quo te admonendum putem,) meaue omnia tuebere; quae tibi ne ignota essent, Attico mandavi: a me autem, cum paulum otii nacti erimus, uberiores literas exspectato. Da operam ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER XII
AD
C. CASSIUM ET ALIOS.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Factum Dolabellae, quo aram Caesaris evertit, laudat: sublato rege, regnum superesse questus, C. Cassium hortatur, ut rempublicam cum Bruto omni perturbatione liberet. Anno U. 709.

FINEM nullam facio, mihi crede, Cassi, de te et de Bruto nostro, id est, de tota republica cogitandi, cuius omnis spes in vobis est, et in D. Bruto. Quam quidem iam habeo ipse meliorem, republica a Dolabella meo praeclarissime gesta. Manabat enim illud malum urbanum, et ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem et urbi, et otio diffiderem urbano. Sed ita compressum est, ut mihi videamur omne iam ad tempus ab illo duntaxat sordidissimo periculo ruti futuri. Reliqua magna sunt ac multa; sed posita omnia in vobis. quamquam primum quidque explicemus. Nam, ut adhuc quidem actum est, non regno, sed rege liberati videmur. interfecto enim rege, regios omnes

nutus tuemur. Neque vero id solum, sed etiam, quae ipse ille, si viveret, non faceret, ea nos, quasi cogitata ab illo, probamus. Nec eius quidem rei finem video. Tabulae figuntur: immunitates dantur: pecuniae maximae describuntur: exsules reducuntur: fenatusconsulta falsa referuntur: ut tantummodo odium illud hominis impuri, et servitutis dolor depulsus esse videatur; respublica iaceat in his perturbationibus, in quas eam ille coniecit. Haec omnia vobis sunt expedienda. nec hoc cogitandum, satis iam habere rempublicam a vobis. Habet illa quidem tantum, quantum nunquam mihi in mentem venit optare; sed contenta non est, et, pro magnitudine et animi et beneficii vestri, a vobis magna desiderat. Adhuc ulta suas iniurias est per vos, interitu tyranni; nihil amplius. Ornamenta vero sua quae recuperavit? an quod ei mortuo paret, quem vivum ferre non poterat? cuius aera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? At enim ita decrevimus. Fecimus id quidem, temporibus cedentes, quae valent in republica plurimum: sed immoderate quidam et ingratis nostra facilitate abutuntur. Verum haec propediem, et multa alia coram. Interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum reipublicae, quam semper habui carissimam, tum amoris nostri causa, maximae curae esse tuam dignitatem. Da operam, ut valeas.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Invehitur in Antonii immoderatam potentiam, rei publicae statum describit. Anno U. C. 709.

2. **V**EHEMENTER laetor, tibi probari sententiam

tiam et orationem meam; qua si saepius uti liceret, nihil esset negotii, libertatem et rempublicam recipere. Sed homo amens et perditus, multoque nequior, quam ille ipse, quem tu nequissimum occisum esse dixisti, caedis initium quaerit; nullamque aliam ob causam, me auctorem fuisse Caesaris interficiendi, criminatur, nisi, ut in me veterani incitentur. Quod ego periculum non extimesco; modo vestri facti gloriam cum mea laude communicet. Ita nec Pisoni, qui in eum primus inVectus est, nullo assentiente, nec mihi, qui idem tricesimo post die feci, nec P. Servilio, qui me est consecutus, tuto in senatum venire licet. Caedem enim gladiator quaerit, eiusque initium a. d. XIII Kalend. Octob. a me se facturum putavit. At quam paratus venerat, cum in villa Metelli complures dies commentatus esset! Quae autem in lustris et in vino commentatio potuit esse? Itaque omnibus est visus, ut ad te antea scripsi, vomere suo more, non dicere. Quare, quod scribis, te confidere, auctoritate et eloquentia nostra aliquid profici posse; nonnihil, ut in tantis malis, est profectum. intelligit enim populus Romanus, tres esse consulares, qui, quia, quae de republica bene senserint, libere locuti sint, tuto in senatum venire non possint. Nec est praeterea quod quidquam exspectes. Tuus enim necessarius affinitate nova delectatur. Itaque iam non est studiosus ludorum, infinitoque fratris tui plausu dirumpitur. Alter item affinis novis commentariis Caesaris delinitus est. Sed haec tolerabilia; illud non ferendum, quod est, qui vestro anno filium suum consulem fu-

turum putet, ob eamque causam, se huic latroni deservire, prae se ferat. Nam L. Cotta, familiaris meus, fatali quadam desperatione, ut ait, minus in senatum venit. L. Caesar, optimus et fortissimus civis, valetudine impeditur. Ser. Sulpicius, et summa auctoritate, et optime sentiens, non adest. Reliquos, exceptis designatis, ignosce mihi, si non numero consulares. Habes auctores consilii publici; qui numerus, etiam bonis rebus, exiguus esset, quid censes perditis? Quare spes est omnis in vobis: qui si idcirco abestis, ut sitis in tuto; ne in vobis quidem. sin aliquid dignum vestra gloria cogitatis; velim salvis nobis. sin id minus, res tamen publica per vos brevi tempore ius suum reciperabit. Ego tuis neque desum, neque deero. qui sive ad me referent, sive non, mea tibi tamen benevolentia fidesque praestabitur. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Eiusdem argumenti, ac itidem in Antonium eiusque socios invehitur. Anno U. C. 709.

3. **AUGET** tuus amicus furorem in dies. Primum in statua, quam posuit in Rostris, inscripsit PARENTI OPTIME MERITO; ut non modo ficarii, sed iam etiam patricidae iudicemini: quid dico iudicemini? iudicemur potius. vestri enim pulcherrimi facti ille furiosus me principem dicit fuisse. Utinam quidem fuisset! molestus nobis non esset. Sed hoc vestrum est: quod quum praeteriit, utinam haberem, quid vobis darem consilii! Sed ne mihi quidem ipsi reperio, quid faciendum sit. Quid enim est, quod contra vim sine vi

fieri possit? Consilium omne autem hoc est illorum; ut mortem Caesaris persequantur. Itaque a. d. sext. Non. Octob. productus in concionem a Canutio, turpissime ille quidem discessit; sed tamen ea dixit de conservatoribus patriae, quae dici deberent de proditoribus. De me quidem non dubitanter, quin omnia de meo consilio et vos fecissetis, et Canutius faceret. Cetera cuiusmodi sint, ex hoc iudica, quod legato tuo viaticum eripuerunt. Quid eos interpretari putas, cum hoc faciunt? Ad hostem scilicet portari. O rem miseram! dominum ferre non potuimus, conservo servimus. Et tamen me quidem favente magis, quam sperante, etiam nunc residet spes in virtute tua. Sed ubi sunt copiae? De reliquo, malo reipsum loqui tecum, quam nostra dicta cognoscere. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Antonium cum Caesare non interfectum fuisse queritur. De senatu, de populo, de legatis ad Antonium, de Dolabella & ipso Cassio scribit, quae sentiebat. Anno U. C. 710.

4. **V**ELLEM Idibus Martiis me ad coenam invitasses. reliquiarum nihil fuisset. Nunc me reliquiae vestrae exercent, et quidem praeter ceteros me: quamquam egregios consules habemus, sed turpissimos consulares; senatum fortem, sed infimo quemque honore fortissimum. Populo vero nihil fortius, nihil melius, Italiaque universa. Nihil autem foedius Philippo et Pisone, legatis, nihil flagitiosius: qui cum essent missi, ut Antonio ex senatus sententia certas res nuntiarent; cum ille earum rerum nulli paruisset,

ultro ab illo ad nos intolerabilia postulata retulerunt. Itaque ad nos concurritur; factique iam in re salutari populares sumus. Sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique esses, nesciebam. Fama nuntiabat, te esse in Syriam: auctor erat nemo. De Bruto, quo propius est, eo firmiora videntur esse, quae nuntiantur. Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non insulsis, quod tibi tam cito succederet, cum tu vix dum triginta dies in Syria fuisses. Itaque constabat, eum recipi in Syriam non oportere. Summa laus et tua et Bruti est, quod exercitum praeter spem existimamini comparasse. Scriberem plura, si rem causamque nossem. Nunc quae scribo, scribo ex opinione hominum atque fama. Tuas literas avide expecto. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

M. Brutum laudat, ut accendat eius exemplo Cassium ad imitationem: de Mutinensi bello addit & de statu reipublicae. Anno U. C. 710.

5. **H**IEMEM credo adhuc prohibuisse, quo minus de te certum haberemus, quid ageres, maximeque ubi esses. Loquebantur omnes tamen, credo, quod volebant, in Syria te esse, habere copias. Id autem eo facilius credebatur, quia simile vero videbatur. Brutus quidem noster egregiam laudem est consecutus. Res enim tantas gessit, tamque inopinatas, ut eae cum per se gratae essent, tum gratiores propter celeritatem. Quod si tu ea tenes, quae putamus; magnis subsidiis fulta respublica est. A prima enim ora Grae-

ciae usque ad Aegyptum, optimorum civium imperiis muniti erimus et copiis. Quamquam, nisi me fallerat, res se sic habebat, ut totius belli omne discrimen in D. Bruto positum videretur: qui si, ut sperabamus, erupisset Mutina; nihil belli reliquum fore videbatur. Parvis omnino iam copiis obsidebatur, quod magno praesidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternae noster Hirtius: ad Forum Cornelium Caesar: uterque cum firmo exercitu: magnasque Romae Panfa copias ex dilectu Italiae comparabat. Hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate, ut mihi crebris literis significat, acturus videbatur. Praeter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus, studiosissimam reipublicae. Tuos etiam clientes Transpadanos mirifice coniunctos cum causa habebamus. Erat firmissimus senatus, exceptis consularibus: ex quibus unus L. Caesar firmus est et rectus. Ser. Sulpicii morte magnum praesidium amisimus. Reliqui partim inertes, partim improbi: nonnulli invident eorum laudi, quos in republica probari vident. Populi vero Romani totiusque Italiae mira consensus est. Haec erant ferre, quae tibi nota esse vellem. Nunc autem opto, ut ab istis Orientis partibus virtutis tuae lumen eluceat. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Strabonem oblique commendat: in Cassio & M. Bruto, si res ad Mutinam male geratur, spem omnem reip. sitam esse dicit. Anno U. C. 710.

6. **Q**UI status rerum fuerit tum, cum has literas

dedi, scire poteris ex C. Tidio Strabone, viro bono, et optime de republica sentiente: nam quid dicam, cupidissimo tui, qui, domo et fortunis relictis, ad te potissimum profectus sit? Itaque eum tibi ne commendo quidem. adventus ipsius ad te satis eum commendabit. Tu velim sic existimes, tibi que persuadeas, omne perfugium bonorum in te et Bruto esse positum, si, quod nolim, adversi quid evenerit. Res, cum haec scribebam, erat in extremum adducta discrimen. Brutus enim Mutinae vix iam sustinebat. Qui si conservatus erit, vicimus: sin (quod dii omen avertant!) omnis omnium cursus est ad vos. Proinde fac animum tantum habeas, tantumque apparatus, quanto opus est ad universam rempublicam recipendam. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Sententiam a se in senatu ex dignitate Cassii dictam, eandemque in concione defensam, significat. Anno U. C. 710.

7. **Q**UANTO studio dignitatem tuam, et in senatu, et ad populum defenderim, ex tuis te malo, quam ex me, cognoscere. Quae mea sententia in senatu facile valuisset, nisi Panfa vehementer obstitisset. Ea sententia dicta, productus sum in concionem a tribuno plebis, M. Servilio. Dixi de te, quae potui, tanta contentione, quantum forum est, tanto clamore consensuque populi, ut nihil unquam simile viderim. Id velim mihi ignoscas, quod invita focru tua fecerim. Mulier timida verebatur, ne Panfae animus offenderetur. In concione quidem Panfa dixit, matrem

quoque tuam, et fratrem, illam a me sententiam noluisse dici. Sed me haec non movebant: alia malebam. Favebam et reipublicae, cui semper favi, et dignitati ac gloriae tuae. Quod autem et in senatu pluribus verbis differui, et dixi in concione, in eo velim fidem meam liberares. Promisi enim, et prope confirmavi, te non exspectasse, nec exspectaturum decreta nostra; sed te ipsum tuo more rempublicam defensurum. et, quamquam nihil dum audieramus, nec ubi esses, nec quas copias haberes; tamen sic statuebam, omnes, quae in istis partibus essent opes copiaeque, tuas esse: per teque Asiam provinciam confidebam iam reipublicae reciperatam. Tu fac in augenda gloria te ipse vincas. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Renovatum a Lepido bellum esse conqueritur, & Cassium ad liberandam rempublicam hortatur. Anno U. C. 710.

8. **S**CELUS affinis tu, Lepidi, summamque levitatem et inconstantiam, ex actis, quae ad te mitti certo scio, cognosse te arbitror. Itaque nos, confecto bello, ut arbitrabamur, renovatum bellum gerimus, spemque omnem in D. Bruto et Planco habemus: si verum quaeris, in te, et in meo Bruto, non solum ad praesens perfrugium, si, quod nolim, adversi quid acciderit, sed etiam ad confirmationem perpetuae libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus, quae vellemus; sed certos auctores non habebamus. Te quidem magnum hominem, et praesenti iudicio, et reliqui temporis expectatione scito esse. Hoc tibi proposi-

to, fac ut ad summa contendas. Nihil est tantum, quod non populus Romanus a te perfici atque obtineri posse iudicet. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Eadem scribit, quae epistola superiore: addit multum interesse, Cassium venire in Italiam. Anno U. C. 710.

9. **B**REVITAS tuarum literarum me quoque brevior in scribendo facit; et, vere ut dicam, non satis occurrit, quid scribam. nostras enim res in acris perferri ad te certo scio; tuas autem ignoramus, tanquam enim clausa sit Asia, sic nihil perfertur ad nos, praeter rumores de oppresso Dolabella, satis illos quidem constantes, sed adhuc sine auctore. Nos, confectum bellum cum putaremus, repente a Lepido tuo in summam sollicitudinem adducti sumus. Itaque persuade tibi, maximam reipublicae spem in te, et in tuis copiis esse. Firmos omnino exercitus habemus; sed tamen, ut omnia, ut spero, prospere procedant, multum interest te venire. Exigua enim spes est reipublicae. nam nullam non libet dicere; sed quaecunque est, ea desponderetur anno consulatus tui. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Et Lepidum hostem iudicatum scribit; & omnino rem poscere; ut Cassius cum exercitu in Italiam veniat. Anno U. C. 710.

10. **L**EPIDUS, tuus affinis, meus familiaris, pridie Kal. Quintiles sententiis omnibus hostis a senatu iudicatus est, ceterique, qui una cum illo a repub-

lica defecerunt; quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Kal. Septemb. potestas facta est. Fortis sane senatus, sed maxima spes subsidii tui. Bellum quidem, cum haec scribebam, sane magnum erat, scelere et levitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie, quae volumus, audimus; sed adhuc sine capite, sine auctore, rumore nuntio. Quod cum ita esset, tamen literis tuis, quas Nonis Maii ex castris datas acceperamus, ita persuasum erat civitati, ut illum iam oppressum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu: ut, si haec ex sententia confecta essent, consilio atque auctoritate tua; sin quid forte titubatum, ut fit in bello, exercitu tuo niteremur. Quem quidem ego exercitum, quibuscunque potero rebus, ornabo; cuius rei tum tempus erit, cum, quid opis reipublicae laturus is exercitus sit, aut quid iam tulerit, notum esse coeperit. Nam adhuc tantum conatus audiuntur, optimi illi quidem et praeclarissimi, sed gesta res exspectatur; quam quidem aut iam esse aliquam, aut appropinquare confido. Tua virtute et magnitudine animi nihil est nobilius. Itaque optamus, ut quam primum te in Italia videamus. rempublicam nos habere arbitrabimur, si vos habebimus. Praeclare viceramus, nisi spoliatum, inermem, fugientem Lepidus recepisset Antonium. Itaque nunquam tanto odio civitati Antonius fuit, quanto est Lepidus. ille enim ex turbulenta republica; hic ex pace et victoria bellum excitavit. Huic oppositos consules designatos habemus: in quibus est magna illa quidem spes, sed anceps cura, propter incertos exitus proeliorum. Persuade tibi igitur, in te et in Bruto tuo esse omnia; vos

expectari; Brutum quidem iam iamque. Quodsi, ut spero, victis hostibus nostris veneritis; tamen auctoritate vestra respublica exsurgat, et in aliquo statu tolerabili consistet. Sunt enim permulta, quibus erit medendum; etiamsi respublica fatis esse videbitur sceleribus hostium liberata. Vale.

C. CASSIUS PROCOS. M. T. C. S. P. D.

A quibus copias acceperit significat, seque & rempublicam commendat. Anno U. C. 710.

II. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. In Syriam me profectum esse scito ad L. Murcum et Q. Crispum, imperatores. Viri fortes optimique cives, posteaquam audierunt, quae Romae gererentur, exercitus mihi tradiderunt: ipsique mecum una fortissimo animo rempublicam administrant. Item legionem, quam Q. Caecilius Bassus habuit, ad me venisse scito. quatuorque legiones, quas A. Allienus ex Aegypto eduxit, traditas ab eo mihi esse scito. Nunc te cohortatione non puto indigere, ut nos absentes remque publicam, quantum est in te, defendas. Scire te volo, firma praesidia vobis senatuique non deesse, ut optima spe et maximo animo rempublicam defendas. Reliqua tecum agat L. Carteijs, familiaris meus. Vale. Data Nonis Martiis, ex castris Taricheis.

CASSIUS PROCOS. S. D. M. CICERONI SUO.

Laudata Ciceronis benevolentia, commendat suam dignitatem suosque duces & milites: in Ciliciam contra Dolabellam proficisci in animo esse significat. Anno U. C. 710.

12. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. Legi tuas literas, in quibus mirificum tuum erga me amorem recognovi. Videbaris enim non solum favere nobis, id quod & nostri & reipublicae causa semper fecisti; sed etiam gravem curam suscepisse, vehementerque esse de nobis sollicitus. Itaque, quod te primum existimare putabam, nos, oppressa republica, quiescere non posse: deinde, cum suspicarere nos moliri, quod te sollicitum esse & de salute nostra, & de rerum eventu putabam; simul ac legiones accepi, quas A. Allienus eduxerat ex Aegypto, scripsi ad te, tabellariosque complures Romam misi. Scripsi etiam ad senatum literas, quas reddi vetui prius, quam tibi recitatae essent; si forte mei obtemperare mihi voluerint. Quod si literae perlatae non sunt, non dubito, quin Dolabella, qui, nefarie Trebonio occiso, Asiam occupavit, tabellarios meos deprehenderit, literasque interceperit. Exercitus omnes, qui in Syria fuere, teneo. Habui paululum morae, dum promissa militibus persolvo. Nunc iam sum expeditus. A te peto, ut dignitatem meam commendatam tibi habeas, si me intelligis, nullum neque periculum neque laborem patriae denegasse: si contra importunissimos latrones arma cepi te hortante & auctore: si non solum exercitus ad rempublicam libertatemque defendendam comparavi, sed etiam crudelissimis tyrannis eripui: quos si occupasset Dolabella, non solum adventu, sed etiam opinione & expectatione exercitus sui Antonium confirmasset. Quas ob res milites tuere, si eos mirifice de republica meritos esse animadvertis; & effice, ne quem poeniteat, rempublicam, quam spem praedae & rapinarum, se-

qui maluisse. Item Murci & Crispi, imperatorum, dignitatem, quantum est in te, tuere. Nam Bassus misere noluit mihi legionem tradere. Quod nisi milites, invito eo, legatos ad me misissent, clausam Apameam tenuisset, quoad vi esset expugnata. Haec a te peto, non solum reipublicae, quae tibi semper fuit carissima, sed etiam amicitiae nostrae nomine, quam confido apud te plurimum posse. Crede mihi, hunc exercitum, quem habeo, senatus atque optimi cuiusque esse, maximeque tuum: de cuius voluntate assidue audiendo, mirifice te diligit, carumque habet. Qui si intellexerit, commoda sua curae tibi esse; debere etiam se tibi omnia putabit. Literis scriptis, audii Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis. Proficiscar in Ciliciam. Quid egerim, celeriter ut scias, dabo operam. Ac velim, ut meremur de republica, sic felices simus. Fac valeas, meque ames. Nonis Maii, ex castris. Vale.

C. CASSIUS S. D. M. CICERONI.

Gratulatur de Mutinensi victoria, & res a se gestas exponit.
Anno U. C. 710.

13. **S**I vales, bene est: ego quidem valeo. Cum reipublicae vel salute vel victoria gaudemus; tum instauratione tuarum laudum, quod maximus consularis maximum consulem te ipse vicisti, & laetamur, & mirari satis non possumus. Fatale nescio quid tuae virtuti datum; idque saepe iam experti sumus. Est enim tua toga omnium armis felicior; quae nunc quoque nobis paene victam rempublicam ex manibus hostium eripuit ac reddidit. Nunc ergo vivemus liberi: nunc te, omnium maxi-

me civis, & mihi carissime, id quod maximis reipublicae tenebris comperisti, nunc te habebimus testem nostri & in te, & in coniunctissimam tibi rempublicam amoris: & quae saepe pollicitus es, te & taciturnum, dum serviremus, & dicturum de me tum, cum mihi profutura essent; nunc illa non ego quidem dici tantopere desiderabo, quam sentiri a te ipso. Neque enim omnium iudicio malim me a te commendari, quam ipse tuo iudicio digne, ac mereor, commendatus esse: ut haec novissima nostra facta, non subita, nec inconvenientia, sed similia illis cogitationibus, quarum tu testis es, fuisse iudices, meque ad optimam spem patriae non minimum tibi ipsi producendum putes. Sunt tibi, M. Tulli, liberi, propinquire, digni quidem te, & merito tibi carissimi. esse etiam debent in republica proxime hos cari, qui studiorum tuorum sunt aemuli; quorum esse cupio tibi copiam. Sed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi vacet me excipere, & ad omnia, quae velis & probes, producere. Animum tibi nostrum fortasse probavimus: ingenium diutina servitus certe, qualecunque est, minus tamen, quam erat, passa est videri. Nos ex ora maritima Asiae provinciae, & ex insulis, quas potuimus naves deduximus. Dilectum remigum, magna contumacia civitatum, tamen satis celeriter habuimus. Secuti sumus classem Dolabellae, cui Lucilius praeerat: qui spem saepe transitionis praebendo, neque unquam non decedendo, novissime Corycum se contulit, & clauso portu se tenere coepit. Nos, illa relicta, quod & in castra pervenire satius esse putabamus, & sequebatur classis altera, quam anno priore in Bithynia Tillius Cimber compararat, cui Turulius quae-

stor praeerat, Cyprum petivimus. Ibi, quae cognovimus, scribere ad vos quam celerrime voluimus. Dolabellam, ut Tarsenses, pessimi socii, ita Laodicensi, multo amentiores, ultro arcessierunt; ex quibus utrisque civitatibus, Graecorum militum numero, speciem exercitus effecit. Castra habet ante oppidum Laodiceam posita; & partem muri demolitus est, & castra oppido coniunxit. Cassius noster cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliariis, & quatuor millium equitatu, a millibus passuum viginti, castra habet posita ΠΑΛΤΩ, & existimat, se sine proelio posse vincere. Nam iam ternis tetradrachmis triticum apud Dolabellam est. nisi quid navibus Laodicensorum supportarit, cito fame pereat, necesse est. ne supportare possit, & Cassii classis bene magna, cui praeest Sextilius Rufus, & tres, quas nos adduximus, ego, Turulius, Patiscus, facile praestabunt. Et volo vos bene sperare, & republicam ut vos istic expedistis, ita pro nostra parte celeriter vobis expediri posse, confidere. Vale. Data Idibus Iun. Cypro, a Crommyu-acride.

LENTULUS CICERONI SUO S. P. D.

Exponit res a se gestas: Rhodios accusat: procurationem Asiae petit: merita sua in rep. commemorat. Anno U. C. 710.

14. **C**UM Brutum nostrum convenissem, eumque tardius in Asiam venturum animadverterem; in Asiam redii, ut reliquias mei laboris colligerem, & pecuniam quam primum Romam mitterem. Interim cognovi, in Lycia esse classem Dolabellae, ampliusque centum navis onerarias, in quas exercitus eius imponi posset; id-

que Dolabellam ea mente comparasse, ut, si Syriae spes eum frustrata esset, conscenderet in naves, & Italiam peteret, seque cum Antoniis & reliquis latronibus coniungeret. Cuius rei tanto in timore fui, ut, omnibus rebus relictis, cum paucioribus & minoribus navibus ad illas ire conatus sum. Quae res, si a Rhodiis non essem interpellatus, fortasse tota sublata esset, tamen magna ex parte profligata est; cum quidem classis dissipata esset, adventus nostri timore, milites ducesque effugerunt, onerariae omnes ad unam a nobis sunt exceptae. Certe (quod maxime timui) videor consecutus, ut non possit Dolabella in Italiam pervenire, nec, sociis suis firmatis, durius vobis efficere negotium. Rhodii nos & rempublicam quam valde desperaverint, ex literis, quas publice misi, cognosces. & quidem multo parcius scripsi. mirari noli. mira est eorum amentia. nec me meae ullae privatim iniuriae unquam: malus animus eorum in nostram salutem, cupiditas partium aliarum, perseverantia in contemtionem optimi cuiusque, ferenda mihi non fuit. nec tamen omnes perditos esse puto. Sed iidem illi, qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompeium, qui ceteros viros clarissimos non receperunt, iidem, tanquam aliquo fato, & nunc aut magistratum gerunt, aut eos, qui sunt in magistratu, in sua habent potestate. Itaque eadem superbia in pravitate utuntur. Quorum improbitatem aliquando retundi, & non pati impunitate augeri, non solum utile est reipublicae nostrae, sed etiam necessarium. De nostra dignitate velim tibi ut semper curae sit: &, quocumque tempore occasionem habueris, & in senatu, & in ceteris rebus laudi nostrae suffragere. Quan-

do consulibus decreta est Asia, & permissum est iis, ut, dum ipsi venirent, darent negotium, qui Asiam obtineant; rogo te, petas ab iis, ut hanc dignitatem potissimum nobis tribuant, & mihi dent negotium, ut Asiam obtineam, dum ipsorum alteruter venerit. Nam, quod huc properent in magistratu venire, aut exercitum mittere, causam non habent. Dolabella enim in Syria est; &, ut tu divina tua mente prospexisti & praedicasti, dum isti veniant, Cassius eum opprimet. Exclusus enim ab Antiochia Dolabella, & in oppugnando male acceptus, nulla alia confisus urbe, Laodiceam, quae est in Syria ad mare, se contulit. ibi spero celeriter eum poenas daturum. nam neque, quo refugiat, habet; neque diutius ibi poterit tantum exercitum Cassii sustinere. spero etiam confectum esse iam & oppressum Dolabellam. Quare non puto, Pansa & Hirtium in consulatu properaturos in provincias exire, sed Romae acturos consulatum. Itaque si ab his petieris, ut interea nobis procurationem Asiae dent, spero te posse impetrare. praeterea mihi promiserunt Pansa & Hirtius coram, & absentem mihi scripserunt, Verriusque nostro Pansa affirmavit, se daturum operam, ne in suo consulatu mihi succedatur. Ego porro non, mediis fidiis, cupiditate provinciae produci longius spatium mihi volo. nam mihi fuit ista provincia plena laboris, periculi, detrimenti. Quae ego ne frustra subierim, neve prius, quam reliquias meae diligentiae consequar, decedere cogar, valde laboro. Nam si potuissem, quam exegeram pecuniam, universam mittere; postularem, ut mihi succederetur. Nunc, quod Cassio dedi, quod Trebonii morte amisimus, quod etiam cru-

delitate Dolabellae, aut perfidia eorum, qui mihi fidem reique publicae non praestiterunt, id consequi & rescire volo. Quod aliter non potest fieri, nisi spatium habuero. id, ut per te consequar, velim, ut solet, tibi curae sit. Ego me de republica puto esse meritum, ut non provinciae istius beneficium exspectare debeam, sed tantum, quantum Cassius & Bruti, non solum illius facti periculique societate, sed etiam huius temporis studio & virtute. Primus enim ego leges Antonias fregi: primus equitatum Dolabellae ad rempublicam traduxi, Cassioque tradidi: primus dilectus habui pro salute omnium contra coniurationem sceleratissimam: solus Cassio & reipublicae Syriam, exercitusque, qui ibi erant, coniunxi. Nam nisi ego tantam pecuniam, tantaque praesidia, & tam celeriter Cassio dedissem, ne ausus quidem esset ire in Syriam; & nunc non minora pericula reipublicae a Dolabella instarent, quam ab Antonio. Atque haec omnia is feci, qui sodalis & familiarissimus Dolabellae eram, coniunctissimus sanguine Antoniis; provinciam quoque illorum beneficio habebam: sed πατριδα εμην μλλον φίλων, omnibus meis bellum primus indixi. Haec etsi adhuc non magnopere mihi tulisse fructum animadverto, tamen non despero; nec defatigabor permanere, non solum in studio libertatis, sed etiam in labore & periculis. Attamen, si etiam aliqua gloria iusta & merita provocabimur, senatus & optimi cuiusque officiis; maiore cum auctoritate apud ceteros erimus, & eo plus prodesse reipublicae poterimus. Filium tuum, ad Brutum cum veni, videre non potui, ideo quod iam in hiberna cum equitibus erat profectus: sed, medius fidius, ea esse eum opinione, &

tua, & ipsius, & in primis mea causa gaudeo. Fratris enim loco mihi est, qui ex te natus, teque dignus est. Vale. D. IV Kalend. Iun. Pergae.

P. LENTULUS P. F. PROQUAEST. PROPR.
COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SEN.
P. Q. R. S. P. D.

Res a se gestas publice memorat : in Rhodios invehitur : de Dolabella grata narrat. Anno U. C. 710.

15. **S**I valetis, liberique vestri valent, bene est: ego valeo. Scelere Dolabellae oppressa Asia, in proximam provinciam Macedoniam, praesidiaque reipublicae, quae M. Brutus, vir clarissimus, tenebat, me contuli; & id egi, ut, per quos celerrime posset, Asia provincia, vectigaliaque in vestram potestatem redigerentur. Quod cum perimisset Dolabella, vastata provincia, correptis vectigalibus, praecipue civibus Romanis omnibus crudelissime denudatis ac divenditis; celeriusque Asia excessisset, quam eo praesidium adduci potuisset; diutius morari, aut exspectare praesidium non necesse habui; & quam primum ad meum officium revertendum mihi esse existimavi, ut & reliqua vectigalia exigerem, & quam deposui pecuniam, colligerem; quidquid ex ea correptum esset, aut quorum id culpa accidisset, cognoscerem quam primum, & vos de omni re facerem certiores. Interim cum per insulas in Asiam naviganti mihi nuntiatum esset, classem Dolabellae in Lycia esse, Rhodiosque naves complures instructas & paratas in aqua habere; cum his navibus, quas aut mecum adduxeram, aut comparaverat Patiscus proquaestor, homo mihi cur

familiaritate, tum etiam sensibus in republica coniunctissimus, Rhodum reverti, confisus auctoritate vestra, senatusque consulto, quo hostem Dolabellam iudicaretis; foedere quoque, quod cum his, M. Marcello, Ser. Sulpicio consulibus renovatum erat; quo iuraverant Rhodii, eosdem hostes se habituros, quos S. P. Q. R. Quae res nos vehementer fefellit. Tantum enim absuit, ut illorum praesidio nostram firmaremus classem, ut etiam a Rhodiis urbe, portu, statione, quae extra urbem est, comeatu, aqua denique prohiberentur nostri milites; nos vix ipsi singulis cum navigiis reciperemur. Quam indignitatem, diminutionemque, non solum iuris nostri, sed etiam maiestatis imperiique populi Romani idcirco tulimus, quod interceptis literis cognoramus, Dolabellam, si desperasset de Syria Aegyptoque, quod necesse erat fieri, in naves cum omnibus suis latronibus, atque omni pecunia conscendere esse paratum, Italiamque petere: idcirco etiam naves onerarias, quarum minor nulla erat duum millium amphorum, contractas, in Lycia a classe eius obsideri. Huius rei timore, patres conscripti, percitus, iniurias perpeti, & cum contumelia etiam nostra, omnia prius experiri malui. Itaque ad illorum voluntatem introductus in urbem, & in senatum eorum, quam diligentissime potui, causam reipublicae egi; periculumque omne, quod instaret, si ille latro cum omnibus suis naves conscendisset, exposui. Rhodios autem tanta in pravitate animadverti, ut omnes firmiores putarent, quam bonos: ut hanc concordiam & conspirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem, propense non crederent esse factam: ut patientiam senatus, & optimi cuiusque manere etiam nunc confide-

rint, nec potuisse audere quemquam Dolabellam hostem iudicare: ut denique omnia, quae improbi fingebant, magis vera existimarent, quam quae vere facta erant, & a nobis docebantur. Qua mente etiam ante nostrum adventum, post Trebonii indignissimam caedem, ceteraque tot tamque nefaria facinora, binae profectae erant ad Dolabellam legationes eorum, & quidem novo exemplo, contra leges ipsorum, prohibentibus iis, qui tum magistratus gerebant. Haec, sive timore (ut dicunt) de agris, quos in continenti habent, sive furore, sive potentia paucorum, qui & antea pari contumelia viros clarissimos affecerant, & nunc maximos magistratus gerentes, nullo exemplo, neque vestro ex parte, neque nostro praesenti, neque imminenti Italiae urbiue nostrae periculo, si ille parricida cum suis latronibus, navibus, ex Asia Syriaque expulsus, Italiam petisset, mederi cum facile possent, noluerunt. Nonnullis etiam ipsi magistratus veniebant in suspicionem, detinuisse nos, & demorari esse, dum classis Dolabellae certior fieret de adventu nostro. Quam suspicionem consecutae res aliquot auxerunt; maxime quod subito ex Lycia Sex. Marius & C. Titius, legati Dolabellae, a classe discesserunt, navique longa profugerunt, onerariis relictis; in quibus colligendis non minimum temporis laborisque consumserant. Itaque cum ab Rhodo cum iis, quas habueramus, navibus, in Lyciam venissemus, naves onerarias recepimus, dominisque restituimus: iidemque, quod maxime verebamur, ne posset Dolabella cum suis latronibus in Italiam venire, timere desimus: classem fugientem persecuti sumus usque Sidam, quae extrema regio est provinciae meae. Ibi cognovi, partem navium Dolabel-

lae diffugisse, reliquas Syriam Cyprumque petiisse. Quibus disiectis, cum scirem, C. Cassii, singularis civis & ducis, classem maximam fore praesto in Syria, ad meum officium reverti: daboque operam, ut meum studium, diligentiam vobis, patres conscripti, rei publicae praestem; pecuniamque, quam maximam potero, & quam celerrime cogam, omnibusque cum rationibus ad vos mittam. Si percurrero provinciam, & cognovero, qui nobis & reipublicae fidem praestiterunt in conservanda pecunia a me deposita, quique scelere ultro deferentes pecuniam publicam, hoc munere societatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam vos certiores. De quibus, si vobis videbitur, si, ut meriti sunt, graviter constitueritis, nosque vestra auctoritate firmaveritis; facilius & reliqua exigere vectigalia, & exacta servare poterimus. Interea quo commodius vectigalia tueri, provinciamque ab iniuria defendere possim, praesidium necessarium voluntariumque comparavi. His literis scriptis, milites circiter XXX, quos Dolabella ex Asia conscripserat, e Syria fugientes in Pamphyliam venerunt. hi nuntiaverunt, Dolabellam Antiocheam, quae in Syria est, venisse: non receptum, conatum esse aliquoties vi introire: repulsum semper esse cum magno suo detrimento. itaque centum circiter amissis, aegris relictis, noctu Antiochea profugisse Laodiceam versus: ea nocte omnes fere Asiaticos milites ab eo discessisse: ex his ad octingentos Antiocheam rediisse, & se iis tradidisse, qui a Cassio relictis, urbi illi praeerant, ceteros per Amanum in Ciliciam descendisse: quo ex numero se quoque esse dicebant: Cassium autem cum suis omnibus copiis, nuntiatum esse, quatriidui iter Laodicea abfuisse, tum cum

Dolabella eo tenderet. Quamobrem opinione celerius confido sceleratissimum latronem poenas daturum. Quarto Nonas Iunias, Pergae.

TREBONIUS CICERONI S.

Ciceroni patri gratulatur de filio, quem optimis studiis deditum Athenis offenderat. Versus mittit, in civem improbum a se conscriptos: & in libro de Caesaris interitu sui petit rationem habeat. Scripta Antonio & Dolabella *COSS.* Anno U. C. 709.

16. **S**I vales, bene est. Athenas veni a. d. XI Kal. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis studiis, summaque modestiae fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, scire potes, etiam me tacente. Non enim nescis, quanti te faciam, & quam, pro nostro veterrimo verissimoque amore, omnibus tuis, etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare: nihil adolescente tuo, atque adeo nostro, (nihil enim mihi a te potest esse seiunctum,) aut amabilius omnibus iis, qui Athenis sunt, est; aut studiosius earum artium, quas tu maxime amas, hoc est, optimarum. Itaque tibi, quod vere facere possum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis; quod eum, quem necesse erat diligere, qualiscunque esset, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. Qui cum mihi in sermone inieciisset, se velle Asiam visere; non modo invitatus, sed etiam rogatus est a me, ut id potissimum nobis obtinentibus provinciam faceret. Cui nos & caritate & amore tuum officium praestatueros non debes dubitare. Illud quo-

que erit nobis curae, ut Cratippus una cum eo sit, ne putes, in Asia feriatum illum ab iis studiis, in quae tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingressum pleno gradu, cohortari non intermitteremus, quo in dies longius, discendo exercendoque se, procedat. Vos quid ageretis in republica, cum has literas dabam, non sciebam. Audiebam quaedam turbulenta, quae scilicet cupio esse falsa, ut aliquando otiosa libertate fruamur, quod vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti, concinnavi tibi munusculum ex instituto meo: & dictum, cum magno nostro honore a te dictum, conclusi, & tibi infra subscripsi. In quibus versiculis si tibi quibusdam verbis ΕΥΔΥΡΕΝΜΟΡΕΣ ΤΕΡΟΣ videbor; turpitude personae eius, in quam liberius invehimur, nos vindicabit. Ignosces etiam iracundiae nostrae; quae iusta est in eiusmodi & homines & cives. Deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit assumere libertatis, quam nobis? cum, etiamsi odio pari fuerit in eos, quos laesit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, sicut mihi pollicitus es, adiunges me quam primum ad tuos sermones. Namque illud non dubito, quin, si quid de interitu Caesaris scribas, non patiaris me minimam partem & rei, & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meosque tibi commendatos habe. D. VIII Kalendas Iunias, Athenis.

CICERO S. D. CORNIFICIO COLLEGAE.

Cornificio Africae praefecto de Syriaco tumultu, & urbano otio seu negotiorum cessatione scribit. Librum de optimo genere dicendi commendat, & suum ipsi studium confirmat. Anno U. C. 708.

17. **G**RATA mihi vehementer est memoria nostrui tua, quam significasti literis: quam ut conserves, non quo de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo. Ex Syria nobis tumultuosiora quaedam nuntiata sunt: quae, quia tibi sunt propiora, quam nobis, tua me causa magis movent, quam mea. Romae summum otium est; sed ita, ut malis salubre aliquod et honestum negotium; quod spero fore. video id curae esse Caesari. Me scito, dum tu absis, quasi occasionem quandam et licentiam nactum, scribere audacius; et cetera quidem fortasse, quae etiam tu concederes; sed proxime scripsi de optimo genere dicendi: in quo saepe suspicatus sum, te a iudicio nostro, sic scilicet, ut doctum hominem a non indocto, paululum dissidere. Huic tu libro, maxime velim ex animo, si minus, gratiae causa suffragere. Dicam tuis, ut eum, si velint, describant, ad teque mittant. Puto enim, etiam si rem minus probaris, tamen in ista solitudine, quidquid a me profectum sit, iucundum tibi fore. Quod mihi existimationem tuam, dignitatemque commendas, facis tu quidem omnium more: sed velim sic existimes, me, cum amori, quem inter nos mutuum esse intelligam, plurimum tribuam, tum de summo ingenio, et de studiis tuis optimis, et de spe amplissimae dignitatis ita iudicare, ut neminem tibi antepoam, comparem paucos.

CICERO CORNIFICIO COLLEGAE S. D.

Infrequentiam literarum excusat: Cornificii prudentiam laudat

Cicer. Oper. Vol. VII.

E e

gravitatemque : praesentem reip. casum accusat cum Caesaris excusatione. Anno U. C. 708.

18. **Q**UOD extremum fuit in ea epistola, quam a te proxime accepi, ad id primum respondebo. Animum adverti enim, hoc vos magnos oratores facere nonnunquam. Epistolas requiris meas. ego autem nunquam, cum mihi denuntiatum esset a tuis, ire aliquem, non dedi. Quod mihi videor ex tuis literis intelligere, te nihil commissurum esse temere, nec ante, quam scisses, quo iste, nescio qui, Caecilius Bassus erumperet, quidquam certi constituturum; id ego et speraram, prudentia tua fretus; et, ut confiderem, fecerunt tuae gratissimae mihi literae: idque ut facias quam saepissime, ut et, quid tu agas, et quid agatur, scire possim, et etiam quid acturus sis, valde te rogo. Etsi periniquo patiebar animo, te a me digredi; tamen eo tempore me consolabar, quod et in summum otium te ire arbitrabar, et ab impendentibus magnis negotiis discedere. Utrumque contra accidit. istic enim bellum est exortum; hic pax consecuta: sed tamen eiusmodi pax, in qua, si adesses, multa te non delectarent; ea tamen, quae ne ipsum Caesarem quidem delectant. Bellorum enim civilium hi semper exitus sunt, ut non ea solum fiant, quae velit victor, sed etiam, ut iis mos gerendus sit, quibus adiutoribus sit parta victoria. Equidem sic iam obdurui, ut ludis Caesaris nostri, aequissimo animo viderem T. Plancum, audirem Laberii et Publîi poemata. Nihil mihi tam deesse scito, quam quicum haec familiariter doctèque rideam. Is tu eris, si quam pri-

num veneris. Quod ut facias, non mea solum, sed etiam tua interesse arbitror. Vale.

M. T. C. CORNIFICIO S. D.

Gratulatur de provincia Syria, Cornificio a Caesare tributa. Si bellum sit Parthicum, ut Bibuli exemplo se moenibus includat, per iocum monet. Anno U. C. 709.

19. **L**IBENTISSIME legi tuas literas : in quibus iucundissimum mihi fuit, quod cognovi meas tibi redditas esse. Non enim dubitabam, quin eas lubenter lecturus esses : verebar, ut redderentur. Bellum, quod est in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam esse a Caesare, ex tuis literis cognovi. Eandem rem tibi volo bene et feliciter evenire. Quod ita fore confido, fretus et industria, et prudentia tua. Sed de Parthici belli suspitione quod scribis, sane me commovit. Quantum copiarum haberes, cum ipse coniectura consequi poteram, tum ex tuis literis cognovi. Itaque opto, ne se illa gens moveat hoc tempore, dum ad te legiones eae perducantur, quas audio duci. Quod si pares copias ad confligendum non habebis, non te fugiet uti consilio M. Bibuli; qui se oppido munitissimo et copiosissimo tamdiu tenuit, quamdiu in provincia Parthi fuerunt. Sed haec melius ex re et ex tempore constitues. Mihi quidem usque curae erit, quid agas, dum, quid egeris, sciero. Literas ad te nunquam habui cui darem, quin dederim. A te, ut idem facias, peto; in primisque, ut ita ad tuos scribas, ut me tuum sciant esse.

CICERO CORNIFICIO.

locatur, quod Sinuessanae villae hospitio uti noluerat: & crebras literas poscit. Haec epistola scripta videtur, quo tempore Cornificius per haec loca in Africam proficisceretur, ut superioribus praeposenda sit.

20. **G**RATAE mihi tuae literae, nisi quod Sinuessanum diversoriolum contempsisti. Quam quidem contumeliam villa pusilla iniquo animo feret, nisi in Curmano et Pompeiano reddideris *παντα περι παντων*. Sic igitur facies, meque amabis, et scripto aliquo lacesces. Ego enim respondere facilius possum, quam provocare. Quod si, ut es, cessabis, lacescam; nec tua ignavia etiam inertiam afferet. Plura otiosus. Haec, cum essem in senatu, exaravi.

M. T. C. CORNIFICIO S. D.

Anicium senatorem, eiusque negotia & dignitatem commendat.
Anno U. C. 709.

21. **C**AIUS Anicius, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorum suorum causa legatus est in Africam legatione libera. Eum velim rebus omnibus adiuves, operamque des, ut quam commodissime sua negotia conficiat. in primisque, quod ei carissimum est, dignitatem eius tibi commendo; idque a te peto, quod ipse in provincia facere sum solitus non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem; quod idem acceperam et cognoveram a summis viris factitatum. Hoc igitur, mi Cornifici, facies; ceterisque re-

bus omnibus eius dignitati reique, si me amas, con-
sules. id erit mihi gratissimum. Da operam, ut va-
leas.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

Narrat de statu reip. post Caesaris interitum: & ne provinciam
sine senatusconsulto tradat, hortatur. Anno U. C. 709.

22. **N**OS hic cum homine gladiatore, omnium ne-
quissimo, collega nostro, Antonio, bellum gerimus;
sed non pari conditione, contra arma verbis. At etiam
de te concionatur: nec impune. nam sentiet, quos
laceffierit. Ego autem acta ad te omnia arbitror per-
scribi ab aliis: a me futura debes cognoscere; quo-
rum quidem non est difficilis coniectura. Oppressa
omnia sunt; nec habent ducem boni; nostrique *τυ-
γαννοκτονοι* longe gentium absunt. Panfa et sentit be-
ne, et loquitur fortiter: Hirtius noster tardius conva-
lescit. Quid futurum sit, plane nescio. Spes tamen
una est, aliquando populum Romanum maiorum si-
mitem fore. Ego certe reipublicae non deero, et,
quidquid acciderit, a quo mea culpa abiit, animo
forti feram. Illud profecto, quoad potero, tuam fa-
mam et dignitatem tuebor. A. d. XIII Kalendas Ia-
nuar. senatus frequens mihi est assensus, cum de ce-
teris rebus magnis et necessariis, tum de provinciis,
ab iis, qui obtinerent, retinendis, neque cuiquam tra-
dendis, nisi qui ex senatusconsulto successisset. Hoc
ego cum reipublicae causa censui, tum, mehercule,
inprimis retinendae dignitatis tuae. Quamobrem te
amoris nostri causa rogo, reipublicae causa hortor,

ut ne cui quidquam iuris in tua provincia esse patiare; atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil potest esse praestantius. Vere tecum agam, ut necessitudo nostra postulat. In Sempronio, si meis literis obtemperasses, maximam ab omnibus laudem adeptus esses. Sed illud et praeteriit, et levius est. Haec magna res est: fac ut provinciam retineas in potestate reipublicae. Plura scripsissem, nisi tui festinarent. Itaque Cherippo nostro me velim excuses.

M. T. C. P. CORNIFICIO S. D.

Respondet ad ea, quae Stratorius nuntiaverat de provincia: deinde reip. formam describit, & philosophiam laudat. Anno U. C. 709.

23. **O**MNEM conditionem imperii tui, statumque provinciae mihi demonstravit Stratorius. O multa intolerabilia locis omnibus! Sed quo tua maior dignitas, eo, quae tibi acciderunt, minus ferenda. Neque enim, quae tu propter magnitudinem et animi, et ingenii moderate fers, a te non ulciscenda sunt, etiam si non sunt dolenda. Sed haec posterius. Rerum urbanarum acta tibi mitti certo scio. quod ni ita putarem, ipse perscriberem, in primisque Caesaris Octaviani conatum: de quo multitudini fictum ab Antonio crimen videtur, ut in pecuniam adolescentis impetum faceret. Prudentes autem et boni viri, et credunt factum, et probant. Quid quaeris? magna spes est in eo. Nihil est, quod non existimetur laudis et gloriae causa facturum. Antonius autem, noster familiaris, tanto se odio esse intelligit, ut, cum interfectores suos domi comprehenderit, rem proferre non audeat. A. d.

VII Idus Octobr. Brundisium erat profectus obviam legionibus Macedonicis IV, quas sibi conciliare pecunia cogitabat, easque ad urbem adducere, et in cervicibus nostris collocare. Habes formam reipublicae, si in castris potest esse respublica: in qua tuam vicem saepe doleo, quod nullam partem, per aetatem, faenae et salvae reipublicae gustare potuisti. Atque antehac quidem sperare saltem licebat: nunc etiam id ereptum est. Quae enim est spes, cum in concione dicere ausus sit Antonius, Canutium apud eos sibi locum quaerere, quibus, se salvo, locus in civitate esse non posset? Equidem et haec, et omnia, quae homini accidere possunt, sic fero, ut philosophiae magnam habeam gratiam, quae me non modo ab sollicitudine abducit, sed etiam contra omnes fortunae impetus armat: tibi que idem censeo faciendum, nec, a quo culpa absit, quidquam in malis numerandum. Sed haec tu melius. Stratorium nostrum cum semper probassem, tum maxime in tuis rebus summam eius fidem, diligentiam, prudentiamque cognovi. Da operam, ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

Ut omni cura in remp. incumbat, hortatur. De legatis scribit ad Antonium missis. Pinarium commendat. Anno U. C. 710.

24. **E**GO nullum locum praetermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui, sed ne ornandi quidem. Sed mea studia erga te et officia malo tibi ex tuorum literis, quam ex meis, esse nota. Te tamen hortor, ut omni cura in rempublicam incumbas. hoc est animi, hoc

est ingenii tui, hoc eius spei, quam habere debes, amplificandae dignitatis tuae. Sed hac de re alias ad te pluribus, cum enim haec scribebam, in expectatione erant omnia. nondum legati redierant, quos senatus non ad pacem deprecandam, sed ad denuntiandum bellum miserat, nisi legatorum nuntio paruisset. Ego tamen, ut primum occasio data est, meo pristino more rempublicam defendi: me principem senatui, populoque Romano professus sum; nec postea, quam suscepi causam libertatis, minimum tempus amisi tuendae salutis libertatisque communis. Sed haec quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio commendo, ut maiore non possim. Cui cum propter omnes virtutes, tum etiam propter studia communia, sum amicissimus. Is procurat rationes negotiaque Dionysii nostri, quem et tu multum amas, et ego omnium plurimum. Ea tibi ego non debeo commendare; sed commendo tamen. Facies igitur, ut ex Pinarii, gratissimi hominis, literis tuum et erga illum, et erga Dionysium studium perspiciamus.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

Ex literis Cornificii S. C. factum esse significat: ut in rep. incumbat, hortatur: Luceio se nulla in re defuturum pollicetur. Anno U. C. 710.

25. **L**IBERALIBUS literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero vicesimo die, ut dicebat, reddidit. Eo die non fuit senatus, neque postero. Quinquatribus frequenti senatu causam tuam egi, non invita Minerva. Etenim eo ipso die senatus decrevit, ut Mi-

nerva nostra, custos urbis, quam turbo deiecerat, restitueretur. Panfa tuas literas recitavit. Magna senatus approbatio consecuta est cum summo gaudio, et offensione Minotauri, id est, Calvisii et Tauri. Factum de te senatusconsultum honorificum. Postulabatur autem, ut etiam illi notarentur: sed Panfa clementior. Ego, mi Cornifici, quo die primum in spem libertatis ingressus sum, et cunctantibus ceteris a. d. XIII Kal. Ian. fundamenta ieci reipublicae, eo ipso die providi multum, atque habui rationem dignitatis tuae. mihi enim est assensus senatus de obtinendis provinciis. Nec vero postea desisti labefactare eum, qui summa cum tua iniuria, contumeliaque reipublicae provinciam absens obtinebat. Itaque crebras, vel potius quotidianas compellationes meas non tulit, seque in urbem recepit invitus; neque solum spe, sed certa re iam et possessione deturbatus est, meo iustissimo honestissimoque convicio. Te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse, provinciaeque honoribus amplissimis affectum, vehementer gaudeo. Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excusationem. fuit enim illud quoddam caecum tempus servitutis. Ego tuorum consiliorum auctor, dignitatisque fautor, iratus temporibus, in Graeciam, desperata libertate, rapiebar; cum me Etesiae, quasi boni cives, relinquentem rempublicam prosequi noluerunt; Austerque adversus maximo flatu me ad tribules tuos Regium retulit: atque inde ventis, remis in patriam omni festinatione properavi, postridieque in summa reliquorum servitute liber unus fui. Sic sum in Antonium invehctus, ut ille non ferret, omnem-

que suum vinolentum furorem in me unum effunderet; neque cum elicere vellet ad caedis causam, tum tentaret insidiis: quem ego ructantem et nauseantem conieci in Caesaris Octaviani plagas. Puer enim egregius praesidium sibi primum et nobis, deinde summae reipublicae comparavit: qui nisi fuisset, Antonii reditus a Brundisio pestis patriae fuisset. Quae deinceps acta sint, scire te arbitror. Sed redeamus ad illud, unde divertimus. Accipio excusationem tuam de Sempronio. neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti. *Nunc hic dies aliam vitam defert, alios mores postulat*, ut ait Terentius. Quamobrem, mi Quinte, conscende nobiscum, et quidem ad puppim. Una navis est iam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam, ut rectam teneamus. utinam prospero cursu! Sed quicumque venti erunt, ars nostra certe non aberit. quid enim praestare aliud virtus potest? Tu fac magno animo sis et excelso; cogitesque, omnem dignitatem tuam cum republica coniunctam esse debere. P. Luceium mihi meum commendas; quem, quibuscunque rebus potero, diligenter tuebor. Hir-tium quidem et Pansam, collegas nostros, homines in consulatu reipublicae salutares, alieno sane tempore amisimus, republica Antoniano quidem latrocinio liberata, sed nondum omnino explicata: quam nos, si licebit, more nostro tuebimur; quamquam admodum sumus iam defatigati. Sed nulla lassitudo impedire officium et fidem debet. Verum haec hactenus. Ab aliis te de me, quam a me ipso, malo cognoscere. De te audiebamur ea, quae maxime velle-mus. De Cn. Minucio, quem tu quibusdam literis ad

coelum laudibus extulisti, rumores duriores erant. Id quale sit, omninoque, quid istuc agatur, facias me velim certiozem.

CICERO CORNIFICIO S. D.

Heredes Q. Turii de bonis in Africa relictis commendat. Anno U. C. 709,

26. **Q.** TURIIUS, qui in Africa negotiatus est, vir bonus et honestus, heredes fecit similes sui, Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Anneium, Q. Confidium Gallum, L. Servilium Postumum, C. Rubellium. ex eorum oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. Tanta enim liberalitate se tua usos praedicabant, ut iis plus a te tributum intelligerem, quam ego te auderem rogare. Audebo tamen. scio enim, quantum ponderis mea commendatio sit habitura. Quare a te peto, ut ad eam liberalitatem, qua sine meis literis usus es, quam maximus his literis cumulus accedat. Caput autem est meae commendationis, ne patiare, Erotem Turium, Q. Turii libertum, ut adhuc fecit, hereditatem Turianam avertere, ceterisque omnibus rebus habeas eos commendatissimos. Magnam ex eorum splendore et observantia capies voluptatem. Quod ut velis, te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. S. P. D. Q. CORNIFICIO.

Aufidii, equitis Romani, Africana negotia commendat. Anno U. C. 709.

27. **S.** SEX. Aufidius et observantia, qua me colit, ac-

cedit ad proximos; et splendore equiti Romano nemini cedit. Est autem ita temperatis moderatisque moribus, ut summa severitas summa cum humanitate iungatur. Cuius tibi negotia, quae sunt in Africa, ita commendo, ut maiore studio, magisque ex animo commendare non possim. Pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat, meas apud te literas maximum pondus habuisse. Hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo.

M. T. C. S. P. D. Q. CORNIFICIO.

Quod Cornificius in eos, qui Lilybaeo minati fuerant, non animadverterat, leviter reprehendit: contra laudat eius in rep. studium: addit de pecunia & republica. Anno U. C. 710.

28. **A**SSENTIOR tibi, eos, quos scribis Lilybaeo minari, istic poenas dare debuisse: sed metuisti, ut ais, ne nimis liber in ulciscendo viderere. Metuisti igitur, ne gravis civis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere. Quod societatem reipublicae conservandae tibi mecum a patre acceptam renovas, gratum est: quae societas inter nos semper, mi Cornifici, manebit. Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas. nec enim id inter nos facere debemus. Senatus saepius pro dignitate tua appellaretur, si, absentibus consulibus, unquam, nisi ad rem novam, cogeretur. Itaque nec de H-S XX, nec de H-S ICCC, quidquam agi nunc per senatum potest. Tibi autem ex senatusconsulto imperandum, mutuumque sumendum censeo. In republica

quid agatur, credo te ex eorum literis cognoscere, qui ad te acta debent perscribere. Ego sum spe bona: consilio, cura, labore non desum: omnibus inimicis reipublicae esse me acerrimum hostem, prae me fero. Res neque nunc difficili loco mihi videtur esse; et fuisset facillimo, si culpa a quibusdam abfuisset.

M. T. C. S. P. D. Q. CORNIFICIO.

Lamiae negotia commendat: eum suspectum Cornificio excusat. Hirtio & Panfa *COSS.* Anno U. C. 710.

29. **N**ON modo tibi, cui omnia nostra notissima sunt, sed neminem in populo Romano arbitror esse, cui sit ignota ea familiaritas, quae mihi cum L. Lamia est. Etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabinio consule relegatus, quod libere et fortiter salutem meam defendisset. Nec ex eo amor inter nos natus est; sed quod erat verus et magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit. Ad haec officia, vel merita potius, iucundissima consuetudo accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter. Non puto te iam expectare, quibus eum tibi verbis commendem. causas enim tanti amoris intelligis; quae verba desideret, iis me omnibus usum putato. Tantum velim existimes, si negotia Lamiae, procuratores, libertos, familiam, quibuscunque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quam si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. Nec dubito, quin sine mea commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamiae causa studiose omnia facturus sis: quamquam erat nobis

dictum, te existimare, alicui senatusconsulto, quod contra dignitatem tuam fieret, scribendo Lamiam affuisse; qui omnino consulibus illis nunquam fuit ad scribendum: deinde omnia tum falsa senatusconsulta deferebantur. Nisi forte etiam illi Semproniano senatusconsulto me censes affuisse: qui ne Romae quidem tum fui, deque eo ad te scripsi, re recenti. Sed haec haecenus. Te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamiae negotia, mea putes esse; curesque, ut intelligat, hanc commendationem maximo sibi usui fuisse. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura, ut valeas.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

Silentium literarum, praeter litigantium commendationes, excusat: de renovato bello scribit: & de angustiis pecuniae publicae: de Dionysio, Luceio, & Calvisii legatis. Anno U. C. 710.

30. **I**TANE, praeter litigatores, nemo ad te meas literas? multae istae quidem. tu enim perfecisti, ut nemo sine literis meis tibi se commendatum putaret. sed quis unquam tuorum mihi dixit esse, cui darem, quin dederim? aut quid mihi iucundius, quam, cum coram tecum loqui non possim, aut scribere ad te, aut tuas legere literas? Illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitrato facultas nulla detur. Non enim te epistolis, sed voluminibus lacefferem; quibus quidem me a te provocari oportebat. Quamvis enim occupatus sis, otii tamen plus habes. Aut, si ne tu quidem vacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam

exhibere, et a me literas crebriores, cum tu mihi raro mittas, flagitare. Nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis rempublicam mihi tuendam putabam; tum hoc tempore multo distineor vehementius. Ut enim gravius aegrotant ii, qui, cum levati morbo viderentur, in eum de integro inciderunt; sic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac paene sublato, reconvalescentium bellum gerere conamur. Sed haec haec. Tu tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut a te vinci possim aut officiis, aut amore. Non dubitabam equidem: verumtamen multo mihi notiores amorem tuum effecit Cherippus. O hominem, semper illum quidem mihi aptum, nunc vero etiam suavem! Vultus mehercule tuos mihi expressit omnes, non solum animum ac verba pertulit. Itaque noli vereri, ne tibi succensuerim, quod eodem exemplo ad me, quo ad ceteros. Requisivi equidem proprias ad me unum literas, sed neque vehementer, et amanter. De sumtu, quem te in rem militarem facere et fecisse dicis, nihil sane possum tibi opitulari, propterea quod et orbis senatus, consulibus amissis, et incredibiles angustiae pecuniae publicae; quae conquiruntur undique, ut optime meritis militibus promissa solvantur: quod quidem fieri sine tributo posse non arbitror. De Attio Dionysio, nihil puto esse; quoniam mihi nihil dixit Stratorius. De P. Luceio nihil tibi concedo, quo studiosior eius sis, quam ego sum. est enim nobis necessarius. Sed a magistris cum contenderem de proferendo die, probaverunt mihi, sese, quo minus

id facerent, et compromisso et iureiurando impediri. Quare veniendum arbitror Luceio. quamquam, si meis literis obtemperavit, cum tu haec leges, illum Romae esse oportebit. Ceteris de rebus, maximeque de pecunia, cum Pansae mortem ignorares, scripsisti, quae per nos ab eo consequi te posse arbitrare. quae te non fefellissent, si viveret. nam te diligebat. Post mortem autem eius quid fieri posset, non videbamus. De Venuleio, Latino, Horatio, valde laudo. Illud non nimium probo, quod scribis, quo illi animo aequiore ferrent, te tuis etiam lagatis lictores ademisse. honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi; eosque ex senatusconsulto, si non decedunt, cogendos, ut decedant, existimo. Haec fere ad eas literas, quas eodem exemplo binas accepi. De reliquo velim tibi persuadeas, non esse mihi meam dignitatem tua cariorem.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER XIII

AD

C. MEMMIUM ET ALIOS.

M. T. C. S. P. D. C. MEMMIO.

C. Memmius, qui tribunus pl. Lucullos triumphaturos vexaverat; *Plutarch. p. 517*, & praetor ab Caesare rationem gesti consultatus repetierat, *Sueton. c. 23*, damnatus lege de ambitu, *ad Attic. IV, epist. ult.* exsulabat Athenis, sed ante, quam Cicero in provinciam iturus adveniret, discesserat Mitylenas. Ab hoc ergo per literas petit, ut in gratiam cum Patrone Epicureo redeat, eique locum concedat, ubi Epicurus habitaverat. Anno U. C. 702.

I. **E**TSI non satis mihi constiterat, cum aliquane animi mei molestia, an potius libenter te Athenis visurus essem, quod iniuria, quam accepisti, dolore me afficeret; sapientia tua, qua fers iniuriam, laetitia; tamen vidisse te malletm. Nam quod est molestiae, non sane multo levius est, cum te non video: quod esse potuit voluptatis, certe, si vidissem te, plus fuisset. Itaque non dubitabo dare operam, ut te videam, cum id satis commode facere poterò. Interea, quod per literas et agi tecum, et, ut arbitror, confici potest.

Cicer. Oper. Vol. VII. F f

test, agam nunc. Ac te illud primum rogabo, ne quid invitus mea causa facias; sed id, quod intelliges, tua nullam in partem, mea multum interesse, ita mihi des, si tibi, ut id libenter facias, ante persuaseris. Cum Patrone Epicureo mihi omnia sunt: nisi quod in philosophia vehementer ab eo dissentio. Sed et initio Romae, cum te quoque et tuos omnes observabat, me coluit in primis; et nuper, cum ea, quae voluit, de suis commodis et praemiis consecutus est, me habuit suorum defensorum et amicorum fere principem: et iam a Phaetro, qui nobis, cum pueri essemus, antequam Philonem cognovimus, valde, ut philosophus, postea tamen, ut vir bonus, et suavis, et officiosus probabatur, traditus, mihi que commendatus est. Is igitur Patro, cum ad me Romam literas misisset, uti te sibi placarem, peteremque, ut nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concederes; nihil scripsi ad te ob eam rem, quod aedificationis tuae consilium mea commendatione nolebam impediri. Idem, ut veni Athenas, cum, idem ut ad te scriberem, rogasset; ob eam causam impetravit, quod te abieciſſe illam aedificationem constabat inter omnes amicos tuos. Quod si ita est, et si iam plane tua nihil interest, velim, si qua offensuscula facta est animi tui, perversitate aliquorum (novi enim gentem illam) des te ad lenitatem, vel propter tuam summam humanitatem, vel etiam honoris mei causa. Equidem si, quid ipse sentiam, quaeris; nec, cur ille tanto opere contendat, video, nec cur tu repugnes: nisi tamen multo minus tibi concedi potest, quam illi, laborare sine causa. Quamquam Patronis et orationem

et causam tibi cognitam esse certo scio. honorem, officium, testamentorum ius, Epicuri auctoritatem, Phaedri obtestationem, sedem, domicilium, vestigia summorum hominum, sibi tuenda esse dicit. Totam hominis vitam rationemque, quam sequitur in philosophia, derideamus licet, si hanc eius contentionem volumus reprehendere. Sed, mehercules, quando illi ceterisque, quos illa delectant, non valde inimici sumus; nescio an ignoscendum sit huic, si tantopere laborat; in quo etiam si peccat, magis ineptiis, quam improbitate peccat. Sed, ne plura, (dicendum enim aliquando est,) Pomponium Atticum sic amo, ut alterum fratrem. nihil est illo mihi nec carius, nec iucundius. Is (non quo sit ex istis: est enim omni liberali doctrina politissimus: sed valde diligit Patronem, valde Phaedrum amavit,) sic a me hoc contendit homo minime ambitiosus, minime in rogando molestus, ut nihil unquam magis; nec dubitat, quin ego a te nutu hoc consequi possem, etiam si aedificaturus esses. Nunc vero, si audierit, te aedificationem deposuisse, neque tamen me a te impetrasse; non te in me illiberalem, sed me in se negligentem putabit. Quamobrem peto a te, ut scribas ad tuos, posse tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem *υπομνηματισ-
μων* illi vocant, tolli. Sed redeo ad ad prima. Prius velim tibi persuadeas, ut hoc mea causa libenter facias, quam ut facias. sic tamen habeto: si feceris, quod rogo, fore mihi gratissimum. Vale.

CICERO MEMMIO S.

Petit, ut Evandro statuario de sacrorum habitatione accommodet.

Anno U. C. 702.

2. **C**. AVIANO Evandro, qui habitat in tuo fabricario, et ipso multum utor, et patrono eius M. Aemilio familiarissime. Peto igitur a te in maiorem modum, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accommodes. Nam propter opera instituta multa multorum, subitum est ei remigrare Kal. Quint. Impedior verecundia, ne te pluribus verbis rogem. Neque tamen dubito, quin, si tua nihil, aut non multum interfit, eo sis animo, quo ego effem, si quid tu me rogares. mihi certe gratissimum feceris.

M. T. C. S. P. D. C. MEMMIO.

Fufium commendat. *Anno incerto.*

3. **A**. FUFIUM, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem, et summa humanitate, tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepisti. Tam gratum mihi id erit, quam quod gratissimum. Ipsum praeterea summo officio, et summa observantia tibi in perpetuum devinxeris. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE, LEG.
PROPRAET. S. D.

Cum Caesar, victor civilium bellorum, agrum militibus divisurus esset, eique negotio praefecisset Q. Valerium; huic Volaterranos commendat, ne illorum ager divisioni subiiciatur. Anno U. C. 708.

4. **C**UM municipibus Volaterranis mihi summa

necessitudo est. magno enim meo beneficio affecti, cum-
 mulatissime mihi gratiam retulerunt. nam nec in hono-
 ribus meis, nec in laboribus unquam defuerunt. Cum
 quibus si mihi nulla causa intercederet, tamen, quod
 te vehementissime diligo, quodque me a te plurimi
 fieri sentio, et monerem te, et hortarer, ut eorum
 fortunis consuleres, praesertim cum prope praeci-
 puam causam haberent ad ius obtinendum: primum,
 quod Sullani temporis acerbitatem, deorum immor-
 talium benignitate subterfugerunt; deinde, quod sum-
 mo studio populi Romani a me in consulatu meo de-
 fensi sunt. Cum tribuni plebis legem iniquissimam de
 eorum agris promulgavissent; facile senatui populo-
 que Romano persuasi, ut eos cives, quibus fortuna
 pepercisset, salvos esse vellent. Hanc actionem meam
 C. Caesar primo suo consulatu in lege Agraria com-
 probavit, agrumque Volaterranum et oppidum om-
 ni periculo in perpetuum liberavit; ut mihi dubium
 non sit, quin is, qui novas necessitudines adiungat,
 vetera sua beneficia conservari velit. Quamobrem est
 tuae prudentiae, aut sequi eius auctoritatem, cuius
 sectam atque imperium summa cum tua dignitate se-
 cutus es; aut certe illi integram omnem causam refer-
 vare. Illud vero dubitare non debes, quin tam gra-
 ve, tam firmum, tam honestum municipium tibi tuo
 summo beneficio in perpetuum obligari velis. Sed
 haec, quae supra scripta sunt, eo spectant, ut te hor-
 ter et suadeam. Reliqua sunt, quae pertinent ad ro-
 gandum; ut non solum tua causa tibi consilium me
 dare putes, sed etiam, quod mihi opus sit, me a te
 petere, et rogare. Gratissimum igitur mihi feceris, si

Volaterranos omnibus rebus integros incolumesque esse volueris. Eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quae a diis immortalibus, et a praestantissimis in nostra republica civibus, summo senatus populi-que Romani studio, conservatae sunt, tuae fidei, iustitiae, bonitatis commendo. Si pro meis pristinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere possem Volaterranos, quemadmodum consuevi tueri meos; nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prodesse possem, praetermitterem. Sed, quando apud te nihilominus hoc tempore valere me confido, quam valuerim semper apud omnes; pro nostra summa necessitudine, parique inter nos et mutua benevolentia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment, eum quasi divino consilio isti negotio praepositum esse, apud quem unum nos, eorum perpetui defensores, plurimum valere possemus.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE, LEG.
PROPRAET. S. P. D.

Ne ager C. Curtii dividatur, rationibus & argumentis rogat,
Annò U. C. 708.

5. **N**ON moleste fero, eam necessitudinem, quae mihi tecum est, notam esse quam plurimis: neque tamen ob eam causam (quod tu optime existimare potes) te impedio, quo minus susceptum negotium, pro tua fide et diligentia, ex voluntate Caesaris, qui tibi rem magnam difficilemque commisit, gerere possis. Nam cum multi a me petant multa, quod de tua erga me voluntate non dubitent, non committo, ut

ambitione mea conturbem officium tuum. C. Curtio ab ineunte aetate familiarissime sum usus. Eius et Sullani temporis iniustissima calamitate dolui; et cum iis, qui similem iniuriam acceperant, amissis omnibus fortunis, reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videretur, adiutor incolumitatis fui. Is habet in Volaterrano possessionem, cum in eam, tanquam e naufragio, reliquias contulisset. Hoc autem tempore eum Caesar in senatum legit: quem ordinem ille, ista possessione amissa, tueri vix potest. Gravissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna; minimeque convenit, ex eo agro, qui Caesaris iussu dividatur, eum moveri, qui Caesaris beneficio senator sit. Sed mihi minus libet multa de aequitate rei scribere, ne causa potius apud te valuisse videar, quam gratia. Quamobrem te in maiorem modum rogo, ut C. Curtii rem, meam putes esse: quidquid mea causa faceres, ut id C. Curtii causa cum feceris, existimes, quod ille per me habuerit, id me habere abs te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE
PROCOS. S. P. D.

Cuspia amicos generatim omnes commendat, nominatim L. Iulium & P. Cornelium. Anno U. C. 708.

6. **S**I vales, bene est: valeo. Credo te memoria tenere, me et coram P. Cuspio tecum locutum esse, cum te prosequeretur paludatum; et item postea pluribus verbis tecum egisse, ut, quoscunque tibi eius necessarios commendarem, haberes eos in numero

meorum necessariorum. Id tu pro tua summa erga me benevolentia, perpetuaque observantia, mihi liberalissime atque humanissime recepisti. Cuspius, homo in omnes suos officiosissimus, mirifice quosdam homines ex ista provincia tuetur et diligit, propterea, quod fuit in Africa bis, cum maximis societatis negotiis praeesset. Itaque hoc eius officium, quod adhibet erga illos, ego mea facultate et gratia soleo, quantum possum, adiuvare. Quare Cuspianorum omnium commendationis causam hac tibi epistola exponendam putavi. reliquis epistolis tantum faciam, ut notam apponam eam, quae mihi tecum convenit, et simul significem, de numero esse Cuspiani amicorum. Sed hanc commendationem, quam his literis consignare volui, scito esse omnium gravissimam. Nam P. Cuspius singulari studio contendit a me, ut tibi quam diligentissime L. Iulium commendarem. Eius ego studio vix videor mihi satisfacere posse, si utar verbis iis, quibus, cum diligentissime quid agimus, uti solemus. Nova quaedam postulat, et putat me eius generis artificium quoddam tenere. Ei ego pollicitus sum, me ex intima nostra arte depraemturum mirificum genus commendationis. Id quum assequi non possum, tu re velim efficias, ut ille, genere mearum literarum incredibili, quiddam perfectum arbitretur. Id facies, si omne genus liberalitatis, quod et ab humanitate et potestate tua proficisci poterit, non modo re, sed etiam verbis, vultu denique exprorseris: quae quantum in provincia valerent, vellem expertus esses. Sed tamen [suspicor] ipsum hominem, quem tibi commendo, perdignum esse tua amicitia, non solum,

quia mihi Cuspius dicit, credo, (tametsi id satis esse debebat,) sed quia novi eius iudicium in hominibus et amicis deligendis. Harum literarum vis quanta fuerit, propediem iudicabo; tibi que, ut confido, gratias agam. Ego, quae te velle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque curabo. Cura, ut valeas.

P. Cornelius, qui tibi has literas dedit, est mihi a P. Cuspio commendatus: cuius causa quanto opere cuperem deberemque, profecto ex me facile cognossti. Vehementer te rogo, ut cures, ut ex hac commendatione mihi Cuspius quam maximas, quam primum, quam saepissime gratias agat. Vale.

M. T. C. CLUVIO S. P. D.

Petit a Cluvio, ne municipii Atellani vectigalis ager dividatur, sed causam integram Caesari reservet. Anno U. C. 708.

7. **C**UM in Galliam proficiscens, pro nostra necessitudine tuaque summa in me observantia, ad me domum venisses, locutus sum tecum de agro vectigali municipii Atellani, qui esset in Gallia; quantoque opere eius municipii causa laborarem, tibi ostendi. Post tuam autem profectiorem, cum et maximas res municipii honestissimi mihi que coniunctissimi, et summum meum officium ageretur, pro tuo animo in me singulari, existimavi, me oportere ad te accuratius scribere: etsi non sum nescius, et quae temporum ratio, et quae tua potestas sit; tibi que negotium datum esse a C. Caesare, non iudicium, praecclare intelligo. Quare a te tantum peto, quantum et

te facere posse, et libenter mea causa facturum esse arbitror. Et primum velim existimes, quod res est, municipii fortunas omnes in isto vectigali consistere: his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus pressum, summis affectum esse difficultatibus. Hoc etsi commune videtur esse cum multis; tamen mihi crede, singulares huic municipio calamitates accidisse. quas idcirco non commemoro, ne de miseriis meorum necessariorum conquerens, homines, quos nolo, videar offendere. Itaque, nisi magnam spem haberem, C. Caesari nos causam municipii probaturos; non erat causa, cur a te hoc tempore aliquid contenderem. sed quia confido, mihi que persuasi, illum et dignitatis municipii, et aequitatis, etiam voluntatis erga se habiturum esse rationem; ideo a te non dubitavi contendere, ut hanc causam illi integram conservares. Quod etsi nihilominus a te peterem, si nihil audivissem te tale fecisse; tamen maiorem spem impetrandi nactus sum, posteaquam mihi dictum est, hoc idem a te Regienses impetravisse. qui etsi te aliqua necessitudine attingunt; tamen tuus amor in me, sperare me cogit, te, quod tuis necessariis tribueris, idem esse tributurum meis: praesertim cum ego pro his unis petam; habeam autem, qui simili causa laborent, complures necessarios. Hoc me non sine causa facere, neque aliqua levi ambitione commotum a te contendere, etsi te existimare arbitror; tamen mihi affirmanti credas velim, me huic municipio debere plurimum; nullum unquam fuisse tempus neque honorum, neque laborum meorum, in quo non huius municipii flu-

dium in me exstiterit singulare. Quapropter a te etiam atque etiam, pro nostra summa coniunctione, proque tua in me perpetua et maxima benevolentia, maiorem in modum peto atque contendo, ut, cum fortunas agi eius municipii intelligas, quod sit mihi necessitudine, officiis, benevolentia coniunctissimum, id mihi des; quod erit huiusmodi, ut, si a Caesare, quod speramus, impetrarimus, tuo beneficio nos id consecutos esse iudicemus: sin minus; pro eo tamen id habeamus, quum a te data sit opera, ut impetremus. Hoc cum mihi gratissimum feceris, tum viros optimos, homines honestissimos, eosdemque gratissimos, et tua necessitudine dignissimos, summo beneficio in perpetuum tibi tuisque devinxeris. Vale.

M. T. C. M. RUTILIO S. P. D.

Rutilium rogat, ut in agrorum divisione Albinii praedia ne attingat. Anno U. C. 708.

8. **C**UM et mihi conscius essem, quanti te facerem, et tuam erga me benevolentiam expertus essem, non dubitavi a te petere, quod mihi petendum esset. P. Sextium quanti faciam, ipse optime scio: quanti autem facere debeam, et tu, et omnes homines sciunt. Is cum ex aliis te mei studiosissimum esse cognosset, petivit a me, ut ad te quam accuratissime scriberem de re C. Albinii senatoris, cuius ex filia natus est L. Sextius, optimus adolescens, filius P. Sextii. Hoc idcirco scripsi, ut intelligeres, non solum me pro P. Sextio laborare debere, sed Sextium etiam pro Albinio. Res autem est haec: A M. Laberio C. Albinus prae-

dia in aestimationem accepit; quae praedia Laberius emerat a Caesare de bonis Plotianis. Ea si dicam non esse e republica dividi, docere te videar, non rogare. Sed tamen cum Caesar Sullanas venditiones et assignationes ratas esse velit, quo firmiores existimentur suae; si ea praedia dividantur, quae ipse Caesar vendidit, quae tandem in eius venditionibus esse poterit auctoritas? Sed hoc quale sit, tu pro tua prudentia considerabis. Ego te plane rogo, atque ita, ut maiore studio, iustiore de causa, magis ex animo rogare nihil possim, ut Albinio parcas, praedia Laberiana ne attingas. Magna me affeceris non modo laetitia, sed etiam quodammodo gloria, si P. Sextius homini maxime necessario satisfecerit per me, ut ego illi uni plurimum debeam. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Maius mihi dare beneficium nullum potes. Id mihi intelleges esse gratissimum. Vale.

M. T. C. CRASSIPEDI S. P. D.

Crassipedi, Bithyniae quaestori, Bithynicam publicanorum societatem, in primisque Cn. Pupium commendat. Anno U. C. 702.

9. **Q**UAMQUAM tibi praefens commendavi, ut potui diligentissime, socios Bithyniae; teque cum mea commendatione, tum etiam tua sponte intellexi cupere ei societati, quibuscunque rebus posses, commodare: tamen, cum ii, quorum res agitur, magna sua interesse arbitrarentur, me etiam per literas declarare tibi, qua essem erga ipsos voluntate, non du-

bitavi haec ad te scribere. Volo enim te existimare, me, cum universo ordini publicanorum multum semper libentissime tribuerim, idque magnis eius ordinis erga me meritis facere debuerim, tum in primis amicum esse huic Bithynicae societati; quae societas ordine ipso, et hominum genere, pars est maxima civitatis. constat enim ex ceteris societatibus; et casu permulti sunt in ea societate valde mihi familiares; in primisque is, cuius praecipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius, P. F. Menenia, qui est magister in ea societate. Quae cum ita sint, in maiorem modum a te peto, Cn. Pupium, qui est in operis eius societatis, omnibus tuis officiis atque omni liberalitate tueare; curesque, ut eius operae, quod tibi facile factu est, quam gratissimae sint sociis; remque et utilitatem sociorum, (cuius rei quantam potestatem quaestor habeat, non sum ignarus,) per te quam maxime defensam et auctam velis. Id cum mihi gratissimum feceris, tum illud tibi expertus promitto et spondeo, te socios Bithyniae, si iis commodaris, memores esse et gratos, cogniturum. Vale.

CICERO BRUTO S.

M. Bruto, quem Caesar, in Africanum bellum profecturus, Cisalpinæ Galliae praefecerat, *lib. VI, epist. 6*, M. Terentium Varronem, quaestorem forte datum, diligentissime commendat. Anno U. C. 707.

10. **C**UM ad te tuus quaestor, M. Varro, proficisceretur, commendatione egere eum non putabam. Satis enim commendatum tibi eum arbitrabar

ab ipso more maiorum; qui, ut te non fugit, hanc quaesturae coniunctionem, liberorum necessitudini proximam voluit esse. Sed cum sibi ita persuasisset ipse, meas de se accurate scriptas literas, maximum apud te pondus habituras, a meque contenderet, ut quam diligentissime scriberem; malui facere, quod meus familiaris tanti sua interesse arbitraretur. Ut igitur debere me facere hoc intelligas, cum primum M. Terentius in forum venit, ad amicitiam se meam contulit. Deinde, ut se corroboravit, duae causae accesserunt, quae meam in illum benevolentiam auferrent: una, quod versabatur in hoc studio nostro, quo etiam nunc maxime delectamur, et cum ingenio, ut nosti, nec sine industria: deinde, quod mature se contulit in societates publicanorum; quod quidem nollem. maximis enim damnis affectus est. Sed tamen causa communis ordinis, mihi commendatissimi, fecit amicitiam nostram firmiorem. Deinde versatus in utrisque subselliis optima et fide, et fama, iam ante hanc commutationem reipublicae, petitioni sese dedit, honoremque honestissimum existimavit fructum laboris sui. His autem temporibus a me Brundisio cum literis et mandatis profectus ad Caesarem est: qua in re et amorem eius in suscipiendo negotio perspexi, et in conficiendo ac renuntiando fidem. Videor mihi, cum separatim de probitate eius et moribus dicturus fuisset, si prius causam, cur eum tantopere diligerem, tibi exposuisset, in ipsa causa exponenda satis etiam de probitate dixisse. Sed tamen separatim promitto, in meque recipio, fore eum tibi et voluptati, et usui. Nam et mode-

stum hominem cognosces, et prudentem, et a cupiditate omni remotissimum; praeterea magni laboris, summaeque industriae. Neque ego haec polliceri debeo, quae tibi ipsi, cum bene cognoris, iudicanda sunt; sed tamen in omnibus novis coniunctionibus interest, qualis primus aditus sit, et qua commendatione quasi amicitiae fores aperiantur. quod ego his literis efficere volui. etsi id ipsa per se necessitudo quaesturae efficere debet. sed tamen nihilo infirmius illud, hoc addito. Cura igitur, si me tanti facis, quanti et Varro existimat, et ipse sentio, ut quam primum intelligam, hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attulisse, quantum et ipse sperarit, nec ego dubitarim.

M. T. C. BRUTO S. P. D.

Commendat Bruto vestigalia, quae Arpinates in Gallia habebant, & legatos, qui ad ea exigenda proficiscebantur. Anno U. C. 707.

11. **Q**UIA semper animadverti, studiose te operam dare, ut ne quid meorum tibi esset ignotum; propterea non dubito, quin scias, non solum cuius municipii sim, sed etiam, quam diligenter soleam meos municipes Arpinates tueri. Quorum quidem omnia commoda, omnesque facultates, quibus et sacra conficere, et facta testa aedium sacrarum, locorumque communium tueri possint, consistunt in his vestigalibus, quae habent in provincia Gallia. Ad ea visenda, pecuniasque, quae a colonis debentur, exigendas, totamque rem et cognoscendam, et admi-

nistrandam, legatos equites Romanos misimus, Q. Fufidium Q. F. M. Faucium M. F. Q. Mamercum Q. F. Peto a te in maiorem modum, pro nostra necessitudine, ut tibi ea res curae sit, operamque des, ut per te quam commodissime negotium municipii administraretur, quam primumque conficiatur; ipsosque, quorum nomina scripsi, ut quam honorificentissime, pro tua natura, et quam liberalissime tractes. Bonos viros ad tuam necessitudinem adiunxeris; municipiumque gratissimum beneficio tuo devinxeris: mihi vero etiam gratius feceris, quod cum semper tueri municipes meos consuevi, tum hic annus praecipue ad meam curam officiumque pertinet. Nam constituendi municipii causa, hoc anno aedilem filium meum fieri volui, et fratris filium, et M. Caesium, hominem mihi maxime necessarium (is enim magistratus in nostro municipio, nec alius ullus creari solet) quos cohonestaris, in primisque me, si res publica municipii, tuo studio, et diligentia bene administrata erit. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. BRUTO S. D.

Q. Fufidium, Arpinatis municipii, legatum, qui tribunus militum in Cilicia fuerat, diligenter commendat. Anno U. C. 707.

12. **A**LIA epistola communiter commendavi tibi legatos Arpinatium, ut potui diligentissime: hac separatim Q. Fufidium, quocum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius commendo: non ut aliquid de illa commendatione comminuam, sed ut ad hanc ad-

dam. Nam et privignus est M. Caesii, mei maxime et familiaris et necessarii, et fuit in Cilicia mecum tribunus militum; quo in munere ita se tractavit, ut accepisse ab eo beneficium viderer, non dedisse. Est praeterea (quod apud te valet plurimum) a nostris studiis non abhorrens. Quare velim eum quam liberalissime complectare; operamque des, ut in ea legatione, quam suscepit contra suum commodum, secutus auctoritatem meam, quam maxime eius excellat industria. Vult enim, id quod optimo cuique natura tributum est, quam maximam laudem, cum a nobis, qui eum impulimus, tum a municipio consequi; quod ei continget, si hac mea commendatione tuum erga se studium erit consecutus.

M. T. C. BRUTO S. P. D.

L. Castronium, Lucensem municipem, commendat. Anno U. C. 707.

13. **L.** CASTRONIUS Paetus, longe princeps municipii Lucensis, est honestus, gravis, plenus officii, bonus plane vir, et cum virtutibus, tum etiam fortuna, si quid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem est familiarissimus, sic prorsus, ut nostri ordinis observet neminem diligentius. Quare ut et meum amicum, et tua dignum amicitia, tibi commendo. Cui quibuscunque rebus commodaveris, tibi profecto iucundum, mihi certe erit gratum. Vale.

M. T. C. BRUTO S. P. D.

Petit ut exactionem eius pecuniae, quam L. Straboni P. Cornelius debet, suo studio & diligentia curet. Anno U. C. 707.

Cicer. Oper. Vol. VII.

G g

14. **L.** TITIO Strabone, equite Romano, in primis honesto et ornato, familiarissime utor. Omnia mihi cum eo intercedunt iura summae necessitudinis. Huic in tua provincia pecuniam debet P. Cornelius. Ea res a Volcatio, qui Romae ius dicit, reiecta in Galliam est. Peto a te hoc diligentius, quam si mea res esset, quo est honestius de amicorum pecunia laborare, quam de sua, ut negotium conficiendum cures. ipse suscipias, transigas, operamque des, quoad tibi aequum et rectum videbitur, ut quam commodissima conditione libertus Strabonis, qui eius rei causa missus est, negotium conficiat, ad nunmosque perveniat. Id et mihi gratissimum erit; et tu ipse L. Titium cognosces amicitia tua dignissimum, quod ut tibi curae sit, ut omnia solent esse, quae me velle scis, te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. C. CAESARI IMP. S. P. D.

Praecilius adolescentem, patre natum Caesaris amicissimo, commendat. Caesare IV COS. sine collega. Anno U. C. 708.

15. **P**RAECILIUM tibi commendo unice, tui necessarii, mei familiarissimi, viri optimi filium; quem cum adolescentem ipsum, propter eius modestiam, humanitatem, animum, et amorem erga me singularem, mirifice diligo; tum patrem eius, re doctus, intellexi et didici mihi fuisse semper amicissimum. En, hic ille est de illis maxime, qui irridere atque obiurgare me soliti sunt, quod me non tecum, praesertim cum abs te honorificentissime invitarer, coniungerem.

Ἀλλ' ἐμὸν εὐπότε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἐπειθεν,
Ὡς νεφέλη ἐκαλυψέ μελαινα.

Audiebam enim nostros proceres clamitantes,

Ἀλκίμος ἐστ', ἵνα τις σε καὶ ὀφίγορον εὐ εἴπη.

Sed tamen iidem me consolantur : et iam hominem perustum, inani gloria volunt incendere ; atque ita loquuntur :

Μὴ μὲν ἀσπυδαί γε καὶ ἀκλείως ἀπολοιμνῶν,

Ἀλλὰ μέγα βέξαστι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Sed me minus iam movent, ut vides. Itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera praecepta Euripidou.

Μισῶ σοφίστην, ὅστις εὐχὰ αὐτῷ σοφός.

quem versum senex Praecilius laudat egregie ; et ait, posse eundem et ἀμὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ ὀπίσσω videre, et tamen nihilominus

Ἄϊεν ἀριστευεῖν, καὶ ὑπείροχον εἶμεναι ἄλλων.

Sed, ut redeam ad id, unde coepi : vehementer mihi gratum feceris, si hunc adolescentem humanitate tua, quae est singularis, comprehenderis ; et ad id, quod ipsorum Praeciliorum causa te velle arbitror, addideris cumulum commendationis meae. Genere novum literarum ad te usus, ut intelligeres, non vulgarem esse commendationem.

M. T. C. C. CAESARI IMP. S. P. D.

Apollonium, P. Crassi libertum, Caesari in Hispania contra Pompeii filios bellum gerenti, commendat. Anno U. C. 708.

P 16. CRASSUM ex omni nobilitate adolescentem dilexi plurimum : et de eo cum ab ineunte eius aetate bene speravissem, tum per me existimare coepi, iis iudiciis, quae de eò feceram, cognitiss. Eius li-

bertum Apollonium iam tum equidem, cum ille viveret, et magni faciebam, et probabam. Erat enim et studiosus Crassi, et ad eius optima studia vehementer aptus. itaque ab eo admodum diligebatur. Post mortem autem Crassi, eo mihi etiam dignior visus est, quem in fidem atque amicitiam meam recipere, quod eos a se observandos et colendos putabat, quos ille dilexisset, et quibus carus fuisset. Itaque et ad me in Ciliciam venit, multisque in rebus mihi magno usui fuit et fides eius, et prudentia; et, ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum studio et fidelitate consequi potuit, non defuit. Quod cum speraret, te quoque ita existimare, in Hispaniam ad te, maxime ille quidem suo consilio, sed etiam me auctore, est profectus. Cui ego commendationem non sum pollicitus; non quin eam valituram apud te arbitrarer; sed neque mihi egere commendatione videbatur, qui et in bello tecum fuisset, et, propter memoriam Crassi, de tuis unus esset: et, si uti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id consequi posse. Testimonium mei de eo iudicii, quod et ipse magni aestimabat, et ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognovi, et studiis optimis deditum, idque a puero. Nam domi meae cum Diodoto Stoico, homine, meo iudicio, eruditissimo, multum a puero fuit. Nunc autem, incensus studio rerum tuarum, eas literis Graecis mandare cupit. posse arbitror: valet ingenio: habet usum: iam pridem in eo genere studii literarumque versatur: satisfacere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meae

testimonium : sed tu hoc facilius multo, pro tua singulari prudentia, indicabis. Et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. Quidquid ei commodaveris, erit id maiorem in modum gratum.

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

Manium Curium Servio Sulpicio, Achaiae praefidi, commendat. *Adde lib. 7. epist. 29. Anno U. C. 707.*

17. **M.** CURIUS, qui Patris negotiatur, multis et magnis de causis a me diligitur. Nam et amicitia perverus mihi cum eo est, ut primum in forum venit, instituta; et Patris cum aliquoties antea, tum proxime hoc miserrimo bello, domus eius tota mihi patuit; qua si opus fuisset, tam essem usus, quam mea. Maximum autem mihi vinculum cum eo est quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis, quod est Attici nostri familiarissimus, eumque unum praeter ceteros observat ac diligit. Quem si tu iam forte cognosti, puto me hoc, quod facio, facere ferius. Ea est enim humanitate et observantia, ut eum tibi iam per se ipsum commendatum putem. Quod tamen si ita est, magnopere a te quaeso, ut ad eam voluntatem, si quam in illum ante has meas literas contulisti, quam maximus post mea commendatione cumulus accedat. Sin autem propter verecundiam suam minus se tibi obrulit, aut nondum eum satis habes cognitum, aut quae causa est, cur maioris commendationis indigeat; sic tibi eum commendo, ut neque maiore studio quemquam, neque iustioribus de causis commendare possim. Faciamque id, quod debent facere ii, qui

religiose et sine ambitione commendant. spondebo enim tibi, vel potius spondeo, in meque recipio, eos esse M'. Curii mores, eamque tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum et amicitia tua, et tam accurata commendatione, si tibi sit cognitus, dignum sis existimaturus. Mihi certe gratissimum feceris, si intellexero, has literas tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse.

CICERO SERVIO S.

Gratias agit, quod optima in Atticum voluntate sit, quem dum commendari dicit necesse non esse, eo ipso valde commendat, quo Servius ei neque in Epiroticis, neque in aliis rebus deficit. Anno U. C. 707.

18. **N**ON concedam, ut Attico nostro, quem elatum laetitia vidi, iucundiores tuae suavissime ad eum et humanissime scriptae literae, fuerint, quam mihi. Nam etsi utrique nostrum prope aequae gratiae erant; tamen ego admirabar magis, te, quasi rogatus, aut certe admonitus, liberaliter Attico respondisses, (quod tamen dubium nobis, quin ita futurum fuerit, non erat,) ultro ad eum scripsisse, eique nec opinanti voluntatem tuam tantam per literas detulisse. De quo non modo rogare te, ut eo studiosius mea quoque causa facias, non debeo, (nihil enim cumulatius fieri potest, quam polliceris,) sed ne gratias quidem agere, quod tu et ipsius causa, et tua sponte feceris. Illud tamen dicam, mihi id, quod fecisti, esse gratissimum. Tale enim tuum iudicium de homine eo, quem unice diligo, non potest mihi non sum-

me esse iucundum. Quod cum ita sit, esse gratum necesse est. Sed tamen, quum mihi, pro coniunctione nostra, vel peccare apud te in scribendo licet; utrumque eorum, quae negavi mihi facienda esse, faciam. Nam et ad id, quod Attici causa te ostendisti esse futurum, tantum velim addas, quantum ex nostro amore accessionis fieri potest: et, quod modo verebar tibi gratias agere, nunc plane ago, teque ita existimare volo, quibuscunque officiis in Epiroticis reliquisque rebus Atticum obstrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore.

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

Rogat, ut Lysonem, quem antea commendaverat, in fidem & necessitudinem recipiat. Anno U. C. 707.

19. **C**UM Lyſione Patrenſi eſt mihi quidem hoſpiti-
 um vetuſ; quam ego neceſſitudinem ſancte colen-
 dam puto. ſed ea cauſa etiam cum aliis compluribus:
 familiaritas tanta nullo cum hoſpite: et ea cum offi-
 ciiſ eius multis, tum etiam conſuetudine quotidiana
 ſic eſt auſta, ut nihil ſit familiaritate noſtra coniunc-
 tiuſ. Iſ cum Romae annum prope ita fuiſſet, ut me-
 cum viveret, etſi eramus in magna ſpe, te meiſ lite-
 riſ commendationeque diligentiffime facturum, id
 quod feciſti, ut eiſ rem, et fortunaſ abſentis tuerere;
 tamen quod in uniuſ poteſtate erant omnia, et quod
 Lyſo fuerat in noſtra cauſa noſtriſque praefidiis, quo-
 tidie aliquid timebamus. Effectum tamen eſt et ipſiuſ
 ſplendore, et noſtro reliquorumque hoſpituſ ſtudio,
 ut omnia, quae vellemuſ, a Caefare impetrarentur;

quod intelliges ex iis literis, quas Caesar ad te dedit. Nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex nostra commendatione, quasi adepti iam omnia; sed eo vehementius a te contendimus, ut Lysonem in fidem necessitudinemque tuam recipias: cuius dubia fortuna timidius tecum agebamus, verentes, ne quid accideret eiusmodi, ut ne tu quidem mederi posses; explorata vero eius incolumitate, omnia a te studia summa cura peto. Quae ne singula enumerem, totam tibi domum commendo: in his adolescentem filium eius, quem C. Memmius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exsili sui Patrensis civis factus esset, Patrensi legibus adoptavit, ut eius ipsius hereditatis ius causamque tueare. Caput illud est, ut Lysonem, quem ego virum optimum gratissimumque cognovi, recipias in necessitudinem tuam. Quod si feceris, non dubito, quin in eo diligendo, ceterisque postea commendando, idem, quod ego, sis iudicii et voluntatis habiturus. Quod cum fieri vehementer studeo, tum etiam illud vereor, ne, si minus cumulate videbere fecisse aliquid eius causa, me ille negligenter scripsisse putet, non te oblitum mei. Quanti enim me faceres, cum ex sermonibus quotidianis meis, tum ex epistolis etiam tuis potuit cognoscere.

CICERO SERVIO S.

Asclaponem medicum commendat. Anno U. C. 707.

20. **A**SCLAPONE Patrensi, medico, utor valde familiariter, eiusque cum consuetudo mihi iucunda fuit, tum ars etiam, quam sum expertus in valetudi-

ne meorum. In qua mihi cum ipsa scientia, tum etiam fidelitate benevolentiaque satisfecit. Hunc igitur tibi commendo; et a te peto, des operam, ut intelligat, diligenter me scripsisse de sese, meamque commendationem usui magno sibi fuisse. Erit id mihi vehementer gratum.

M. T. C. SER. SULPICIO S. P. D.

M. Aemilii rem familiarem, & in primis libertum eius Hammonium commendat. Anno U. C. 707.

21. **M.** AEMILIUS Avianus ab ineunte adolescentia me observavit, semperque dilexit, vir cum bonus, tum perhumanus, et in omni genere officii diligendus. Quem si arbitrarer esse Sicyone, et nisi audirem, ibi eum etiam nunc, ubi ego reliqui, Cybira commorari, nihil esset necesse, plura me ad te de eo scribere. Perficeret enim ipse profecto suis moribus, suaque humanitate, ut sine cuiusquam commendatione diligeretur abs te non minus, quam et a me, et a ceteris suis familiaribus. Sed cum illum abesse putem, commendo tibi in maiorem modum domum eius, quae est Sicyone, remque familiarem, maxime Caium Avianum Hammonium, libertum eius; quem quidem tibi etiam suo nomine commendo. Nam cum propterea mihi est probatus, quod est in patronum suum officio et fide singulari, tum etiam in me ipsum magna officia contulit, mihiq; molestissimis temporibus ita fideliter benevoleque praesto fuit, ut si a me manumissus esset. Itaque peto a te, ut eum Hammonium, et in patroni eius negotio sic tueare,

ut eius procuratorem, [quem tibi commendo,] et ipsum suo nomine diligas, habeasque in numero tuorum. hominem pudentem et officiosum cognosces, et dignum, qui a te diligatur.

M. T. C. SERVIO S.

T. Manlium suo & Varronis nomine commendat. Anno U. C. 707.

22. **T**. MANLIUM, qui negotiatur Thespiis, vehementer diligo. nam et semper me coluit, diligentissimeque observavit, et a studiis nostris non abhorret. Accedit eo, quod Varro Murena magnopere eius causa vult omnia: qui tamen existimavit, etsi suis literis, quibus tibi Manlium commendabat, valde confideret, tamen mea commendatione aliquid accessio- nis fore. Me quidem cum Manlii familiaritas, tum Varronis studium commovit, ut ad te quam accuratissime scriberem. Gratissimum igitur mihi feceris, si huic commendationi meae tantum tribueris, quantum cui tribuisti plurimum; id est, si T. Manlium, quam maxime, quibuscunque rebus honeste ac pro tua dignitate poteris, iuveris atque ornaveris. Ex ipsiusque praeterea gratissimis et humanissimis moribus confirmo tibi, te eum, quem soles fructum a bonorum virorum officiis expectare, esse capturum.

CICERO SERVIO S.

Cossinium Anchialum libertum commendat. Anno U. C. 707.

23. **L**. COSSINIO, amico et tribuli tuo, valde

familiariter utor. nam et inter nosmetipfos vetus usus intercedit, et Atticus noster maiorem etiam mihi cum Cossinio consuetudinem fecit. Itaque tota Cossinii domus me diligit, in primisque libertus eius, L. Cossinius Anchialus, homo et patrono, et patroni necessariis, quo in numero ego sum, probatissimus. Hunc tibi ita commendo, ut, si meus libertus esset, eodemque apud me loco esset, quo et est apud patronum suum, maiore studio commendare non possem. Quare pergratum mihi feceris, si eum in amicitiam tuam receperis; atque eum, quod sine molestia tua fiat, si qua in re opus ei fuerit, iuveris. Id et mihi vehementer gratum erit, et tibi postea iucundum. Hominem enim summa probitate, humanitate, observantiaque cognosces.

CICERO SERVIO S.

Gratias agit, quod sua commendatione Lysoni offensionem remiserit, eumque diligentius commendat. Anno U. C. 707.

24. **C**UM antea capiebam ex officio meo voluptatem, quod memineram, quam tibi diligenter Lysonem, hospitem et familiarem meum, commendasse; tum vero posteaquam ex literis eius cognovi, tibi eum falso suspectum fuisse, vehementissime laetatus sum, me tam diligentem in eo commendando fuisse. Ita enim scripsit ad me, sibi meam commendationem maximo adiumento fuisse, quod ad te delatum diceret, sese contra dignitatem tuam Romae de te loqui solitum esse. De quo, etsi pro tua facilitate et humanitate purgatum se tibi scribit esse; tamen primum, ut debeo, tibi gratias ago, cum tantum literae meae

potuerunt, ut, his lectis, omnem offensionem suspitionis, quam habueras de Lyfone, deponeres: deinde credas mihi affirmanti velim, me hoc non pro Lyfone magis, quam pro omnibus scribere, hominem esse neminem, qui unquam mentionem tui sine tua summa laude fecerit. Lyfo vero cum mecum prope quotidie esset, unaque viveret, non solum, quia me libenter audire arbitrabatur, sed quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua et facta et dicta laudabat. Quapropter etsi a te ita tractatur, ut iam non desideret commendationem meam, unisque se literis meis omnia consecutum putet; tamen a te peto in maiorem modum, ut eum etiam atque etiam tuis officiis, liberalitate complectare. Scriberem ad te, qualis vir esset, ut superioribus literis feceram, nisi eum iam per seipsum tibi satis esse notum arbitrarer. Vale.

CICERO SERVIO S.

Hegesaretum breviter, sed accurate commendat. Anno U. C.
707.

25. **H**EGESARETUS Larissaeus, magnis meis beneficiis ornatus in consulatu meo, memor et gratus fuit, meque postea diligentissime coluit. Eum tibi magnopere commendo, ut et hospitem meum, et familiarem, et gratum hominem, et virum bonum, et principem civitatis suae, et tua necessitudine dignissimum. Pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat, hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

CICERO SERVIO S.

Mescinii Rufi Achaica negotia commendat. Anno U. C. 707.

26. **L.** MESCINIUS ea mecum necessitudine coniunctus est, quod mihi quaestor fuit. Sed hanc causam, quam ego, ut a maioribus accepi, semper gravem duxi, fecit virtute et humanitate sua iustio-rem. Itaque eo sic utor, ut nec familiarius ullo, nec libentius. Is quamquam confidere videbatur, et sua causa, quae honeste posses, libenter esse facturum; magnum esse tamen speravit apud te meas quoque literas pondus habituras. Id cum ipse ita iudicabat, tum pro familiari consuetudine saepe ex me audierat, quam suavis esset inter nos, et quanta coniunctio. Peto igitur a te, tanto scilicet studio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi necessario, et tam familiari, ut eius negotia, quae sunt in Achaia, ex eo, quod heres est M. Mindio, fratri suo, qui Eli negotiatus est, explices et expedias cum iure et potestate, quam habes, tum etiam auctoritate et consilio tuo. Sic enim praescripsimus iis, quibus ea negotia mandavimus, ut omnibus in rebus, quae in aliquam controversiam vocarentur, te arbitro, et, quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore uterentur. Id ut honoris mei causa suscipias, vehementer te etiam atque etiam rogo. Illud praeterea, si non alienum tua dignitate putabis esse, feceris mihi pergratum, si qui difficiliores erunt, ut rem sine controversia confici nolint, si eos, quando cum senatore res est, Romam reieceris. Quod quo minore dubitatione fa-

cere posses, literas ad te a M. Lepido consule, non quae te aliquid iuberent, (neque enim id tuae dignitatis esse arbitrabamur,) sed quodam modo quasi commendatitias sumimus. Scriberem, quam id beneficium bene apud Mescinium positurus esses, nisi et te scire considerem, et mihi peterem. Sic enim velim existimes, non minus me de illius re laborare, quam ipsum de sua. Sed cum illum studeo quam facillime ad suum pervenire; tum illud laboro, ut non minimum hac mea commendatione se consecutum arbitretur. Vale.

CICERO SERVIO S.

Gratias agit, quod Avianum commendatione sua liberaliter tractasset: eumque commendat iterum. Anno U. C. 707.

27. **L**ICET eodem exemplo saepius tibi huius generis literas mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter observes: (quod feci in aliis, et faciam, ut video, saepius:) sed tamen non parcam operae, et ut vos soletis in formulis, si ego in epistolis de eadem re alio modo. C. Avianus igitur Hammonius incredibiles mihi gratias per literas egit, et suo, et Aemilii Aviani, patroni sui, nomine; nec liberalius, nec honorificentius potuisse tractari, nec se praesentem, nec rem familiaris absentis patroni sui. Id mihi cum iucundum est eorum causa, quos tibi ego summa necessitudine et summa coniunctione adductus commendaveram, quod M. Aemilius unus est ex meis familiarissimis atque intimis, maxime necessarius homo, et magnis

meis beneficiis devinctus, et prope omnium, qui mihi debere aliquid videntur, gratissimus; tum multo iucundius, te esse in me tali voluntate, ut plus proffis amicis meis, quam ego praesens fortasse prodessem: credo, quod magis ego dubitarem, quid illorum causa facerem, quam tu, quid mea. Sed hoc non dubito, quin existimes mihi esse gratum. Illud te rogo, ut illos quoque gratos homines esse putes; quod ita esse tibi promitto atque confirmo. Quare velim, quidquid habent negotii, des operam, quod commodo tuo fiat, ut, te obtinente Achaïam, conficiant. Ego cum tuo Servio iucundissimo coniunctissime vivo; magnamque cum ex ingenio eius, singularique studio, tum ex virtute et probitate voluptatem capio. Vale.

CICERO SERVIO S.

Agit gratias, quod Mescinio commendatio sua profuerit, rogatque, ut pergat ei bene facere. Deinde commendat Lacedaemonios. Anno U. C. 707.

28. **E**TSI libenter petere a te soleo, si quid opus est meorum cuipiam; tamen multo libentius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea; quod semper facis. Incredibile est enim, quas mihi gratias omnes agant, etiam mediocriter a me tibi commendati: quae mihi omnia grata; sed de L. Mescinio gratissimum. Sic enim est mecum locutus, te, ut meas literas legeris, statim procuratoribus suis pollicitum esse omnia; multo vero plura et maiora fecisse. Id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi

dicendum esse) velim existimes, mihi te fecisse gratissimum. Quod quidem hoc vehementius laetor, quod ex ipso Mescinio te video magnam capturum voluptatem. Est enim in eo cum virtus, et probitas, et summum officium, summaque observantia; tum studia illa nostra, quibus antea delectabamur, nunc etiam vivimus. Quod reliquum est, velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus, quae te erunt dignae. Sed duo quidem te nominatim rogo: primum, ut, si quid satisfidendum erit, *amplius eo nomine non peti*, cures, ut satisfidetur fide mea. Deinde, cum fere consistat hereditas in iis rebus, quas avertit Oppia, quae uxor Mindii fuit; adiuves, in easque rationem, quemadmodum ea mulier Romam perducatur. quod si putarit illa fore, ut opinio nostra est, negotium conficiemus. Hoc ut assequamur, te vehementer etiam atque etiam rogo. Illud, quod supra scripsi, id tibi confirmo, in meque recipio, te ea, quae fecisti Mescinii causa, quaeque feceris, ita bene collocaturum, ut ipse iudices, homini te gratissimo, iucundissimo benigne fecisse. Volo enim, ad id, quod mea causa fecisti, hoc etiam accedere. Nec Lacedaemonios dubitare arbitror, quin ipsi sua maiorumque suorum auctoritate satis commendati sint fidei et iustitiae tuae; et ego, qui te optime novissem, non dubitavi, quin tibi notissima et iura et merita populorum essent. Itaque cum a me peteret Philippus Lacedaemonius, ut tibi civitatem commendarem; etsi memineram, me ei civitati omnia debere, tamen respondi, commendatione Lacedaemonios apud te non egere. Itaque sic velim existimes, me omnes Acha-

iae civitates arbitrari pro horum temporum perturbatione felices, quod his tu praesīs; eundenque me ita iudicare, te, quod unus optime nosse non nostra solum, sed etiam Graeciae monumenta omnia, tua sponte amicum Lacedaemoniis et esse, et fore. Quare tantum a te peto, ut, cum ea facies Lacedaemoniorum causa, quae tua fides, amplitudo, iustitia postulat, ut his, si tibi videbitur, significes, te non moleste ferre, quod intelligas, ea quae facias, mihi quoque grata esse. Pertinet enim ad officium meum, eos existimare, curae mihi suas res esse. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. L. PLANCO S. D.

Capitonem pro Antistii hereditate diligentissime commendat.

Anno U. C. 707.

29. **N**ON dubito, quin scias, in iis necessariis, qui tibi a patre relictī sunt, me tibi esse vel coniunctissimum, non his modo causis, quae speciem habeant magnae coniunctionis, sed iis etiam, quae familiaritate et consuetudine teneantur; quam scis mihi iucundissimam cum patre tuo, et summam fuisse. Ab his initiis noster in te amor profectus, auxit paternam necessitudinem, et eo magis, quod intellexi; ut primum per aetatem iudicium facere potueris, quanti quisque tibi faciendus esset, me a te in primis coeptum esse observari, coli, diligi. Accedebat non mediocrem vinculum cum studiorum, quod ipsum est per se grave; tum eorum studiorum, earumque artium, quae per se ipsae eos, qui voluntate ea-

dem sunt, etiam familiaritate devinciunt. Expectare te arbitror, haec tam longe repetita principia quo spectent. Id primum ergo habeto, non sine magna iustaque causa hanc a me commemorationem esse factam. C. Ateio Capitone utor familiarissime. Notae tibi sunt varietates meorum temporum. in omni genere et honorum et laborum meorum, et animus, et opera, et auctoritas, et gratia, etiam res familiaris C. Capitonis praesto fuit, et patuit et temporibus, et fortunae meae. Huius propinquus fuit T. Antistius; qui cum sorte quaestor Macedoniam obtineret, neque ei successum esset, Pompeius in eam provinciam cum exercitu venit. Facere Antistius nihil potuit. nam, si potuisset, nihil ei fuisset antiquius, quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reverti; praesertim cum sciret, quanti is Caesarem faceret, semperque fecisset. Sed oppressus, tantum attigit negotii, quantum recusare non potuit. Cum signaretur argentum Apolloniae, non possum dicere, eum praefuisse, neque possum negare affuisse, sed non plus duobus, an tribus mensibus. Deinde abfuit a castris: fugit omne negotium. hoc mihi, ut testi, velim credas. meam enim ille moestitiam in illo bello videbat, mecum omnia communicabat. Itaque abdidit se in intimam Macedoniam, quo potuit longissime a castris, non modo ut non praeesset ulli negotio, sed etiam ut ne interesset quidem. Is post proelium se ad hominem necessarium, A. Plautium in Bithyniam contulit. Ibi eum Caesar cum vidisset, nihil aspere, nihil acerbe dixit, Romam iussit venire. Ille in morbum continuo incidit, ex quo non conva-

luit. Aeger Corcyram venit : ibi est mortuus. Testamento, quod Romae Paulo et Marcello consulibus fecerat, heres ex parte dimidia et tertia est Capito : in sextante sunt ii, quorum pars, sine ulla cuiusquam querela, publica potest esse : ea est ad H-S xxx. Sed de hoc Caesar viderit. Te, mi Plance, pro paterna necessitudine, pro nostro amore, pro studiis et omni cursu nostro totius vitae simillimo, rogo, et a te ita peto, ut maiore cura, maiore studio nullo possim, ut hanc rem suscipias, meam putes esse, enitare, contendas, efficias, ut mea commendatione, tuo studio, Caesaris beneficio, hereditatem propinqui sui C. Capito obtineat. Omnia, quae potui, in hac summa tua gratia ac potentia, a te impetrare, si petiissem, ultro te ad me detulisse putabo, si hanc rem impetravero. Illud fore tibi adiumento spero, cuius ipse Caesar esse optimus iudex potest : semper Caesarem Capito coluit et dilexit. Sed ipse huius rei testis est : novi hominis memoriam. Itaque nihil te doceo. tantum tibi sumito pro Capitone apud Caesarem, quantum ipsum meminisse senties. Ego, quod in meipso experiri potui, ad te deferam. in eo quantum sit ponderis, tu videbis. Quam partem in republica causamque defenderim, per quos homines ordinesque steterim, quibusque munitus fuerim, non ignoras. Hoc mihi velim credas : si quid fecerim hoc ipso in bello minus ex Caesaris voluntate, (quod intellexerim scire ipsum Caesarem, me invitissimum fecisse,) id fecisse aliorum consilio, hortatu, auctoritate : quod fuerim moderatior temperatiorque, quam in ea parte quisquam,

id me fecisse maxime auctoritate Capitonis; cuius similes si reliquos necessarios habuissem, reipublicae fortasse non nihil, mihi certe plurimum profuissem. Hanc rem, mi Plance, si effeceris; meam de tua erga me benevolentia spem confirmaveris, ipsum Capitonem, gratissimum, officiosissimum, optimum virum, ad tuam necessitudinem tuo summo beneficio adiunxeris.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

L. Manlium in faterna hereditate commendat. Anno U. C. 707.

30. **L.** MANLIUS est Sosis. Is fuit Catinensis: sed est, una cum reliquis Neapolitanis, civis Romanus factus, decurioque Neapoli. erat enim adscriptus in id municipium ante civitatem sociis et Latinis datam. Eius frater Catinae nuper mortuus est. Nullam omnino arbitramur de ea hereditate controversiam eum habiturum; et est hodie in bonis: sed, quum habet praeterea negotia vetera in Sicilia sua; et hanc hereditatem fraternam, et omnia eius tibi commendo, in primisque ipsum virum optimum, mihi que familiarissimum, his studiis literarum doctrinaeque praeditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te, ut eum, siue aderit, siue non venerit in Siciliam, in meis intimis, maximeque necessariis scias esse; itaque tractes, ut intelligat, meam commendationem sibi magno adiumento fuisse.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Flavium, Pisonis generi sui pernecessarium, commendat. Anno U. C. 707.

31. **C.** FLAVIO, honesto et ornato equite Romano, utor valde familiariter. fuit enim generi mei, C. Pisonis, pernecessarius; meque diligentissime observat et ipse, et L. Flavius, frater eius. Quapropter velim honoris mei causa, quibus rebus honeste et pro tua dignitate poteris, quam honorificentissime et quam liberalissime C. Flavium tractes. Id mihi sic erit gratum, ut gratius esse nihil possit. Sed praeterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, sed cum familiaritate et necessitudine, tum etiam veritate; te ex C. Flavii officio et observantia, et praeterea splendore atque inter suos gratia, magnam voluptatem esse capturum.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Hospites suos Archagathum & Philonem commendat. Anno
U. C. 707.

32. **I**N Halesina civitate, tam lauta, tamque nobili, coniunctissimos habeo et hospitio et familiaritate M. et C. Clodios, Archagathum, et Philonem. sed vereor, ne, quia complures tibi praecipue commendo, exaequare videar ambitione quadam commendationes meas. quamquam a te quidem cumulate satisfit et mihi, et meis omnibus. Sed velim sic existimes, hanc familiam, et hos, mihi maxime esse coniunctos vetustate, officiis, benevolentia. Quamobrem peto a te in maiorem modum, ut his, omnibus in rebus, quantum tua fides dignitasque patietur, commodes. Id si feceris, erit mihi vehementissime gratum.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Nafonis libertos & negotia commendat. Anno U. C. 707.

33. **C**N. Otacilio Nafone utor familiarissime, ita prorsus, ut illius ordinis nullo familiarius. Nam et humanitate eius et probitate in consuetudine quotidiana magnopere delector. Nihil iam opus est exspectare te, quibus eum verbis tibi commendem, quo sic utar, ut scripsi. Habet is in provincia tua negotia, quae procurant liberti, Hilarus, Antigonus, Demonstratus; quos tibi, negotiaque omnia Nafonis, non secus commendo, ac si mea essent. Gratissimum mihi feceris, si intellexero, hanc commendationem magnum apud te pondus habuisse.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Lysonem Lilybaetanum commendat. Anno U. C. 707.

34. **A**VITUM mihi hospitium est cum Lyfone, Lysonis filio, Lilybaetano, valdeque ab eo observor; cognovique dignum et patre et avo. est enim nobilissima familia. Quapropter commendo tibi maiorem in modum rem domumque eius; magnoque opere abs te peto, cures, ut is intelligat, meam commendationem maximo sibi apud te, et adiumento, et ornamento fuisse. Vale.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Philoxenum, hospitem & familiarem suum, commendat. Anno U. C. 707.

35. **C**. AVIANUS Philoxenus, antiquus est hospes

meus, et praeter hospitium valde etiam familiaris; quem Caesar meo beneficio in Novocomenses retulit. Nomen autem Aviani secutus est, quod homine nullo plus est usus, quam Flacco Aviano, meo, quemadmodum te scire arbitror, familiarissimo. Quae ego omnia collegi, ut intelligeres, non vulgarem esse commendationem hanc meam. Peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quod sine molestia tua facere possis, ei commodes, habeasque in numero tuorum; perficiasque, ut intelligat, has literas meas magno sibi usui fuisse. Erit id mihi maiorem in modum gratum.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Demetrium Megam in iure civitatis ceterisque rebus commendat. Anno U. C. 707.

36. **C**UM Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est; familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem a Caesare impetravit: qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur. Cumque propter quosdam fordidos homines, qui Caesaris beneficia vendebant, tabulam, in qua nomina civitate donatorum incisa essent, revelli iussisset; eidem Dolabellae, me audiente, Caesar dixit, nihil esse, quod de Mega vereretur; beneficium suum in eo manere. Hoc te scire volui, ut eum in civium Romanorum numero haberes; ceterisque in rebus tibi eum ita commendo, ut maiore studio neminem commendarim. Gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat, meam commendationem magno sibi ornamento fuisse.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Commendat Hippiam in liberatione bonorum. Anno U. C. 707.

37. **H**IPPIAM, Philoxeni filium, Calactinum, hospitem et necessarium meum, tibi commendo in maiorem modum. Eius bona, quemadmodum ad me delata res est, publice possidentur alieno nomine, contra leges Calactinorum. Id si ita est, etiam sine mea commendatione ab aequitate tua res ipsa impetrare debet, ut ei subvenias. Quoquo modo autem feres habet, peto a te, ut honoris mei causa, eum expedias, tantumque ei commodes et in hac re, et in ceteris, quantum tua fides dignitasque patietur. Id mihi vehementer gratum erit.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Bruttii negotia procuratoresque commendat. Anno U. C. 707.

38. **L**. BRUTTIUS, eques Romanus, adolescens omnibus rebus ornatus, in meis familiarissimis est, meque observat diligentissime; cuius cum patre magna mihi fuit amicitia iam inde a quaestura mea Sici-liensi. Omnino nunc ipse Bruttius Romae mecum est: sed tamen domum eius, et rem familiarem, et procuratores tibi sic commendo, ut maiore studio commendare non possim. Gratissimum mihi feceris, si curaris, ut intelligat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem sibi magno adiumento fuisse.

M. T. C. ACILIO PROC. S. P. D.

Titurnium Rufum commendat. Anno U. C. 707.

39. **C**UM familia Titurnia necessitudo mihi intercedit vetus; ex qua reliquus est M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio est tuendus. Est igitur in tua potestate, ut ille in me satis sibi praesidii putet esse. Quapropter eum tibi commendo in maiorem modum; et abs te peto, efficias, ut is commendationem hanc intelligat sibi magno adiumento fuisse. Erit mihi vehementer gratum.

M. T. C. Q. ANCHARIO Q. F. PROC.
S. P. D.Aurelios fratres proconsuli Macedoniae commendat, Pompeio & Crasso *COSS. II.*

40. **L.** et C. Aurelios, L. filios, quibus et ipsis, et patre eorum, viro optimo, familiarissime utor, commendo tibi maiorem in modum, adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios, tua amicitia dignissimos. Si ulla mea apud te commendatio valuit; quod scio multas plurimum valuisse; haec ut valeat, rogo. Quodsi eos honorifice liberaliterque tractaris; et tibi gratissimos optimosque adolescentes adiunxeris, et mihi gratissimum feceris. Vale.

M. T. C. L. CULLEOLO S. P. D.

Gratias agit & suo & Pompeii nomine pro Culleoli erga Lucceium benignitate: eundemque denuo commendat. *Anno incerto,*

41. **Q**UAE fecisti L. Lucceii causa, scire te plane volo, te homini gratissimo commodasse; et cum ipsi, quae fecisti, pergrata sunt, tum Pompeius, quotiescunque me videt, (videt autem saepe,) gratias tibi agit singulares. Addo etiam illud, quod tibi iucundissimum esse certo scio, me ipsum ex tua erga Lucceium benignitate, maxima voluptate affici. Quod superest, quamquam mihi non est dubium, quin cum antea nostra causa, nunc iam etiam tuae constantiae gratia, mansurus sis in eadem ista liberalitate; tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto, ut ea, quae initio ostendisti, deincepsque fecisti, ad exitum augeri et cumulari per te velis. Id et Lucceio et Pompeio valde gratum fore, teque apud eos praeclare positurum confirmo et spondeo. De republica, deque his negotiis cogitationibusque nostris perscripseram ad te diligenter paucis ante diebus; easque literas dederam pueris tuis.

M. T. C. L. CULLEOLO PROC. S. P. D.

Eundem Lucceium commendat Culleolo. *Anno incerto.*

42. **L**. LUCCEIUS meus, homo omnium gratissimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret, omnia te cumulatissime et liberalissime procuratoribus suis pollicitum esse. Cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipsam existimas fore, cum, ut spero, quae pollicitus es, feceris? Omnino ostenderunt Bulliones, sese Lucceio Pompeii arbitrato satisfacturos. Sed vehementer opus est nobis, et volun-

tatem, et auctoritatem, et imperium tuum accedere. Quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. Illudque mihi gratissimum est, quod ita sciunt Luceii procuratores, et ita Luceius ipse ex literis tuis, quas ad eum misisti, intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere plus, quam meam. Id ut re experiatur, iterum et saepius te rogo.

M. T. C. QUINTIO GALLO S. P. D.

Oppium Gallo commendat, Egnatii negotia procurantem. *Anno incerto.*

43. **E**TSI plurimis rebus spero fore, ut perspiciam, quod tamen iam pridem perspicio, me a te amari; tamen nunc ea causa tibi datur, in qua facile declarare possis tuam erga me benevolentiam. L. Oppius M. F. Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris. eum tibi unice commendo; eoque magis, quod cum ipsum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnatii Rufi; quo ego uno equite Romano familiarissime utor, et qui cum consuetudine quotidiana, tum officiis plurimis maximisque mihi coniunctus est. Oppium igitur praesentem ut diligas, Egnatii absentis rem ut tueare, aequae a te peto, ac si mea negotia essent. Velim memoriae tuae causa des literarum aliquid, quae tibi in provincia reddantur; sed ita conscribas, ut tum, cum eas leges, facile recordari possis huius meae commendationis diligentiam. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

CICERO GALLO S.

Eundem Oppium eidem Gallo commendat, una cum Egnatii negotiis. *Anno incerto.*

44. **E**TSI ex tuis, et ex L. Oppii, familiarissimi mei, literis cognovi, te memorem commendationis meae fuisse, idque, pro tua summa erga me benevolentia, proque nostra necessitudine, minime sum admiratus; tamen etiam atque etiam tibi L. Oppium praesentem, et L. Egnatii, mei familiarissimi, absentis negotia commendo. Tanta mihi cum eo necessitudo est familiaritasque, ut, si mea res esset, non magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat, me a te tantum amari, quantum ipse existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. idque ut facias, vehementer te rogo.

M. T. C. APULEIO PROQUAESTORI
S. P. D.

Egnatii servum & negotia Apuleio, proquaestori Asiae, commendat. *Anno incerto.*

45. **L**. EGNATIO uno equite Romano vel familiarissime utor. Eius Anchialum servum, negotiaque, quae habet in Asia, tibi commendo, non minore studio, quam si rem meam commendarem. Sic enim existimes velim, mihi cum eo non modo quotidianam consuetudinem summam intercedere, sed etiam officia magna et mutua [nostra] inter nos esse. Quamobrem etiam atque etiam a te peto, ut cures, ut intelligat, me ad te fatis diligenter scripsisse. nam de tua erga me voluntate non dubitabat. Id ut facias, te etiam atque etiam rogo.

M. T. C. APULEIO PROQUAESTORI S. P. D.

Nostium coheredem commendat. *Anno incerto.*

46. **L**. NOSTIUS Zoilus est coheres meus; heres autem patroni sui. ea re utrumque scripsi, ut et mihi cum illo causam amicitiae scires esse, et hominem probum existimares, qui patroni iudicio ornatus esset. Eum tibi igitur sic commendo, ut unum ex nostra domo. Valde mihi gratum erit, si curaris, ut intelligat, hanc commendationem sibi apud te magno adiumento fuisse.

M. T. C. SILIO S. P. D.

Egnatium, communem amicum, commendat. Anno U. C. 702.

47. **Q**UID ego tibi commendem eum, quem tu ipse diligis? Sed tamen, ut scires, eum a me non diligi solum, verum etiam amari, ob eam rem tibi haec scribo. Omnium tuorum officiorum, quae et multa et magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si ita tractaris Egnatium, ut sentiat, et se a me, et me a te amari. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Illa nostra scilicet ceciderunt. Utamur igitur vulgari consolatione, *quid, si melius hoc?* Sed haec coram. Tu fac, quod facis, ut me ames, teque amari a me scias.

M. T. C. C. SEXTILIO RUFO QUAEST. S. P. D.

Ciliciae quaestori omnes Cyprios & in primis Paphios commendat. *Anno incerto.*

48. **O**MNES tibi commendo Cyprios, sed magis

Paphios : quibus tu quaecunque commodaris, erunt mihi gratissima. Eoque facio libentius, ut eos tibi commendem, quod et tuae laudi, cuius ego fautor sum, conducere arbitror, cum primus in eam insulam quaestor veneris, ea te instituire, quae sequantur alii : quae, ut spero, facilius consequere, si et P. Lentuli, necessarii tui, legem, et ea, quae a me constituta sunt, sequi volueris. Quam rem tibi confido magnae laudi fore.

CICERO CURIO PROC. S. P. D.

Q. Pompeium ita proconsuli Curio commendat, ut quasi propter familiaritatem postulet. *Anno incerto.*

49. **Q.** POMPEIUS, Sext. F. multis et veteribus causis necessitudinis mihi coniunctus est. Is, cum antea meis commendationibus et rem, et gratiam, et auctoritatem suam tueri consuerit, nunc profecto, te provinciam obtinente, meis literis assequi debet, ut nemini se intelligat commendatiorem unquam fuisse. Quamobrem a te maiorem in modum peto, ut, cum omnes meos aequae ac tuos observare pro nostra necessitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipse intelligat, nullam rem sibi maiori usui, aut ornamento, quam meam commendationem esse potuisse.

M. T. C. AUCTO PROC. S. D.

M. Curium commendat, ut ab omni incommodo, detrimento & molestia integrum conservet. *Anno U. C. 709.*

50. **S.** UMSI hoc mihi pro tua in me observantia,

quam penitus perspexi, quamdiu Brundisii fuimus, ut ad te familiariter, et quasi pro meo iure scriberem, si quae res esset, de qua valde laborarem. M'. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris est, ut nihil possit esse coniunctius. Multa illius in me officia, multa in illum mea; quodque maximum est, summus inter nos amor et mutuus. Quae cum ita sint, si ullam in amicitia mea spem habes: si ea, quae in me officia et studia Brundisii contulisti, vis mihi etiam gratiora efficere; quamquam sunt gratissima: si me a tuis omnibus amari vides: hoc mihi da atque largire, ut M'. Curium, fartum et tectum, ut aiunt, ab omni [que] incommodo, detrimento, molestia [sincerum, integrumque] conserves. Et ipse spondeo, et omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia et ex tuo in me officio maximum te fructum, summamque voluptatem esse capturum.

M. T. C. P. CAESIO S. D.

P. Messienum commendat Caesio. *Anno incerto.*

51. **P**. MESSIENUM, equitem Romanum, omnibus rebus ornatum, meumque perfamiliarem, tibi commendo ea commendatione, quae potest esse diligentissima. Peto a te et pro nostra, et pro paterna amicitia, ut eum in tuam fidem recipias, eiusque rem famamque tueare. Virum bonum, tuaque amicitia dignum tibi adiunxeris, mihi gratissimum feceris.

CICERO REGI S. D.

Hospitem suum, Licinium Aristotelem, commendat. *Anno incerto.*

52. **A.** LICINIUS Aristoteles Melitenfis, antiquiffimus est hospes meus, et praeterea coniunctus magno usu familiaritatis. Haec cum ita fint, non dubito, quin tibi fatis commendatus fit. Etenim ex multis cognosco, meam commendationem plurimum apud te valere. Hunc ego a Caesare liberavi. frequens enim fuerat nobiscum, atque etiam diutius in causa est, quam nos, commoratus: quo melius te de eo existimaturum arbitror. Fac igitur, mi Rex, ut intelligat, has sibi literas plurimum profuisse.

CICERO THERMO PROPR. S.

Curvum in omnibus rebus, praecipue in Hellepontis negotiis, commendat. Anno U. C. 702.

53. **L.** GENUCILIO Curvo iam pridem utor familiarissime, optimo viro, et homine gratissimo. Eum tibi penitus commendo atque trado. Primum, ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua dignitasque patietur; patietur autem in omnibus. nihil enim abs te unquam, quod sit alienum tuis aut etiam suis moribus, postulabit. Praecipue autem tibi commendo negotia eius, quae sunt in Helleponto, primum, ut obtineat id iuris in agris, quod ei Pariana civitas decrevit et dedit, et quod semper obtinuit sine ulla controversia; deinde, si quid habebit cum aliquo Helleponto controversiae, ut in illam *δικοινοσι* reiicias. Sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentissime commendarim, singulas ad te eius causas perscribere debere. Summa illa sit: quidquid officii,

beneficii, honoris, in Genucilium contuleris, id te existimabo in me ipsum, atque in rem meam contulisse.

M. T. C. THERMO PROPR. S. D.

Gratias agit, quod liberaliter tractasset Marcilium: deinde petit, ne focus eius rea fiat. Anno U. C. 703.

54. **C**UM multa mihi grata sunt, quae tu adductus mea commendatione fecisti, tum in primis, quod M. Marcilium, amici atque interpretis mei filium, liberalissime tractavisti. Venit enim Laodiceam, et tibi apud me, mihique propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum est, a te peto, quum apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius his commodes, operamque des, quoad fides tua patietur, ut focus adolescentis rea ne fiat. Ego cum antea studiose commendabam Marcilium, tum multo nunc studiosius, quod in longa apparitione singulari et prope incredibilem patris Marcilii fidem, abstinentiam, modestiamque cognovi.

M. T. C. THERMO PROPR. S. D.

Anneium commendat, legatum suum, praecipue in causa Sardiniana. Anno U. C. 702.

55. **E**TSI mihi videor intellexisse, cum tecum Ephesi de re M. Anneii, legati mei, locutus sum, te ipsius causa vehementer omnia velle; tamen et M. Anneium tanti facio, ut mihi nihil putem praetermittendum, quod illius intersit; et me a te tanti fieri puto, ut non dubitem, quin ad tuam voluntatem mag-

nus cumulus accedat commendationis meae. Nam cum iam diu diligerem M. Anneium, deque eo sic existimarem, ut res declarat, quod ultro ei detulerim legationem, cum multis petentibus denegassem; tum vero posteaquam mecum in bello atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, fidem, tantamque erga me benevolentiam cognovi, ut hominem neminem pluris faciam. Eum cum Sardinis habere controversiam scis: causam tibi exposuimus Ephesi; quam tu tamen coram facilius meliusque cognosces. De reliquo mihi, mehercule, diu dubium fuit, quid ad te potissimum scriberem. Ius enim quemadmodum dicas, clarum et magna cum tua laude notum est. Nobis autem in hac causa nihil aliud opus est, nisi te ius instituto tuo dicere. Sed tamen cum me non fugiat, quanta sit in praetore auctoritas, praesertim ista integritate, gravitate, clementia, qua te esse inter omnes constat; peto abs te pro nostra coniunctissima necessitudine plurimisque officiis paribus ac mutuis, ut voluntate, auctoritate, studio tuo perficias, ut M. Anneius intelligat, te et sibi amicum esse, quod non dubitat, (saepe enim mecum locutus est,) et multo amiciosem his meis literis esse factum. In tuo toto imperio atque provincia nihil est, quod mihi gratius facere possis. Iam apud ipsum gratissimum hominem, atque optimum virum, quam bene positurus sis studium tuum atque officium, dubitare te non existimo.

M. T. C. THERMO PROP. R. S. D.

Negotia Cluyii Puteolani commendat. Anno U. C. 702.

56. **C**LUVIUS Puteolanus valde me observat, valdeque est mihi familiaris. Is ita sibi persuadet, quod in tua provincia negotii habeat, nisi, te provinciam obtinente, meis commendationibus confecerit, id se in perditis et desperatis habiturum. Nunc, quum mihi ab amico officiosissimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officiis; ita tamen, ut tibi nolim molestus esse. Mylaseis et Alabandeis pecuniam Cluvio debent. Dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, ut edicti Mylasii Romam mitterentur. Id factum non est. Legatos audio missos esse. sed malo edictos, ut aliquid confici possit. Quare peto a te, ut et eos, et Alabandeis iubeas edictos Romam mittere. Praeterea Philotes Alabandensis *υπεθηκας* Cluvio dedit. hae commissae sunt. Velim cures, ut aut de hypothecis decedat, easque procuratoribus Cluvii tradat, aut pecuniam solvat. Praeterea Heracleotae et Bargyletae, qui item debent, aut pecuniam solvant, aut fructibus suis satisfaciant. Cauti praeterea debent; sed aiunt se depositam pecuniam habuisse. Id velim cognoscas; et, si intellexeris, eos neque ex edicto, neque ex decreto depositam habuisse, des operam, ut usurae Cluvio, instituto tuo, conserventur. His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeii, etiam nostri necessarii, et quod is magis etiam mihi laborare videtur, quam ipse Cluvius; cui satisfactum esse a nobis valde volo. His de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO THERMO PROPR. S.

Petit, ut Anneium, legatum suum, remittat, eiusque causam Sardiniam commendat. Anno U. C. 702.

57. **Q**UO magis quotidie ex literis nuntiisque bellum magnum esse in Syria cognosco, eo vehementius a te pro nostra necessitudine contendo, ut mihi M. Anneium legatum primo quoque tempore remittas. Nam eius opera, consilio, scientia rei militaris, vel maxime intelligo, me et rempublicam adiuvari posse. Quod nisi tanta res eius ageretur, nec ipse adduci potuisset, ut a me discederet, neque ego, ut eum a me dimitterem. Ego in Ciliciam proficisci cogito circiter Kal. Mai. Ante eam diem Anneius ad me redeat oportet. Illud, quod tecum et coram, et per literas diligentissime egi, id et nunc etiam atque etiam rogo, curae tibi sit, ut suum negotium, quod habet cum populo Sardiniano, pro causae veritate et pro sua dignitate conficiat. Intellexi ex tua oratione, cum tecum Ephesi locutus sum, te ipsius M. Anneii causa omnia velle. Sed tamen sic velim existimes, te mihi nihil gratius facere posse, quam si intellexero, per te, illum ipsum negotium ex sententia confecisse. Idque quam primum ut efficias, te etiam atque etiam rogo.

M. CICERO C. TITIO L. F. RUFO PR.
URBANO S.

Ex provincia Custidium, municipem suum, commendat. Anno U. C. 703.

58. **L**. CUSTIDIUS est tribulis, et municeps, et

familiaris meus. Is causam habet; quam causam ad te deferet. Commendo tibi hominem, sicuti tua fides et meus pudor postulat: tantum, ut faciles ad te aditus habeat: quae aequa postulat, ut libente te impetret: sentiatque meam sibi amicitiam, etiam cum longissime absim, prodesse in primis apud te.

M. T. C. C. CURTIO PEDUCAEANO
PRAETORI S. D.

Commendat M. Fabium Curtio praetori. Anno U. C. 703.

59. **M.** FABIVM unice diligo, summaque mihi cum eo consuetudo et familiaritas est pervetus. In eius controversiis quid decernas, a te non peto, (servabis, ut tua fides et dignitas postulat, edictum et institutum tuum,) sed ut quam facillimos ad te aditus habeat: quae erunt aequa, libente te impetret: ut meam amicitiam sibi, etiam cum procul absim, prodesse sentiat, praesertim apud te. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

M. T. C. MUNATIO C. F. S. D.

Commendat Livineium Reguli libertum. *Anna incerto.*

60. **L.** LIVINEIVS Trypho est omnino L. Reguli, familiarissimi mei, libertus: cuius calamitas etiam officiosorem me facit in illum. nam benevolentior, quam semper fui, esse non possum. Sed ego libertum eius per se ipsum diligo. summa enim eius erga me officia extiterunt his nostris temporibus, quibus facillime bonam benevolentiam hominum et fidem

perspicere potui. Eum tibi ita commendo, ut homines grati et memores bene meritos de se commendare debent. Pergratum mihi feceris, si ille intellexerit, se, quod pro salute mea multa pericula adierit, saepe hieme summa navigarit, pro tua erga me benevolentia gratum etiam tibi fecisse.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

Commendat Pinnium Bithyniae propraetori in exigenda pecunia, quam ei Nicaeenses debebant. Anno U. C. 702.

61. **T**. PINNIO familiarissime me usum esse, scire te arbitror: quod quidem ille testamento declaravit; qui me cum tutorem, tum etiam secundum heredem instituerit. Eius filio mire studioso, et erudito, et modesto, pecuniam Nicaeenses grandem debent, ad H-S octogies; et, ut audio, in primis volunt ei solvere. Pergratum igitur mihi feceris, quando non modo reliqui tutores, qui sciunt, quanti me facias, sed etiam puer ipse sibi persuasit, te omnia mea causa facturum esse, si dederis operam, quod tua fides dignitasque patietur, ut quam primum pecunia Pinnio solvatur Nicaeensium nomine.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

De Atilio gratias agit: suum fratrem commendat. Anno U. C. 702.

62. **E**T in Atilii negotio te amavi. cum enim fero venissem, tamen honestum equitem Romanum beneficio tuo conservavi. et mehercule semper sic in animo habui, te in meo aere esse propter Lamiae nostri

coniunctionem et singularem necessitudinem. Itaque primum tibi ago gratias, quod me omni molestia liberas : deinde impudentia prosequor ; sed idem sarciam. te enim semper sic colam et tuebor , ut quem diligentissime. Quintum fratrem meum , si me diligis, eo numero cura ut habeas , quo me. Ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

C. Laenium diligentissime commendat. Anno U. C. 702.

63. **N**ON putavi fieri posse, ut mihi verba deessent : sed tamen in C. Laenio commendando desunt. Itaque rem tibi exponam paucis verbis ; sed tamen, ut plane perspicere possis voluntatem meam. Incredible est, quanti faciamus et ego, et frater meus, qui mihi carissimus est, M. Laenium. id fit cum plurimis eius officiis, tum summa probitate et singulari modestia. Eum ego a me invitissimus dimisi, cum propter familiaritatem et consuetudinis suavitatem, tum quod consilio eius fideli ac bono libenter utebar. Sed vereor, ne iam mihi superesse verba putes, quae dixeram defutura. Commendo tibi hominem, sicut intelligis, me, de quo ea supra scripserim, debere commendare ; a teque vehementer etiam atque etiam peto, ut, quod habet in tua provincia negotii, expedias : quod tibi videbitur rectum esse, ipsi dicas. Hominem facillimum liberalissimumque cognosces. Itaque te rogo, ut eum solutum, liberum, confectis eius negotiis per te, quam primum ad me remittas. Id mihi fratrique meo gratissimum feceris.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

Ti. Nerone suo honorifice tractato, gratias agit Silio, eumque magis & vehementius commendat. Anno U. C. 702.

64. **N**ERO meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorsus incredibiles, ut nullum honorem sibi haberi potuisse diceret, qui a te praetermissus esset. Magnum fructum ex ipso capies. nihil est enim illo adolescente gratius. Sed mehercule mihi quoque gratissimum fecisti. Pluris enim ex omni nobilitate neminem facio. Itaque, si ea feceris, quae ille per me tecum agi voluit, gratissimum mihi feceris. Primum de Pausania Alabandensi, sustentens rem, dum Nero veniat. vehementer eius causa cupere eum intellexi. itaque hoc valde te rogo. Deinde Nyfaeos, quos Nero in primis habet necessarios, diligentissimeque tuetur ac defendit, habeas tibi commendatissimos; ut intelligat illa civitas, sibi in Neronis patrocinio summum esse praesidium. Strabonem Servilium tibi saepe commendavi: nunc eo facio id impensius, quod eius causam Nero suscepit. Tantum a te petimus, ut agas eam rem, ne relinquant hominem innocentem ad alicuius tui dissimilis quaestum. Id cum gratum mihi erit; tum etiam existimabo, te humanitate tua esse usum. Summa huius epistolae haec est, ut ornes omnibus rebus Neronem, sicut instituisti atque fecisti. Magnum theatrum habet ista provincia [non ut haec nostra] ad adolescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis commendationem atque gloriam. Quare, si te factore usus erit, sicuti profecto et utetur, et usus est, amplissimas clientelas, acceptas a maioribus, confirmare poterit, et

beneficiis suis obligare. Hoc in genere si eum adiuveris eo studio, quo ostendisti; apud ipsum praeclarissime posueris: sed mihi etiam gratissimum feceris.

M. T. C. P. SILIO PROPR. S. D.

Hisponem commendat, ut pactiones cum civitatibus pro publicanis conficiat. Anno U. C. 702.

65. **C**UM P. Terentio Hispone, qui operas in scriptura pro magistro dat, mihi summa familiaritas consuetudoque est; multaue et magna inter nos officia paria et mutua intercedunt. Eius summa existimatio agitur in eo, ut pactiones cum civitatibus reliquis conficiat. Non me praeterit, nos eam rem Ephesi expertos esse; neque ab Ephesiis ullo modo impetrare potuisse. Sed quum, quemadmodum omnes existimant, et ego intelligo, tua cum summa integritate, tum singulari humanitate et mansuetudine consecutus es, ut libentissimis Graecis, nutu, quod velis, consequare; peto a te in maiorem modum, ut honoris mei causa, hac laude Hisponem affici velis. Praeterea cum sociis scripturae mihi summa necessitudo est, non solum ob eam causam, quod ea societas universa in mea fide est, sed etiam quod plerisque sociis utor familiarissime. Ita et Hisponem meum per me ornaris, et societatem mihi coniunctiorem feceris; tuque ipse et ex huius observantia, gratissimi hominis, et ex sociorum gratia, hominum amplissimorum, maximum fructum capies, et me summo beneficio affeceris. Sic enim velim existimes, ex tota tua provincia, omnique isto imperio, nihil esse, quod mihi gratius facere possis.

M. T. C. P. SERVILIO PROPR. S. D.

Caecinam in colligendis Asiaticae negotiationis reliquiis commendat. Caesare III & Lepido *COSS.* Anno U. C. 707.

66. **A.** CAECINAM, maxime proprium clientem familiae vestrae, non commendarem tibi, cum scirem, qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse; nisi me et patris eius, quo sum familiarissime usus, memoria, et huius fortuna ita moveret, ut hominis, omnibus mecum studiis officiisque coniunctissimi, movere debebat. A te hoc omni contentione peto, sic, ut maiore cura, maiore animi labore petere non possim, ut ad ea, quae tua sponte sine cuiusquam commendatione faceres in hominem tantum, et talem, calamitosum, aliquem afferant cumulum meae literae, quo studiosius eum, quibuscunque rebus possis, iuves. Quodsi Romae fuisses, etiam salutem A. Caecinae effemus (ut opinio mea fert) per te consecuti. De qua tamen magnam spem habemus, freti clementia collegae tui. Nunc, quum tuam iustitiam secutus, tutissimum sibi portum provinciam istam esse duxit; etiam atque etiam te rogo atque oro, ut eum et in reliquis veteris negotiationis colligendis iuves, et ceteris rebus tegas atque tueare. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. T. C. P. SERVILIO PROPR. S. D.

Commendat Andronem Laodicensem. Anno U. C. 707.

67. **E**X provincia mea Ciliciensi, cui scis *τρεῖς διακομισ* Asiaticas attributas fuisse, nullo sum familia-

rius usus, quam Androne, Artemonis filio, Laodicensi; eumque habui in ea civitate cum hospitem, tum vehementer ad meae vitae rationem et consuetudinem accommodatum. Quem quidem multo etiam pluris, posteaquam deceffi, facere coepi, quod multis rebus expertus sum gratum hominem, meique memorem. Itaque eum Romae libentissime vidi. Non te enim fugit, qui plurimis in ista provincia benigne fecisti, quam multi grati reperiantur. Haec propterea scripsi, ut et me non sine causa laborare intelligeres, et tu ipse eum dignum hospitio tuo iudicares. Feceris igitur mihi gratissimum, si ei declararis, quanti me facias, id est, si receperis eum in fidem tuam, et quibuscunque rebus honeste, ac sine molestia tua poteris, adiuveris. Hoc mihi erit vehementer gratum; idque ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO ISAURICO PROC.
COLLEGAE S. D.

Laetatur felici navigationis cursu: ut de provinciae statu scribat, petit: officia sua promittit. Caesare III & Lepido *COSS.*
Anno U. C. 707.

68. **G**RATAE mihi vehementer tuae literae fuerunt; ex quibus cognovi cursus navigationum tuarum. significabas enim memoriam tuam nostrae necessitudinis, qua mihi nihil poterat esse iucundius. Quod reliquum est, multo etiam erit gratius, si ad me de republica, id est, de statu provinciae, de institutis tuis familiariter scribes. Quae quamquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentissime

ex tuis literis cognoscam. Ego ad te, de reipublicae summa quid sentiam, non saepe scribam, propter periculum eiusmodi literarum. Quid agatur autem, scribam saepius. Sperare tamen videor, Caesari, collegae nostro, fore curae, et esse, ut habeamus aliquam rempublicam; cuius consiliis magni referebat te interesse. Sed, si tibi utilius est, id est, gloriosius, Asiae praeesse, et istam partem reipublicae male affectam tueri; mihi quoque idem, quod tibi et laudi tuae profuturum est, optatius debet esse. Ego, quae ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor, summo studio diligentiaque curabo; in primisque tuebor omni observantia clarissimum virum, patrem tuum: quod et pro vetustate necessitudinis, et pro beneficiis vestris, et pro dignitate ipsius facere debeo.

M. T. C. P. SERVILO COLLEGAE S. D.

C. Curtium, ut in fidem recipiatur, commendat. Anno U. C. 707.

69. **C.** CURTIUS Mithres, est ille quidem, ut scis, libertus Postumi, familiarissimi mei; sed me colit et observat aequae, atque illum ipsum patronum suum. Apud eum ego sic Ephesi fui, quotiescunque fui, tanquam domi meae; multaque acciderunt, in quibus et benevolentiam eius erga me experirer, et fidem. Itaque si quid aut mihi, aut meorum cuipiam in Asia opus est, ad hunc scribere consuevi; huius cum opera et fide, tum domo et re uti, tanquam mea. Haec ad te eo pluribus scripsi, ut intelligeres, me non vulgariter, nec ambitiose, sed ut pro homi-

ne intimo, ac mihi perneccessario, scribere. Peto igitur a te, ut in ea controversia, quam habet de fundo cum quodam Colophonio, et in ceteris rebus, quantum fides tua patietur, quantumque tuo commodo poteris, tantum et honoris mei causa commodes; et si, ut eius modestiam cognovi, gravis tibi nulla in re erit. Si et mea commendatione et sua probitate affectus erit, uti de se bene existimes; omnia se adeptum arbitrabitur. Ut igitur eum recipias in fidem, habeasque in numero tuorum, te vehementer etiam atque etiam rogo. Ego, quae te velle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque curabo.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S. P. D.

Balbi libertum Menandrum commendat. Anno U. C. 707.

70. **Q**UIA non est obscura tua in me benevolentia, sic fit, ut multi per me tibi velint commendari. Ego autem tribuo nonnunquam in vulgus; sed plerumque necessariis in hoc tempore. Nam cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas necessitudoque est. Eius libertum, T. Ampium Menandrum, hominem frugi et modestum, et patrono et nobis vehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum. Vehementer mihi gratum feceris, si, quibuscunque rebus sine tua molestia poteris, ei commodaris. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S. D.

Commendat T. Agusium, veterem amicum. Anno U. C. 707.

71. **M**ULTOS tibi commendem necesse est, quando omnibus nota nostra necessitudo est, tuaque erga me benevolentia. Sed tamen, etsi omnium causa, quos commendo, velle debeo; tamen cum omnibus non eadem mihi causa est. T. Agusius, et comes meus fuit illo miserrimo tempore, et omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum socius; neque hoc tempore discessisset a me, nisi ego ei permissem. Quare sic tibi eum commendo, ut unum de meis domesticis et maxime necessariis. Pergratum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat, hanc commendationem sibi magno usu atque adiumento fuisse.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S. D.

Caerelliae negotia & procuratores commendat. Anno U. C. 707.

72. **C**AERELLIAE, necessariae meae, rem, nomina, possessiones Asiaticas commendavi tibi praesens in hortis tuis, quam potui diligentissime; tuque mihi, pro tua consuetudine, proque tuis in me perpetuis maximisque officiis, omnia te facturum, liberalissime recepisti. Meminisse te id spero. scio enim solere. Sed tamen Caerelliae procuratores scripserunt, te propter magnitudinem provinciae multitudinemque negotiorum etiam atque etiam esse commonefaciendum. Peto igitur, ut memineris, te omnia, quae tua fides patetur, mihi cumulate recepisse. Equidem existimo, habere te magnam facultatem, (sed hoc est tui consilii et iudicii) ex eo senatusconsulto, quod in heredes C. Vennonii factum est, Caerelliae commodan-

di. id senatusconsultum tu interpretabere pro tua sapientia. scio enim, eius ordinis auctoritatem semper apud te magni fuisse. Quod reliquum est, sic velim existimes, quibuscunque rebus Caerelliae benigne feceris, mihi te gratissimum esse facturum.

M. T. C. Q. PHILIPPO PROCOS. S. D.

Salvum ex provincia revertisse gratulatur: Egnatii & Oppii causa gratias agit; & ut Antipatri filios sibi condonet, rogat.
Anno incerto.

73. **G**RATULOR tibi, quod ex provincia salvum te ad tuos recepisti, incolumi fama et republica. Quodsi Romae te vidissem, coram gratias egissem, quod tibi L. Egnatius, familiarissimus meus, absens, L. Oppius, praefens, curae fuisset. Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitium, verum etiam summa familiaritas intercedit. Ei te vehementer succensuisse audivi, et moleste tuli. De re nihil possum iudicare, nisi illud mihi certe persuadeo, te, talem virum, nihil temere fecisse. A te autem, pro veteri nostra necessitudine, etiam atque etiam peto, ut eius filios, qui in tua potestate sunt, mihi potissimum condones; nisi quid existimas in ea re violari existimationem tuam. Quod ego si arbitrarer, nunquam te rogarem; mihi que tua fama multo antiquior esset, quam illa necessitudo est. Sed mihi ita persuadeo, (potest fieri, ut fallar,) eam rem laudi tibi potius, quam vituperationi fore. Quid fieri possit, et quid mea causa facere possis, (nam, quin velis, non dubito,) velim, si tibi grave non erit, certio rem me facias.

M. T. C. Q. PHILIPPO PROCOS. S. D.

Oppium praesentem, & Egnatii absentis negotia commendat.
Anno incerto.

74. **E**TSI non dubito, pro tua in me observantia, proque nostra necessitudine, quin commendationem meam memoria teneas; tamen etiam atque etiam eundem tibi L. Oppium, familiarem meum, praesentem, et L. Egnatii, familiarissimi mei, absentis, negotia commendo. Tanta mihi cum eo necessitudo est, familiaritasque, ut, si mea res esset, non magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat, me a te tantum amari, quantum ipse existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. idque ut facias, te vehementer rogo.

M. T. C. T. TITIO T. F. LEGATO S. D.

Avianum Flaccum commendat Titio legato, *in causa frumentaria.* Anno U. C. 701.

75. **E**TSI non dubito, quin apud te mea commendatio prima satis valeat, tamen obsequor homini familiarissimo, C. Aviano Flacco; cuius causa omnium cupio, tum mehercule etiam debeo. De quo et praesens tecum egi diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti; et scripsi ad te accurate antea: sed putat interesse sua, me ad te quam saepissime scribere. Quare velim mihi ignoscas, si illius voluntati obtemperans, minus videbor meminisse constantiae tuae. A te idem illud peto, ut de loco, quo deportet frumentum, et de tempore, Aviano commodes; quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompeius istius negotio praefuit. Summa

est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris, ut Avianus, quando se a me amari putat, me a te amari sciat. Erit id mihi pergratum. Vale.

M. T. C. QUATUOR VIRIS ET DECURIONIBUS S. D.

Petit C. Valgio emtae possessionis in agro Fregellano immunitatem. *Anno incerto.*

76. **T**ANTAE mihi cum Q. Hippiio causae necessitudinis sunt, ut nihil possit esse coniunctius, quam nos inter nos sumus. Quod nisi ita esset, uterer mea consuetudine, ut vobis nulla in re molestus essem. Etenim vos mihi optimi testes estis, cum mihi persuasum esset, nihil esse, quod a vobis impetrare non possem, nunquam me tamen gravem vobis esse voluisse. Vehementer igitur vos etiam atque etiam rogo, ut honoris mei causa liberalissime C. Valgium Hippiianum tractetis, remque cum eo conficiatis, ut, quam possessionem habet in agro Fregellano, a vobis emtam, eam liberam et immunem habere possit. Id si a vobis impetraro, summo me beneficio vestro affectum arbitrabor.

M. T. C. P. SULPICIO IMP. S. D.

Officio suo in supplicatione decernenda narrato, commendat M. Bolanum, & servum fugitivum restitui curet, amanter rogat. Anno U. C. 708.

77. **C**UM his temporibus non sane in fenatum ventitarem; tamen, ut tuas literas legi, non existimavi, me, salvo iure nostrae veteris amicitiae, multorumque inter nos officiorum, facere posse, ut ho-

nori tuo deessem. Itaque affui, supplicationemque tibi libenter decrevi; nec reliquo tempore ullo, aut rei, aut existimationi, aut dignitati tuae deero. Atque, hoc ut tui necessarii sciant, hoc me animo erga te esse, velim facias eos per literas certiores, ut, si quid tibi opus sit, ne dubitent mihi iure suo denuntiare. M. Bolanum virum bonum et fortem, et omnibus rebus ornatum, meumque veterem amicum, tibi magnopere commendo. Pergratum mihi feceris, si curaris, ut is intelligat, hanc commendationem sibi magno adiumento fuisse. Ipsumque virum optimum gratissimumque cognosces. Promitto tibi, te ex eius amicitia magnam voluptatem esse capturum. Praeterea a te peto in maiorem modum, pro nostra amicitia, et pro tuo perpetuo in me studio, ut in hac re etiam labores. Dionysius, servus meus, qui meam bibliothecem multorum nummorum tractavit, cum multos libros surripuisset, nec se impune laturum putaret, aufugit. Is est in provincia tua. Eum et M. Bolanus, familiaris meus, et multi alii Naronae viderunt: sed cum se a me manumissum esse diceret, crediderunt. Hunc tu si mihi restituendum curaris, non possum dicere, quam mihi gratum futurum sit. Res ipsa parva, sed animi mei dolor magnus est. Ubi sit, et quid fieri possit, Bolanus te docebit. Ego si hominem per te reciperaro, summo me a te beneficio affectum arbitrabor.

M. T. C. ALLIENO PROCOS. S. D.

Petit, ut Democritum in suam fidem recipiat. Anno U. C. 707.

78. **D**EMOCRITUS Sicyonius, non solum hospes

meus est, sed etiam, quod non multis contingit, Graecis praefertim, valde familiaris. est enim in eo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas et observantia; meque praeter ceteros et colit, et observat, et diligit. Eum tu non modo suorum civium, verum paene Aethiopiae principem cognosces. Huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio et munio: cognitum, per te ipsum, quae tua natura est, dignum tua amicitia atque hospitio iudicabis. Peto igitur a te, ut, his literis lectis, recipias eum in tuam fidem: polliceare, omnia te facturum mea causa. De reliquo, si, id quod confido, fore dignum eum tua amicitia hospitioque cognoveris; peto, ut eum complectare, diligas, in tuis habeas. Erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

M. T. C. ALLIENO PROCOS. S. D.

Caium & Marcum Avianos, fratres, commendat. Anno U. C. 707.

79. **ET** te scire arbitror, quanti fecerim C. Avianum Flaccum; et ego ex ipso audieram, optimo et gratissimo homine, quam a te liberaliter esset tractatus. Eius filios dignissimos illo patre, meosque necessarios, quos ego unice diligo, commendo tibi sic, ut maiore studio nullos commendare possim. C. Avianus in Sicilia est. Marcus est nobiscum. Ut illius dignitatem praesentis ornes; rem utriusque defendas, te rogo. Hoc mihi gratius in ista provincia facere nihil potes. idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

